

Viestnik Hrvatskoga arkeologiškoga društva: godina VIII

Other document types / Ostale vrste dokumenata

Publication year / Godina izdavanja: **1886**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:300:729715>

<https://doi.org/https://doi.org/10.52064/vamz>

Rights / Prava: [Public Domain Mark 1.0/Javno dobro](#). Autorsko pravo je isteklo.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-30**

Repository / Repozitorij:

[AMZdepo - Repository of the Archaeological Museum in Zagreb](#)

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Rimske Thermae u Mitrovici (Syrmium).

(Sa tablom I.)

Travnja g. 1884, u što se je g. Sadar, upravitelj kaznionice u Mitrovici, bavio tim, da izravna nepravilnosti dvorišta iste sgrade, radnici iznenada naidjoše na sjevernom okraju toga dvorišta uz zid staja ondješnjega poreznoga ureda dvie stope duboko na oveću podzemnu prostoriju stuboki zapremljenu. Sadar dade namah odkriti sav dio te prostorije, koj se u onom dvorištu nalazio; dalje nije mogao, pošto su neposredno sledile pomenute staje. (V. Tab. I. pod I.). Tako odkriveni dio prikazivao se je kao svršetak četverouglaste prostorije, u kojoj bjaše pet stuboka uzporeda nastavljenih, svaki 1.05 m. dug, 0.67 m. širok i 1.02 m. visok. Prostor prazan od stuboka do stuboka te od stuboka do zida sve naokolo bjaše 0.35 širok, tako da se jedva čovjek po tom prostoru kretati mogao. Izvanski zid, južno dug 6.34 m. a širok 1.0 m., bjaše čvrsto i pravilno od opeka sazidan. Velike ploče od pjeskulje pokrivale su nutarnji prostor od studoka do stuboka i od stuboka do zida; povrh pako tih ploča i stuboka sledila je naslaga, 0.40 m. visoka, betona, koj je služio kao pōd nadstojećih dvorana. Od stjena ovih dvorana pokazali su se sačuvani gdjegdje samo dolnji ostanci crveno bojadisani, a tu nalegla zemlja 0.50 m. debela. Prazni prostor nutarnji bjaše dakle neodušan, čvrsto zatvoren. Samo lievo napram prvomu stupu u okrajnom zidu pokaza se uložina, kroz koju mogao je nutrnji zrak uzaći ili vanjski unići; ali se nije moglo saznati, jeda li je van sgrade izdušivao ili u koju gornju prostoriju što je vjerojatnije, da ju topli, pošto se našao u cielosti samo dolnji nje dio. U tom nutrnjom prostoru već s prva opazile su se dvie peći na svod, a kašnje i u drugih podzemnih prostorijah više

njih, gdje se ložilo, sastavljene kao da su prokopi, u otvoru 0.60 cm. vis. i toliko šir., s čega sve nutrnje stiene i stuboki bijahu od dima čadjavi.

Gradsko poglavarstvo u Mitrovici izvesti u kratko o tom otkriću Vis. Vladu 9 svibnja 1884, priloživ nacrt svog inžinira Popovića od onog komada, koj se prvo odkrio bio u dvorištu pomenute kaznionice (tlovid i prosjek). U tom izvještaju izpoviedalo, da ta podzemna sgrada »ima osobiti oblik, bez da je moguće konstatovati, na koju je svrhu ista služila. Zidovi su vrlo temeljno izvedeni, nu sasvim opaljeni, što bi možda pravo dalo na zaključak, da su se ovde rimski mrtvaci spaljivali, pošto je cjela zgrada, kako se iz materijala njenog vidi, rimske proveniencije ecc«. Dodavalo pako : »na svaki način od velike bi koristi bilo po poznavanje rimskih starina u našoj domovini, odnosno na zemljištu nekadanjeg Sirmiuma, da se ova za sada u svojem objemu i cjeli nepoznata rimska zgrada izpita, jer sudeć po njenoj formi, teško će se ista u onako dobro održanom stanju igdje više naći, te bi se možda neizpitanjem iste propustila zgodna prilika, da se u rimski kulturni život pogled baci, i možda koja do sada tavana točka njihovog života izpita«. Želilo je napokon, neka Visoka Vlada u ovom pogledu dalje odredbe učini.

Vis. Vlada, kako je dobro poznato, za Vončine uvijek spremna, da prosvjetne svrhe podupre, još 28 svibnja dostavi taj zanimivi spis ravnateljstvu arkeol. odjela nar. muzeja s pozivom, neka izvesti, imali ono otkriće u Mitrovici kakovu arkeol. vrijednost, i da li je prema tomu potrebno, da se učuvanje onih ostanaka odredi. Ravnateljstvo, u isto doba o svem i u istom smislu obavieščeno od svoga povjerenika u Mitrovici Ignjata Junga ondješnjega učitelja, odvratu 25 lipnja, da se na dosadašnjih podacih, svakako veoma zanimivih, nedaje ipak izreći konačni sud o arkeol. vrijednosti onih ruševina; da te podatke treba pomnožiti nastavljenjem izkapanja u pravcu već otkritih tragova, pošto ono otkriće svakako zaslužuje, da se pobliže izpita.

Da se dakle podatci pomnože i po njih upoznaje pravo zvanje ove podzemne sgrade, trebalo je svakako nastaviti izkapanje sve dalje k sjeveru, ali su to priečile stajе poreznoga ureda dizuće se uz sjeverni bok dvorišta kaznionice. Trebalo je ili te stajе srušiti, ili u njih i iza njih u dvorištu poreznoga ureda izkapanje nastaviti. U tu svrhu Vis. Vlada 4 stud. 1884 obrati se na predsjedništvo

financ. ravnateljstva u Zagrebu s molbom, neka odredi, da one staje budu predane g. Sadru, koj bi izkapanje nastavio. Financ. ravnateljstvo pozva sada porezni ured u Mitrovici, neka o stvari obavjesti; a ovaj, da uspjeh otežća, odvrati 27 studena, da se otkrivena podzemna sgrada širi sve naokolo i nadaleko i izpod sama poreznoga ureda i poreznikova stana, te da je od potrebe radi točnih izvoda poslati na lice mjesta vještaka, koj bi imao stvar prosuditi i predlog učiniti, dali je vrijedno izkapanje nastaviti, a istom tada da bi se mogla dalja odredba učiniti o stajah. Uslied toga Vis. Vlada 23 siečnja 1885 dostavi muzeal. ravnateljstvu sve spise spadajuće na ovu razpravu s pozivom neka podnese obrazloženo mnijenje o dalnjem radu u ovom poslu. Ravnateljstvo u svom odgovoru od 7 veljače, razloživ o stvari u obće, i uztvrdiv, da se bez dvojbe radi o otkriću glavne kupelji u Syrmiumu, da su ove vrsti spomenici, dobro sačuvani, veoma rjedki, te da toga radi ovaj naš zaslužuje da se odkopa; prista na predlog porez. ureda da se pošalje vještak u Mitrovicu, koj bi na licu mjesta sve razvidio i rzsudio, i putem pokusnih izkapanja, amo tamo na onom zemljištu a za sada bez kvara okolo stojećih zdanja izvedenih, ušao u trag spomenikom, koji bi jasno i razgovietno zasviedočili, da su one Sadrove odkopine uprav djelovi veoma obsežne javne kupelji Syrmiuma.

Vis. Vlada, uvaživši ovo mnijenje podpunoma, 14 svibnja naloži podpisanomu, neka si predloženim načinom pribavi na licu mjesta točne podatke o zvanju one podzemne sgrade, i u svoje vrieme podnese izvješće i predlog o dalnjem radu. Uslied toga riešenja podpisani prodje u Mitrovicu. Proučivši najprije položaj sve naokolo, obrati se na ondješnjega poreznika, nekog Kneževića, i prijavi mu, da će u dvorištu njegova ureda prvo pokusno izkapanje obaviti. Knežević, akoprem dobro upućen o svem dojakošnjem dopisivanju medju Vis. Vladom i financ. ravnateljstvom u ovom poslu, uzprotivi se i nedopusti mu, da ovaj pokus izvede, čega radi trebalo brzobjaviti financ. ravnateljstvu u Zagrebu, neka Kneževića na red pozove. I tim se sve zaprieke uklonile.

Prvi pokus izkapanja pod ravnanjem podpisanoga bje dakle izveden u dvorištu poreznoga ureda. u kutu nablizu staje i zida, koj dieli ovo od dvorišta domobranske vojnare (v. Tab. I. pod III.), i tu na tri metra dubljine prikaza se zid metar širok, koj je lievo vodio u samu staju, a desno u dvorište pomenute vojnare. Uz taj zid sa strane dvorišta porez. ureda nenadje se nikakva traga ma kakove

gradje; te se toga radi nastavi izkapanje najprije *lievo* u staji (Tab. I. pod II.). Tu se na pol métra duboko očitova nastavak okrajnoga zida otkrita u dvorištu kaznionice (pod I.), na kom gori uz nutruji rub ležale su još na svom mjestu tvrdo uzidane vodovodne cievi, jedna u drugu zabodene. Mal ne po sriedi dizao se poprieko zid isto onoliko kao okrajni debeo, te s jedne i s druge strane njegove prikazaše se prostorije sa stuboki (*suspensurae*) u onom istom razmjerju i obliku, kao što u dvorištu kaznionice. I ovdje pet stuboka desno i lievo, te iste daljine od stuboka do stuboka, i od stuboka do zida. Tako smo imali tri prostorije uzporeda nastavljene, u svem sasvim slične. Sada pako da se vidi, koliko se i *desno* pružao onaj zid otkrit u dvorištu poreznoga ureda, kopalo se dalje uslied dozvole domobranskoga majora g. Fedora Radoševića pravcem istoga zida u dvorištu domobran. vojnare. I tu se opet prikazao onaj isti način gradnje kao što u staji i u dvorištu kaznionice, ali u većem obsegu. I ovdje stuboki, ali jih mjesto pet po sedam u dvostrukom redu te razne veličine i dva prosječena. I ovdje na zidu u istoj daljini i dubljini otkrite su četiri peći (Tab. I. Prosjek EF) i po jedan odušak sa strane, kroz koje prolazila para u gornje prostorije. Nutrnje praznine isto su i ovdje gori pjeskuljastimi pločami začepljene, a iznad njih i stuboka debela naslaga betona. Ovdje iznad betona našli su se amo tamo po krajevih crveno bojadisani ostanci stiena onih dvorana, koje su se odozgor širile, i dvojna vrata.

Vjerojatno, da one tri prostorije uzporedno tekuće u dvorištu kaznionice i u staji (pod I. II.) bjahu *hypocaustum* za ženski *caldarium*, a ona povećana u domobr. dvorištu (sa još možda drugimi do sada neodkritimi) *hypocaustum* za muški *caldarium*, pošto je poznato, da su se u svih većih kupeljnih žene odjeljeno od muškaraca kupale.

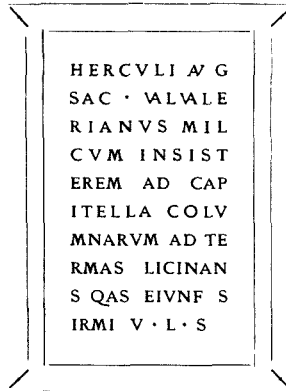
Dosadašnjimi izkapanji odkrio se je jedino mali odjelak čitave sgrade, i od toga samo dio podzemnoga prostora, gdje se je u velikih pećih na svod kao prokopih proizvodjala vrućina, koja je toplila nadpostavljene dvorane te i vodu, koja je kroz cievi tekla u kupatila. Ova strana u rimskih bud i pomanjih i sukromnih kupeljnih zvala se *Hypocaustum*. Kako je poznato, u većih javnih kupeljnih rimskih, kakovih je svaki znatniji grad imao ne malo, bjahu ponajmanje tri velike dvorane, naime *caldarium*, *frigidarium*, i medj njimi *tepidarium*, a kadkada do ovoga i *laconicum* (parna kupelj). Izpod *caldarium* nalazio se je *hypocaustum*, koj se više put sterao

bar donekle izpod *tepidarium* i *laconicum*. Gdje nebjaše osobitoga mjesta za svlačenje (*apodyterium*), mazanje (*unctorium*) i za struganje (*destrictarium*), to se obavljalo u *tepidarium*. Od *caldarium* našli smo samo ostanke; trebalo bi sada dalje kopati u dvorištu porez. ureda i domobr. vojnare, da se otkriju i ostale dvie dvorane, *tepidarium* i *frigidarium*, a možda i još druge, koje su služile za gombanje i za druge zabave, jer su se Rimljani i u kupališta sastajali, da u veselju vrieme probave. Akoprem se dobro zna, te i spomenici kažu, da su se javne kupelji izticale i odlikovale silnim blagom u kipovih, u slikah na ljepu, u mozaikih itd., u ovih Syrmiama jedva nade da bi se što osobita otkrilo. Od polovice petoga stoljeća pa u naprieda Syrmium bjaše višekrat od barbarskih naroda napadnut i razoren. I ove njegove kupelji postadoše žrtvom tih navala; te se i u otkritom *hypocaustum* vide očiti tragovi kašnjemu okrpavanju.

Ovi ostanci naše kupelji podpunoma se slažu sa ostanci rimske kupelji otkritimi u španjolskom gradu *Italica*, koje opisa Dimitrije *de los Rios* u: *Annali dell' Instituto di corrispondenza archeologica. Roma 1861 p. 375. Tav. d' agg. R.*

Kada su prvo ove kupelji podignute još sada se ustanoviti neda, pošto nemamo spomenika, koji bi nas na to uputili. Za naše radnje izkopalo se je sjaset svakojakih rimskih opeka, ali jedva dvie su nosile pečat. Ove se sada čuvaju ovdje u narod. arkeol. muzeju. Jedna ima aīzc kao obično na opekah u Sisku našastih i ondje pravljenih. Druga ima u zločestom ali izviestnom pismu LEG VII CL II S. *Legio VII. Claudia* ili *Claudiana* stanovala je dugo u gornjoj Mesiji, a dolazi i na novcih Septimija Severa i Galijena. Nije pako poznato, da je i ma kada svoje stanove imala u dolnjoj Panoniji. Ono s na kraju pečata po svoj prilici značit će *Severiana*, kao što se nalazi u nadpisu našastu u Nisu (*Naissum*) od god. 225 (*C. I. L. III. p. 267. n. 1676*). Obe dvie te opeke nadjene su dva metra duboko. Našlo se i nekoliko bakrenih novaca, svi u lošom stanju, ali se vidi ipak jasno, da potiču iz početka IV. stoljeća.

Nego tu nedavno otkrit je u Dalmaciji na otoku Braču pol sata iznad Spljetske u mjestu nazvanu *Plate* liepi stup sada čuvan u Spljetskom muzeju sa sljedećim dobro uzdržanim nadpisom:

Izdao ga slavno poznati prof. O. Hirschfeld u *Archaeol. — epigraphische Mittheilungen aus Oestereich-Ungarn. Jahrg. IX. Heft 1. s. 20—25* (Sr. Viestnik 1885 str. 124. — *Bullcttino di Archeologia e Storia Dalmata decembre 1885 p. 201.*). Po njem Mommsen čita ga ovako: *Herculi Aug(usto) sac(rum). Val(erius) Valerianus mil(es) cum insisterem ad capitella columnarum ad t(h)ermas Licin(i)an(a)s QAS EIVNF Sirmi v(otum) l(ibens) s(olvi)*. Ono QAS EIVNF po istom Mommsenu moglo bi se čitati: *q(u)as* oder vielmehr *q(u)a[e] fun(t)*. *Quas* mjesto *que* obična pogrješka one dobe, te E M. F, a F M. T bile bi pogrješke rezbarove, kakovih za onda ima sjaset ū nadpisih.

Da je car *Licinius* u *Syrmiu* stanovao potvrđuje *Anonymus Vales. 16: Licinius . . . pervolavit ad Sirmium, sublata inde uxore ac filio et thesauris, tetendit ad Daciam*. Počeo je dapače vladati uprav u Panoniji god. 307; pobjegao je iz *Syrmiu* u *Daciju* g. 314, a umrie udavljen g. 323. Po tom ove kupelji, ako se uprav ovaj nadpis njih tiče, kao što mi tvrdo mislimo, sazidane bi bile medj god. 307—314 po *Is.* ili najmanje u mnogom tada popravljene i popunjene.

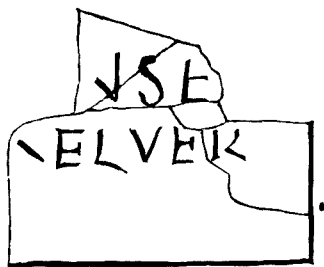
Napokon dužnost nam je zahvaliti se najtoplije svim onim, koji su veledušno svoju pripomoć pružili za ovih pokušaja, poglavito kr. financ. ravnateljstvu u Zagrebu, te gospodi u Mitrovici: Sadru upravitelju, kaznionu, Paju Mileru opatu i župniku, gradonačelniku Milekiću, Fedoru Radoševiću domobr. majoru, Popoviću grads. inžiniru, a navlastito Ignjatu Jungu učitelju i muzeal. povjereniku, koj nam je i ovdje priloženi nacrt dosadašnjih izkapanja veoma točno napravio.

S. Ljubić.

Dopunjci i izpravci ka C. I. L. III.

Vinkovci.

Fragment mramorne ploče, razlupan na pet komada, visok 0·36, širok 0·32, deo 0·02. Slova kasnije dobe. Možda kršćanski nadgrobni napis. — Nekoliko su manjih komada 1880 odbili i izvadili, kada se je kopao temelj štali ovdješnjega seljaka Šajnovića u Švabić-sokaku, ali se je od tih nešto izgubilo. Veći je komad na moju želju izkopan 1883 iz dubljine od jedno pol metra. Sada se nalaze u gimnasijalnoj sbirci.

Zvornik u Bosni.

Godine 1882 dobih preko pokojnoga gimnasijalnoga ravnatelja Mareka prepis jednoga veoma interesantnoga napisa, koji mu je poslao g. podpukovnik Haas iz Zvornika. Da li se napis tamo nalazi, ili gdje u okolici, nisam mogao doznati, kao ni za mjesto, gdje se onaj drugi nadgrobni napis nalazi, kojega sam prepis kašnje od istoga gospodina dobio. Oba prepisa nisu točna, a pogotovo je slab drugi. Od prvoga sam dobio, pošto sam upozorio na neke pogriješke, bar dielomice bolji prepis. Ova sam dva prepisa skombinirao, ostavljajući pogriješke, koje su obim zajedničke. U ugllovih su četiri rosete.

MACLLVM V IGNIS CONFLACATVM prvo C sa E u nutri
 CRNE VALI SVPRIO VEIRSCAR^o prvo C sa V u nutri
 R P DOM AD PRISTIMAM
 FACITM RESTITVITXLIN

i macellum vi ignis confla [gr] atum cur[a]nte Val(erio) Supero v(iro) e(gregio) ad pristinam faciem restituit ? [ka]l. Jan.

Takova *macella* (javne zgrade, u kojih se je prodavao živež) dosta se riedko spominju u napisih. Koliko sam mogao pronaći (no u C. I. L. će ih već biti više, al mi nije pri ruci), spominju napisi jedan u Alatriju u Latiju (Gruter p. 171. 8) i jedan u nekom španjolskom gradu (Gruter p. 173. 2.) I ovaj potonji spominje zgradu, koja se je ali od starosti srušila, te je iznova podignuta.

Drugi je kamen gore urešen sa poprjsi djeteta i odrasle osobe, a na desnoj strani nekim ornamentom od lišća. Treće je poprjsje, gore lievo, odkinuto. Napis spominje osobe, po imenu bez dvojbe barbarskoga porietla, a sastavljen je vulgarnom latinštinom. Prepis je slab.

protome
 protome
 mulieris
 pueri
 D M
 C A H N E E V Y
 C H I E C O N V
 G I V X N L C M¹
 P E P M E S M A R I T V S
 E T E R N E T I N V S
 F I L I E I V S P O S E T²
 S I B I

= D(is) m(anibus)? . . . Eu[t]ychie co[i]jugi vix(it) an(nis) L . . . ?
 Pepmes maritus et (? P ili H) ermetianus fileius poset¹ sibi.

Bela Palanka (Ak Palanka) u Srbiji.

Moj prijatelj i kolega na bečkom sveučilištu Milivoje Lukačević, bivši gimnasijalni učitelj u Pirotu u Srbiji, posla mi još 1881 prepise dvajuh napisa, koji su doduše Mommsenu (C. I. L. III. 1687 i 1688) poznati, ali samo po prepisih Marsilija, Driescha i Uhlefelda iz prošloga i predprošloga stoljeća. Prvi se nalazi u gradskom zidu pri ulazu iz Niša.

To je napis posvećen caru M. Juliju Philippu Arapinu (244 do 249 po k.). Lukačičev prepis je prilično dobar, te se samo u malenkostih razlikuje od onoga kod Mommsena (C. I. L. III. 1687).

¹ *Camhne* 1 redka sudava sa *Cam* četvrtoga.

² Posuit et sibi.

X I M O E T
 P E R O M N E S
 O R T I S S I M O
 I M P E R A T O R I C A E S
 M A R C O I V L I O P H I L I P P O
 P R I M O F E L I C I I N V I C T O
 A U G U S T O P O N T I F I C I
 M A X I M O P A T R I A E

= . . . [ma]ximo et [su]per omnes [f]ortissimo [im]peratori caes
 (ari) [M(arco)] Julio Philippo [p]rio felici invicto [au]g(usto) pon-
 tifici [ma]ximo pat[ri] patriae . . .]

Drugi je napis u zidu gostione belopalanačke. Teško ga je tumačiti, jer i Lukačevićev prepis nije jasan, što je znak, da je kamen valjda jako oštećen. Čini se, da je i taj napis posvećen kojemu caru i carici od koje kolonije (za Ak Palanku misle da je Ulpiana? Remesiana?, ali to nije ni najmanje sigurno). Možda je iz prve polovice trećega stoljeća, gdje imade silesija slično stiliziranih od Gordijana III. i žene mu Tranquilline i od Gallijena i žene mu Salonine, na koje bih ja ovdje najprije pomislio. Formula »et dev[o]tiss[i]ma nu[mi]ni e[o]rum« u 4. – 6. redku, barem je sasvim jasna. Kod Mommsena (C. I. L. III. 1688) je prepis u mnogom nepodpuniji, ali on ima u 1 redku vic vo a u 8 redku SVPERIO, što ovaj prepis nema. Ovo je potonje možda ime kakvoga konzula, ali žalibože nemam pri ruci nikakvih »fastâ«, da pogledam. (U njih nema ga. — Ured.)

C
 C A S N O R
 I S P E N D I T I
 T I M A E T D E V
 T I S S M A N V
 N I E R V M I S I S
 I N M (V) M O
 P F P I

Jos. Brunšmid.

Skrovište rimskih novaca u Gabošu.

Koncem rujna t. g. naidjoše radnici, kopajući šamac oko gaboške¹ obćinske šume Hiljca, u koritu Vukina rukavca Vučice, u dubljini od pol metra, na lonac sa rimskimi bakrenimi novci iz sredine četvrtoga stoljeća. Lonac, koji je od slabo pečene zemlje, razlupaše, a novce razgrabiše. Koliko je tom prilikom nadjeno, nije bilo moguće ustanoviti; neki su govorili, da su bile tri kape pune, drugi opet, da jih je bilo samo do 300.

Ja čuvši sredinom listopada za to skrovište, uputih se u Markušicu, gdje glavni našaoc (Magjar, čini mi se zove se Bode) stane, te kupih od njega sve što je imao. Nije toga baš mnogo bilo, svega 69 komada. Od drugud dobih 25 komada, u šumara markušičkoga g. Horvata progledah 58 komada (ovi su opredjeljeni za preuzv. gosp. bana; na štetu su kuhani u lugu, te tim sasvim pokvareni), a u vinkovačkog zlatara 5 komada. Ukupno dakle 157 komada, a to, veli glavni našaoc, da je sve što se je našlo.

Novci su svi tako zvani srednji bronsi, a zastupani su:

car Constans (337—350)	sa 3 komada
car Constantius II. (337—361).....	sa 90 »
protucarevi Vetrano (350) u Illyriku	sa 6 »
i Magnentius (350—353) u Galliji	sa 4 »
i carević Constantius Gallus (351—354).....	sa 43 »
Osim toga posve izlizanih	10 »

Na pitanje, kada i zašto su ti novci zakopani, mislim da nije teško odgovoriti, ako se osvrnemo na dogodjaje, koji su se sredinom četvrtoga stoljeća dogodili. Početkom g. 350 proglasiše dvie legije u Autunu u Galliji carem Franka Magnencija. Car Constans, bivši baš na lovu, čuvši za ustanak, poče bježati prema Španiji, nu na putu ga ubiše Magnencijevi izaslanici u Heleni (18 siečnja 350). Sva je još sreća bila po preostavšeg još sina Constantina Velikoga, Constancija II., koji je baš bio zapleten u rat sa Persijom, da nije Illyricum priznao Magnencija. Ovdje proglasiše legije u Sirmiju (Mitrovica) svojega vodju, staroga Vetrana carem (1 ožujka 350). Kad je na to prestao rat sa persijskim kraljem Saporom, koji je

¹ Oko Gaboša se češće nalaze rimski novci. Ja ođanle imam po jedan sr. novac Augusta (C. L. Caesares etc.) i starije Faustine (Pietas aug) i više bakrenih kasnijih.

morao braniti vlastite svoje medje od napadaja divljih plemena. poče Constantius ugovarati sa Vetranionom, obeća mu, da će ga priznati suvladaocem, i ponudi mu svoju rođakinju Constanciju za ženu. Uz to poče još spletkariti sa Vetranionovimi častnici, i pre-dobi jih za se. Kada su se po dogovoru oba vladara sastala u Naissu (Niš), podje Constanciju za rukom sjajnim govorom (inače je bio loš govornik) sklonuti Vetranionovu vojsku, da se je odmetnula, a Vetranio se na to odreče prestolja (24 prosinca 350), te življaše još punih šest godina u miru u Prusi (Brussa) u Bithyniji.

Mnogo je težje bilo izići na kraj sa Magnencijem. Proti ovomu se doduše proglasi u Rimu nećak Constancijev Nepotianus carem (3 lipnja 350), nu već za 28 dana bude buna ugušena od Magnencijeva prijatelja Marcellina, a usurpator smaknut. Početkom 351 krene Magnentius sam na istok, ostavivši u Galliji svoga brata Decencija kao Caesara. I Constantius je međjutim bio imenovao nećaka si Constancija Galla Caesarom (15 ožujka 351) i poslao ga u Antiochiju, sam pako podje sa jedno 80.000 momaka u Panoniju. Oko Siscije (Sisak) se sukobiše obje vojske. Odieljena jedna četa Constancijeva bude u aarantskih klaukih pobiedjena, i jedva je mogao car u redu uzmaknuti do utvrđenih Cibala (Vinkovci). Constantius pokuša sada ugovarati, ali Magnentius zatraži, da se odmah odrekne priestolja. Nu sada mu se sreća iznevjeri. Ponajprije bez uspjeha navali na Sirmium (Mit. ovica), a zatim poče obsjedati dobro utvrđenu Mursu (Osiek). Constantius dodje gradu u pomoć, i tu se zametnu bitka, u kojoj je Magnentius pobiedjen (28 rujna 351). 54.000 momaka pokri bojno polje, a od tih je bilo više Constancijevih. Magnantius se vrati u Aquileju, ali i Constantius je bio tako oslabio, da je mogao rat tek sljedeće godine nastaviti.

Pošto je Gallus, od kojega ima relativno velik broj novaca u skrovištu, postao Caesarom tek 15 ožujka 351, to novci nisu mogli biti zakopani prije toga datuma. Sva je prilika, da je posjednik to svoje blago, pobojavši se zanj, kada je provalio Magnentius u Panoniju, zemlji povjerio prije bitke kod Murse (28 rujna 351). Za toga rata ili je i sam poginuo ili možda nije mogao više mjesta naći, gdje je svoj novac zakopao.

Novci su, ležeći tako dugo (1534 godine) u vlažnoj zemlji (Vučica je slučajno ove godine presahnula), većinom slabo sačuvani. Kovani su većinom u Sisku (Od iztraženih, u koliko se je moglo razpoznati, sa ASIS 19 Constancijevih, 3 Vetranijonova, 7 Gallovih;

sa BSIS 1 Gallov; sa FSIS 14 Constancijevih, 10 Gallovih; sa ASIS 2 Constancijeva; sa ESIS 3 Constancijeva), a pojedini u Solunu (TSA 3 Constansa, 2 Constancijeva; TSG 1 Constancijev; TSA 1 Constancijev, 2 Vetranijonova), u Carigradu (od Constancija po jedan sa CONSA, CONSO CONS^YX, a od Galla jedan sa CONSI) Karthagi (SMKS Constantius 1), Nikomediji ? (od Constancija SMNB 1. SMNF 2, SMNA 1) i Aquileji (od Magnencija po jedan sa AQP i AQS).

Od novaca, koje sam vidio, bilo je 15 vrsti, a od ovih opet mnogo suvrsti. Novce, koji su u g. Horvata nisam mogao pobliže iztražiti, već sam samo na brzo reverse popisao. Evo opisa pojedinih novaca :

Constans (337—350).

1. DN CONSTA — NS P F AVG. Poprsje carevo sa diademom na desno. Iza glave A.

FEL TEMP — REPARATIO. U polju A, dole TSA. Car na brodu, stojeć na lievo, drži u desnici kruglju sa malom Viktorijom, a lievicom labarum. Do noguh mu sjedeća Viktorija drži krmilo. Cohen. mon. imp. VI. p. 264 br. 115. — 3 malo različna komada.

Constantius II. (337—361).

2. DN CONSTAN — TIVS P F AVG. Poprsje carevo sa diademom na desno. Iza glave A.

CONCORDIA — MILITVM. Car odjeven na vojničku stojeć na lievo drži dva labara. Nad carem zviezda. U polju III, dole ASIS† (2), ili u polju III, dole ASIS ∪(1), ili u polju A dole ASIS∩ (2), ili u polju III, dole ·ESIS· (1), ili u polju A, dole ·ESIS· (1). Cohen o. c. VI. 311, br. 209. 2 fre. — 15 komada.

3. Avers kao u br. 2. Za glavom A (4) ili ništa (2).

FEL TEMP — REPARATIO. Slika kao u broju 1. U polju III, dole ASIS; u polju III, dole ESIS (1); u polju Γ, dole *TSG * (1). Cohen o. c. VI. 312, 213. — 14 komada.

4. Avers kao u br. 2. Za glavom A (24) ili ništa (8) Poblize neiztraženih (23).

FEL TEMP — REPARATIO. Vojnik ubija konjanika u polju III, dole ASIS (8) ili FSIS (13); u polju A, dole TSA (2) ili TSA (1); u polju Γ, dole CONSA (1) ili CONSO (1) ili CONS^YX (1) ili SMKS (1) ili SMNB (1) ili SMNF (2) ili SMNA (1) Cohen. o. c. VI. 313, 224. — 55 komada.

5. Kao u br. 2., za glavom A.

GLORIA ROMANORVM; u polju zvijezda; dole R. Konjanik ubija klečećega vojnika. Na zemlji štit i sulica. Cohen o. c. VI. 316, 219. — 1 komad.

6. Kao u br. 2., za glavom A.

HOC SIGNO VICTOR ERIS. U polju III; dole ASIS* ili FSIS* ili ? S . . . Car sa labarom i žezlom stoji na lievo. Za njim stojeća Viktorija kruniše ga. Cohen o. c. VI. str. 317, br. 250 = 3 fr. — 5 komada.

Vetranio (250).

7. DN VETRAN — IO P F AVG. Poprsje carevo sa diademom, na desno

CONCORDIA — MILITVM. Slika kao u br. 2.; u polju A—B, dole ·TSA· Cohen o. c. VI. 324. 4 = 25 fr. — 2 nešto različna komada.

8. DN VETRA — NIO P F AVG. Poprsje carevo sa diademom, na desno. Za glavom A.

Kao u br. 7. U polju A, dole ·ASIS· Cohen o. c. VI. 324, 4 = 25 fr. — 2 nešto različna komada.

9. Kao u br. 8. Za glavom A.

Kao u br. 6. U polju A, dole ASIS; ili u polju III. dole . . . * Cohen o. c. VI. 325, 7 = 25 fr. — 2 različna komada.

Magnentius (350–353).

10. DN MAGNEN — TIVS P F AVG. Poprsje carevo na desno. Za glavom A.

Kao u br. 5. U polju vienac i zvijezda, dole *AQS (1) ili u polju samo zvijezda, a dole AQP. Cohen o. c. VI. 334, 37. — 3 komada.

Meni se čini, da se može na jednom veoma slabo sačuvanom komadu razpoznati sljedeći novac Magnencijev:

11. Kao u br. 10.

(VICTORIAE DD NN AVG ET CAES). Dvie Viktorije drže nad stupom štit sa napisom VOT — V — MVLTV — X. Cohen o. c. VI. 337, 61. — 1 komad.

Constantius Gallus (351–354).

12. DN CONSTANTIVS IVN NOB C. Poprsje carevićevo gologlavo, na desno. Za glavom A.

Kao u br. 2. U polju III, dole ASIS^o (1). Cohen o. c. VI. 351, 27. — 2 komada.

13. Kao u br. 12. Za glavom A.

Kao u br. 1. U polju III. Dole ili ASIS (3) ili BSIS (1) ili GSIS (5). Cohen o. c. VI. 452, 33. — 20 komada.

14. Kao u br. 12. Za glavom A.

Kao u br. 4. u polju III, dole ili ASIS (3) ili GSIS (4). U polju III, dole GSIS (1). Cohen o. c. VI. 352, 32. — 19 komada.

15. DN FL CL CONSTANTIVS NOB CAES. Poprsje carevićevo gologlavo, na desno.

Kao u br. 4. U polju lievo Γ, desno piknja. Dole CONIS. Cohen o. c. VI, 352, 34. — 1 komad.

16. kao u br. 12. Za glavom A.

Kao u br. 6. u polju III, dole? . . . Cohen o. c. VI, 353. 45. 12 fr. — 1 komad.

17. Sasvim izlizanih 10 komada.

U Vinkovcib 28 listopada 1884.

Jos. Brušmid.

Starobosanski nadpisi u Hercegovini.

† R^h HM^o ωца и сн^h | и ст^hга д^hа се лежи рба б^hжа полихр^hана
 а з^hо^hво^hмь мирск^hимъ госпо^hа р^hа^hд^hа^hа ж^hена | пананен^hе^hн^hа у^hн^hхор^hика куб^hни^hца
 а нев^hж^hеста | ж^hупана в^hрат^hка и сл^hуге л^hаб^hиг и^hва и (с)те^hпу^hчи^hе | ст^hеп^hка а
 к^hѣ^hн^h ж^hупана м^hил^hт^hена | дра^hживо^hе^hика а ка^hзн^hи^hц^hа син^hку с^hест^hра а по^hста^hви
 с^hь б^hла^hг^hъ не | с^hн^hь да^hб^hи^hжив^hъ с^hь б^hож^hи^hо^hмь по^hмо^hщ^hю сам^hъ с^h кон^hи^hмь л^hед^hи^hна
 въ д^hни г^hна к^hр^hа^hл^hа т^hвр^hт^hка.

Čita se: † V ime Oca i S(i)na i S(ve)t(o)ga D(u)ha se leži raba b(o)žja Polihrania a zovom mirskim gospoja Radača žena Pananenca Čihorika Kěbnica a nevjesta župana Vratka i sluge Labig Iva i (S)tepučije Stjepka a kěči župana Miltjena Draživoieika a kazncu Sinku sestra a postavi s bjeljeg ne s(i)n Dabiživ s b(o)žiom pomoštiju sam svojim ludmi a vdni g(ospodi)na Krala Tvrtka.

Ovaj je stećak (u vrhu je širi) dug m. 1,85; šir. m. 0,81; visok (vanka zemlje) m. 1,10. Izradjen je *arhitektonički*, te i porubljen. S gornje mu je strane sedam redova skopčanih stupova, tako i s donje strane, a na glavi i na nogama po tri reda.

Rečeni je spomenik u starobosanskoj nekropoli niže sela *Veličana* (u Popovu s onu stranu polja, biva k sjeveru).

Nadpis je, oko stečka, na sva četiri lica (u četiri redka), pa sam strogo odijelio svako lice okomitom crtom, da se zna gdje počinje, a to za sva moguća usporedjivanja; jer će se još kakav naš starinar svratiti, da prigloda ovaj spomenik (bez ikakva prećerivanja) prvoga reda i velike historične zamašitosti. Slova su sasviem mučna, a uz spomenik je drugi stečak, pa se valja velikom mukom uvlačiti, da se skine pismo s donjega lica.

U drugoj crti, ono u rieči **Бананенца**, slobodno je prvo slovo naopako ukresano, te bi imalo biti **Б**, t. j. *Banjanenca*, biva rodoin iz *Banjana* (jednako kao Banjanjanina, a o tomu uzp. Rječ. Hrv. ili Srpskoga jezika na str. 176).

U prezimenu **Чихорика** (t. j. Čihorića) ono **р** moglo bi biti **д**, ali je svakako prije **р**, jer su *Čihorići* poznati u povjesti i u narodnijem pjesmama (Uzp. Rječ. Hrv. ili Srp. jezika II dio na str. 23 = Čihorić). Drugo je prezime **Кубинца**, pa je čudnovato kako su dva suglasnika skupa. Ono po svoj prilici moglo bi biti i **т**. U prezimenu **Ласур**, ono se **р** može uzeti u izgovoru kako **т**, pa tako **к**. — Drugi su čitali ono **казникъ синкъ** kao čast, biva *satniku* a ja držim, da mu je tako ime. Ovo sam se osvrnuo na najmučnije, a ostalo je sve po sebi jasno, te će po svoj prilici ovako i ostati u našoj epigrafici. Ovaj je nadpis odkrio, još godine 1880, vrijedni mi prijatelj iguman g. Hristifor Mihajlović, te ga poslao Slovincu (v. Slov. god. III. 1880 br. 20. str. 397), ali je ongdje samo po debelu i donekle protumačen, kaonuti po prostu prepisu.

Vid Vuletić-Vukasović.

Rimski nadpis u Senju grčkimi pismeni.

U Senju, 30 listopada 1885. — Slavno ravnateljstvo nar. zem. arkeol. muzeja u Zagrebu. Hodeć glavnom cestom iz Senja prama Vratniku, već izvan grada, malo dalje zadnjih gradskih kuća, medju grobljem gradskim s desne strane ceste još dalje ležećim i medju samim gradom, kopali su ovih dana s lijeve strane ceste na podnožju strma briega kamenita i kušom zaraščena gradski težaci, za nasipavanje Berislavićeve obale, zemlju, koja je ilovačna, te kopajući tako zemlju, naišli su slučajno od te ceste uzbrdo jedno 15 koraka u istom pravcu s tom cestom na sazidani grob pokriven opekami, a u njemu same kosti mrtvačke, lubanja najme sa vilicama i zubima, kao i gornje i donje kosti, a na podnožju toga groba na napisanu

ploču od najfinijeg mramora. Ova ploča bi donešena ovom gradskom poglavarstvu, a ja sam odmah otišao na lice mjesta, ali već ništa u cielini nisam našao, već sve razrovano, grob i kosti. Sve sam točno pregledao i razkopavati dao, ali ništa više osim rečenoga nadjeno nije bilo na tom samotnom mjestu. Sudeć po svemu, držim, da tu groblja nije bilo, van da je to jedini grob tu bio. Ploču sam odtiskao, i evo šaljem taj odtisak upravo u istoj njezinoj širini i daljini, samo što je pri uglu s desne strane vrha okrnjena, a jedan dobar palac debela. Svakako je grob prastar, sudeć po pisanju grčkimi slovi a jezikom latinskim, te sam ovako čitao „*Aurelius Dionisius Judeus Tiberiensis* (ova mi je rieč samo nerazumljiva) *an. 50 filiorum trium pater*“. Priobćujući ovo, molim za obavjest, bi li ploču tu tamo poslao; te ostajem sa odličnim poštovanjem.

Dr. Rad. Fabiani, grads. kapetan.

Muzealno ravnateljstvo, zahvaljujući se što toplije svomu vriednomu povjereniku u Senju Dru Fabianiu na dragocienu obavjest, zamoli ga, neka rečenu ploču nar. muzeju u Zagreb pošalje, što on rado učini uz poslanicu od 5 studenoga, u kojoj veli:

»Odazivajuć se velecijenjen. dopisu od 2 stud. t. g. br. 167, šaljem upitnu ploču darovanu po ovogradskom poglavarstvu sl. narodnom zemaljskom muzeju tom molbom, da bi to sl. ravnateljstvo blagoizvolilo poslati vjerni, ako je moguće, fotografički odtisak te ploče za ovogradski arkiv«.

Usljed ovog dodatka k prvoj obavjesti muz. ravnateljstvo pismeno izrazi svoju zahvalnost na mili dar i slav. gradskomu poglavarstvu Senjskomu; a pošto onomu grads. arkivu bolje pristaje za učuvanje štampani otisak one ploče nego li fotografički, tim veće što ploča nema osobitog ukrasa, te ni nadpis ničim se osobito neiztiče, isto će ravnateljstvo poslati sl. poglavarstvu ovaj svezak Viestnika, da ga u arkivu čuva. Evo pako nadpisa:

A Y P H A I O Y C .	<i>Aurelius</i>
Δ I O N Y C I	<i>Dionisi</i>
O Y C I O Y Δ € O	<i>us iude</i>
Y C T I B € H H N	<i>us Tiberien</i>
C I C A N X X X X X Φ	<i>sis an X X X X X f</i>
I A I Ω P O Y N T P I O Y	<i>iliorum triu</i>
N H A T € P	<i>m pater</i>

ascia

Vis. 0.57 metra, šir. 0.42¹/₂, deb. 0.2¹/₂.

Radi se dakle o židovu, koj umrie u Senju, gdje je i pokopan bio. Rodom je bio iz grada *Tiberias* u dolnjoj Galileji, sagradjena blizu jezera istoga imena od Iruda, koj ga tako prozva na čast Cesara Tiberija (*Plin. 5. 15.*). Bjaše veoma na glasu tja i u srednje doba kao obrtnički i trgovački grad, te su njegovi stanovnici, ponajviše židovi, u trgovačkom poslu svuda po svijetu obilazili (*V. Pauly. Real-Encyklopädie 1852. VI. p. 1928.*).

Nadpis je latinski, a grčkimi pismeni izrazen. Rimska epigrafija poznaje ne malo takovih nadpisa poganskih a navlastito kršćanskih, te i Dr. I. X. Kraus u svom djelu: *Roma sotterranea* 1879 p. 442 o njih potanko razlaže (*Lateinische Inschriften mit griechischen Buchstaben*), i navadja ortografičke osebine, koje se opazuju u takovih nadpisih. U našem nadpisu imamo: Y mjesto V (redak 1.), A m. Λ (red. 1. 6.), OY m. V (red. 1. 3. 6.), I m. P (red. 4.), H m. Θ (red. 1. 4.), N m. M (red. 6. 7.), od kojih nje-koje nebilježi Kraus. S. Ljubić.

Prvi tragovi predhistoričkih opažanja u nas još početkom prošloga stoljeća.

Poznato je našim književnikom, da su rukopisi našega dobro poznatoga arkeologa Antuna Karamanića Višanina, Ovidijeva protumačitelja, po njegovoj smrti (g. 1721) kud kamo razneseni bili, i da se je jedan od glavnijih: *epistolae philologicae in quosdam nummos et quaedam marmora litterata Dalmatiae* do nekoliko godina nazad čuvao u knjižnici braće Ivana nadpopa i Matije Kapora u Korčuli. Nalazeći se mi u Mletcih od god. 1858 do konca god. 1861 u službi kod državnoga arkiva, svetačne dneve slobodno posvećivali smo proučavanju plemićkih sukromnih arkiva, kojih je još onda bilo podosta na okupu u onom gradu; a navlastito nas privlačivala ogromna sbirka viteza Cicogne (sada njegovim veledušjem u gradskom muzeju Corer), koja je brojila do 5000 samo rukopisa, mal da ne svi mletačkoga izvora i predmeta, mnogi dapače i takovi, koji su potjecali iz samog državnog mletačkog arkiva. Tu dakako ima omašnog gradiva i za našu hrvatsku povjest. Ovdje dakle naidjosmo i na rukopis (Cod. 1637) sa naslovom: *Annotationi all' Historia di s. Doimo già vescovo di Salona, hora Patrono di Spalato, contenute*

nella 4. 5. e 6 lettione del suo offitio, del sig. Dr. Don Antonio Caramaneo con diverse sue erudite lettere, compositioni e in verso. Uz ovu razpravu Karamanićevu nalazi se dakle dugi list njegov o staroj poviesti Visa i Hvara, te nekoliko poslanica, što je Korčulanski gradjanin i ondješnji kanonik Jakov Salečić pisao Karamaniću o arkeologičkih predmetih, kojim su pridodani i Karamanićevi odgovori. Zanimivo je u tih listovih to navlastito, što su već tada naši došli bili tja do izpitivanja tako zvanih predhist. humaka ili mogila. Opazi jih sam Salečić, te je obavieščivao o njih svoga prijatelja Karamanića. Vriedno je na svietlo iznjeti ulomak iz Salečićeve poslanice od 26 lipnja 1717 iz Korčule, gdje o tom sbori: „*Si trovano anco su quest' isola molte antichità di sepolture, medaglie ed iscrizioni. Ultimamente in una vigna del vescovato si è trovata sotto terra una sepoltura di pietra scavata, così salda, che risuona come un bronzo, in forma di una gran cassa col coperchio angolare, lunga tre buone braccia veneziane; entro da un capo vi è la forma del capezale formato dall' istessa pietra, capace di molti cadaveri. V' erano dentro ossa, che mostravano straordinaria la grandezza di corpo del sepoltovi dentro. Il monsignore l' à fatta netare, e se ne servirà per pila da oglio capace di molte barille, senza iscrizione ne altro. Il signor conte Giacomo Spanich in far piantare una sua vigna trovò ancor lui duo anni fa sepolture sotto terra, nelle quali nei cantoni tra ossa de morti trovò vasi di terra di varia grandezza, pieni di terra (forse saranno state urne delle ceneri), i quali vasi i lavoratori li ruppero subito in più pezzi con mio gran dispiacere. Similmente in molti altri luoghi si ritrovano molte sepolture antiche; particolarmente quasi tutte le montagne dell' isola àno nella cima un gran mucchio di sassi, sotto i quali in mezzo vi è una sepoltura; e vi è di notabile, che quanto più alta e scosesa è la montagna, tanto più grande il mucchio de' sassi, che cuoprono la sepoltura, del che non ho mai capito il mistero. Vi è in un luogo dell' isola deserto in una rupe incisa un' iscrizione de caratteri affato ignoti; li farò rilevare“.* Veli dalje, da se po onom otoku nalaze dnevice stari novci, ali da polaze u Mletke; prilaze prepis rimskoga nadpisa onda se nalazeća kod crkve Bl. Gospe na fratarskom ostrovu blizu Korčule (Mommsen. Corp. Inscr. Lat. III. p. 393 n. 3071)¹, te i prepis jednog rim. nadpisa kotorskog, o kom veli, da je vidio sam *a Cataro in piazza un quadro di*

¹ Mommsen citira Karamana, dočim je ona vjest izključivo Salečićeva.

*pietra, che pare sia stato una base di collona o statua con in fronte: Eudoxio et Eudoxie Eudoxius et Eudoxia p. ann. XXIII, in cima D. M. S.*¹

U odgovoru Karamanića na taj Salečićev list, razlaže Karamanić o načinu pokapanja kod Grka i kod Rimljana, te o Salečićevih grobovih na vrhuncu briegova veli: *le sepolture su le cime de' monti non credo che siano state dell' accennate due nazioni*; te navadja više ulomaka iz najstarijih spisatelja da dokaže, kako najprvi narodi *aut sub montibus* (t. j. u špiljah) *aut in montibus sepeliebantur*. Napokon dodaje prepis gori pomenutoga rims. nadpisa (Mommsen l. c. br. 3071) ali opet drugako podjeljena.

Salečić 12 ožujka 1719 posla Karamaniću prepis i onog drugog gori pomenutog nadpisa nalazeća se na Gradini u zapuštenom predjelu, o kom kaže, da je fenički. S. Ljubić.

D o p i s i.

1. Badljevin, dne 6 listopada 1885. — Mjesto Badljevin jedva će biti kakovih sto i petdeset godina staro. U neposrednoj blizini tog sela nalaze se dvie nedvojbeno znamenite starine, ruševine naime dosad još skroz nepoznatih gradova ili crkva. Ja bar o tih ostancih niesam nigdje ništa čitao, a ne spominje ih niti isti inače sitničar I. Čaplović. Biti će tomu uzrokom to, što ove ruševine ne leže na povišenih mjestih, kao većina naših starih gradova, već u nizini tik sjenokoša, zarašćene neprohodnim gotovo dračjem i šikarjem. Ka gornjemu mnogo doprinosi nedvojbeno i ta okolnost, što su rečene zidine u rukuh puka, svake godine sve većma razrovane, za gradnju raznih sgrada upotrijebljavane bile, čega radi se od istih danas samo duboki obkopi i temeljni zidovi vidjeti mogu.

Prva od tih ruševina leži na četvrt ure južno od Badljevine, i zove se „Gradina“, kraj koje se nalazi staro groblje, u koje su ovdašnji žitelji

¹ Mommsen l. c. p. 285 n. 1713 donosi sasvim drugi nadpis, koj se je nalazio na kotorskom trgu isto na četverouglastom stupu, te primećuje: »sine dubio is ipse est titulus, quem profert Caramaneus (in schedis Lissae apud Dojmiium mihi visis) a se descriptum, si quidem hoc est describere, sic: Cattari in piazza quadro die pietra D M S EVDXIO ET EVDXIE EVDXIVS ET EVDXIA P ANN XXIII. Mommsen i ovaj nadpis dopituje krivo Karamaniću, dočim ga ovaj dobio od Salečića; te nesudara ni najmanje s kotorskim Mommsenovim, s čega vjerojatno, da se tu radi o dva razna nadpisa.

sve do nedavno svoje mrtvace zakapali. Da je oko gradine njekoč veliko selo ili trgovište stajati moralo, pokazuju i svjedoče oni mnogi komadi opeka i debela criepovlja, koji su po „Dereza“ zvanih poljana obilno razasuti, a ne manje i temelji bivših tuj kuća, koji se na nekih ovdje ležećih oranica jošte dobro razabrati mogu. Kada bi se temeljne ove zidine povadile (ima ih 5—6 stopa debelih), ne dvojim, da bi se našlo starina, koje bi tamnu poviest ove okolice, a možda i ciele nam domovine razbistrile, a vlasnici njiva bili bi izkapajućemu starinaru svom dušom zahvalni, ako bi im polja dosadnih opeka i zidina oslobodio. No, tomu se hoće novaca, hoće se troška i vremena; a odkud pojedincu svega toga, kada ga ciele društva smoći i nabaviti ne mogu? — Na rečenih njivah našla se prije više godina opeka s napisom „Palestina“, koji bi se po Čaploviću (I. str. 80) „Biela stiena“ (?) čitati imao.¹

Druga i to mnogo veća ruševina leži zapadno od Badljevine, na kakova pol ure hoda, zarašćena šumom, trnjem i šikarjem. Narod zove to mjesto „Crkvištem“, a nekad i „Gradinom“. Ciela gradina, kako sam ju češće proučavao, obisiže preko dvie rali zemljišta, koje je oko na oko dubokim obkopom i visokim nasipom okruženo. Kako se danas iz temeljnih zidina i nutarnjih obkopa razabrati može, stajala je tvrđja, samostan ili crkva na zapadnoj strani gornjega zemljišta, i tuj su izkopani mnogi liepi pilovi i ploče s gotičkim ili — kako neki vele — tja staroslavenskim napisima. Sve ovo raznešeno je, razkomadano i u zidove kuća i pivnica uzidano. Kod nekih žitelja Sriedjana rimskih našao sam iz te gradine doveženih kamenitih ploča s napisom; nu žalibože, izim da su pismena gotička, ništa drugo razabrati nemogoh. Odlomke tih napisu objelodanio sam prije više godina u nekih naših glasilih, u kojih sam moja opažanja i primjetbe tičuće se ove okolice, dosta obširno opisao bio.

Prigodom nedavnog izkapanja i prekapanja temeljnih zidina toga crkvišta naišli su seljaci na podzemni prostor, u kom izim množine čovječjih lubanja, razne veličine željeznih čavla i nekoliko svićenjakom spodobnih sprava, ništa drugo ne nadjoše; a kako bi i našli, kada izim opeka i kamenja, ništa drugo ni tražili nisu. Uzalud sam propitkivao za nadjene svićenjake i tražio ih, svatko mi reče, da su seljaci, misleći da su zlatni, ili da će u njih novaca naći, ove potrli i u bližnje, vodom zaplavljene obkope pobacali. Odatle se vidi, koliko historičkih starina s neukosti našega puka propada, a ne manje i potreba, da arkeološko naše društvo i u ovih krajevih svoja iztraživanja što prije započme, te u tu svrhu od zemlje potriebiti novac potraži.

Jugozapadno od prije opisane točke crkvišta, na nekoliko tek koraka od glavnoga obkopa, prostire se velika močvara, pokraj koje je zdenac, u kom bi se po kazivanju puka, zvono nekad ovdje stajavše crkve nalaziti moralo, i kojega se glas u stanovito doba večeri, još i sada točno iz

¹ To je sve puki sanj Čaplovićev; a takovih kod njega ima u izobilju. Uredništvo.

zdenca razabrati može. Puk pripovjeda, da je ovdje stajala nekad velika crkva posvećena svetim Trim kraljem.

Iztočno od te „Gradine“ proteže se velika ravnica zvana „Tiljak“, po kojoj je množina baš i umjetno izklesana kamenja, opeka, debela cripovlja i kovačke troske na toliko razasuta, da težaci oruč, s njom trista jada i muke imaju.

Obe ove „Gradine“ leže uz potok Bielu, koji se kroz badljevinske, sriedjanske i trojglavske livade između šikarja i vrbaka vijuga, a konačno u blatnu našu Ilovu izliva.

Andrija Frank, učitelj.

2. Belovar, 2 studenoga 1885. — Velecijeni gospodine! Kako sam primio Vaše veoma zanimivo pismo, odma sam uredio sve za svoj polazak u Kloštar pokraj Gjurjevca. Moram spomenuti, da su mi svi, koji su mi ikako pri tom pomoći mogli, bili na ruku. Tako je presv. gosp. vel. župan Bude pl. Budisavljević odma odredio, da mi se dadu na tri dana tri cestara, da nar. muzej ne bude trebao radnike platiti. Perovodja županijski, g. Kenfelj, koji je u nedelju 25 listopada imao u Kloštru posla, poveo me je s istog razloga bezplatno. Gosp. Winkler, krčmar u Kloštru, dao mi u svako doba svoja kola, da se odvezem u pieske, pa me je, kad sam se vraćao u Bjelovar bezplatno odvezo do Gjurjevca. Tu mi je načelnik g. Šnidarić dao predpregu, da što jeftinije dodjem u Bjelovar. Ja Vam to sve spominjem, da znate, od kolikoga čara su bile rieči moje: „idem izkapat i ostanke starih Hrvata“ i da znate, kako su ljudi ovdje pripravni nar. muzeju učiniti ma kakovih usluga. Napokon moram spomenuti i gosp. ravnatelja E. Krambergera, koji mi dragovoljno dao dopust od 3 dana.

U ponedjeljak začeo sam izkapanje. Bilo je kišovito vrijeme. Ali ja nisam imao mira, te sam ipak pošao u pieske, gdje sam pod kišobranom nadgledao radnike i sve im odredjivao. Moram Vam iskreno izjaviti, da sam nekom bojazni latio se toga posla; jer sam znao, da mi se može dogoditi, da počnem izkapanja na nepravom mjestu, te da ne budem ni našao lješina, ili ako ih nadjem, da ne bude oko njih nikakovih uriesa ili drugih kakovih stvari. Hvala Bogu, minuo me je strah odma, čim je prva lopata pieska izbačena, jer odma naidjosmo na lješine. Il je to sreća ili ima svagdje lješina.

Od Kloštra pa do toga mjesta ima dobar $\frac{1}{4}$ sata hoda. Ja sam Vam priložio mali nacrt toga prediela, kojega sam risao sa onoga mjesta, koje sam označio zvjezdicom. Cijela okolica goli je piesak. Ono što je u nacrtu žuto, ono je piesak, a što sam slabo poernio, riedka je trava, kojoj pastiri kažu „srakonoga“. Nešto te trave priložiti ću nadjenim stvarim, a ponio sam si dosta nje, da ju izpitam i pretražim, jer sam negdje čuo, da je ona u industriji rabljena. Humak, u kojem vidite široki crni potez *ab*, jest dotično mjesto. Od *a* na lievo, nalazi se na površini mnogo žutih, sivih, zelenih, crvenih i drugih čisla, mnogo ljudskih zubih, i to samo ocaklina, komadića kostih itd. Kako vjetar nosi piesak, vidio sam drugi dan, prem je prvi dan bio kišovit. Cijeli prediel vidi se kao u magli od

samoga letećega pieska, te se, kako narod kaže, ovi humci, kojim veli „vejanici“, svake godine mienjaju. Kako vjetar odnese laglji piesak, ovako ostave na površini sve što je težje, dakle spomenuta čisla, komadići kovina itd. Tu sam počeo. Vidio sam da je humak s jedne strane od vjetra kao odglodan, jer s druge strane ima na njemu trave, pa jer je bilo na površini i kosti i drugih stvari, morao sam suditi, da su to ostanci iz otkrivenih grobova. I nisam se prevario. Pri točki *a* nalazio sam kostur odma izpod površine. Smier *a—b* jest od sjevera na jug. Kosturi leže istosmjerno od zapada na iztok s glavom prama zapadu, a položene su vodoravno. Čim sam našao prvi kostur, dao sam kopati u istom pravcu prama *b*, te sam od *a* do *b* = 24 metra našao 9 lješina. Piesak, u kojem su kosturi, sasvim je crn. Nad i pod njim je obični žuti piesak. Po mom mnienju je taj piesak crn od sagnjiloga mesa, jer sam sve kosture samo u ovom crnom piesku našao. Moguće je napokon i to, da je kiša, koja prije toga pala, tek do te dubljine doprla, ali to je manje vjerojatno, jer je piesak preodviše crn. Debljina toga crnoga i mnogo žvršćega i tvrdjega pieska je $\frac{1}{2}$ — 1 met. Čim dalje sam kopati dao prama točki *b*, tim dublje sam morao kopati, da dodjem do tog crnog pieska i do kostura, tako da kako je prva lješina bila tik pod površinom, zadnja bila 2 m. 30 cm. izpod površine. Razmak jedne lješine do druge je 1 — 1 $\frac{1}{2}$ m. Kosturi su veoma slabo uzčuvani. Bilo je grobova, gdje sam našao samo zube i ništa drugo; u drugih opet zube i nešto lubanje, u trećih lubanju i cievanice od nogu. Nigdje nisam našao kralježe, rebra, ruke ili stopalo noga. Nu, kako sam našao na jednoj cievanici tik nad koljenom jedan prsten, čini se, da su lješine zakapali spruženih ruku. Žao mi je, da Vašoj želji glede glava i kostura po tomu zadovoljiti nisam mogao. Jedna jedina glava prilično je sačuvana. Pod njom našao sam jednu tvrdu grudu, kao komad neke posude, što li. Ženskih kostura našao sam tri. S jedne i druge strane glave našao sam mindjuše, koje Vam takodjer šaljem. Negdje je bila samo jedna sa svake strane, negdje i po 3. Gdjejoje mindjuše i komade istih našao sam na površini pieska na raznih mjestih. Isto tako nadjen je ovaj prsten od bronze na površini pieska. U jednom grobu, tamo gdje je imao biti vrat, našao sam priloženi uries u obliku oraha, a u njemu zlatne listiće. Pod ovim orahom ono debelo valjkasto čislo, koje je uz taj orah zamotano. — Duljina lješine od glave pa do pete je 2 m. Ova ciela glava, koju Vam šaljem, bila puna puncata pieska, koji je bio tako tvrdo nabit, da sam ga morao nožem iztrugati. Ja mislim, da će se na toj glavi nuždua mjerenja načiniti moći.

Izim ovih stvari šaljem Vam i drugih u piesku nadjenih. Tako ćete u jednom zamotu naći komadiće, kao okamenjene grančice, kojih ima svagdje na površini. Onda imade u drugom zamotu tamno sivih, tvrdih, šupljikavih pločica, za koje ne znam, kako bi ih krstio. U trećem zamotu naći ćete komadiće posudja. Prem sam svagdje tražio veće komade, nisam ih u to kratko vrieme naći mogao.

Napokon Vam moram spomenuti, da je sav piesak svagdje pun nekakove biele vapnene tvari, koja se vuče sad u dubljinu sad u duljinu, te je mjestimice debela kao noga. Tvar tako je mekana i prhka, da naj-

većom pomnjom ne mogoh veći komad izvaditi, nego je priposlana gruda. Što je to, nemogu reći. Ali se čini da su takodjer kosti. To se čini po ustroju tvari a i po tomu, da je prerez okrugao. Ako se najme lopatom zabode u piesak, vidjeti je na takovom mjestu u piesku bieli okrug, koji se onda u piesku dalje vuče.

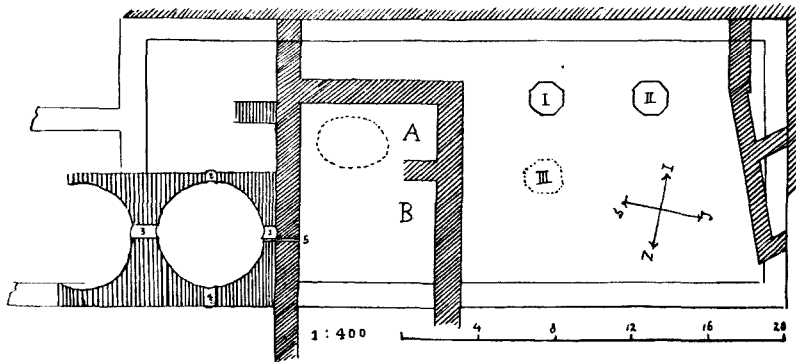
Meni je veoma žao, da nisam mogao dulje ostati i više naći. Nego ako mi kod vis. vlade izhodite podulji dopust, i ako mi potrebita sredstva pošaljete, pripravan sam u svako doba učiniti sve. — Stvari ću poslati čim se bolje osuše, da se ne razpadnu i nerazbiju. Nekoliko čisla pridržao sam za analizu, koju ću Vam čim dospijem, izraditi.¹

Preporučujuć se, nadam se, da sam Vašoj želji udovoljio, u koliko se u to kratko vrieme i sa tako malo troška moglo. Čekajuć na skori odgovor, ostajem Vaš štovatelj

Gustav Fleischer.

3. U Mitrovici, 3 studena 1885. — Veleučeni gospodine! „Svojim zadnjim listom obećah Vam, veleučeni gospodine, da ću Vam za koji dan priposlat nacrt kupelji ovdje izkopane; nu ovo svoje obećanje izvršujem sada tim, što ovom listu prilažem željeni nacrt.

U staroj pivari bijah već 9 kolovoza t. g., te nacrtah nacrt izkopanih rimskih zidina, koga takodjer ovdje prilažem. Pripomenut mi je ovo :

Ove zidine su sada, u koliko se u novom podrumu nalažahu, podvadjene.

Sastoje se iz 2 diela, lieva (kamenite zidine upravnimi crtami zabilježene) i desna (zidovi od opeke, certami na koso obilježeni). Oba diela su lošo gradjeni, poglavito ona dva 8-uglasta stupa, koja se vide na na-

¹ Bit će nam veoma drago. — Izpitivanje g. prof. F. svake je pohvale vredno. Nalažište je veoma zanimivo i važno, te zaslužuje dakako, da se nadalje i što točnije iztraži. Doba su ovo iz prve polovice srednjega vieka vrlo zapletena i tamna i u našoj povjesti, jer su nam i izvori sasvim nedostatni. Bude li moguće, naime dobije li arkeol. muzej dosadašnju dotaciju i za tek. godinu 1886, što je veoma dvojbeno, pošto napredak u znanosti po njevojih ne vodi dobru, onda je i tamo iztraživanju odzvonilo. Nedao bog. Uredništvo.

ertu (I. i II); ovi su samo obzidani a unutra opeke nabacane. Vele da je ovih stupova bilo još 1 ili 2 (mjesto sam na nacrtu za stup III označio piknjastimi crtami), nu ja jih više vidio niesam, pošto su tada već uklo-njeni bili. Srednji prostor bio je užim zidom (odlomak ovoga bješe sačuvan) razdieljen, te je u tako nastalom manjem prostoru (na nacrtu A) bilo van-redno mnogo ljudskih kosti (g. graditelj mi reče 3 m. široka preko 3 m. duga a do 2 stope debela naslaga); nalazile se pako na dnu¹. Osim na ovoj naslazi, nadjeno je po celom prostoru jošte mnogo ljudskih kosti, tako na pr. izmedju kamenitih zidovih.

Prostor B prostire se još dalje prama dvorištu i njekoj zgradi. Ka-meniti zidovi sačinjavaju kao dvie okrugle sobice sa 4 presvodjena otvora (1, 2, 3 i 4). Kod otvora 1 (br. 5) nadjeno je 1½ m. duga ciev sa-stojeća se od 1 stopu dugih cievi od opeke oblika četverouglasta. Gdje-koje imaju otvor po strani (Sad se nalaze te cievi u magistratu). G. gra-ditelj mi reče, da je ta ciev išla koso gore. Blizu otvora 4 nadjen je stup od biela kamena (vapnenca koji se jako krni, zato se i slova s lieve strane okrnila) do 0.80 cm. visok a 0.30 širok, sa nadpisom. Ovaj žalibože da je manjkav, pošto mu je sva sredina oblo izdubljena, a lieva strana oštećena.

○ V A
 S T I
 X I
 S
 R

 L

Taj je nadpis po želji vlasnika sada uzidan u pročelju nove zgrade desno. Vele da na ostalih stranah tog stupa neima niti kakovih slova, niti slika ili što drugog. Na gornjoj strani stupa u sriedi nalazi se otvor, u kojem je valjda bio učvršćen kip ili što drugo, što je na stupu stajalo.

Nadalje nadjen je kameniti stup četverouglast (bez napisa), samo 8 cm. širok i debeo a do ½ m. dug sa okruglom glavom (poput niskog kusočunja).

Osim ovoga mi g. vlasnik G. dragovoljno pokazao i dva odlomka ploča od opeke; kad su sa ovih odstranili mort, ukažu se na jednoj ploči dva ugljenom narisana čovječja lica, a na drugoj ploči ptica na dugih noguh, čovječije lice i slova ΘΑΡΑΣ (i ovo je ugljenom narisano). Ove ploče, stup i polukružni kamen nalaze se sad u pisarni vlasnika. Osim ovoga nije što drugo (n. pr. novca) nadjeno.

Spomenuti mi je još to, da je u istom dvorištu prijašnjih godina zidan podrum, te da je i onda rimskih zidova nadjeno, od kojih je jedan za podrum upotrebljen, pošto ga nemogoše razkinuti. Tada nadjena je ka-

¹ Ovo bi moglo biti. što Martigny zove *cubiculum*, veleć: *n' étaient à proprement parler que des sépultures de famille.* Uredničtvo.

menita ploča sa liepim likom dieteta (do $\frac{3}{4}$ m. visoko) en relief dobro izradjeno; uzidana je još sada u pivari, te se posve liepo vidi.

Osim ovoga nije nigdje drugdje (koliko ja znam, a to mi reče i velečastni g. opat) kopano.

Na temelju svega ovoga držim, da ovo nije bila bazilika (radi oblika zidova i loše gradnje), nego manji kakov hram (lievi diel) i katakombe (desni diel) radi vanredno mnogo nadjenih ljudskih kosti.¹ Toliko za sada. Završujem ovaj list sa opetovanim izražajem moje osobite odanosti prema Vam veleučeni gospodine. Vaš vazda pripravní štovatelj

Ignjat Jung, učitelj.

4. Muč Gornji, 30 studenoga 1885. — . . . Amo se često po štogod važnoga nalazi. Evo i sada otkrila se ruševina jedne sgrade s jednim podom na mozaik a drugim sa ugladjenim pločnikom. Namaz unutrnjih zidova bio je i obojadan. Kad se sve očisti, poslat ću Vam opis. Kod tizih ruševina našlo se dosad više predmeta; a sva je prilika, da će se nać još veće. Uklapam dva bakrena novca tu našasta, i otisak nadpisa na opeki. Taj nadpis nješto oglodan, štijem ovako: LE G IIII F R. Treće slovo razmaknuto je od E, te mučno je reći, je li C ili G; i dva zadnja slova nisu sigurna. Tumačite mi onaj bolji novac i ovaj nadpis.²

¹ Po našem mnienju ovdje bi se radilo o krstionici sa crkvicom iz IV—V. stoljeća. Kroz prva tri Kršćani nisu imali osobitih sgradja za krstionicu. Obično se kršćavalo na obali rjeke ili jezera. Prvi tragovi jednostavnih krstionica dolaze u podzemnicah rimskih (Boldetti *Cimit.* 20.). Za Konstantina Vel. počelo se krstionice graditi naposeb, ali uvijek u blizini i na način crkve, čega radi zvane *ecclesiae baptismales*. Tečajem VI. stoljeća krstionice nalaze se već u predvorju crkve (*narthex*) a zatim u nje nutrini. Krstionica Konstantinove dobe bila je ponajviše šestokutna ili osmokutna, ali više put i okrugljasta kapela, imajuća po sriedi koritance. gdje se kršćenje obavljalo, i bjaše dobro obskrbljena tekućom vodom. Veli Martigny: *Il étaient ordinairement divisée en deux parties, afin que les deux sexes s'y trouvasent séparés* (Cyrill. Hieros. Catech. — Aug De civ. Dei l. XXII. c. 13). Dolazilo se u krstionicu putem triema na stupovih naslonjena. — Sve ove bilježke sudaraju sa ovim našim nacrtom: te uprav grihota, da se izkapanja nisu ovom prigodom još dalje protegnula. Uredništvo.

² Oba su ta novca jako obrubljena; jedan je pako sasvim izglođan i satrt tako, da se o njem jedino kazati može, da je rimski, dočim drugi bolje sačuvan. u predku ima slova samo desno, naime — S P F AVG, a u zadku jedino u podkrajku oznaku. da je kovan bio u Sisku. Ovaj je drugi po svoj prilici cesara *Constans*, a i način ga stavlja u ono doba.

Opeka je pa o podosta starija. a njezin nadpis mora da bude ovako izrazen: LEG IIII F F. t. j. *legio IV Flavia Felix*. Ova *legio IV* pozvala se Flavia od cesara Vespasiana, koj ju obnovio, a kašnje dobi naslov *Felix* sbog sreće u bojevih. Nadstojništvo (*praefectura*) ove legije za dugo se nalazilo u *Singidunum* (Biograd) u gornjoj Mesiji. Ova legija s ovakovom oznakom dolazi u nadpisih izkopanih u gornjoj Mesiji (Biograd, Semendria, Glöovina), u dolnjoj Mesiji (Gigen) u Daciji (Maros-Nemeti, Ostroć), u Germaniji (Annali XI 141), u Gornjoj Panoniji (Budim, Soprun), te napokon i u dva nadpisa izkopana u Solinu (Mommsen III. n. 2001, 2021). U *Viminacium* (Kostolec) našlo se je i novca sa njezinim brojem IIII (V. Neumann I. p. 91, Eckhel II. p. 8). Opeka sa punim nje naslovom, kao na našoj, našlo se je podosta u Biogradu (Mom. I. c. n. 6326), i jedna u Mehadiji sa LEG IIII H, gdje po Mommsenu (I. c. n. 1631) mjesto H bjaše FF, ali zlo čitano ili izraženo. Isti Mommsen. razlažućući o rimskom vojničtvu u Dalmaciji (De provinciae Dalmaciae re militari I. c. p.

Našasta je jedna plitica od liepe crljene zemlje s rubom uzdignutim 4 cm. a promjera 27 cm., a sreda je nakićena cvietovim. Na žalost je razbijena. Za sada ne kažem dalje, a osobitim štovanjem ostajem

Vaš štovatelj i prijatelj M. J. Granić.

5. U Budinščini, 10 prosinca 1885.¹ — Veleučeni gospodine . . . Što se tiče tragova naselbine u mojem ribnjaku, koje vi nazivati izvolite *Terramara*, mi smo poslje odlazka vaše veleučenosti dalje kopali *sve do vode*, ter smo pronašli, da se u višini od prilike 1¹/₂ metra nalazi zemlja, koja je očevidno nametana prigodom, kad se je ribnjak dublje kopao. Izpod te naslage nalazi se ruševina u višini od blizu 1 metra, sastojeca najviše od ugljena i pepela, što je bezdvojbni znak, da je dotična naselbina nekoć postala žrtvom vatre. U toj naslagi nalaze se razni ostanci dolazeći od čovječje ruke, kano kamen, opeke, črepovlje, komadi željeza, kosti, koštice od bietaka i td., ali nismo ništa našli od kakve vrijednosti, osim jedne medaile olovne prikazujuće sliku razapetoga Isukarsta sa plaćućimi ženami, ter napisom, kojega smisao mi ipak nije bilo moguće razabrati. Ta medaila nalazi se u rukuh moga sinovca Levina, koji će vam takovu sa inimi starinami priposlati. Osim toga nadjeno je tamo jedno olovno tane i jedan maleni odlomak kamena *Rauch Topas* zvanoga.

Izpod opisane naslage pepela nalazi se sam čisti mulj sivkaste boje bez ikakvog traga kakova predmeta dolazećega od čovječje ruke. U tom mulju nalazili smo redom zaoštrene hrastove pilove od prilike 20 do 30 centimetara debele, te tako sveže, kano da su sad posečeni. Ti pilovi nalaze se redom, u daljini od prilike jednoga metra zabijeni, gdje se ipak strogo na liniju nije pazilo. Pošto se ruševina kroz cieli otočić proteže, to slutim, da se ti ostanci pilova kroz sav toliki otočić protežu izpod pepela.

Misli li vaša veleučenost, da ti ostanci imadu za iztraživanje starina u znanstvenom obziru kakovu vrijednost, to izvolite u proljetje nastaviti to kopanje kroz cieli otočić, a ja ću u ostalom rado podupirati to poduzetje kolikogod budem u stanju.

Petar Horvath.

6. U Korčuli, 10 prosinca 1885.². — Veleučeni gosp. uredniče! Iz Čepikuća do Trebinja (u Hercegovini) biće po prilici četiri sata hoda.

280), nije toga mnienja, da je ova legija ma kada u Dalmaciji i za kratko stanovala; veli samo, da su se ondje našli nadpisi (n. 2004, 2021), koji spominju njezine vojnike ovamo došle *propter causam aliquam singularem, cuius ratio reddi non potest*. B. Borghesi (*Annali dell' Instituto Archeol.* 1839 p. 144) pako mnije, da je ova legija, prije nego se u Gorn. Mesiji nastanila, za njeko vrijeme sustala u Panoniji: *è molto probabile, che innanzi di passare nella Mesia, si sia fermata nella Pannonia, troppe essendo le memorie che ha lasciate in quella provincia e nell' annessa Dalmazia riferite dal Sestini (Viaggio di Valacchia p. 283 e 285), dal Pococke p. 121, dal Grutero p. 536, 6, dal Zaccaria, Marni saloniti p. 15. 13, e dal Muratori p. 812. 4. a cui si avrà da aggiungere questi altra che credo inedita comunicatami dal Kellermann e serbata dalla casa Ergovaz nella città vecchia (di Spalato) in Dalmazia*. Naša opeka, evo sada odkrita u Gornjem Muću, sve bolje bi podkriepila Borghesievo mnienje.

Uredništvo.

¹ V. Viestnik 1885, str. 98.

² V. Viestnik 1885, str. 121.

Kad sam stigao onamo, bilo je u zahod sunca, pa nije bilo moguće, da što god izpitam onaj dan.

Dnevinice na Malu Gospu podranim, te ću u selo Pećinu (k sjeveru) u 1 sat hoda. Ovo je sasviem maleno selo, al je i u njemu našijeh srarina. Na mjestu *Gomile* starinsko je groblje, te je tu samo pet ploča, t. j.: 1. Ogromna ploča porubljena tako rečenijem narodnijem prostijem vezom *prutkom*. Na ploči je štit, a u štitu ruža, a poviše nje luk i tetiva poput onijeh, što se vide na spomenicima rimskih *sagitarija*. 2. Ogromna ploča bez znakova. 3. Ploča porubljena. Na svakomu joj je kraju po ruža. Na njoj je veliki krst, a s lieve strane polumjesec okrenut niz doli. 4. Ploča porubljena prutkom. Na njoj je s desne strane štit, a na njemu polumjesec okrenut niz doli, a izpod mjeseca velika ruža. Za štitom je pravi mač, a s lieve je strane golem krst. Između štita i krsta (malo poviše) zapet je luk i tetiva, kao pod br. 1. 5. Ploča porubljena. Na njoj je štit poput barjaka (zastave). U štitu je ruža, a izpod nje luk i tetiva, kao gori.

Na groblju su dvije ogromne predh. gomile. — Opazit mi je, da je na ovijem stranama sila predh. gomila, te sam nabrojio evo uz put sliedeće:

a) Osobito je velika predh. gomila više *Turkovića*, te se to mjesto zove *Podgomilje*, a tu jih je *sedam* omanjijeh. b) Malo je podalje *Kladovu Gomila*. c) Niže nje je *Drenova Gomila* d) *Toranj Gomila*. e) Na mjestu su *Gomilice* tri velike gomile. f) *Velika Gomila*. g) Na ravnini je *Buljkova Gomila*. h) *Gomila* na *Gradini*. i) *Gomila* na brdu *Ostrvici*. j) *Gjevina Gomila*. k) *Gomila* za *Popraškijem Dolom*. l) Kod *Donje Trebinje* je pet predh. gomila. Osim spomenutih, kažu mi seljaci, da jih se može najmanje nabrojiti iz sela Pećine do Popova dvadeset, a to sve velikijeh.

U *Bliznicama* (kod Pećine) je u dolu nješto malo stećaka, t. j.: 1. Ogromna ploča. Na njoj je \square , te mislim, da je kamenarsko mjerilo. 2. Ploča. Pritisnula je gruda, te se nezna jeli na njoj znakova. 3. Isto. Malo je podalje pet ogromnijeh stećaka. Na njima nema znakova, a ravni su u vrhu kao velike ploče.

U *Golokordićima* je prosta ploča, a pod njom je (kako mi kažu) sila božja kosti, baš kao da se je tu velika krv prolila, te da je tu skupa ukopana sva izginula četa.

Kazivao mi je neki Vučićević, da su jednom seljaci ongdje u Pećini razkopali staro-bosanski grob, te da su u njemu našli kosti, a uza nje *bardak*. Ja ovo niesam vidio, al bi bio svakako riedak slučaj, jer se u starobosanskijem grobovima riedko nalazi domaćijeh posuda.

Daleko od *Trebinje* (put sjevero-zapada) po s. hoda je velika staro-bosanska nekropola, a tu je blizu i novo greblje. *Spasje greblje* je veliko, te je tu do *sto* i *dvadeset* spomenika. Ovgdje su stećci veliki, ali su ponajviše bez znakova. — Samo ću zabilježiti stećke sa znakovima, a počecu sa sjeverne strane: 1. Velika ploča na njoj je golem krst. 2. Malena ploča. Na njoj je krasan krst. 3. Ogromna ploča. Na njoj je ukresan jelen u bijegu, a za jelenom se otisnuo vitez na konju. 4. Ploča. Na njoj je krst. 5. Ploča. Na njoj je ukresan velik mač. S desne mu je strane

polumjesec okrenut niz doli i malko nagnut put juga. 6. Ploča. Na njoj je velika ruža. 7. Ploča. Porubljena je okolo *prutkom*, a na njoj je štit. 8. Ploča porubljena. Na njoj je ukresan vienac. 9. Ogromna ploča. Posred nje je kupa. 10. Ploča poput stečka. Na njoj je vienac, a u viencu velika ruža. 11. Ogromna ploča. Na njoj je vienac (kao i na opisanoj), al je ruža dosta pokvarena. 12. Isto kao pod br. 10—11. 13. Ploča porubljena. Na njoj je štit, a za štitom mač. 14. Ploča porubljena. 15. Ploča porubljena. Na njoj se nevide znakovi, jer je zaraštena pod gorom. Uza ovu je ploču ogradjen grob novijega doba, te je po tomu suditi, da se je ovgdje narod kopao još i za osmanskoga gospodstva. 16. Ogroman stećak. U vrhu je ravan i bez znakova, te je i slabo ukresan. 17. Ploča. Na njoj je ogromni krst. 18. Isto. Na njoj je krst. 10. Malena ploča. Na njoj je krst. 20. Ploča zarubljena širokijem prutkom. Na njoj je položen predmet (kao osoba na odru), ali prieči lišaj, da se ovo dobro nezazna. — Ova je ploča kod drevnoga i ogromnoga duba. 21. Ploča. Na njoj je ogromna ruža. Niže ruže je spet luk sa tetivom, a niže luka nož. 22. Nasred groblja je *otarište* u suhozidini (sada je padeno), a u njemu su dvije bosanske ploče bez znakova. — Ovgdje je po svoj prilici bila crkva Sv. Spasa, ili je ongdje u davna doba bio ukopan kakav vojvoda ili knez *Spasoje*, pa se po njemu tako i prozvalo groblje, kao to obično biva. 23. Stećak (slabo ukresan). Na njemu je krst, a izpod krsta kupa. 24. Ploča. Na njoj je ruža. 25. Stećak u vrhu ravan (slabo je ukresan). Na nogama mu je kupa, a izpod nje krst. 26. Stećak poput ploče. Na njemu je nožnica bez noža. 27. Ploča (izpod duba). Na njoj je krasna ruža. 28. Ploča poput stečka. Na njoj je kao zasadjem barjak, al je to pokvario lišaj, te se dobro nepoznaje. 29. Ploča zarubljena, ali slabo. 30. Isto. 31. Ogromna ploča poput stečka. Zarubljena je *prutkom*, ali dosta slabo. Opazio sam da je u ovom groblju izrazbijano dosta ploča. U obće se može kazati, da su u *Spasoju Greblju* opisani steći loše izradjeni, te se nemogu ni iz daljega uzporediti sa spomenicima na Boljunima, Radimlju, Glumini, Vidostaku itd. Ovi nam steći (u tolikoj množini, a na jednomu mjestu) svjedoče, da je na Trebinji u stara doba bilo dosta našega naroda, al se taj narod ponajviše bavio stočarstvom, te mu nije tako bio pristupan alat kao u ostaloj Hercegovini. U Hercegovini je kamenarski zanat donekle bio razvijen, pa su spomenici na Trebinji u tomu pogledu izostali, te se mogu njekako uzporediti sa bosanskijem stećcima u njekijem krajevima.

Spomenuti mi je, da je na *Koritima* (kod Trebinje) na putu ukresana ploča, a neprenešena. — Kazuju mi, da je u *Zatmorju* (k jug.-ist. od Trebinje) kod kuće *Nika Potrebice* golem krst i tri stečka.

Ovom mi je sgodom napomenuti njeke članke štampane god. 1884 u „Sarajevskom Listu“, jer nezasluznju, da se tako brzo zaborave, kao što to biva od svih radnja, koje su tiskane u podlistcima političkijeh novina.

U br. 112, 112 itd. spomenutoga lista opisao je njeke naše starine preosvešteni gospodin Savva Kosanović, a meni je kao savjestnu sabiraču našijeh nadpisa i starina spomenuti svačiju i najmanju radju u tomu pogledu, jer je ovo istom početak, a do nade mi je, da će se drugčije

unapriedit nastaviti ovaj rad, kojega sam ja sam započeo, mogu po duši, da kažem, a to samom moralnom podporom našega prvaka historika i arkeologa prof. Sim. Ljubića Njemu hvala do groba!

Pr. gosp. Šavva u prvomu je članku opisao *Planinu Ozren i Manastir Ozrenski*. Tu navadja tri slovinska nadpisa s one crkve, te rek bi, da je prvi znamenit, jer je od god. 1191.

Drugi je članak *Njekoliko rieči o starinskom groblju u Bosni*. Tu napominje u obće stećke, pa onda rimske grobove, te veli, da jih je u *Pljevljima* (na Ilinu brdu), u *Rogatici*, *Goraždu* i duž cijele doline drinske, u *Glamočkom* polju, *Kiseljaku*, *Blažuju*, *Stôcu* itd. Opazit mi je, da je u *Stôcu* rimskih starina; te su bile od mene opisane u *Viestniku*, ali do sada nijesam ušao u trag groblju. — Gosp. Kosanović opisuje na dalje rimske starine u *Gostilju*, zatim spominje starobosansko groblje, te navadja i jedan nadpis. Kaže, da se u mjestu *Žitjebu* nalaze nekakvi jeroglifi (!?). Iz *Rogatice* u *Glasinac*, kod hana *Stjenice*, je starobosanska nekropola, a u njoj do 150 stećaka. Kaže, da je na *Glasincu* dosta stećaka, a da jih je prije bilo preko 500.

U trećemu su članku *Iskopavanja u Bosni*, te je tu naveden i članak preveden iz *Fremdenblata* (1884, br. 270 od 30 rujna), te se bavj o rimskoj naseobini *Stnekli* (?). Tu je naveden u članku i otisak rimskoga nadpisa *Augusta Aureliana*.

U četvrtomu članku piše se o nekakvijem novčanijem kalupima, što su se našli u selu *Jagodnjoj*. U istomu članku navadja dva starobosanska nadpisa, koje sam i ja opeta objelodanio u *Javoru*, (1885 (XII) br. 9 str. 277—280) po narisu g. Pavkovića, uz malenu razpravicu.

U petomu su članku *Bosanske starine*. Tu opisuje onu drevnu crkvu na *Dobrunu*, te navadja dug i znamenit nadpis, pa misli, da je iz IX v.

O spomenutoj crkvi i o nadpisu bavio se je u posebnu članku *Manastir Dobrun g.* Ljub. Kovačević u br. I (god. II. 1885 str. 18—23.) *Starinara Srpskog Archeološkog društva*, te je gledao razlogom da dokaže, da manastjer spada kašnjoj dobi.

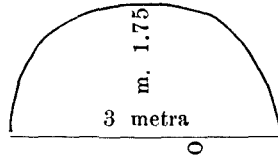
Svakako, do skromna mi je mnenja, da nije lasno pročitati nadpis po *fac-similu*, te će istom onda biti dobro objelodanjen, kad ga kakav strukovnjak pomnjivo na mjestu izpita, a ovo su do sada samo nagadjanja.

Ovo sam samo po debelu spomenuo, a da nepanu u zaborav spomenuti članci pr. g. Kosanovića, jer se u nas obično sve lako i brzo zaboravlja! Vaš štovatelj

Vid Vuletić-Vukasović.

7. Muć Gornji, 21 prosinca 1885. — Muć je uprav prepun arkeološkičkih spomena i starina. Ali se veći dio samo slučajno nalazi, jer nema novčanih sredstva za redovito i umjetno izkapanje.

Po kilometra daleko k istoku od ove župničke crkve našli su se ostanci njekoč velike i bogate sgrade. Odkrivene su do sada dva sobe; prva gornja od sjevera a druga pram podnevu po metra na niže. I na jednoj i na drugoj tlo je popločano sitnim bielim kamencima na mozajko. Donja nemože se ni zvati sobom, jer uprav izgleda kao obiteljsko neveliko kupalište. Evo joj oblik:

S donje strane vidi se šupljina, u koju ulazila olovna ciev, i kroz koju voda bi se izlievala. Zamaz na zidovim ovog domačeg kupališta bio je na mjestim u crljeno obojadisan, a boja se lipo uzdržala. Vanka gornje sobe našlo se komada opečnih cievi, kroz koje bi voda dolazila. Našla se plitica od liepe crljene zemlje u sriedi izdubinam nacvietana, koja se na rubu izdiže do cm. 4, a promjera imade cm. 27¹/₂. Štota da je razbijena na više komada. Našla se dva bakrena novčića od rdje ištetena te zlo sačuvana; rekao bi da je jedan *Constans* s *aug.* Uklapam liep komad bakreni, a nebi znao čemu je mogao služiti.¹ Našla se gvozdena dudla liepo provrćena. Suviše dva komada opeke; na jednom obični nadpis: *Coh. VIII. Vol.*, a na drugom nadpis ovdje prvi put iznadjen: *LEG IIII F. F.* Očevidno sgrada se dalje pružala k istoku, ali radi mraza i jake studeni kopanje bi obustavljeno. Za sada dakle budite zadovoljni i s ovim kratkim opisom.

Muzealni povjerenik M. J. Granić.

Razne viesti.

Arkeologičko Društvo u Crnojgori. — Gosp. Marko Dragović, tajnik vladin kod bogoštovja i nastave, izdao je *Uputstvo* za sabiranje gradiva tičuća se poviesti, zemljopisa i starožitnosti Crnegore. Predlaže i to, da se na Cetinju arkeologičko društvo podigne. Samo što brže.

Dalmatinski rudari za rimskoga vladanja u Erdelju. — U drugoj sjednici arkeolog. sastanka u Pešti (4 kolov. 1885) gosp. Gavril Téglás pročitá razpravu o rimskih rudah u Daciji, te po Pester Lloydu od 4 kol. 1885 reče: „*In Zalatra hatte die Bergwerksdirektion ihren Sitz, und es bildete sich daselbst eine dalmatinische kolonie (Ampelum)*“.

Program c. k. Velike Gimnazije u Spljetu za školsku godinu 1884/5. U Spljetu 1885. — Ovogodišnji program spljetske gimnazije medju drugimi osobito se iztiče po dvie veoma zanimive i vrstne razprave, koje su u njem natiskane. Prva je od ondješnjega profesora I. Menegello Hvaranina pod naslovom: *O robovih u herojsko doba po Ilijadi i Odysseji*. G. profesor izerpio je podpunoma ona glasovita djela u što se predmeta tiče, te tu gradju uredio i predočio u tako podpunoj slici, da ni najmanji potez ne muti sklada, kojim se ona osobito odlikuje. — Druga je razprava slavno poznatoga g. Franja Bulića ravnatelja istoga zavoda pod naslovom: *Salona (Colonia Martia Julia Salonae)*. Bulić rise uprav

¹ To je rimski ključ.

majstorski nutarnji municipalni ustav ove rimske naselbine, a crpi za to gradju mal ne svu iz najvierođostojnijega vriela kao što su nadpisi. Obećaje, da će u susljednih programih razpravljati dalje o obretih Solinskih i o palači Dioklecianovoj i njezinih spomenicih (stolnoj crkvi i krstionici). Ovu je razpravu za sada napisao italijanski, pošto je poglavito namjenjena djakom višjih razreda, u kojih još danas u onom zavodu italijanski je žalibože naukovni jezik. Veli napokon, da će ista razprava i obširnija još ove godine na svietlo izaći i hrvatski.

Stridon o Sidron patria del massimo dottore san Girolamo, rivendicata alla diocesi di Sebenico, di monsignor Ant. Gius. Fosco vescovo di Sebenico itd. Sebeniko 1885 (Estratto dal foglio Diocesano), str. 51 u 4-ni. — Presvietli pisac, uvjeren i slavnim N. Tommaseo, da još nije pravo ustanovljeno, gdje je ležao grad Stridon, rodno mjesto sv. Jerolima, misli, da ga je on našao, te oboružan liepim znanjem i dosta zreloom razsudom, stupa hrabro u boj. Veli najprije, da svi dosadašnji spisatelji, koji su se bavili ovim predmetom, pripoznavaju Sv. Jerolima za Dalmatinca, ali da Dalmaciju produžuju kako komu treba, da svoje mnjenje opravda. Ovdje nam je primjetiti, da ga Stanković hoće Istriancem, Romani Italijancem itd.

Veli dalje 1. da se je prava Dalmacija i u vrijeme sv. Jerka sterala od Krke do Neretve, od otoka do Ardijskih gora; te da se je i onda razlučivala od Ilirije, Liburnije, Istre i Panonije kao posebno tjelo; 2. da će on naći pravo mjesto, gdje je ležala Tolomejska *Sidrona*, a da po sudu svih spisatelja *Sidrona* je što *Stridone*. — Opisuje zatim naposeb Liburniju, Istru, Ilirik, Panoniju i Dalmaciju, te ponjekako i njihove granice označuje, ali kako su bile do Augustova doba a ne za sv. Jerka (pogl. I—V); sve to ponajviše na temelju Farlatova kazanja. Poznato je, da je August protegnuo granice Dalmacije do Rase (Arsia) sada u Istri, a napram Panoniji preko Bosne do blizu Save, a tako i na jugu do Drilona; te od tada ime Liburnije izčeznulo, a Ilirik na kraće stegnut. Ove je granice imala Dalmacija i za sv. Jerka. — U pogl. VI. iz samih spisa sv. Jerka pisac dokazuje, da se sv. Jerko smatrao za Dalmatinca. U pogl. VII i VIII trudi se po novijih piscih dokazati, da je *Sidrona* ono što i *Stridone*; da njezino sielo bjaše u *Sedram-iću*¹ mjestancu u Drniškom kotaru (nekaže, imali tu tragova rimskim starinam), i da je porušena od Gota god. 390. Apendini je na temelju Tolomejskih zemljovida utvrdio, da je ležala u Strigovu kotara Kninskoga. U pogl. IX. nabraja Jerkovu rodbinu; u X, da je svoje radnje u pero kazivao; u XI, da je Stridon vjerojatno Solinskoj biskupiji pripadao, ali ne sam sv. Jerolim, budući se dao rediti uz uvjet, da nebude ma kojoj biskupiji svezan; u XII, da ga i rimska vlast za Dalmatinca smatrala i kardinalskom časti odlikovala; te napokon u XIII, da su ga za Dalmatinca držali i njegovi suvremenici *Paladio Galata* i *Lucio Destro* i mnogi drugi spisatelji kasnije dobe.

Nego sv. Jerko, spominjajući svoje rodno mjesto, veli izrično „Dalmatiae *quondam* Pannoniaequae confinium fuit“, to jest, da je *njekoć* ležalo na granici Dalmacije i Panonije. On dakle ne govori o Dalmaciji svoga vremena, t. Augustovoj, koja se je još i tada protezala od Raše do Dri-

lana, s čega se mogao punim pravom nazvati Dalmatincem, nego govori o Dalmaciji predaugustovoj, t. j. o onoj, koja se širila od Krke do Neretve; o kažuć, da je Stridona njekoć ležala na granici Dalmacije i Panonije, htjede da tim označi, da Stridona nije ležala ni u ondašnjoj Dalmaciji ni u ondašnjoj Panoniji, nego u nekoj trećoj pokrajini, i to na mjestu, gdje su se sve tri sticale. A ta treća pokrajina bjaše Liburnija. Ove pako tri pokrajine, Dalmacija, Panonija i Liburnija graničile su među sobom prije Augusta na izvorih Krke blizu Knina, ondje gdje Apendini naravnim nagonom stavlja Sidronu ili Stridonu. *Sedram-ić*, koj leži daleko izpod Drnisa k moru, te u predaugustovoj Dalmaciji, po nas nezaslužuje, da se i ma kako u račun uzme.

Mi smo o ovom predmetu podugu razložili u časopisu „La Dalmazia“ 1847 br. 5., t. j. 39 godina prije, a onako i danas mislimo da je pravo.

Untersuchungen über Quantität und Betonung in den slavischen Sprachen. I. Die Quantität in Serbischen. Von August Leskien. Leipzig 1885. — Slavno sasko društvo znanosti u Leipzigu poslalo je ovih dana našem hrv. arkeol. društvu u zamjenu ovaj prvi svezak obseznoga gori označena djela sastavljena od njegova pravoga člana i profesora slavenskih jezika na ondješnjem sveučilištu Augusta Leskiena.

Ovaj je započeo svoju radnju sa hrv.-srbskim jezikom, jer je u ovom naglasak veoma pomičan, te mu se može pomoću čakavštine i ruštine tako pronaći staro mjesto; a uz to su mu razlike kvantiteta fine i stalne. Građi na temelju Daničićeve „Osnove srpskoga ili hrvatskoga jezika“. Leskien već je dobro poznat u nas kao strukovnjak medj prvimi, a ovo djelo sve bolje to mnijenje potvrđuje.

Izvjestija S.-Peterburgsnago Slavjanskago Blagotvoriteljnago Obšestva — izlaze mjesečno u Petrogradu u svezcih od tri arka. Bave se o napredku sveobćega slavenstva. Naručba u Petrogradu na plošt. *Aleksandrinskago teatra* br. 7. Ciena dva rublja.

Balkan, — beletristički list, koj će počam od nove godine svakoga 1 i 15 u mjesecu izlaziti na dva tiskana arka u velikoj osmini, urešen sa izvornimi slikami, uz cieniu od 6 for. pod uredničtvom dobro poznatog pisatelja Augusta Harambašića. Uz list stoji stalan književni odbor, koj će nad njim voditi glavni nadzor, u svakom pogledu. Mi ga toplo preporučamo.

Bullettino di archeologia e storia Dalmata. Anno VIII. 1885.
Nr. 10. — 1. Osservazioni sopra le iscrizioni trovate a Salona e sue adiacenze, del comm. G. B. Rossi. — 2. Iscrizioni inedite. — Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 3. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 4. Il Podgorie. — 5. Serie dei reggitori di Spalato. — **Nr. 11.** — 1. Osservazioni sopra le iscrizioni ecc. — 2. Iscrizioni inedite. — 3. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 4. Descrizione delle lucerne fittili ecc. — 5. Funerali di Marina Cupilli. — **Nr. 12.** — 1. Iscrizioni inedite. Brattia del prof. O. Dr. Hirschfeld. — 2. Osservazioni sopra le iscrizioni ecc. — 3. Iscrizioni inedite. Salona. — 4. Prinosak itd. — 5. Descrizione delle lucerne fittili ecc. — 6. Una divota processione di soldati.

Izpravak. — Viestnik 1885 str. 100, r. 12. *cun oribus*, čitaj: *cun(m)* (success)oribus. — Str. 100, r. 22. PEIRO, čitaj: PIERO.

VIESTNIK

HRVATSKOGA
ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Srebrren novac grofa Nikole Zrinjskoga.

U *Viestniku* god. 1884 str. 63 donili smo izvadak iz lista *Mónatsblatt der numis. Gesellschaft in Wien*, u kom slavno poznati bečki numismatik Ivan Newalda povieda, kako je odlukom iz Linca od 18 stud. 1529 car Ferdinand I podielio grofu Nikoli Zrinjskomu, oteu grofa Nikole Sigetskoga († 1566) pravo kovanja srebrnih fenniga po načinu ugarskih¹, i to u Kostajnici na Uni u Hrvatskoj, gdje je na blizu njegov otac grof Petar već od god. 1464 dozvolom kralja Matijaša radio na srebrnom rudokoplju. U istom pako *Viestniku* na str. 126 priobćili smo o tom predmetu obširnije viesti iz djela spomenutoga strukovnjaka »*Das österr. Münzwesen unter Ferdinand I. Wien 1883 str. 38*«, gdje se navadjaju razne naredbe i upute carske o upravi one kovnice i o načinu, kako se kovati imalo. Iz tih se znade, da se ta kovnica pravo nalazila u mjestu, koje se zvao sad *Giessdenitzka* sad *Gnassdamzkhö*, o kom veli g. Newalda *ist die Stadt Kostainica an der Una*, ali po nas bilo bi prije Gvozdansko, koje leži Kostajnici na blizu, te i bjaše Zrinjskijevo

¹ Dopušćala se samo iznimka u grbu: *allein das mit den wappen ein vndschied gemacht werde*. Po Newaldu grb mogao je biti i kovničarov, i koj drugi znak.

dobro, dočim je tada Kostajnica još spadala na Vranjski priorat¹. Napokon u Viestniku god. 1885 str. 128 javili smo, da smo našli u katalogu sbirke Dra A. Missonga iz Beča, koja se je imala dne 16 stud. i. g. na dražbi razprodati u Frankofurtu, jedan novac Nikole Zrinjskoga, i da smo odredili, neka se za naš muzej nabavi Ovo nam srećno za rukom podje, te ga sada za prvi put na svietlo izdajemo.

Predak. — U piknjastom nizu poprsje Nikole Zrinjskoga na desno, sa kapom na glavi. Naokolo medju onim i okrajnim isto piknjastim nizom teče nadpis ovako: DOMIN/S · AIV · ET · PRO · MEVS 1529.

Zadak. — U piknjastom nizu doli štit, u kom otvorena kreljut nad štitom kaciga, iz koje se diže preko niza u vis zmaj, a to je ondašnji Zrinjskijev grb (*Sr. I. Siebmacher's grosses und allgem. Wappenbuch. Nürnberg Bd. IV. 3. Taf. 55*). Naokolo medju onim i okrajnim isto piknjastim nizom teče nadpis ovako: * MONETA · NIKOLAI · COMITI · ZR ·. Tež. 5, 50 gr. Mod. 0·25 cm.

U našem muzeju nalazi se još jedan novac istoga Zrinjskoga veći i veoma debeo od olova, istim slikami i nadpisom, ali iz novije dobe.

Nikola Zrinjski bjaše u svoje veoma znamenito i burno vrieme jedan od po hrv. narod najzaslužnijih velikaša. Žena mu bjaše Jelena sestra glasovitoga Korbavskoga knez. i hrv. bana Ivana Torkvata Karlovića, od koje dobi tri sina, Mihaila koj dokonča svoje dne na Mohačkom polju, Ivana i Nikolu Sigetskoga. God. 1508 nastojao je svom dnšom, da hrv.-ugar. kralj Vladislav stupi u Cambrayski savez proti mlet. republici, pošto se ovomu na uzdarje nudila mletačka Dalmacija, hrvatska pradomovina na jugu; no kašnje kad opazi, da Mletčanom bojna sreća sve bolje služi, i da mjesto slabiti sve više snaže, stade i on uz najbolje dvorske savjetnike odvrćati od toga koraka. God. 1513 pruži znatnu pomoć banu Berislaviću u bitki kod Dubice. Ali Turci po Berislavićevoj smrti sve silniji; tog radi Ljudevit, Vladislavov nasljednik, dozvoli kralju Ferdinandu, da pod upravom Iv. Kocijanera stavi svoje po-

¹ U listini od g. 1509 (*Arkiv III. 111*), kojom Zrinjski i Korbavski knezovi sklopiše ugovor uzajamnog baštinstva za slučaj izumrća jedne ili druge obitelji, navode se Zrinjskijevi tadašnji gradovi, naime Zrinj, Pedalj, *Gvozdansko*, Jamnica, Brodski grad, i gradići Prekovrški. Pastuša i Liesnica.

sade u njeke hrvatske gradove ležeće uzduz granice. God. 1523 zavadi se Nikole s Ivanom Banfijom, te obsedne njegov grad Novigrad, i kašnje predobi. Kralj ga sbog toga najprije ukori a zatim i u progou baci, ali ga do mala okolnosti prisiliše, da ga u milost primi. U to doba Nikola sklopi tajno u Beču ugovor sa Ferdinandom (22 list. 1524), po kom mu preda dva svoja grada na granici turskoj (Novigrad i Dobra Njiva); a u isto se vrijeme s istim dogovarao, da će mu ustupiti *svoje rude u Gvozdanskom i u Ljeskovcu* u zamjenu za Pazinsku grofoviju i Kastav. Dočuvši to kralj Ljudevit, smete zaključak toga posla listom na Ferdinanda, kojim mu javi, da je već Nikola one rude njemu obećao uz naknadu, i da je njihov prihod posvetio obrani granice (Salomon str. 235).

Medjutim pogibelj od Turaka sve veća, a od kralja ovamo nikakve pomoći. Uz to hrv. velikasi razdvoje se; neki su htjeli, da se Hrvatska nakloni Mletčanom, a neki Ferdinandu. Kad eto Turci na Mohačkom polju satru Magjarsku. U nastavšoj borbi za hrv-ugar. prijestol Nikola stade uz Ferdinanda a proti Zapolji. Ali ni Ferdinand nepruži pomoći. koliko našim trebalo, te Turci sve silniji. Ode i Jajce i slavni junak Iv. Tork. Karlović. Nikola po gori pomenutoj pogodbi pribavi si Karlovićeva ostavša dobra i nekoliko gradova prije spadajućih na Vranjski priorat kano Kostajnicu, Božjakovinu i Pakrac; a da sačuva bar kako svoja imanja, iz nužde nagodi se s Turci, obećavši jim godišnji danak i možda slobodan prolaz po njegovih predielih; nego u isto se doba dogovarao sa zem. kranjskim kapetanom Krstom Rauberom, ljubljanskim biskupom, za odlučnu navalu na Turke. U tom umrie travnja 1534.¹ S. L.

¹ Dočim se ovo tiskalo, primili smo o našem predmetu sljedeći odgovor od velečas. g. Josipa Vagnera župnika u Gvozdansku, na kom mu naša najtoplija hvala. — Veleučeni Gospodine! — Na cienjeni dopis od 27 pr. primljen 9. ovog evo odgovora primjetnom, da prije odgovoriti nemogoh stoga, što sam želio što više i bolje saznati i dojaviti.

Dali je ovdje ili u blizini kovnica obstojala nemože se čuti. Da su pako srebrne rude bile vlasništvo Zrinjskih nema dvojbe. Ja sam prije puno godinah čitao u pisarni rudare Bešlinac. za onda vlasništvo „Mautner et Sohn“, koji su radili bakrom i olovom koje je zadržavalo 7⁰/₁₀₀ srebra — spis ovelik — prevod iz latinskoga u njemački — dvorskoga savjetnika Wiesnera — desne ruke Mautnera i vrstna rudara, u kojem godine 15 . . udova Zrinjska, čini mi se Juliana, žalaže za posudjenu svotu svoje pod gradom Gvozdansko ležeće srebrne rude. Taj spis htjedoh prepisati, ali mi je naglašeno, da je prepis dostavljen presvietlomu g. Ivanu Kukuljeviću. Topljenju železa ima u svakom jarku tragova. Kod grada izkopat jest

Starobosanski nadpisi u Hercegovini.

I.

† ПЕЧАТ З. КОВЕДОНСКОГА И ХРАМА ПРТНЕ И БУДЈИ
 МАНАСТИРА ЗАВАЛЕ
 Ω X·COA

Čita se: † Pečat z(bora) Vovedonskoga i hrama; pr(esvje)tij n(ašoj) B(ogoro)d(i)ci manastira Zavale. — ot H(rista) 271 (t. j. 1271).

Ovaj je pečat (promj. m. 0,037) dobro sačuvan u vasilijanskomu manastiru na Zavali (u Popovu polju). Urezan je na tankoj srebrnoj pločici, koja je vješto uložena u držak. Nadpis je naokolo, a na pečatu je (u polju) pročelje Vavedenske crkve (Purificatio

komad od mjedi u veličini 4 novč. s jedne strane sa slikom i nadpisom. Taj htjedoh dobiti, da ga u Zagreb pošaljem, ali nebio tako sretan, već po smrti posjednika dobi ga g. Jakob Šašel iz Karlovca radeći ikonostas u Žirovcu. Još sam vidio jedan zlatan novac dukata veličine, taj da na ogled poslat bude, nastojat ću kod dotičnoga gospodina, koji ga posjeduje. Novac, što se najviše može naći a i sam jesam u župnom dvorištu našao 2 komada, srebren, jest od cara Leopolda I. godine 1671. Dali je dakle kovnica ovdje bila, što je lasno moguće ako se uvaži, da je na 17 mjesta lievanje olova i srebra i danas dokazljivo, to bi se moglo i iz navedenoga prevoda ili originala razaznati; jer se u njem spominju činovnici i radnici, medju kojimi možda i kovanjem ili lievanjem novca zabavljeni.

Grad Gvozdansko veličinom a i položajem nije u drugu svrhu sagradjen nego li da čuva i brani bogatstvo — zemlji oduzeto — Zrinjskih i njihove vješte radnike.

Primate Veleučeni ovo malo blagonaklono uvjerenjem, da ću radostno saznam li prijaviti, i budite uvjereni o osobitom prama Vašoj Veleučenosti počitanju. Gvozdansko, 15 ožujka 1886. Josip Vagner, župnik.

B. M. V.), te se vidi, da je bosansko-vizantinskoga sloga. Izpred hrama je kao litija od šest osoba (okrenutih put lieve, licem s prieda), a pred litijom vidi se u vrhu zastava poput labara. U vrhu, poviše crkve, osebi je (u polju) rieč **ZABAME**, a godina **ΩX. COX** u dnu

je niže crkve. U rieči **KIPI**^A slovo je **Π** okrenuto s protivne strane.

Što se tiče sloga, ustaviti se je na rieč **Z(BOPA)** upisanu sa **ZBAO** mjeste **Z**, **KOPEΔONCKOΓA** mjeste sadašnjega **KABEΔHCKOΓA**, i na bosansko **O** (t. j. 70).

Ovaj pečat zasjeca u najstariju našu povjest, te je dobro i urezan, ako se osvrnemo na doba propadanja, biva, kad je zlosretui kralj Dragutin proćero oca, te stupio u savez sa svojijem tastom, Magjarskijem kraljem, Stjepanom V, te gledao, da podćini i omanje knezove (u dolnijem krajevima) pod svoje moguće žezlo, a tad je pod njegovom taštom vladom naša zemlja dosta muke pretrpjela i veoma nazadovala. Rećeno djelo pokazuje nam, da je Herceg-Bosna bila i onda na lijepu stepenu kulture, te nam je i ovo dovoljan biljeg (još uz mnogobrojne), da zamuknemo naše neprijatelje, koji i sada prišivaju našijem djedovima nedostojnijeh nadimena.

II.

† ACE ΛEZH PA⁺Γ⁺ ΓAΛH
 YH⁺ NA CΠOΓΩH NA
 ΠAEMENHHTOI

Čita se: Ase leži Rać Gali-
 čić na svojoj na
 plemenijtoi.

Ploča vapnena, duga m. 1.95, široka m. 1.33, a debela m. 0.44. Zarubljena je rubom (prutkom), a oko ruba je granje. Spomenik je u nekropoli niže sela Veličanâ, u Popovu polju. Zlamenite su rieci *na svojoj na plemenijtoi*, t. j. baštini. Od ove plemenite porodice prozvalo se i selo Galičići kod samijeh Veličanâ; a o tomu piše g. Vj. Klaić (Bosna. Podatci o zemljopisu i poviesti na st. 209): »Kad je ugarsko-hrvatski kralj Matija Korvin oduzeo Turkom dio Bosne, čini se da ga je zapala i oblast Trebinjska, jer g. 1465 podjeli on fratru Alexandru Dubrovčaninu njeka mjesta u staroj kneževini Trebinjskoj, i to u župi Trebinjskoj sela Česvinicu, Necieć i Goricu, u župi Dračevici Sustjepan, Kuti i Mokrine, a u Popovu Dukljane, Gurmljane (dan danas *Grmljane*) i Galčice (dan danas *Galičiče*). Svakako je gore navedeni spomenik veoma stari, te po svoj prilici spada u XIII viek.

III.

<i>Ruka razito</i> † АСЕ АЗКН	<i>Čita se:</i> Ase leži
РАДИВОИ НА	Radivoi Il-
† НГЬ ИЗ РАМЕ	ić iz Rame
(K)ША(Y) СНОЛА	(k)ovač epola-
(H)ННЬ	(n)in.

Ovaj je nadpis iz sbirke g. *Dra Moriza Hoernes*a. Po veoma liepu *fac simili* istoga vidi se, da su krasna slova na spomeniku. Gosp. V. Klaić (l. c. na str. 169) po svoj prilici napominje navedeni nadpis: »Lipa, selo katoličko, nad kojim se vide ostanci starinskog grada, a pod njim podor staroga samostana uz riekü Opatčicu. Na groblju sela Lipe ima na jednom grobu silan kamen, na kojem je napisano bosanskim pismom: Ase leži Radivoj kovačpoljanin iz Kovčič-polja«. Znamenit je nadpis radi povjestničkoga podatka iz *Rame*. Vid Vuletić-Vukasović.

Japudija i predhistoričko otkriće u Prozoru kod Otočca.

(Sa tri table.)

(Nastavak. V. Viestnik 1885, str. 1 i 39).

Osim ove prve glavne ceste od Timava uzduž sjev.-izt. istarske granice kroz Senj u Sisak, koja je djelomice uz zapadnu granicu Japudije, a djelomice kroz nju tekla, imamo još jednu glavnu, koja je, počam ne daleko od Timava u Ogleju (*Aquileia*), uzlazila po julskih bregovih do Ljubljane (*Aemona*), odakle se svračala u Sisak. Ova nam cesta po prilici bilježi u mnogo sjevero-istočnu granicu stare Japudije.

Za ustanovljenje komada ove ceste od Ogleja do Ljubljane nema osobitih poteškoća, pošto joj amo tamo ostaju jasni tragovi, te i mjestim, koja su na njoj ležala. Ali nije tako za onaj komad, koj je od Ljubljane polazio u Sisak. Tu se mnienja jako razilaze. Njeki polaze ravnim putem u Sisak, drugi pako dižu ovu cestu do Save, te ju na luk svode u Sisak. Za ovo rješenje mjerodavno je svakako ustanovljenje sjela središnje stacije *Romula*, gdje su se sticale tri ceste, ona od Siska, od Senja i od Ljubljane. Romula ležala je po Peut. tabli 48 milja od Siska i 74 m. od Ljubljane,

a po Ant. putopisu te i Peut. tabli popunjenoj kako gori 48 m. od Senja. O pravosti tih daljina nemože biti prigovora. Pogledom pako na ono 48 m. od Senja, naime na polovicu puta od Senja do Siska, nesmije se nikako pomaknuti sjelo Romule sjevernije od Karlovca; a tim se ruše sva nagadjanja onih, koji se drže Save, dočim se sve bolje utvrđuje mnienje onih, koji se drže upravnoga puta, te razlikuju *Noviodunum* Ant. putopisa i Peut. table od *Nevidunum* u nadpisih (Ptol. *Noouídounov*) ležećeg u Trnovu. Naravno da je pobočna cesta morala teći od glavne u *Nevidunum*, a to od stacije *Crucio* (V. Viestnik 1880. br. 1). Opaziti nam je još samo, da je veoma teško opredjeliti sjedišta rimskih stacija na ovoj prugi, pošto i ove strane do danas nisu bile dovoljno iztražene, čega radi u tom mnienja dosadašnjih spisatelja jako se razilaze.

Evo nam sada ukupno i ove druge glavne ceste:

II. Cesta.

<i>Anton putopis</i>	<i>Peuting. tabla</i>	<i>Jerosol. putopis</i>	<i>Današnja mjesta</i>
Aquileia	Aquileia	Aquileia	Oglej
"	"	Ad Undecimum XI	Oko Gradiške
"	Ponte Sonti XIII	"	Iznad ušća Vipaka
Fluvio Frigido XXXVI	Fl. frigido	Ad Formalus Castra XII. Inde sunt Alpes Juliae	Nedaleko Biglje Ajdušina
Longatico XXII	In alpe iulia XV Longatico V Nauporto VI	" Longatico X	Na lanišah Logatec
"	"	"	Gornja Ljubljana
Hemona XVIII	Emona XII	Ad Nonum VIII Emona XIII (An Rav. Atamine)	Bevke Ljubljana ¹
"	Acervone XVIII	(An Rav. Acerbo)	Blizu Waixelburga ²
Praetorio Latovicorum XXXIII	Ad protorium XIV	"	Trebno (Treffen) ³
"	Crucio XVI	(An Rav. Cruppi)	Blizu Novogmjest (Neustadt) ⁴
Novioduno XXIII	Novioduni XVI	(An. Rav. Nomi- duni)	Oko Metlike (Möt- tling) ⁵
"	Romula X	(An. Rav. Romula)	Sv. Petar na Mrež- nici ⁶
Quadrata XXVIII	Quadrata XIII Ad fines XIII	" (An. Rav. Fines)	Oko Vrginmosta ⁷ Topusko ⁸
Siscia XXVIII	Siscia XX	(An. Rav. Sicce)	Sisek

¹ Prof. A. Müllner u svom djelu *Emona* dokazuje valjanimi razlozi, da je stara Emona ležala u Igg-u.

² Mommsen: Bösendorf — Müllner: S. Weit bei Sittich — Kenner: Altenmarkt b. Weichselburg — Kukuljević: Sv. Kancijan, Žitično, Malence:

Još je jedna treća cesta, koja je većim dielom bez dvojbe tekla po japudskoj zemlji, po svojoj prilici uz nje iztočnu granicu. Ta je cesta izlazila iz Solina, te pravcem k sjeveru polazila je do Save u staru Gradišku (Brebir), odkuda desno u Sirmium a lievo u Sisak. Evo je:

III. Cesta.

<i>Anton. putopis.</i>	<i>Peut. tabla.</i>	<i>Anon. Raven.</i>
Salonas	Salona	»
Aequo XXI (Čitluk kod Sinja)	Aequo XVI	»
Pelva XVII (blizu izvora Četine)	Inhalperio VIII (Pr. log)	»
	Bariduo XIII (Ševarovo blato)	»
Silviae XVIII (kod Grahova)	Lonnaria (Sieno kod Glamoča)	»
	Saritte XIII (Vaganj Glamoča)	»
Sarnade XXIII (Vedropolje kod Drvara)	Indenea VII (Crnagora)	»
	Baloie V (Pečka) ¹	Baloia
Lensaba XVIII (Sitnica)	Leusaba XII	Lausaba
Aemate XIII (Dobrinja)	Lamatis X	Lamatis
	Castra XII (Banjaluka)	„
Ad Ladios XVIII (Trn kod Banjaluke)		»
	Ad fines XIII (Liepčanica)	Fines
Servitti XXIII	Servitio XVI (Stara Gradiška) ²	Serbitium

³ *Mommsen, Müllner i Kukuljević*: Trebno — *Kenner*: Altenmarkt b. Treffen — *Renner i Muchar*: Ratschach — *Mannert, Lapie i Reichard*: Neustädtl.

⁴ *Mommsen*: Kürbisdorf — *Müller*: Razdrto-Gruble b. St. Bartholomä — *Kenner*: Hrast b. Mötling — *Katančić*: Krug, Greiz, Altengreiz — *Kukuljević*: Dobrava, Dobruška.

⁵ *Mommsen*: Drnovo — *Müllner*: Trnovo, Skopić, Munkendorf — *Kenner i Lapie*: Karlstadt — *Renner, Muchar*: Gurkfeld — *Mannert i Reichard*: Novigrad na Kupi — *Kukuljević*: Stari Trg, Vinica.

⁶ *Mommsen* dalje nebilježi mjesta, samo cestu uz Savu — *Müllner*: Jesenic b. Mocric — *Kenner*: G. Budacki — *Mannert*: Karlstadt — *Kukuljević*: s. Petar na Mrežnici.

⁷ *Müllner*: in Kroatien — *Kenner i Lapie*: Vergimnost — *Muchar*: Karlstadt — *Renner* b. Blato — *Mannert*: Voinić na Kupi — *Kukuljević*: Steničnjak s Kamenskom ili Novigrad.

⁸ *Mommsen*: Glina — *Müllner*: in Kroatien — *Kenner*: Prekopa b. Glina — *Kukuljević*: Medjuriečje medju Brkiševicom i Gorom.

¹ Razorje ga Obri g. 598 za svoje provale u Dalmaciju. — Theophaeus Chronogr. p. 429: Βάλβης, Βάλωνης; Theophylactus Histor. V. 5. 12. Βάγλαις; Anastasius hist. eccl. p. 129 *Balea*. Po Tomascheku bilo bi Βάλβεις mjesto Σάλβεις Salviis od Salviae (?).

² Mnogi su spisatelji ovu cestu opisali, ali jedva da se gdje gdje u označenju njezina pravca te mjesta, gdje su one stare stacije ležale, slažu

Po Ant. putopisu daljina od *Salona* do *Servitti* iznosi 154 r. milje, a po Peut. tabli samo 126; no pošto upravna crta od Solina u Staru Gradišku iznosila bi već 135 r. milja, iz toga je jasno, da u Peut. tabli ima pogrešaka. A o tom se i lasno osvje- dočiti. Po Ant. putopisu od *Salonas* do *Aequo* bilo je 21 milja, dočim Peut. tabla bilježi samo 16; po Ant. putopisu od *Leusaba* do *Aemate* bilo je 13 m., dočim po Peut. tabli samo 10, itd.

Dokle je upravo dosizala japudska država na iztoku napram Panoncem i Skordiškom nije moguće do sada točno ustanoviti. Iz Strabonovih rieči daje se ipak jasno razabrati, da je *Segestica* ležala japudskoj granici veoma na blizu. Nabrojivši japudske gra- dove, veli Strabo: *post hos Segestica urbs in planitie*; a malo dalje: *Segestica, urbs Pannonie sita est sub alpibus, que ad Japodes usque porriguntur*; te spomenuvši Kupu (*Colapis*), kaže o njoj: *qui ex albio monte per Japodes delabitur*. Uz sve to uzamsi u račun pravac, kojim je japudka granica napram Karnom i Tauriškom na sjevero-zapadu polazila od Timava kosom briega *Ocra* do Ljubljane; ter i to da su Skordiški stanovali sjevero-iztočno od Japuda oko Varždina (M. Claudius) na srednjoj Dravi, a Panonci na iztoku u okolici Siska; sva je prilika, da se je japudska granica od Ljub- ljane dalje protezala do Save, te da se je njegovde oko utoka Krke (*Gurk*) svraćala k jugu, i da je preko Uskoskih i Petrove gore sla- zila blizu Kostajnice u Bosnu po prilici do Vrbsa, da uzduz ove rieke i nje pritoka Plive, te kosom Šatora dopre do izvora Zrmanje, koja je onda djelila Japudiju od Liburnije na jugu.

Da je ime Japuda kao ilirsko pleme već u davnoj davnini poznato bilo, tomu su nam svjedok *Japyges* južne Italije, koji su po dokazivanju glasovitih današnjih učenjaka s naše strane onamo prošli i naselili se. Slavno poznati arkeolog Helbig u svojoj razpravi: *Studien ueber die aelteste italische Geschichte* (*Hermes* 1876 p. 257) sravniva mjestna imena na obalah zapadnih i iztočnih srednjeg jadranskoga mora, te iz sudaranja njihova izvadja, da su *Japyges* južne Italije onamo prošli iz protustojeće obale ilirske¹.

I mi smo ju sami proučili, te se u mnogom slažemo s opisom vrloga g. Alačevića tiskanom u *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* za god. 1882.

¹ Helbig u razpravi: *Sopra la provenienza degli Etruschi* (*Annali dell'Inst. Archeol. di Roma*, vol. 56. p. 157), gdje piše o izselivanjih raznih naroda od XI do IX stoljeća pr. Is., veli: „Anche la penisola apen-

O ovostranih Japudah nemamo nikakove pisane viesti prije dolazka Rimljana u ove strane. Kako je poznato po suglasju najboljih poviestničara naše dobi početkom IV. stoljeća prije Is. Celti ili Gali, polazeć iz Galije postepeno se razmaknuše po iztočnih obroncih Alpa do japudske zemlje pod imenom Tauriška i Škordiška. Prvi su zauzimali Norikum i Panoniju do Drave, a ovi drugi zemlje medju Dravom i Savom do Dunava. Po njekojih doprli su do Save stoprv g. 335 pr. Is. Odatle Škordiški navalise na Triballe stanujuće preko Save oko Morave (u sadašnjoj kraljevini srbskoj), i iztjeravši jih iz njihove zemlje nastaviše sve dalje svoje navale srediinom balkanskoga poluotoka, goneć Trake k crnomu a Ilire k jadranskomu moru ¹.

Kakovi bjahu prvi odnošaju medju Japudi i Kelti, njihovimi susiedi na sjeveru i iztoku, težko je opredjeliti. Iz spomenika, koji se u naše doba otkrivaju na zemljištu, koje su onda Japudi držali, čini se barem, da njihovo medjusobno susretanje ne bjaše neprijateljsko. Predhistorička otkrića iz željezne dobe onda u cvietu, učinjena u sjevernoj strani stare Japudije ležeće na jugu Okre i Save, naime u dolnjoj kranjskoj i donekle na Goričkom, očito pokazuju na spomenike dvojega naroda u zajednici živuća i naseljena; dočim predhistorička otkrića na istom tlu našasta iz čisto bakrene dobe sva su istoga načina i zastupaju samo jedan te isti narod, koj je te iste strane držao i prije dolazka Kelta i poslie s njimi u zajednici. Tim se donekle opravdavaju i Strabonovi izrazi: „*Japodes, permixta jam Illyriis et Gallis gens*“ i: „*gentem partim Gallicam, partim Illyricam* (V. *Viestnik* 1885 str. 4)“, što neznači, kao mnogi hoće, da Japudi bjahu keltičkoga plemena, nego da je izmedju Japuda u njekom dielu njihove zemlje živilo i dosta Kelta, to jest da su Kelti po svom dolazku u ove strane živili sa Japudi donekle u zajednici. Strabo veli i to o Japudih: *armatura iis gallica*; te jih i tim htjede uprav razlikovati od Kelta, jer tim kaže, da su si keltičko oružje prisvojili.

ninica fu involta in questo avvenimento. Tribù illiriche si gettarono su di essa, ed a poco a poco ne occuparono tutta la costa orientale. Le troviamo nel nord-est sotto il nome di Veneti, nell'antico Piceno sotto quello di Liburni (Plin. h. n. III. 110—112 Cf. Hermes XI p. 270—2), nel sud-est sotto quello di Messapii o Japigii“.

¹ Ovo su bili Ἀραιῶτες bolje Ἀρδαῖοι. V. Athenäus 443 po Theopompus; ali po Polyänus nisu to bili Ardiei nego Autariate.

Dokle se ta zajednica protezala na japudskom zemljištu, to će nam kazati spomenici, kad budu sve strane japudske nekadašnje države točno iztražene. Po nas, u koliko već poznamo ovo zemljište, ta se zajednica pružala od sjeverne granice Japudije najviše do Kupe (Κόλπις), t. j. kroz mal ne svu sjevernu polovicu ove države. To bi potvrdila dosadašnja predhist. otkrića ondje obavljena, a i sami rimski izvori, koji opisujuć Augustove ratove sa Japudi vodjene južno od Kupe, nepoznaju Kelte u tih stranah. Podupira pako ovo mnijenje i ta okolnost, što se velečesto otkrivaju keltički novci u sjevernih krajevih Japudije, dočim nije nam poznat ni jedan komad otkrit južno od Kupe.

I ono što još kaže Strabo o Japudih, spada na predkeltičko japudsko doba. Označivši jih kao *bellicosa gens*, veli dalje *zea et milio utplurimum victitant*, jer jim *regio est inops*; te primjećuje *notis compuncti sunt corpora, in more reliquorum Illyriorum et Thracum*¹.

Neznamo ni to, u kakovom su se odnošaju Japudi nalazili sa svojimi suplemenici, s kojimi su sve naokolo, osim možda na sjeveru, graničili, navlastito s Istri na zapadu, koji su prvi došli u sukob sa Rimljani. God. 221 pr. Is. Rimljani su za prvi put napali i nadvladali Istre s toga, što jim bjahu, pobodom Demetrija Hvarškoga, nekoliko brodova ugrabili (Appian. Illyr. VIII. — Eutrop. III. 7). Iznevirivši se za drugoga puničkoga rata, budu Istri malo zatim iznova podjarminjeni; a da jih uzmogu nadalje na uzdu držati, Rimljani g. 182 pr. Is. postaviše svoju naselbinu u Ogleju. Istri se ipak opet pobuniše (g. 179—177), ali su i za treći put potučeni svestrano, i glavni njihov grad *Nesacium* (blizu Raše) iz temelja razoren. Dobiju tada i rimsko vojničtvo, da jih uzpregne (Livius 41, 14, 6). Nema viesti, da su Japudi u tih ratovih Istre pomagali, kao što se o Keltih izrično kaže. Ako su Rimljani vodili te ratove s Istri po moru, Japudi mogli su ostate sa strane, ali ako su se vodili i po kopnu, onda bi se moglo za stalno držati, da su

¹ W. Tomaschek: *Die vorlawische Topographie* s. 6: „Die Japuden von den keltischen Karnern überschichtetes illyrisches Volk, lebten von Spelt und Hirse; sie hatten den Gebrauch der Tätowirung; ihr Name ist mit dem der unteritalischen Japygier verwandt. Aeltere Autoren nennen das Volk auch Mentores; vrgl. griech. Μέντωρ „der Kluge“, alban. mēntūarë oder mentšurë „bedacht, überlegt“. Nomina actoris auf -torë, -turë sind in Albanesischen ebenso häufig, wie in den alt-illyrischen und iapygischen Eigennamen“.

Japudi u tih ratovih učestvovali kao saveznici Istra, pošto medju rimskim Oglejom i Istrom ležala je tada japudska država, koju su Rimljani proći morali, da se Istre dokopaju.

God. 171 pr. Is. Oglejski poslanici tužili su se u Rimu, da jih Istri i Iliri (a ovi nemogu biti drugi nego Japudi) neprestano napadaju (Livius, 43, 1). Možda se ta razmirica mirno riešila, jer o njoj druge viesti nema.

Čini se ipak, da prvi rimski doticaj sa Japudi bjaše prijateljski. Ove iste god. 171 započe treći rimski rat macedonski proti Perseju i njegovu savezniku Genciju ilirskomu kralju. Rimski konsul C. Cassius Longinus, koj se je tada sa svojimi legjama (II. i IV.) nalazio u venetskoj pokrajini, zamisli provesti svoju vojsku kroz Karne, Istre i Japude (veli Livius 43, 1, 4 *per Illyricum*), da tim putem čim prije dodje u Macedoniju. Povjeda Livius, da su mu ovi narodi na putu pokazivali puteve, da lašnje i bržje putuje. Po nalogu senata morao se je ipak natrag vratiti; ali na povratku njegova vojska pohara sve, što joj pod oči došlo, stanovnike pako kao sužnjeve odvede. Karni, Istri i Japudi sljedeće godine odprave svoje poslanike u Rim da Kasija obtuže: *hostiliter peragrassae fines suos, caedes passim rapinasque et incendia facta; nec se ad id locorum scire, propter quam causam consuli pro hostibus fuerint*. Bude jim odvraceno: *senatum ea, quae facta querantur, neque scisse futura, neque, si sint facta, probare*; da se Cassius nalazi u Macedoniji, a kad se vrat. odanle, neka svoje tužbe obnove, te da će se po pravu suditi. A da se sasvim umire, senat odpravi odmah onim narodom svoje poslanike C. Sicinius, P. Cornelius Blasio, i T. Memmius, neka jih o istinosti ove tvrduje uvjere; njihove poslanike pako počasti i liepo obdari, dajuć svakomu 2000 sestercija, dva konja itd. Tim se ta razmirica utaloži (Livius 43. 5. Leipzig 1864. IV. p. 91.).

Ni za rimsko-dalmatinskih ratova (g. 156—5 pr. Is.) Japudom nema traga.

Prvi sukob medju Rimljani i Japudi dogodio se je god. 129 pr. Is.; ali, zaman ćeš tražiti u ono malo viesti, što nam ostaje o tom ratu, pravi mu uzrok. Skratitelj Livijev bilježi ovako: *C. Sempronius consul contra Japydus primo rem male gessit, mox victoria cladem acceptam emendavit, virtute C. Junii Bruti, eius qui Lusitaniam subegerat* (Periocha ex lib. LVIII. IV. p. 205). Plinius o tom samo natuknuje (III. 19 (23). Berol. 1866 p. 156): *Tuditonus, qui domuit Histros* (mjesto *Japudes*), *in statua sua ibi inscripsit: Ab Aqu-*

leia ad Tytium flumen stadia M. Appianus Alexandrinus (De Reb. Illyr. X pag. 275) i on spominje ovaj rat, ali isto tako na prosto: *Adversus Japydas, quibus intra Alpes sedes est, Sempronius Tuditanus, et Tiberius Pandusa gessere bellum. Verique simile est, ab his ad imperata facienda compulsam esse eam gentem; itemque Segestanos a L. Cotta et Metello: verum non multo post defecisse utrosque.* I *Fasti consulares* (Corp. Inscr. Lat. I. p. 459) bilježe ovu sgodu:

625. C. SEMPRONIVS C · F · CN · TVDITAN · A · BCXXIV
COS · DE · IAPVDIBVS K · OCT ·

Sva ova svjedočanstva veoma malo nam kažu o ovom ratu. Livius povjeda, da su Rimljani, s prva porazeni, napokon pobjedili. Po Pliniju činilo bi se, da je Tuditanus uslied pobjede protegnuo rimske granice do Ticija, i tako još i Liburniju predobio, ali to ne može biti, pošto ono, što ćemo dalje navesti, dokazati će jasno, da su Japudi i unapriedita uživali svoje obale; a poznato je pako veoma dobro, da je Liburnija sve dalje kao samostalna zemlja obstojala. Appianus pako na neki način dvoji, da su Sempronius i njegov drug Tiberius Pandusa spravili tada Japude pod rimski jaram, te ako i jesu, da je to za malo potrajalo. Svakako ova rimska pobjeda mogla se protezati samo na neki dio japudske zemlje, jer isti Appianus, kako ćemo kašnje vidjeti, pripovjedajući o ratu Augustovu proti Japudom, opazuje (l. c. XX. p. 279): »atque ita tunc primum transalpini Japydes romano imperio sunt adjecti.« Nezna se napokon ni to, kuda se vodio ovaj rat, da li po kopuu u sjevernoj Japudiji ili s mora uz obalu sada hrvatsku.

Za rimskih ratova proti Panonom (predobiće Siscije g. 119. pr. Is.) i Karnom (g. 115.), o Japudih nema govora, akoprem su se vodili uz njihovu granicu¹. Frontinus (*strat.* 2, 5, 28) govoreći

¹ U *Bullettino di archeologia e storia dalmata* 1880 str. 4 neki tvrdi a ničim nedokazuje, da su g. 119 Rimljani predobili i prekogorske Japude. Isti veli dalje na str. 95, da su Japudi Rimljanom harač plaćali, čemu se protivi Appianus (l. c. XVI str. 277), gdje jih medju poharaćanima ne broji, dočim po Dionu XLIX. n. 34 bili bi ga plaćali; i dodaje po Cicerunu (oratio pro Balbo 14, 32), da su Rimljani sa Japudi sklopili bili naročito savez, u kom medju drugim stvari bjaše ustanovljeno, da Japudi nisu mogli ikada postati Rimskimi građani: „At enim quaedam foedera extant, ut Germanorum, Insubrium, Helvetiorum, Japidum, n. nullorum item ex Gallia barbarorum, quorum in foederibus exceptum est, ne quis eorum a nobis civis recipiatur“.

o tadašnjem ratu Rimljana proti Ilirom, veli, da su tada Japudi pružili pomoć Rimljanom ali na prevaru; »Japydes P. Licinio proconsuli paganos quoque sub specie deditiois obtulerunt, qui recepti et in postrema acie conlocati, terga Romanorum ceciderunt«. O tom tamna viest ostaje još po Zippelu u Sallustijevoj poviesti, te se čini, da su i Rimljani pokušali radi nevjere osvetiti jim se (*Die Röm. Herrsch. in Illyr. p. 179.*). Po tih viestih nedaje se točno opredjeliti, kada se ovo dogodilo. Zippel misli ipak, da ovo spada u doba od Koškonijeva predobića Solina (g. 78 pr. Is.) do Cesarova vladanja u Ilirikumu (g. 59 pr. Is.).

I za građanskoga rata medju Cesarom i Pompejom mal ne nema spomena o Japudih. Jedino Appianus (l. c. XVIII str. 278) u pripovidanju rata g. 35 pr. Is. od Augusta vodjena proti preko-gorskim Japudom, veli o prednjih 20 godinah: »Japydes Transalpini, valida gens et fera, bis intra viginti fere annos Romanas copias repulerant, et in Aquileiam fecerant impetum, et Tergestum, coloniam Romanam, erant depredati«. Poznato je pako, da je g. 49 pr. Is. medju Krkom i japudskim kopnom potučen bio do noge Cesarov legat C. Antonius, triumvirov brat, od M. Oktavija legata Pompejeva. Appianus (l. c. XIX) povieda, da su Japudi g. 35 rabili proti Augustu bojne ustroje »quas machinas a Decimo Bruto, per ea loca cum Antonio Octavioque bellum gerente, relictas habebant«. Dio Cassius (*lib. XLI n. 40. Amburg 1750 p. 287*) dodaje i to, da je tada mnogo vojnika Antonijevih pribjegli na japudsko kopno.¹

Glavni rat proti Japudom zametnu i dokonča g. 35 pr. Is. sam Oktavijan August. Najstariji spisatelj, koj spominje ovaj rat, jest Strabo; a kaže nam i uzrok, koj ga prouzrokovao. Veli on (*knj. IV. pogl. VI. br. 10. str. 172*): »Hi (Japydes) quum aliquando florerent, et suam habitationem ad utramque montis partem

¹ Dio Cassius l. c. veli, da pokle su M. Octavius i L. Scribonius Libo Pompejovci porazili na moru P. Cornel. Dolabella Cesaroveca, oni i „C. Antonium, subvenire ei conantem, in insulam quandam exiguam concluserunt; ibique ab incolis desertum, fameque pressum, paucis demptis, cum omni manu, quam secum habuerat, ceperunt. Nonnulli enim in *continentem* ante effugerant: alii quidam, ratibus mare trajicientes, quum interciperentur, sibi ipsis mortem consciverunt (V. Julius Celsus p. 144., Florus IV. 2. 31 in Curietico littore, Orosius IV. 15, Cesar de bel. civ. III. 5, Livii epit. 110, Lucanus IV. 408, Svetonius c. 36).

extendissent, latrocinii invalescerent, tandem ab Augusto Caesare debellati confectique sunt«; a malo kašnje (*kuj. VII. pogl. V. br. 4. str. 260*) primjećuje: »(Japydes) bellicosa gens, sed ab Augusto Caesare prorsus defatigata«. Najobširnije pako od svih starih pisaca isti nam rat opisuje Appianus u knjizi „*De rebus Illyricis*„. Spomenuvši, kako je August više ilirskih naroda pod rimski jaram spravio, kaže dalje (br. XVI. strana 277), da se je zatim svrnulo s vojskom na Japude¹: »Ex Japydum populis, qui intra Alpes habitant, Moentini et Avendeatae, advenienti ei, se ultro tradiderunt. Arupini, qui et multitudine et virtute bellica ceteris prestant Japydibus, ex vicis in urbem se receperunt; sed appropinquante Octavio Caesare, in silvas sese abdiderunt². Captae urbi Caesar ignem subjici non est passus, quod se barbaros tradituros speraret. Quibus etiam, sese mox deditibus, habitandam porro urbem permisit«.

Pripoviedavši zatim boj sa Salaši, koji su uz Japude u Alpah stanovali, pod Augustovim vodjom Vetus³, nastavlja: »Japydes

¹ Dio Cassius (XLIX n. 34 p. 593) povieda, da u što se je August radi zla vremena sadržavao u Siciliji, da prodje u Afriku, doču, da su se iznevierili „Salassi, Taurisci, Liburnique et Japydes, quum jam ante in Romanos haud mediocriter injurii fuissent, ac tributo, quod pendere debebant, non soluto, etiam in finitima invasissent eaque maleficiis infestassent«. Ova viest bila bi ga povelala, da se odreče Afrike, i da mamah proti buntnikom pohiti.

² Albius Tibullus slavi M. Vat. Messalu Korvina kao pobjeditelja Arupina, kojih hrabrost uzveličuje (*Currina. Wien. 1801. lib. IV. Car. XV*):

„At non per dubias errant mea carmina laudes:
 Nam bellis experta cano. Testis mihi victae
 Fortis Japydiae miles; testis quoque fallax
 Pannonius, gelidas passim disiectus in Alpes;
 Testis Arupinas et pauper natus in armis;
 Quem, si quis videat, vetus ut non fregerit aetas:
 Terna minus Pyliae miratur secula famae.
 Centum foecundos Titan renovaverit annos:
 Ipse tamen velox celerem super edere corpus
 Gaudet equum, val disce sedet moderator habenis“.

³ Dio Cassius nema ni slova na ovom mjestu o ratu protiv Salašom; kaže pako, da je August udario na Japude, i taj rat neprekidno iste godine dokončao: „Tum Japydas ipse bello petiit, quorum eos, qui citra montes haud adeo procul a mari habitabant, minus difficulter in suam potestatem redegit; qui vero montium vertices et utraque latera incolebant, eos non sine maximo labore perdomuit“. Farlati I. 59 misli, da su to dva

Transalpini, valida gens et fera, bis intra viginti fere annos Romanas copias repulerant, et in Aquileiam fecerant impetum, et Tergestum, coloniam Romanam, erant depraedati. Adversus hos Caesar quum eniteretur via ardua et confragosa, hi, caesis arboribus, magis etiam impeditam ei viam fecerunt: et in reliquam silvam sese abducentes, ascendentem hostem appropinquantemque ex insidiis excipere conati sunt. Sed Caesar, semper tale quid suspicatus, misit ex suis, qui juga montium occuparent et utrumque latus agminibus tegerent, quod ipse per inferiora ducebat; simulque obvia saltuum excindi curavit. Japydes nihilo secius ex insidiis emicuerunt, et vulnerarunt haud paucos: verum mox ipsi, majore ex parte, ab his, qui superne decurrerant, interfecti sunt. Reliqui silvarum latibula repetierunt, relicta urbe, cui nomen Terponus erat. Eam urbem captam Caesar ab incendio conservavit, illos pariter cessuros arbitratus. Idque fecerunt, eique se tradiderunt«.

»Hinc ad aliam urbem, quae caput Japydum habetur, Metulum incolae vocant, pergit Octavius Caesar. Sita urbs est in monte admodum silvosa, duobus imposita tumulis, quos angusta vallis interjacet. Tria millia delectae juventutis, animis armisque validae, Romanos moenia circumstantes facile arcebant. Illi aggerem excitant; quem Metulii non intermissis neque noctu neque interdum eruptionibus infestum habent; militibusque ex aggere pugnantibus incommodant ex muro machinis, quas machinas a Decimo Bruto, per ea loca cum Antonio Octavioque bellum gerente, relictas habebant. Ubi tamen subruere coepta sunt ab hostibus moenia, aliam sibi introrsus munitionem excitant oppidani, intraque eam se recipiunt, relicto vetere muro: quem Romani captum, admoto statim igne concremarunt. Adversus nova munimenta Caesar binos aggeres excitandos, ex iisque quatuor pontes muro injiciendos, curat. His peractis, ut ancipiti praelio distraheret hostes, partem copiarum in aversam oppidi partem circummittit; caeteros per praeparatos pontes exscendere in moenia jubet. Ipse, conscensa edita turri, exitum certaminis prospectat«.

»Metulii, Romanis transire conantibus, ex adverso muro occurrunt, dum alii interim ex inferiori parte suffodere pontes longuiriis

rata, prvi g. 37 sa ovogorskimi Japudi a drugi g. 35 sa prekogorskimi, jer da za g. 36 dolazi rat proti Salašom; nego i ovaj rat spada na g. 35, a nije ga vodio August, nego jedan od njegovih vodja, pomenuti *Vetus*.

ferro praefixis nitebantur. Jamque magis efferebantur animis, ubi unum ex pontibus, itemque alterum, collabentem videre. Postquam vero et tertius pons corruit, tantus jam metus Romanos cunctos inaccessit, ut in quartum, qui reliquus erat, pontem nemo auderet succedere, neque Caesar, e turri propere descendens, objurgando increpandoque commovere quemquam valeret. Itaque ipse Octavius Caesar, correpto clypeo, cursu in pontem se proripit, comitante ex ducibus Agrippa et Hierone (Nerone?) cum corporis custode L. Scoevola. Soli isti quatuor erant, cum paucis satellitibus. Jamque paene superaverat pontem Caesar, quum, subeunte animos militum pudore, effuso impetu omnes sequuntur. Itaque pons, tantae moli impar, contractus corruit, et ruina sua obruit cunctos. Pars interior; alii contractis artubus sublati sunt. Ipse Caesar dextro crure et utroque brachio saucius discessit¹. Ne quis tamen motus terrore per opinionem mortis ejus existeret, protinus, conscensa rursus turri, cum insignibus spectandum sese incolumem militibus praebuit: ac, ne recessurus ea de causa omissurusve oppugnationem videretur hostibus, continuo alios sursus pontes construendos curavit. Quae res maxime stupore metuque perculit oppidanos, reputantes, quam cum acri et invicti animi hoste sibi res esset.

»Itaque postridie, missis legatis, Metulii quinquaginta obsides Caesari, quos ipse selegit, tradiderunt: et, praesidium quoque admittere polliciti, altiori tumulo praesidiariis relicto, in humiliorem ipsi concesserunt. Postquam autem ab his, urbem jam ingressis, arma ponere jussi sunt, indignatione commoti, conjugibus ac liberis intra curiam conclusis, appositae custodia, cum mandato, ut, si quid adversi ipsis accidisset, curiam injecto igne consumerent, in Romanos cum desperatione impentum fecerunt. Sed quum ex inferiori loco contra eos, qui superiora tenebant, pugnarent, facile omnes obruti sunt. Et curiae appositi custodes ignem admoverunt compluresque matres et se ipsas et liberos interemerunt; aliae vivos natos sinu praeferentes in flammas insiluerunt. Ita omnis Metuliorum juvenus, in praelio, et imbellis multitudinis major pars,

¹ Svetonius c. 20 veli, da je August dva puta u ovom ratu ranjen bio: „Delmatico etiam vulnera exceptit, una acie dextrum genu lapide ictum (in obsidione Setoviae urbis), altera et crus et utrumque brachium ruina pontis consauciatum“. — Florus IV, 12, 7. „quum Illyricus multitudine pontem succidisset, saucius manibus ac cruribus, speciosior sanguine et ipso periculo augustior, terga hostium perrexit“.

igne, absumta est, et cum incolis urbs incendio conflagravit, ut nullum, ex maxima quae paulo ante fuerat, vestigium exstaret¹. Metulo capto, reliqui ex Japydibus territi Caesari se dediderunt. Atque ita tunc primum transalpini Japydes Romano imperio sunt adjecti. et quorum numero Posenos, quum post Caesaris discessum rebellassent, M. Helvius, contra eos missus, recepit; et, defectionis auctoribus supplicio affectis, reliquos sub corona vendidit².

Nadvladavši Japude, August iste godine pohiti dalje, te pod rimski jaram skući Panone, a zatim Dalmate i druga susjedna plemena, te poslije pobjede kod Akcija (31 pr. Is.), vrativ se u Rim, svetkova razna svoja slavja. Veli Dio Cassius za god. 29 pr. Is.: *prima die Caesar triumphum egit de Pannoniis, Dalmatis, Japydibus finitimisque eorum etc.*

Što se zatim Japudijom dogodilo, izvori ni sloveca nekažu. Bez dvojbe po koncu dalmatinskoga rata Japudija bje spojena sa Liburnijom, jer malo kašnje nalazimo Japude zastupane na liburničkom sastanku u Skradinu: *Conventum Scardonitanum petunt Japudes etc.* (*Plinius h. n. III. 21 p. 159*); te su od sada djelili udes ostale Dalmacije, a tim kao što i Liburni do mala i svoje ime izgubili, August pako skupi sve ilirske zemlje od Rase i Save do Drina u jedno tjelo, i nazva ga Dalmacijom.

(Nastavak sliedi).

¹ Dio Cassius l. c. opisuje ponješto različito ovaj boj: „Quippe Metulo, quod oppidum habebant maximum, munito, Romanos oppugnantes multoties repulerunt, machinas multas combusserunt, Caesarem ipsum, a lignea turri quadam murum consendere conatum, sauciaverunt. Tandem quum nihilo magis discederet, copiasque alias evocaret, simulantes se pacem facturos, praesidium in arcem acceptum, nocte omnes interfecerunt, aedibusque suis incensis, pars se ipsos, pars etiam uxores et liberos simul, occiderunt; ita ut nihil predae inde ad Caesarem redierit, quum captivi etiam paulo post necem sibi ipsis consciverint“.

² Donili smo doslovce ovaj cieli opis, jer oviekovječuje slavu ovog ilirskoga plemena (veli Mommsen V. Bd. 9): „*in keinem seiner Kriege hat Caesar in gleichem Grade eigene Energie und persönliche Tapferkeit entwickelt*), i jer je velika riedkost u spisateljih one dobi, da vierno i živo orišu sliku naroda po njih dakako barbarskoga; te i zato, da putem ovoga opisa dodje se jednom u trag ostancim onoga slavnoga grada Metula, koji su nam još danas nepoznati.

Prvi tragovi predhistoričkih opažanja u nas još tečajem XVII stoljeća.

U prošlom ovogodišnjem broju 1 na str. 17 naveli smo pod ovim naslovom ulomak iz poslanice Jakova Salečića Korčulanina na Antuna Karamanića Višanina od god. 1717, iz koga se vidi, da su se već tada u nas izpitivali *predhis. humci*. Tu nedavno dostavljen nam je na prosudu od predsjedništva jugoslav. akademije prepis kronike *Vincenca Prodića* još netiskane, ponudjen na odkup istoj akademiji od g. Vida Vuletića-Vukasovića učitelja u Korčuli, sastavljen po starom rukopisu, koj se sada čuva na Bolu. Vincenc Prodić rodio se je u Pučišćih na otoku Braču u Dalmaciji, gdje umrie oko god. 1656. Nalazim ga u duždevoj poslanici od 6 rujna 1655 kao zastupnika otoka Brača u Mletcih; dočim u popisih bračkih plemića od god. 1856. 1657. zabilježena je Prodićeva porodica kao izumrla. O njegovom knjižeznom radu piše A. Cikarelić Bračanin „*Osservazioni sull' isola della Brazza p. 18*): *scrisse la Cronaca della Brazza, la quale benchè abbia del romanzesco, contiene molte verità. Lasciò egli una raccolta di manoscritti riguardanti l'isola, che tuttora si conservano in una casa di Pucischie*“. Isti bez dvojbe pogriješno kaže, da se je rodio Vincenc g. 1528 a umro g. 1663. U pomenutoj kroniki, koja je medju našimi jedna od slabijih, opisuje po običnom kalupu one dobi zgone i nezgone svoga rodnoga otoka. Veli, da se je po padu Troje Antenor, putujući morem u Italiju, svrnuo u bračke luke, a s njim i nekoliko Grka iz Ambracije, drugovi mu u ratu, i da su ovi zadnji ostali pako na Braču i naselili se. Ovi Greci bili bi se složili sa prednjimi stanovnici istoga otoka, poprimili njihov jezik i naučili jih poljodjelstvu, pčelarstvu, trgovini, gradjenju brodova, zidanju kuća pločami pokritih, te napokon sastavljenju selišta po ondješnjih visočinah, odakle se ustrojiše prva sela na onom otoku, kao Gornji Humac, Mosula, Gradac i Dubrovica, a pri obali samo na Bolu. K tomu nadovezuje Prodić: »Diventarono ben presto alcuni facoltosi, i quali, quando morivano, per lasciar di se memoria a posterì sequitando i vani vitii e le false opinioni della gentilità, facevano accumular sopra la somità de monti una gran caterva de sassi, in mezzo costruirvi un sepolcro, et ivi venivano posti i loro cadaveri con alcune zare grandi appresso, nelle quali locavano i tesori. E di simili depositi giorni nostri moltissimi apparono per

le cime de monti e delle colline, et anco se ne trova nelli terreni più bassi coperti dalla terra; in alcune di esse zare sendosi veduta quantità di carbone. Qua entrano li speculatori, dicendo, che quella materia convien credere sia stata d'oro o d'argento, e che per la lunghezza d'anni, fattosene padrone il demonio, le abbi fatto prender la sua nera essenza«.

S. L.

D o p i s i.

1. Cerević, 15 veljače 1886. — Veleučeni gospodine! Dobio sam vašu cijenjenu dopisnicu, u kojoj me sjećate, da se spomenem našega muzeja. Budite uvjeren, da nanj zaboravio nisam. Samo domaća briga, koje sam dosta kao početnik imao, nije mi dopustila kao inače baviti se starijima; nu ove se godine obilnomu radu nadam. Tako:

Je li vam poznat rimski grob iz opeka dobro uzčuvan, upravo neostećen u vlastelinskom rovu (podrumici) u Banostoru? Ako nije, da ga dadem izmjeriti, narisati, i da ga opišem¹.

Je li vam poznata gradina (t. j. rimska naselbina povrh Banostora — Malata-Bononia), veća od one u Petrovcih? te se po zidovih može još danas zaključiti na zgrade, kojih se temelji nad zemljom vide. Po svoj prilici ovamo spada onaj opis u Glasniku biskupije Djakovačke: *Četiri okrunjena* Taj se opis bez dvojbe proteže na ovaj kraj, te će biti, da je za Dioklecijana ovdje u briegu *Kipovno* bio kamenlom, od kuda se najliepše stvari proizvodjalo. I danas se vidi mramor kako iz zemlje viri, a i trag kamenloma.

Ovdje se mnogo mamutovih kosti nalazi u briegu, kad se šljunjak vadi. Ja imadem zub i jednu kost, zatim više školjka okamenih. Poslat ću vam sve.

Ante Bogetić župe uprav. i povjer. muz. i druž.

2. U Korčuli, 23 veljače 1886.² — Veleučeni gospodine uredniče! Sutradan po Maloj Gospi krenem s Trebinje. Put istoka, pó s. hoda, eto ti me kod seoca *Cicrine*. Tu je na *Bijelijem Njivama* starobosansko groblje, te je u sve do trideset i jedan spomenik. Evo jih bilježim, te počimljeim sa sjeverne strane; 1. Dva ogromna stećka. U vrhu su ravna poput ploče, te su bez ikakvih simboličkijeh znakova. 2. Ploča. Na njoj je križ †. 3—5. Ploče bez znakova. 6. Ploča poput stećka. Na njoj je majstorski kut \square . 7. Ploča porubljena. Na njoj je štít, te je razdieljen popriečno, s desne put lieve, pâsom na *prutak*. U gornjoj mu je strani polja ruža. 8. Ploča. Na njoj je polumjesec (oskočen), te je okrenut uzgori. 9. Ploča slabo porubljena. Izpod ploče se vidi u grob, pa se opaža,

¹ Molimo. Brunšmid i Kubitschek (Archaeol. epigr. Mittheil. 1880 str. 106) nespominju ga.

² V. Viestnik 1886. str. 26

da je liepo sgradjen u klak. Sad u grobu nije nimalo kosti. 10. Ploča porubljena. Na njoj je štit, a za štitom upravni mač. Štit je popriečno s desne put lieve, razdieljen pásom na *prutak*. U gornjoj mu je strani polja polumjesec okrenut put istoka, a u donjoj strani je velika ruža. I ovaj je grob šupalj, al nije vidjeti kosti. 11. Ploča slabo zarubljena. Uvrh ploče je ruža, a izpod ruže križ †. Ovo je sve gotovo zarašteno u lišaju. 12. Ploča ogromna poput stečka. Porubljena je na prutak. Na ploči je štit (na trokut), a u dno štita je polumjesec nagnut put juga, a u vrhu kao kita od barjaka. S lieve je strane štita luk i tetiva. 13. Ploča (porubljena) poput stečka. Na njoj je štit, a za štitom upravan mač. 14. Ploča (porubljena) poput stečka. Na njoj je pogolemiji krst †. 15. Ploča (slabo porubljena) poput stečka.

Ovom mi je sgodom uzgrede zabilježiti i predhistoričke gomile: 1. Na Trebinji (put ist.) *pod Kućištima* (na *Pasjoj jami*) dvije predh. gom. 2. U *Prinku* (kod Botičine čatrnje) jedna predh. gomila. 3. Na Kućištima tri predh. gom. 4. Navrh *Kusačnjijeh Njiva* (na brijegu) dvije predh. gom. 5. Na *Pliješu* jedna predh. gom. 6. S Trebinje čerek s. hoda pod *Čerjencem* (kod lokve) jedna predh. gom., a druga na *Trnovcu*. 7. S Trebinje pò s. hoda (put ist.) na *Krstatomu Dubu* dvije predh. gom. 8. Pò s. je s Trebinje (k ist.) na *Cicirinskoj Ravni* pet predh. gom. 9. Tri čereka s. hoda (k ist.) na *Otrošcu* je predh. gom. 10. *Pod Cerovcem* su dvije predh. gom.

S Trebinje je 1^{1/2} s. hoda (k ist.) do na *Dubravač Kam*. Tu je šestnaest starobosanskih spomenika: 1. Ogromni stečak. U vrhu je ravan i širi. Porubljen je naokolo i urešen arkitetonički, te ima na gornjemu licu sedam redova stupovlja, a tako isto i na donjemu licu. Na nogama su mu tri reda stupova, a tako i na glavi. Sada je prevaljen. (Tako je grob unutra liepo i prostrano sgradjen, da sam se udobno s momkom u nj sakrio od kiše!). 2. Ploča slabo porubljena. 3. Stečak u vrhu ravan. Na njemu izdubljena kupa. 4. Ploča porubljena. Ovdje su ploče gotovo sve ogromne, ali su bez znakova.

Dva sata hoda s Trebinje, na *Trijensli* je kod *Rupnoga Dola* (sela) starobosansko groblje, te će tu biti u sve desetak spomenika. 1. Ploča slabo okresana. Na njoj je štit, a za štitom mač. Posred štita je ogromna ruža. 2. Ploča zarubljena. Na ploči je u svakomu ćošku po ogromna ruža. Nasred ploče je veliki štit, a za štitom golema palošina. Preko štita je potez (na *prutak*) popriečno, s lieve put desne. 3. Ploča slabo ukresana. Na njoj je ogromna ruža. 4. Ploča poput stečka. U vrhu je ravna. Naokolo je zarubljena, al slabo. Na ploči su tri ruže, t. j. u vrhu i u dnu po golema, a po sriedi osrednje veličine. 5. Ploča slabo zarubljena. Na njoj je štit. U štitu je ruža, al se jedva pozna, a za štitom mač. — Zabilježiti mi je, da je starobosansko groblje na *Trijensli* položeno gotovo sve na velikoj predhistoričkoj gomili, te se i ovdje opaža, da je prelaz bio sasvijem blizu, a jedne epoke na drugu, a to govorim o Herceg-Bosni, jer toga nijesam vidjao, barem ja, na drugijem mjestima.

U *Rupnomu* je *Dolu* kod crkve *Četnice* starobosanska ploča, al bez znakova. Uz crkvu prilično liepu, ispod drevnijeh je dubova, ka *kakva*

kapela (sgradjena u klak) na kubet, kosturnica (ossarium; puna je i sada kosturina), te sliči donekle rimskom *Columbarium*. Ovo je prvi slučaj, da sam vidio sličnu kosturnicu. U ovomu su selu sve latini.

S Trebinje dva s. hoda (k sjeveru) u selu su *Brestici* (kod vode Brestice) tri predh. gomile, a kod sela *Vojevića* i *Planjaka* četiri. *Vardiški* je jedna predh. gomila, a tako isto jedna ogromna na brdu *Liscu*.

S Trebinje, po prilici dva s. hoda, u selu je *Trnčini* (na lokvi) starobosansko groblje, te je tu do trideset i dva spomenika: 1. Ploča. Na njoj je po svoj prilici kamenarski kut u ovomu smjeru \lrcorner . 2. Ploča zarubljena. Na svakomu joj je čošku po ruža, a s lieve je strane štit. U štitu je (u dnu) s desne strane polumjesec uzgori, a s lieve ruža. Za štitom je velika palošina. S desne je strane luk, a niže luka †. 3. Ogromna ploča. Na njoj je štit, a za štitom golemi mač. 4. Ploča. Na njoj je, s lieve strane ruža, a posriedi luk, veoma krasno ukresan. Niže luka je kao mač, a s desne strane polumjesec okrenut put sjevera. Ploča se ne može dobro da razazna od lišaja (a bilo *daždovito*), al je svakako zaključiti, da je ukresana po zanatu. 5 Ploča porubljena. Na njoj je motika, lijepo ukresana, a ostalo se nevidi, jer je oko spomenika narasla drača. 6. Ploča poput stečka. Oko ploče su za ures krasno oskočene grane s voćem, a tako isto i na plohi. Na ploči usred grana je ploha uzdignuta, te se čini, kao da je u kamen umetnuta druga ploča. 7. Ploča porubljena. Preko čitave je ploče, ozgar niz doli, za ures dvokrst na zavojke. 8. Ploča. Na njoj je ruža krasno izvedena. 9. Ploča porubljena. Na njoj je krst, liepo ukresan, osobita oblika. 10. Ostarište, a u njemu ploča bez znakova. 11. Ploča. U vrhu joj je polumjesec okrenut uzgori, a u njemu je kao zviezda. Opazit mi je, da je i ovo groblje na nametnutoj gomili.

Na *Prijevoru* je, kod sela *Prijevara*, na granici ravanjskoj, starobosansko groblje. Tu je samo osam spomenika, to jest ploča poput stečaka. 1. Ploča poput stečka. Slabo je zarubljena. Na lievomu okrajku, t. j. gornjemu, pozna se ruža. 2. Ploča, poput stečka, zarubljena. 3. Ploča. Na njoj je isdubljena kupa. 4. Ploča porubljena. Na njoj je štit, a iza štita mač. I ovo je groblje na predh. gomili. — U *Prijevoru* je, u *Megjugreblju*, ogromna starobosanska ploča. Blizu groblja na *Prijevoru* tri su predh. gomile, t. j. jedna na groblju, a dvije na liepu briegu. Četvrta je predh. gom. na *Kotežinama*, a peta se zove *Pribljenova Gomila*. Još mi je spomenuti tri predh. gomile na *Dražinu Dolu*.

Milo mi je, da Vam javim radostnu viest, da mi je čuveni g. *Dr. Moriz Hoernes* (s kojijem sam ono vodio dostojanstveno polemiku o starobosanskijem spomenicima) darovao dosta starobosanskijeh nadpisa u *fac-similu*, te me uoblastio, da jih protumačim u našem Viestniku. Evo, ovako se dostojao dosta hvaljeni arheolog, da poprati doslovce (njemački) spomenute nadpise: „U Beču, 16/II 1886. . . . Uvjeren sam, u polemici, koja se izmedju nas zapodjela o starinama Bosanskijem, da sam sudio bez svakoga prvašnjega zauzimanja (*Voreingenommenheit*), možda kako arheolog s jednoga samoga kraja (strane), nu sam sudio vazda čistom ljubavi prama stvari. Da ljubim i u visokoj časti držim narod, kojemu vi, gospodine profesore, pripadate, to sam često dokazao mnogobrojnijem prijateljima u

Bosni i u Hercegovini, te bi htio danas, u koliko je moguće, da to dokažem i vama ovijem pismom.

K istomu prilažem nekoliko nadpisa, koje sam sabrao u svome putovanju, a još neobjelodanio. Sbilja sam naprasno (flüchtig) namjeravao, da to uradim, ali moje pravo nepoznavanje slovinske paleographije i epigraphije, što sam ja vazda javno izpovjedao, uprav me je brže sklonulo, da ostavim tu ideju. Ja i neznam, dali se je što od ovijeh nadpisa možebiti još prije objelodanilo, čini mi se od br. 5. i 10., a stavan sam od br. 8. (Arkiv za povjest jugosl.), nu netočno, te bi mi veoma bilo milo, a da vidim, da upotrebi i ovo gradivo majstorska ruka. — Nu, kad vi sami, velecienjeni gospodine, već od dulje vremena objelodanjujete staro-slovinske nadpise u Viestniku arkeolog. društva u Zagrebu, zaista nemogu bolje, da uradim, no da vas prijateljski zamolim, ako vam se dopada, da i ove nadpise tamo priobćite. Za sve podatke (mjesto, predmet itd.), od pojedinih nadpisa valja, da uputim na moje izvješće o putovanju u spisima *Akademije znanosti u Beču*.¹ Dotična su mjesta točno navedena povrh svakoga nadpisa.

Dočim Vam još iztanova, gospodine profesore, izrazujem moje osobito poštovanje, jesam Vam sasviem odani“.

Dakako, da bi bila golema grehota, da izostavim rukopisni uvod dičnoga g. Dra. M. Hoernesa, čije u veliko cienjeno prijateljstvo ja i moji prijatelji srdačno prihvaćamo, te ga odsada počimljemo ubrajati, kanuti vrlo i učena muža, u zaslužne ljubimce naše mile domovine, koja vazda vraća ljubav za ljubav, milo za drago. — Evo uvoda našega g. Dra. M. Hoernesa: „*Staroslovinski nadpisi u Bosni i u Hercegovini*. Spomenut mi je, u izdavanju ovgdje uklopljenijeh nadpisa, da mi je slovinska paleographija tudje polje, te je valjalo to većma, da mi ostane otudjeno, kao-nuti što mi je veoma malo poznat isti govor, a za moga putovanja kroz Bosnu, tek sam se malko upoznao sa njihovijem domačijem (zemaljskijem) jezikom. Ako se ja nasuprot i usudjujem, po pravom razmišljanju, da objelodanim ove nadpise, vještaci će stoga naći ispričanja u izvanrednoj pomučnoći istijeh, da mi nije pošlo za rukom, da jim udarim točan prepis i tumačenje. Što sam ja u tome pravcu pokušao, neka bi se oprastanjem prosudjivalo. Od prilike mi je ispalo, da točno riješim (pa ako bi se u pojedinostima zaista i popravilo) samo zlameniti nadpis u *Lagjevini* (br. 2 i 3, u posljednjemu su slova s desne put lieve), a i nadpis u *Zelenopolju* (br. 4.). Da bogda drugi bili sretniji, a da upotrebe ovo gradiva na uhar znanosti, što je daleko od mene“.

Evo gospodine Uredniče (slava Tebi, koji si me uputio!), gorušično je zrnce izniklo, a nije nigda niko ni snijevao o našoj epigraphici! Oko moje se je skromne osobe okupila dobra četa razumnijeh muževa, pa će se eto jednom ostvariti ono krasno djelo „*Corpus inscriptionum slavorum meridionalium*“, a to je na ponos i slavu naše lijepe domovine! Bog Vas pozivio! Vaš osobiti štovatelj

Vid Vuletić-Vukasović.

¹ V. A. d. H. I. Hoernes-Altherth. d. Hercegovina. Sitz. ber. d. k. Ak. d. Wiss. 1880 Bd. 97. A. d. H. II. 1881 Bd. 99.

K r i t i k a.

Due tributi delle isole del Quarnero. Studio di Giuseppe Vassilich (Archeografo Triestino. Nuova Serie. Vol. XI. p. 297. Trieste 1885). — Jos. Vašilić, Istrijanac ili Krčanin, šta je, svakako jedan od onih Hrvata, koji i perom služe tudjinu proti svomu rodu, kakovih žalibože ima i u nas, u ovoj razpravi od punih 47 strana ponajviše sitnoga slova hoće da izpita dva danjka, što su kvarnerski otoci njekoć plaćali, jedan Hrvatskoj kruni, a drugi mletačkoj, dočim o tih danjcih u toj razpravi jedva spomena. Prava mu je namjera samo ta, da dokaže, da na onih otocih nebijaše na dugo ni cigloga Hrvata, a da su se ovi tek kašnje ondje ušuljali i razgranili, ali u gradovih ni još danas nenadvladali. Ovo mu kao opetovka na svakoj strani, ako li za nju i nebilo mjesta.

U *prvom* dielu svoje razprave pisac povieda, da je za Vasilija iztočnoga cara (869—886) primorska Dalmacija, na koju su tada spadali i kvarnerski otoci Rab, Osor i Krk, morala Slavenom danjak plaćati; u *drugom* pako, da su se kvarnerski otoci g. 1018 obvezali i Mletčanom na danjak uz sve da su i nadalje podložni ostali iztočnomu carstvu; dodajuć, da u tom leži prividno protuslovje, što će on dakako razjasniti; a kad tamo ni slovca neprimjećuje, pošto u tom, rekši pravo, i nema ni sienke protuslovja.

U *prvom* dakle dielu predočivši pisac po Porfirogenitu, kako je onaj prvi danjak postao, veli: *se esso fu pagato ai Serbi, ai Croati o ad ambidue non emerge chiaramente da quanto dice il Porfirogenito. Dakako non emerge* za onoga, komu su vile oči zamračile, i koj neće da vidi, što je najjasnije i najrazgovetnije ondje izraženo. Ne kaže li Porfirogenit, da su Hrvati, izgonivši Obre, zauzeli svu zemlju tja do vratih Zadra, Trogira i Spljeta, tako da i sam Solin ležase *in regione Chrobatorum*? Kako su ga dakle plaćati mogli Srbom, kad jim ovi ni susjedi, a daleko na iztoku naseljeni? Ne razlučuje isti Porfirogenit ovaj danjak od onoga, što su Dubrovčani u isto doba plaćali Zahunskomu i Tribinjskomu knezu? Ne rabi li on rieč *Sclavi* i *Croati* izmjenice, a rieč *Serbli* ili *Servii* uvijek za Srbe kao Pagani za Neretvane? Nekaže li o tom danjku i sam Porfirogenit u pogl. 30: „*verum* (sc. Romani) *a Chrobatibus prohibebantur, cum nondum illis tributa penderent: nam ea quae hodie Sclavis* (sc. Chrobatibus) *pendunt, tunc pretori exhibebant*? A ne veli napokon i sam pisac malo kašnje, sam sebe tjerajuć u laž, da su primorski gradovi onaj danjak *Hrvatom* plaćali? Pa ima srca na istoj strani uvjeravati: *cercherò di esser oggettivo*, kad mal ne nema stavke u tom spisu, gdje umjetno ne izvraća i izopačuje stvari hrvatske, a mletačke ne uzveličuje, dapače, kako smo vidili, i srbske?

Sada pisac hoće da navede sgode dogodivše se u našoj zemlji od Karla Vel. (g. 810) do g. 875—9, kada je postao onaj prvi danjak; ali sve ono, što je tu nanizao na dugo i široko, nestoji ni u ma kojem savezu s onim danjkom a donekle ni sa Dalmacijom, dočim je u mnogom netemeljito ili pogriješno. Izpraviti ga od točke do točke bio bi dug i suvišan posao.

Karlo Vel. u miru sklopljenu s istočnim dvorom, dopusti da dalmatinski primorski gradovi ostanu i nadalje pod vlasti istočnoga dvora, a Hrvatsku si pridrža (g 813). Ali po smrti Karla Hrvati, skršivši do mala silom franački jaram, postanu samosvoji, te na kratko razviju silnu moć na kopnu i na moru¹. Dalmatinski gradovi, bud i da su, kako pisac tvrdi, uznemireni bili od svojih nackolo gospodujućih susjeda, ali bolje iz straha da nepadnu u njihove ruke, žrtvujući svoju slobodu, koju si pribavili bjahu za slabosti istočnoga dvora, uteku se napokon istočnomu dvoru prilično oporavljenju za Vasilija s molbom, neka jih opet primi pod svoju vlast i brani. Vasilije, da si u tih gradovih bar prividno prijašnju moć obnovi, pogodi jim rado, te stupi sada kao posrednik mira medju Hrvati, kojim je obvezan bio radi pomoći pružene mu dragovoljno za barskoga poduzeća, i primorskimi gradovi; te ove navede, neka ono, što su jednoć plaćali istočnoj kruni, od sada izplate hrvatskoj; a to je donekle i više nego danjak. Nije pako ako ne drugo jamačno smješno, što k tomu nadovezuje pisac: *E i cittadini delle isole stanatiche come tanti agnelli, senza neppure sapere il perchè, furono cacciati in bocca al lupo?* a još smješnije, kad veli dalje: *non consta difatti, se anche essi si fossero resi indipendenti, se fossero andati a mendicare la protezione di Basilio?* Nekaže li to jasno sam Porfir. u pogl. 30 ukupno za sve Rimljane u Dalmaciji? Rimljani u Krku valjda drienali! Kao što ovdje tako i višeput tečajem one pisarije nastoji on da bud kako prikaže kvarnerske otoke kao *sui juris*. Ovi otoci prije Augusta liburnički, a od Augusta u naprieda dalmatinski, dielili su uvijek Dalmacijom sreću i nesreću; te ako jih Njemac onomlane potezom pera Dalmaciji oteo i svalio na Istru nenaravno i svojevotjno, nije zato, da nisu i danas dalmatinski isto onako kao i prije; a svaka sila do vremena.

Sada nam je iztaknuti samo glavnije pogrješke, kojimi pisac prepleće svoje nesgrapno motilo u prvom dielu njegove razprave:

1. Na str. 300 pisac po dolazku Slavena u Dalmaciju nalazi samo dva etnička življa u Dalmaciji, rimski i slavenski. Uzmeš li Dalmaciju, kakova je tada bila, sastavljena od četiri grada pri obali i od tri zapadna otoka, bijahu u njoj istina bo dva življa, ali to ilirski i rimski; uzmeš li ju pako u prostoru, što je prije imala, onda po nas bar za njeko vrieme bilo jih pet, naime ilirski, rimski, bizantinski, avarski i hrvatski. Ilirski bjaše jedin do dolazka Rimljana. Nadvladavši ovi Dalmacijom, posadiše ovdje nekoliko naselbina i rimskih gradova, i tu se udomaći uz ilirski rimski jezik, dočim u ostalih gradovih i na ladanju potraja ilirski kao zemaljski, komu ostalo ne malo traga u rimskih nadpisih našastih navlastito u Danilu i oko Vrlike, a valjda se utrnuo tu nedavno na otoku Krku. Petoga stoljeća prodje Dalmacija u vlast istočnoga carstva, a tim si otvori put u Dalmaciju bizantinski živalj, o čem nas upućuje još živa predaja, ovdje nadjeni grčki

¹ Veli Porfirogenit: *exhibitque equitum sexaginta milia, peditum centum milia, et sagenas octoginta, conduras centum; et sagenae quidem quadraginta viros habent, condurae vero viginti, nempe quae maiores: nam minores decem viros tantum habent*. Ova sila tako zabuni pisca, da ju mukom mimoišao, dočim zna i na dugo pripoviedati o odnošajih medju Franki, Mletčani i Bizantinci!

nadpisi i imena u latinskih i u listinah, te način sgradnja po onom slogu udaren. Početkom VII stoljeća nadodju Obri, i osim malo točaka u primorju svu zemlju predobe; a ovi neizčeznuše, jer jih ovdje bilo dosta i za Porfirogenita¹. Do mala eto i Hrvata, koji Obre svestrano nadvladaju. Samo kašnje nekogi se od tih živalja sve više razriede, te napokon izčeznu, a ostaju samo latinski i hrvatski gospodujuć, onaj u nekih gradovih, ovaj ondje i sve naokolo. Kako se latinski preokrenuo u italijanski, to smo pokazali u prvih listovih druge knjige našega „Ogledala književne povjesti jugoslavenske“.

2. Na str. 301 veli, da su i Hrvati i Srbi došli u Dalmaciju *per iscacciarne gli Avari, che l'averano occupata*. I tu opet hoće da silom Srbe udjene, gdje jim mjesta nema. Pobjeditelji Obra u Dalmaciji bili su izključivo Hrvati: *Chrobati, armis arreptis, Abares ex illis locis expulerunt*. Srbi su nadošli dosta kašnje, i našli one zemlje, gdje su se naselili, od Obra prazne a Hrvatom suviše, jer malen narod za toliko prostora. Tu je pogriješku pako pisac začinio, krupnom šalom. Veli naime: *i Morlacchi devono essere quegli Avari, che furono risparmiati dai Chroati, e con essi si fusero; dunque una specie* (ondje su pravi ovdje su *una specie*) *di Avari slavizzati. Morlacchi* iliti Vlasi, spominju se stoprv XIV stoljeća, i to kao slavensko pleme, koje je na bjegu tražilo utočište u sjevero-iztočne strane Dalmacije, odakle su se kašnje polagano razmaknuli u primorje ne malim jadom ondješnjih gradova.

3. Na str. 302 piše: „Il rappresentante supremo dell'impero greco in Dalmazia si designava nel VI secolo col nome di *proconsole*, nel IX secolo vi troviamo i nomi di *Prefetto*, anche di *Pretore* greicamente *Stratego*; e dopo il mille questi titoli trovansi nelle firme dei documenti usati promiscuamente“. Naslov *proconsul* daje rimski papa Grgur I a ne bizantinski dvor Marcelinu g. 598 načelniku Dalmacije. U polovici petoga stoljeća zvaoo se je *praeses* (*Notit. Dign.*). Bizantinci nisu nikada nazvali dalmatinskog načelnika *Prefetto*; takovim ga imenom zove, i to samo jedan put, Einhard po načinu franačkom; a isti Einhard ima još *Paulu dux Jaderae*. Izprave pako dalmatinske bilježe kao *proconsul* za g. 986 *Maius* i za g. 1033 *Gregorius*. Poslie g. 1069. t. j. poslie Lava, koj se zove *tocius Dalmacie catapanus* nestaje ova vrst oblasti u Dalmaciji, a naslov gradskoga načelnika *prior* ostaje domaći i za njekoje gradove hrvatske.

4. Na str. 303 zato, što je sin duzda A. Partecipacija (810—827) prognan bio u Zadar, pisac izvadja, *che i Veneti erano già in quei tempi in rapporti buoni colla Dalmazia, specie con Zara*. Bar da je rekao s istočnim dvorom, komu su oni gradovi podložni bili.

5. Na str. 305 govoreć o Neretvanih, primjećuje pisac, da jih Porfirogenit zove *Pagani, perchè quando vennero in Dalmazia erano tali*. Porfir. nepiše tako; on je znao, da svi i Hrvati i Serbi na svom dolazku u naše strane bijahu pogani; toga radi kaže uprav protivno: *Pagani dicuntur, quod baptismum non accepissent eo tempore quo Servii omnes*

¹ Cap 30 p. 141 »suntque etiamnum in Chrobatia Abarum reliquiae, et Abares esse cognoscuntur«.

baptizati erant, t. j. ostali su i nadalje u poganstvu, zato samo *Pagani*. Ako pisac nerazumije tako jednostavne izreke, onda sta snjim? Vjerojatno onaj neretvanski poslanik, odaošlan g. 830—840 u Mletke da sklopi mir, bjaše i prvi od njih, koj se pokratio (Doc. 334).

6. Pisac mjesto da bistri, umjetno nastoji da muti i najjasnije dogđjaje. Dosta zato ona predugačka bilješka na str. 306—8. De Franceschi uči ga u svojoj *Istria* str. 90, da je sv. Martin, gdje je dužd Tradonik g. 839 sklopio mir sa hrvat. knezom Moislavom, ležao na Cresu, a on će na to da tako nije, no dokaz mu samo to, što je dužd po miru prošao dalje proti Neretvanom (a mogao je i u istok), te dodaje sve smiešnije: *questo sito di s. Martino avrebbe quindi cercarsi alla costa della Dalmazia o su qualche sua isola tra Zara e Spalato*, gdje mu ni traga ni glasa A zašto tako bludi? jer mu i sam pobro De Franceschi sječe bistro i čisto: *dal che apparisce che le isole del Quarnero erano già allora occupate da Croati*. Čuješ li? tako mora savjestan ako i neprijatelj.

Ivan Dj. nepoznaje druge Hrvatske osim one u Dalmaciji, koju on zove i *Sclovenia* a njezine stanovnike i *Sclavi*. Pisac ipak kaže: *non si può dire con certezza, se con Sclovenia G. Diacono intendesse l'odierna Croazia, o la parte croata della Dalmazia*. Kori Porfirogenita radi protuslovja, gdje se dapače najrazgovetnije izrazuje. Objeduje Hrvate bez ikakva temelja, samo da pozakoni gusarske napadaje mletačke, kakovi su uprav bili oni Petra Tradonika, koj se ipak kući vrati razbijene glave. Da su ti napadaji prosto gusarski bili, posviedočuje Porfirogenit sam, koj u pogl. 31 kaže, kako su se Hrvati zavjerili bili papi, da neće nikoga napasti nikada, te da *neque sagenae ipsorum Chrobatorum neque conduræ unquam ad aliquem bello infestandum abeunt, nisi si quis eos adoriatur*. Čuješ li?

7. Višekrat pisac nječe odrješito, da su Hrvati prije g. 1000 posjeli Kvarnerske otoke, a samo na str. 307 dozvoljuje, da jih je moralo biti *anche qualche tempo prima, ma non dovevano esser in molti*. Dokaz mu je za to samo, što nema spomenika, koj bi to izrično potvrdio; a pošto mu najsjajnji dokaz u Ivana Djakona suvremenika i jedinoga ondašnjeg povjestničkoga izvora, trudi se da ga budi ma kako omalovaži i odbije. Ivan, spomenuvši dolazak Orseolov u Osor (g. 998), veli dalje: *ubi non modo cives, verum omnes de finitimis tam Romanorum quam Sclavorum castellis convenientes* etc. Iz ovih rieči sliedi nedvojbeno i za sliepee, da su dva gospodujuća naroda u to doba složno obitavala po onih otocih, imajući svaki svoje gradiće, a to se dogoditi nije moglo u malo godina nego kroz vjekove. U ostalom sam Porfirogenit veli jasno, da su Hrvati zauzeli svu zemlju do bedema gradskih, a to vriedi za kopno i za otoke. Toma pako Arcidjakon (cap. X) sviedoči, da su si Hrvati malo poslie njihova dolazka znali pribaviti ulazak i u same gradove. Ono što vriedi za Spljet, vriedi i za ostale gradove Dalmacije. Veli on: *Tunc inter eos pace composita, coeperunt Spalatenses cum Sclavis paulatim conversari, communionem negotia exercere, connubia jungere ac pacatos eos sibi et familiares reddere*. Evo zašto nalazimo već u najstarijih izpravah gradskih množinu hrvatskih imena, koja su kaskada i od osoba stojećih na čelu občinske

uprave, kao što je na primjer bio *Godostro* (*Goden, Godec, Godomir. V. Miklošić. Die Bild. der slav. Personennamen nr. 73*) u listini grada *Cuisole* na Cresu od g. 1018.

A da podupre ono svoje egavo mnijenje pisac veli i to: *non tutti gli Slavi delle isole . . . detti Croati dai loro connazionali, appartengono alla stessa stirpe, i da je tomu dokaz la grande differenza di pronunzia fra gli Slavi delle isole . . . persino fra villaggi della stessa isola*; te dodaje, da ove razlike, obstojeće od toliko vjekova, potvrđuju, da su Slaveni ondje nadošli *da diversi luoghi e in diverse epoche*. Da je tako, tim bi dao sam sebi po noge, jer onda Slaveni bili bi došli na one otoke još prije nego i mi mislimo, te se kasnije s nadošlimi Hrvati, kao pleme od *istoga* panja, spojili. U koliko se tiče prof. Milčetića, pisac ga shvatio nije. Razlike u izgovoru i od mjesta do mjesta opazuju se često u svih jezicima na svijetu, a tomu su uzrokom mnogobrojne okolnosti, koje se u kratko razpraviti nemogu. Napokon još smješnije je ono, što veli pisac najzadnje da odbije dolazak Hrvata na one otoke prije konca 10 stoljeća, naime *nè Srbi* (opet Srbi) *nè Croati ebbero su di esse delle županije*. Županija nije bilo ni na otocima srednje Dalmacije, a ovi su bili uvijek ponješto važniji od kvarnerskih.

8. Na str. 309 sliepo se držeć Porfir. prevoda u pogl. 29, koj očito griješi, veli o Dalmatincima i Slavenima: *si sottrassero al dominio romano*, dočim je imao čitati: *erano al romano imperatore soggetti*, suglasno sa pogl. 31 i 32. — Tu kaže dalje, pozivljuć se na Porfirogenita (pogl. 36 str. 163 i pogl. 30 str. 145), da su Neretvani naselili otoke *che si estendono da Spalato a Meleda i che nel x secolo possedevano su quelle delle zupanie*; dočim Porfir nit veli, da su posjeli samo otoke Korčulu, Mljet, Hvar i Brač, a o županijama na otocima nigdje ni traga.

9. Na str. 314 govoreći pisac o poslanici franačkoga cara Ljudevita na Vasiliju iztočnoga, u kojoj mu se tuži, što je njegov vodja Niketa oplienio Slavene i mnogo jih zarobio, a koju Amari sasvim pravo za patvorenu smatra, veli, da to nisu oni Slaveni, koji su po Porfirogenitu pomagali Vasiliju na predobiće Bara, *ma i Croati che pare che ubbidissero ancora ai Franchi*. Ovim pisac sam sebi protuslovi, budući malo prije sam izrično izpoviedio, da su i Hrvati, sbacivši franački jaram, postali slobodni i neodvišni; a protuslovi i Porfirogenitu, koj odprto kaže, da su Hrvati da pače prvi pružili pomoć Vasiliju na predobiće Bara. Niketa, da je poslanica i prava, bio bi porobio koje druge Slavene tada u Ljudevitovoj oblasti a ne nikako Hrvate, koji su tada neodvisni bili i imali, kako smo vidili, ogromnu moć.

10. Na str. 315 kaže po Ivanu Djak., da su za dužda Ursa (oko god. 870) porobili Istru *Slavorum pessime gentes et Dalmatianorum*; a to su mu izključivo *i Croati della Croazia e della Dalmazia*. Ako je tako, onda su Hrvati već tada gospodari bili i od ono malo gradova, koji su u ono doba Dalmaciju sastavljali. Nego napadaj, komu se nezna uzroka a svakojako opravdan, poduzet bi od Hrvata i od Dalmatinaca. Onakovim izopačivanjem jasne misli Sagorninove izreke pruža nam pisac najsajjniji dokaz neznanja ili pakosti. Dakako nije mu po volji naći složne i rukom

u ruku u tom boju Hrvate i Dalmatince. Ali hoćeš nećeš, bjaše tako, a svjedoči sam Mletčanin, koj je bez dvojbe u svom ljetopisu mnogo slavnoga po Hrvate pritajio ili izopačio, a svoje i preko reda nakitio.

(sliedit će konac).

Razne viesti.

Izvanredni dar nar. zem. muzeju. — Gosp. Dragutin Lerman Požežanin, član Stanleyove Congo-Expedicije, poslao je prošlih dana našemu nar. zem. muzeju u Zagrebu veoma znamenitu sbirku, koju je pratio sljedećim pismom:

„Slavnomu ravnateljstvu hrvatskoga muzeja u Zagrebu. — Slavno Ravnateljstvo! Podpisani bio je god. 1883, 4 i 5 član Stanleyove Congo-expedicije na Congu u južno-zapadnoj Africi. Kao takav sabrao si je sbirku sastojecu iz 120 etnografskih predmeta. Namieniv istu darovati *Hrvatskomu muzeju*, poslao je podpisani danas poštom jedan omot sadržajući koplja i palice, a željeznicom jedan sanduk inimi predneti. Katalog pomenutoj zbirci poslao sam momu bratu Anti Lermanu bogoslovu u Zagrebačkom sjemeništu, umoliv ga, da isti sl. ravnateljstvu uruči. Zaprječn vojničkom službom nisam mogao do sada sve obširnije opisati: nu kratak opis biti će mi moguće sastaviti doskora. Molčić sl. ravnateljstvo, da bi blagoizvolilo pomenutu sbirku kao dar za hrvatski muzej od zahvalna sina *Hrvatske otačbine* primiti, bilježim se odličnim štovanjem — Dragutin Lerman vojnik kod 78 Reg. 9 Comp. Osiek dne 14 siečnja 1886.

Ravnateljstvo nar. zem. muzeja, primivši sbirku, i osviedočivši se o njezinoj zamašnoj vrijednosti i važnosti, nepočasi časa zahvaliti se gosp. Lermanu ovako:

Velecijeni i veleblagodarni gospodine! Stavljamo si za dužnost javiti vam, da smo primili vaše štov. pismo od 14 tek., zatim najprije omot, u kom koplja i palice, a prekojučer i veliki sanduk pun raznovrstnih dragocienih predmeta, što ste sve sakupili za vašega putovanja u Congo kano član glasovite Stanleyove Congo-expedicije; te nam je i vaš dični brat Ante rado izručio i popis ciele sbirke veoma viešto izradjen. Ova nas sbirka uprav udivila, a tako i svakoga, koj ju do sada pregledao, pošto je i velesajna i veleciena; te rabili mi ma koj izraz, da se tim bar donekle odužimo Vašemu veledušju, bio bi uvijek slab znak naprana zaslugi, koja vas pravo ide za toli plemeniti i važni dar. Jamačno Vaše ime, kao što Vaša sbirka, ostati će u ovom zavodu do vieka krasnim i dičnim spomenikom Vaše riedke požrtvovnosti i rodoljubja. — Ravnateljstvo arkcol. odjela nar. zem. Muzeja. U Zagrebu 26 siečnja 1886. Prof. Sime Ljubić ravnatelj.

Odlični dar istomu nar. zem. muzeju. — Slavno poznati gosp. Dr. M. Much, sveučilištni profesor i jedan od najvieštijih austrijskih antropologa u Beču blagoizvolio je ovih dana veoma ugodno iznenaditi ravna-

teljstvo arkeol. odjela nar. zem. muzeja sljedećim pismom na ravnatelja istoga zavoda:

„Euer Hochwürden! Wie Ihnen wahrscheinlich bekannt ist, befindet sich ein ansehnlicher Teil der Funde von Krehin-Gradac in meiner Sammlung; ich habe dieselben seinerzeit gegen Erlegung des Kaufbetrages erworben. Seit mir jedoch bekannt wurde, dass der Einsender derselben, Herr P. Augustin Zubac, dieselben lieber in einem öffentlichen Museum sähe, habe ich mich nicht mehr als deren Eigentümer, sondern nur mehr als einstweiligen Verwahrer betrachtet. Die Rücksicht, welche mich verhindert hat, diese Funde sofort abzugeben, ist weggefallen und ich kann nunmehr meine lange gehegte Absicht, sie dem Agramer Museum zu widmen, ausführen. — Ich bitte daher Euer Hochwürden mein Anerbieten als ein Zeichen meiner Dankbarkeit und meiner freundlichen Gesinnung für die wissenschaftlichen Bestrebungen in Kroatien freundlichst anzunehmen. — Die Zusedung wird vielleicht einige Verzögerung erfahren, da die Gegenstände hier wahrscheinlich früher noch gezeichnet werden. — Ihrer freundlichen Antwort entgegen sehend zeichnet sich hochachtungsvoll — Euer Hochwürden ergebener — Dr. M. Much“.

O tih predmetih iz bronzena doba veoma dragocienih, u Hercegovini nadjenih, primili smo još 20 studena 1882 dopis iz Moštara od O. Aug. Zubca ravnatelja ondješnjih milosrdnica, u kom se kaže, da su neki otkrili u jednom škripcu u Krehinu mostarskoga kotara mnogo stvari iz bronza. Poštov. Otac dodavao je: „Ako bi Vi od ovih stvari što želili za zagrebački muzej, molim na vrijeme me obznanite“ (V. Viestnik 1883. str. 19). Muzealno ravnateljstvo nepočaši časa odvratiti mu, neka cielo otkriće sakupi i našem muzeju za umierenu nagradu ustupi. Ali poštov. Otac neodvrati ni riečce na više muzealnih dopisah. Predmeti odoše u Beč, valjda da se razprodadu pod uzklikom: tko da više. Sreća, da su u plemenite ruke došli, te riedkim veledušjem Dr. Mucha eto će do mala ipak u naš muzej. Hvala mu najtoplja, najiskrenija. — Njekoji od tih predmeta opisani su po nacrtih priloženih Zubcevu listu u Viestniku hrv. ark. društva g. 1884 str. 5. tab. I.

Nabave arkeol. odjela nar. zem. muzeja. — U ovo zadnje doba pošlo je za rukom upravi arkeol. muzeja nabaviti dvie znamenite sbirke iz Dalmacije. — *Prva* je sbirka od mal ne 500 komada starogrčkih srebr. i bakr. novaca, ponajviše kovanih na srednjih dalmatinskih otocih, svi pako ondje nadjeni. Ova sbirka liepo popunjuje već dosta bogatu i važnu muzealnu numismatičku sbirku. — *Druga* je sbirka starina

g. M. J. Granića sastavljena iz predmeta našastih u Gornj. Muću (Andretium). Među raznim predmeti iztaknuju se osobito: krasno predhist. glodalo, dljeto od bronza, liepi Merkurov kip i fibula rimska od bronza, okrugli amulet od kosti sa ušicom, kalup na kamenu, više urezanih kamenčića itd. i tri komada tegle sa pečati: LEG III F F (V. Viestnik 1886 str. 25), — NER CLAVD(u slogu), — DGH. — Istoj upravi bje ponudjena na prodaju još jedna daleko znatnija i važnija shirka numismatička, sastavljena izključivo u Dalmaciji i to od slavno poznatoga arkeologa Dra Fr. Lanza Splječanina; ali uz neznatna sredstva, koja sada stoje upravi istoga muzeja na raspolaganje, nesmije ova ni pomisliti na takovu nabavu. Naš muzej posjeduje već ne malo velevažnih arkeol. predmeta iz Lanzina muzeja, koji su ovamo došli prošlih godina prigodom nabave Lancine prirodoslovne sbirke od strane zemlje za 16.000 for.

Zlatan prsten iz srednjeg doba. — Gosp. Gustav Fleischer gimn. prof. u Belovaru posla nam nacrt zlatnoga prstena našasta izpod Kleka, a u njem kamen nazvan *türkis*. Naokolo u dvostrukoj poredici teče napis gotičkimi slovi: ✕ IN MANUS TURXS DOMINE ✕ (O-MARD) (x in manus tuas x domine comend).

Riedki novac Vlaški. — Pod ovim naslovom izdali smo u Viestniku 1885 str. 127 jedan novac g. V. I. Zanića gimn. prof. u Senju, i opredjelili ga po opisu g. D. A. Sturdza (*Numis. Zeitschrift* IV. str. 101). Prošlih dana obavjestio nas je naš štov. prijatelj Dr. Petar pl. Despinić iz Pešte, da isti gosp. Sturdza u svom izvještaju od 14 siečnja 1878 podnesenom sl. akademiji romanjskoj u Bukurestu o romanjskoj numismatici nepripisuje više onaj novac Vladu II, „*već na strani 18—19 Vladu V., koj je vladao g. 1530—32, i kaže, da su novci istog vojvode fórte rare; a za posljednja tri slova u nadpisu veli, da su to rne, i tumači ih tako isto, kao i na novcima vlaščkoga vojvode Radula IV Velikoga (1493—1508): Gospodin Vlaškoj*“.

Ugodna viest o mogućem otkriću grobnice našega kralja Krešimira Velikoga. — U uvodnom članku spljetskoga časopisa „*Bullettino di archeologia e storia Dalmata*“ god. 1886 br. 1 str. 4, izdavaljelji, razpravljajući o svom radu, vele i to: „Ako moguće bude nabava Butturina zemljišta, gdje se nalazi preddvorje stare basilike kršćanske Solina, izkapanja protegnut će se i na onu stranu, pošto (a to je puka podmjena, koja se naslanja na jedan stavak povjestničara Tome arcidjaka, u pogl. XVI) je moguće, da se ondje nadje grobnica Krešimira hrvatskoga kralja, koj *in atrio videlicet basilicae sancti Stephani tumulatus est cum pluribus aliis regibus et reginis*“.

Bullettino di archeologia e storia Dalmata. Anno IX. 1886.
Nr. 1. — 1. Ai lettori. — 2. Iserizioni inedite — 3. Promona. — 4. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 5. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 6. Il Podgorie. — 7. Serie dei Reggitori di Spalato. — **Nr. 2.** — 1. Iserizioni inedite. — 2. Promona. — 3. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 4. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 5. Serie dei Reggitori di Spalato.

Старинар 1885. Бр. 4. — 1. Српске црквене старине на будим-пештапској земаљској пзложби, од М. Валтровића. — 2. Хрисовуља кнеза Лазара у манастиру Раванци (Врдинку), од М. Валтровића. — 3. Допис. Покупље и околина, од М. Ст. Ризића. — Разне вестп, од М. В.

Opazka. — Spljetski *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 1886 br. 1. str. 9. izdaje jedan rimski nadpis našast na Biaču kod Trogira, i veli, da je već priobćen bio *alquanto inesattamente* u našem Viestniku 1879 str. 50. Viestnik ga izdao po prepisu g. Antuna Ergovca, a razlike su sljedeće: u trećem redku Viestnik ima STEPHANI mjesto STEPHANE; a u petom i sedmom redku TRANOVIL m. TRANQVIL, t. j. O m. O. očevidna štamparska pogriješka. Neka se izpravi.

Viesti društva inžinira i arhitekta. Uredio ih Nikola Kolar. U Zagrebu 1885. —

Glasnik društva za umjetnost i umjetni obrt. Uredjuje Dr. Ivan Bojničić tajnik društva. U Zagrebu 1885. —

Dužnost nam je do znanja staviti našim čitateljem ove dvie publikacije, koje donekle zasječaju u naš predmet, a jamačno služe na diku naše domovine.

Viesti su organ društva naših inžinira i arhitekta, koje postoji u Zagrebu već od god. 1879, i izlaze svake godine u 4 svezka na punom listu sa mnogobrojnim tablamí. Izvansko lice teksta i tabla ide uzporedno sa najboljimi izdanji ove vrsti. Odlikuju se i po sadržaju; a osobite su zanimivosti *hrvatski gradjevni oblici*.

Glasnik, koj je započeo izlaziti stoprv prošle godine isto onako u četiri svezka na godinu u 4ni, organ je našega društva za umjetnost i umjetni obrt, ustrojena u Zagrebu g. 1880. Glasnik je ukrašen s liepimi slikami i članci. Odlikuje se članak *Andriju Medulić* osobitom pomnjom izradjen.

Moskovsko carsko arkeologičko društvo izdalo je pod naslovom „Незабвенный памяти графа Алексья Сергѣевича Уварова“ knjigu, sadržajuću govore, koje su na sjajnoj sjednici toga društva, održavanoj dne 28 veljače 1885 na uspomenu predsjednika grofa A. S. Uvarova, izustili zastupnici raznih ruskih znanstvenih društva, s kojima je pokojni grof u tiesnom odnošaju stajao. Nalazimo tu govor od V. E. Rumancova, podpredsjednika carsk. arkeolož. društva za povjest i starine; od N. V. Nikitina, predsjednika društva ruskih graditelja; od D. N. Anučina, predsjednika carskog antropoložkog i etnografičkog društva; od baruna Th. A. Bülera, ravnatelja arkiva ministarstva izvanjskih posala; od A. A. Titova, zastupnika arkeol. muzeja u Rostovu; od A. K. Žizmevskoga, zastupnika ark. muzeja u Tveru; od V. I. Sizova, zastupnika car. ruskog historičkog muzeja; nadalje od Ilovajskoga, Mansvetova, Bestušev-Rumina, Krušca, te konačno govor držan na grobu grofa Uvarova po E. V. Barsevu. Iz svih tih govora razabiremo, na koliko ejene Rusi znanstveni rad i zasluge veleučenoga grofa, koj je, kako je poznato, bio i počastnim članom hrv. arkeol. društva.

Spomenutoj knjizi priložena je slika grofa A. S. Uvarova.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Nov dokaz, da se je otok Hvar prvobitno
zvao Πιτύεια (Pitieja).

Apollonius Rodius zemljopisac, koj je oko god. 250 prije Isukarsta opisao put Argonauta po kroničkom (jadrauskom) moru, došav s opisom do srednje Dalmacije, naime do Ilejske zemlje (medju Šibenikom i Trogirom), veli dalje:

. . . τας δ' ἀπέλειπον, ὅσαι Κόλχοισι πάροιθεν
ἐξ εἰης πλήθον Λιβυρινίδες εἰν ἀλί νῆοι,
Ἴσσα τε Δουσιέλαδος τε καὶ ἱμαρτή Πιτύεια.

Ovdje se dakle spominju tri otoka srednje Dalmacije po starodavnom njihovom nazivu, od kojih nam je izviestno poznat samo Ἴσσα, Issa (Lissa — Vis). Umah zatim navadaju se otoci *Corcyra melaena* (Korčula) i *Melite* (Mljet). Ovo nam kaže jasno, da su ona tri otoka ležala ovim dvama na zapadu i na blizu, t. j. medju Trogirom i Korčulom, pošto Apollonius vodi Kolke dalje napram istoku. Sada najznatniji otoci u onom morskom predjelu jesu bez dvojbe Brač (*Brattia* — *Brazza*) i Hvar (*Pharia* — *Lesina*); a pošto pisac pridodaje otoku Πιτύεια pridjevak ἱμαρτή (dražestna, razkošna, divna), koj najbolje pristoji otoku Hvaru, jer je upravo takav, toga radi je jasno, da je Apollonius pod imenom Πιτύεια ondje označio otok Hvar, i da je ovo njegovo najstarije ime. Ovo ime došlo mu je od množine borova (πύτυς, ἦ), na kojih je onda, kao što i danas

onaj otok obilovao. S istoga uzroka i druga su mjesta primila isti naziv. Tako *Pityusā ins. sinūs Arghōici*. *Idem Diodorus annotat, Pityusam a copia τ. κρυων, quas insula fert, nomēn invenisse. Plinius a frutice pino* (Hofmann. Lex. Univ.). — *Pitia vocabatur ante Lampsacus, quia multas pinus habet* (Etimolog. Magn.) i td.

Imamo pako dva spomenika, koja naše mnijenje podkrepljuju, a to su novci i urezani kamenčići, na kojih se nalazi urezan bor, sve našasto kod staroga Grada na istom otoku Hvaru.

U našoj razpravi *Numograda Dalmata*, tiskanoj god. 1851 u XI Arkiva carske akademije znanosti u Beču, opisali smo (br. 47) takav bakreni novac sa borom iz Nisetićeve sbirke ovako:

Av. Caput Cereris diadematum et spicis redimitum ad sinistram circumcirea orbis.

Rev. ΦΑ caper ad sinistram et pinus. — Mod. 4¹/₄.

Tu nedavno pako na zemljištu nazvanu *Podborje* u okolini Starog Grada bje našast crvenkasti kamenčić (korniola), na kom je urezana koza, kakova se vidi i na sjaset starih novaca hvarskih, ovdje ležeća pod velikim borom, lievo obrnuta. Desno nje na malenom boru kosić (drozak) zoblje iz grane velikoga. Taj kamenčić sada je svojina gosp. Belfizara Vrankovića, bilježnika u Starom Gradu, koj ga je od seljaka iz Dola, njegova našastnika, nabavio. Mi ga ovdje izdajemo u naravnoj veličini, te i povećano. Radnja je veoma vješto izvedena. S. L.

Još o Belom.

Za Beli, selo na Creskom, ja sam gosp. prof. Mildetiću prigovorio, da to tako ne zovu po kralju Beli, nego da je to izvjestni muški pridavnik **ΒΕΛΛΗ** + **Η** u jednini¹. I on to spozna (> *Viestnik* VII. br. 4); ali ovu primetnu: »Ima dosta naziva sela, predjela itd., koji su po svom obliku pravi pridavnici², nego obično dolaze

¹ „*Viestnik*“ VII. br. 3, gdje je pogriješeno, na 83 s. u primjetbi: „Capo dell' Isola di Capo“, namjesto: C. d. I., S. Maria di Capo; a na 85, u 4. r.: „nego ni naš jezik po imenu“, namjesto: n. n. n. jezik: po imenu. . .

² . . . „Koliko je mjest s pridavnim imenom! Na tisuće ih je, i ne samo u nas, nego i u drugih Slovēnac“. . . ovako ja u svojem „primomenku“ k Assemanovu evanđelju na XVIII. s., u primjetbi.

u srednjem ili ženskom rodu, a u muškom samo iznimno. Ja znam samo za *Novi* (u hrv. primorju, kod Gospića i u Bosni), ako li izuzmemo pridavnike postale pomoću nastavka — *ski*. No ovoj njegovoj »iznimno« ja mogah odmah prigovoriti, jer samo u Dobrinjskoj župi na Krčkom otoku znao sam za *devet* mjesta iliti predjela, kojim za naziv služi pridavnik u *muškom*, i to ne na — *ski*, rodu a u izvjestnom obliku u jednini, kakov oblik držim da je on mislio. Ali pomislih, da je još takovih imena u toj našoj župi, i da će više slovjenskoj filologiji biti koristi, da ako ih više iznesem, pak se pomolih nekome, za koga sam znao da mi najbrže i najbolje može pomoći. A to je pop Antun Kirinčić, koji se je totu, kako sam se i ja, rodio, i totu jur dvadeset i osam godina častno i rodoljubno služi. Spomenuh mu tih devet imena, pak sam ga molio, da neka svojom pameću projde po Dobrinjskom, pak da neka mi najde još takovih imena, i da neka na svakom pokaže, kako je izriču iliti naglasuju, kako sam ja pokazao na svojih devet, Jer kako sada izriču takova imena, tako držim da su je izricali i kada su ona postala, brže da, koje ter koje, i pred tisuću godina pak držim, da je to vriedno znati! Kako li jim zadnji slog izriču, to sam najveć želio znati. Znao sam, da je svim izvjestnim pridavnikom zadnji slog (*i, a, o*) dug, no taj slog trim od mojih devet takovih imena bijaše još i naglašen (*περισπωμένως*), kako sam znao da je on dug i naglašen još nekojim takovim imenom u ženskom i u srednjem rodu.

I on u malo dana najde u Dobrinjskoj župi, povrh mojih devet, još *dvadeset i šest* mjesta iliti predjela, kojim za ime rabi pridavnik u *muškom*, i to ne na — *ski*, rodu a u izvjestnom obliku u jednini, i još dva mjesta s nastavkom — *ski*, pak na njih naznači kako držaše da je izriču, pak mi je posla, primetav gdje su i što ti predjeli iliti mjesta, i još ovu: »Da je laznije, ovakovih izvjestnih pridavnika služećih za nazive, valjda bi se još našlo i po Krasu i po Gabonjinu (to su sela Dobrinjska) i po svojoj češjariji« (»izdjevak tim i tim selom Dobr.«).

No ja odmah opazih, da on za naglašivanje ne ima nego dva znaka: ' i ^; pak da mu ovaj prvi za troj rabi, a drugi za dvoj. Zato vratih mu ta imena prepisana bez naglasaka, i pokazah ono pet znakova za naglašivanje (", ', ^, i ^ ili —), spomenuv mu, za što koji rabi (za zadnji rekoh da rabi za dug a ne naglašen slog,

pak da nije baš *accentus*, nego *quantitas*). Ovoliko bijaše dosta njemu koji je prije bio, dvadesetak godina, vrijednim učiteljem.

Pak ovako mi odpisa: »Privijam onu harticu sa naglaski, ali ne držeć se nepogrešivim . . ., moguće da sam i ovoga puta gdjegod kojigod naglasak krivo metnuo, nu Dobrinjac s dobrinjskim uhom lahko se dosjeti dobrinjskomu izgovoru; a prošloga puta vidim, da sam malo lučio ' od ' i ^ od ^ (a " zanemario). I još prida dva onakova imena; no jedno je s nastavkom — ski.

I tako samo u jednoj župi, ter u malo dana, našli smo *trideset i šest* mjesta iliti predjela, kojim za naziv služi pridavnik u mužkom, i to ne na — ski, rodu a u izvjestuom iliti složenom obliku, i još tri s nastavkom — ski. Evo svih tih trideset i devet imena, ter najprije njih sedam, kojim zadnji slog (*i*, a to je druga čest složenih pridavnika) visoko je naglašen, ter je to Latininu i Talijaninu i Niemcu i Magjaru veliko čudo, no nije Grku (*περισπωμένη προσωδία*):

1. *Brestovī*, *Brestovōga*. 2. *Črišnjevī*, *Črišnjevōga* (od **ЧРЪШЪВНА**), 3. *Golī*¹, *Golōga*, 4. *Jabonovī*, *Jabonovōga* (*jabon-i* u nas = **ЯБЛАНЬ** *malus*), 5. *Novī*, *Novōga* (nekakov drmun iliti dubrava. A tako mi zanosimo i onaj grad u Vinodolu), 6. *Tostī*, *Tostōga* (od **ТОАСТЪ** = **ТАЪСТЪ** = *tust*; no za obćeniti pojam ovako zanosimo: *tüstī*), 7. *Zelenovī*², 8. *Léčnī*, 9. *Grohōtnī*, 10. *Smokōvī*, 11. *Jāmnī*, 12. *Pāsji* (= *Pāsji*; a za obćenito: *pāsji*), 13. *Spržnī* (od: *sprž*; no u *Miklošićevu* lex. samo: **СПРЖЪ** = *helleborus*), 14. *Ogrēnī*, 15. *Orihovī*, 16. *Skrajnī*, 17. *Ilovī*, 18. *Stenovī*, 19. *Drenōvī*³, 20. *Cerōvī*, 21. *Brōskvenī*, 22. *Gáčnī*⁴, 23. *Prāskvenī* (od **ПРАСКЪН** — **ЪКВЕ**, *persicus*), 24. *Dibōkī* (= **ГЛЪБОКЪН** = *duboki*), 25. *Ōskrušvenī* (**ОСКО-**

¹ A pogrješno u srednjem spolu („Golō“) u istom mojem „pripomenku“ na istoj strani.

² 1, 3, 4 i 6 jesu moja, kako su i ova: 8, 9, 10, 11, 12 i 13.

³ Ovaj naziv služi za dva mjesta; a tako i 23., i 34. Pak ono 36 skače na 39.

⁴ Ovo i „**ПЪЯ ЯНЪПЪЯЪНЪ**“, kako je u Dobrinjskoj izpravi od 1321 (?) a u Kukuljevićevih „Povjest. spomenicih“ na 3. s., držim da je isto mjesto, pak da je ono ~~je~~ njegova pogrješka, ako li nije prvoga pisca, ili prepisača: jer se ja bojim, da ona onakova izprava nije „izvorna matica“. A i 23 je mjestu spomena u istoj izpravi, **ПЪЯ ПЪНЪОУПЪЯЪНЪ**, i 24 (**ПЪЯ**) **ПЪЯЪ**. Ondje u „Imeniku“ po krivu je u *srednjem* spolu: „Gačno“, „Praskveno“. A možda je takova pogrješka i ono „Lučno“, i „Pečno“, i „Pleteno“? No pridavnikom nije moći razabrati mužk. spola od srednjega u 4 pad.

POУШЪН — **ЪРС**, sorbus)¹, 26. *Arbundvi*, 27. *Pápratni*, 28. *Pelñnovi*, 29. *Logòhni* (= lagahni?), 30. *Vržisni*, 31. *Slávni*, 32. *Dragèšni*, 33. *Bisàžni* (od bisage, bisaccium), 34. *Ledìni*, 35. *Jùžni*, 36. *Rávni*, 37. *Sužànski*, 38. *Púčki*, 39. *Vlaški*². (Sve ove rieči držim da smiju u rječnik naše akademije!).

A i Omišljani i Vrbničani i Baščani i svi ostali Slovjeni držim da imaju mjesta i krajeva ovako zvanih, u muškrom izvjestnom iliti složenom pridavniku u jednini. U godinu dana ja bih jih našao na stotine. I nije trebalo dokazivati *a posteriori* što se je moglo dokazati *a priori*, pomisliv, da za što ovakovi pridavnici rabe u ženskom i u srednjem rodu, da za to *mogu* i u muškrom . . . Apak koliko je vlastitih imena s *k* pridanim (a to *skorije*) onomu *i*, n. p. Vrbni-k, Driveni-k, Praputni-k, Cerni-k, Cerovni-k, Kalni-k, Klenovni-k, Lipni-k, Resni-k, Stupni-k, i tisuća drugih! — A je li ovakovih pridavnika, o kakovih sborim, u Miklošičevoj knjizi: »Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen«, ne znam, jer te knjige nisam vidio.

A za onu, »da je Beli rimskoga postanka«, ja se s g. Milčetićem ne mogu preparati.

Sada mi je odvjetovati proti Jakovu Koletu (»Coletus«) i proti našem slavnomu književniku dr. Fr. Račkomu za nekakovu izpravu pisanu 1018 godine, da je *Belska*. Taj Kolet, držim da mletčanin rodod, dade na svjetlo V. Farlatovu, i to po njegovoj smrti³, knjigu, u kojoj su zadarski biskupi i nadbiskupi, i još osorski, rabski, krčki i zagrebski biskupi, ter joj na kraju nekoliko svoga (od 603 do 647 s.) prida za zadarsku, za osorsku, za rabsku, i za krčku biskupiju (»Additamenta ad tomum V. Illyrici sacri«), pripomenuv za to, da Farlat nije znao za nekoliko toga a nekoliko

¹ A u Dobrinjskoj izpravi od 1230 god. (?) u istih spomenicah na 316 s. . . . **ЖРЪЛЪШПОНЪРЪЖЪН**, pak držim, da je to isto mjesto. — Tko pomnjivo pročita ovu i onu izpravu, morati će odsuditi, da je ili ova pisana poslie 1321, ili ona prije 1230. Ja, kada sam 1860 g. sudio ovoj od 1230, nisam imao one od 1321 godine.

² To da je »Vrbanska komunada« (= pučko = občinsko) piše p. Kirinčić, pak to i ono: »v' Vlaškom« u Vrbonskom zakonu od 1443 god. držim da je isto.

³ . . . »eo vita defuncto, potestas omnis totius Operis perficiundi itidem mihi est ultro permissa«, u posveti, a u predgovoru na XI s. : . . . »nam mense Aprili 1773 . . . ipsa D. Marco die sacra . . . ad superos . . . evolavit«.

da je možda bio zaboravio¹. Pak što je on krčkoj biskupiji pridao, medju tim je, ter na prvom mjestu, izprava, koja kaže, i to očito, kako je mletačkomu vojvodi iliti duždu Otonu u gradu Krku 1018 godine a mjeseca augusta »Godostro« skupa s popom Dabrom i jošte s nekoliko ljudi iz grada »Chà Fisolet« podložio taj grad »Chà Fisolet«²; a on tu piše, da ona kaže, kako se je grad Krk tada tomu vojvodi predao!³ Kako to mogahu ljudi iz grada »Chà Fisolet« predati grad Krk?! ili kako »civitas Vegla« može biti = »civitas Cha Fisolet«? Istina, na toj izpravi podpisan je krčki biskup Vital i župan (»prior«) Andrija i još nekoliko Krčana; no ti samo svjedoče, kako to sami očituju: »t.« (= testis) »ss.« (= subscripsi); zato su i podpisani za onimi obećujućimi ljudmi iz grada »Cha Fisolet«, koji za se očituju, da je po njihovoj volji ta izprava napisana: »qui hoc fieri rogavit«, »mm. ss.« (= manu mea scripsi), »signum manus«. Nisu podpisi u njoj ne preko reda, kako je on odsudio⁴; nego to je preko svakoga reda reći, da je u njoj, čega nije, a zamučati, ter posve, ono, što jest! Znao je za rabsku i za osorsku izpravu, kako su se Rabljani i Osorani tada tomu mletačkomu vojvodi podložili (V. 226, 617, njegov pridavak), a za krčku nije, pak njim *tudju* dade. A lagko i prelagko mogaše doznati, gdje je

¹ „Cum . . . Farlatus supremum diem ante obiisset quam quintus hic Tomus Illyrici sacri prodiret in lucem, *nonnulla mihi prae manibus obvenere*, quae historiam Jaderensis, tum aliarum, quibus ipsa praeest jure metropolitico, magis ac magis ornarent, Farlato tamen *vel ignota prorsus vel certe ab ejus memoria delapsa, et inter mss. suorum plurimam congeriem deperdita*“ . . .

² . . . „In civitate, quae vocatur Vegla. Spondentes spondemus, et promittentes promittimus Nos quidem Godostro, qui modo vocatur Serenico (= *setenico* = *setnico* = *satnik*?) habitans in *Chà Fisolet* una cum Dabro presbytero, atque omnibus habitatoribus praedictae nostrae civitatis *Chà Fisolet* . . . urbis (namjesto: vobis) Domno Ottoni“ . . . Ovu očitu pogrešku „urbis“ ja sam jur 1867 g. u svojoj „Najstarijoj poviesti“ na 44 s. izpravio. No Rački nije mario za to deset godina zatim („*Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia*“, na 35—36 s., gdje je za tu izpravu po krivu rečeno, da ju je Farlat objelodanio).

³ . . . „hic primum publicas deditiois tabulas subjicio, quibus anno 1018, Ottone Urseolo Duce, civitas et clerus *Veglensis* Venetorum dominio se subdiderunt“.

⁴ „In quibus (tabulis) praeter *interturbatum* subscriptionum ordinem nihil deprehendimus, quo sint, ceu falsae, rejiciendae“.

i što »civitas Cha Fisolet«! Jer što je za osorsku biskupiju Farlat napisao a on dao na svjetlo, u tom je trikrat spomena tomu gradu ili selu, najprije na 182 s.: »Duo sunt castella natura, quam arte, munitiora, alterum in angulo insulae fere summo ad boream, quod *Capisulum*, sive Caput insulae nominabatur, nunc corrupto vocabulo *Caisole* dicitur; alterum in latere occidentali infra Chersum, cui nomen est *Labenizze* (pravo: Lubenizze = Lubenice, u množ.); pak na 212: »His temporibus (t. j. okolo 1520) duo insignes viri ex dioecesi *Absorensi*, et familia *Franciscana* floruerunt, Thomas cognomento *Illyricus* . . . et *Antonius Marcellus* humili genere natus in castello insulae *Crexensis*, quod *Caisole*, idest Caput insulae vocatur«; pak na 220: »pecuniae summam non exiguam reliquit (osorski biskup Ivan »de Rubeis«, od 1653 do 1658) . . . ex cuius annuo fructu perciperent, suam quisque portionem, clerici illi, qui sub vespere in aede cathedrali, itemque in Ecclesiis *Crepsae*, *Lubenizze*, *Capitis insulae*, et *Losinii* utriusque preces . . . praecinerent« . . . Pak Farlat, ako bi bio imao onu izpravu, ne bi bio do istine odsudio, da je »*Cafisole*« = »*Vegla*« = *Krk*. A pak i sam Kolet u svojem pridavku na 623 strani za onoga osorskoga biskupa Ivana piše; »Nam tertio quoque die *Dominico* per menses singulos instituit publicas supplicationes, quibus *Absori*, *Crepsae Capite — insulae* . . . *Eucharistia deferretur*« . . . Tako nije pametio na 639 strani što je bio rekao na 623! A bez straha možemo odsuditi, da je »*Châ — Fisolet*« krivo ili zapisano ili prepisano ili razriešeno, namjesto: »*Caf — isole*, ili: *Cav — isole* (mletački: *cav*, *cavo* = *capo*), ili: *Cap — isole*, i da je od ove shabne jošte shabnija potekla: *Caisole*. A to i krčki šematizam potvrđuje: »*Capisulum* (*Caput insulae*, unde italicum vocabulum, *Cafisole*, *Caisole*, *Beli*). *Antiquum castellum in angulo insulae Crepsensis ad boream*. *Paroecia antiquissima nomine S. Antonii Abatis Patroni loci commemoratur jam a. 1018*«.

A pak Rački, on je u onoj svojoj vele znamenitoj knjizi (»*Documenta*«) dao mjesto *Belskoj izpravi*, ali joj je odsudio, da je izmišljena (»*charta spuria*«), i to da je bez razloga, jer da je »*Cha — Fisolet*« bilo mjesto na mletačkom, a tako da jur podložno duždu: »*Documentum hocce suppositum atque ad normam praecedentium* (nr. 24—26) *confectum esse liquet vel ex eo, quod incolae loci »Cha — Fisolet«, in venetico stagno atque in Venetiarum territorio iacentis, rationem non habuerint promittendis* . . . No bas za to,

što ne bijaše razloga napisati onakovu izpravu za „Cha — Fisolet na mletačkom (gdje ni ne bijaše tako zvana mjesta, nego ovako: *Jesulo*), držim da mogu slobodno odsuditi, da je ona napisana za *Cafisole* iliti *Caisole* na Creskom: da je ona (a to sam jur u onoj svojoj poviesti donekle dokazao) *Belska*. Što se nisu Beljani podložili u svojem gradu, kako su se Rabljani, Krčani, i Osorani, svaki u svojem, ter Rabljani i Krčani julija mjeseca a Osorani avgusta, nego su se, i to mjeseca avgusta, u Krku po onih nekoliko svojih ljudi, to ništa ne dodija. Jer Beli ne bijaše znamenit grad; a to možemo i po obećanom davku suditi; i kako ne ima sada, tako držim da nije ni tada imao luke. A ni to ne dodija, što je Beli na istom otoku na kojem i Osor, jer Osorani se samo za se, kako je po njihovoj izpravi vidjeti, obećase.

A zato nisam Račkomu za onaj njegov sud prigovorio kada sam one tri Belske izprave objelodanio, zašto tada još nisam imao one njegove knjige.

Dr. Ivan Črnčić.

Rimski novci obiteljski iliti konsularski nar. zem. muzeja u Zagrebu,

kojih nema na tablah Cohenovih i kod Riccia, ili se u čem od njihovih razlikuju.

1. Annia.

Predak. Glava ženska sa diademom na desno. Naokolo: C · ANNI · T · F · T · N · PROCOS · EX · S · C. U polju mjera i slovo 1.

Zadak. Viktorija u četveropregu polagano n. d., desnicom drži paomovu granu. U podkrajku L · FABI · L · F.

Sr. Cohen Tab. II. 4. Razlika je, što u zadku nema medju paomom i konji HISP · Q. — Srebrn. Teži 3·9 gr. Mod. 4¹/₂. — Annus hje triumvir novčar za cara Augusta.

2. Apronia.

Predak. Novčarsko nakovalo, a naokolo: MESSALLA · GALVS · III · VIR.

Zadak. Po sriedi: S · C ·, a naokolo: APRONIVS · SISENNA · A · A · A · F · F.

Sr. Cohen XLVII. 1. Razlika je u nadpisu. — Bakren Teži 2·9 gr. Mod. 3. — Lucius Apronius bio je triumvir novčar za Augusta.

3. **Asinia.**

Predak. U sredini S·C·, a naokolo: C·ASINIVS·C·F·GALLVS·
III·VIR·A·A·A·F·F.

Zadak. U dvostrukom lovorviencu: OB·CIVIS·SERVATOS.

Cohen nema, a Riccio ima ali bez C·F u nadpisu predka. — Bakren.
Teži 14 gr. Mod. 9. — C. Asinius Gallus, sin slavnoga Polliona, kovao
je za Augusta.

4. **Calpurnia.**

Predak. U lovorviencu AVGVS·TRIBVNI·POTEST.

Zadak. Po sriedi S·C·, a naokolo: CN·PISO·CN·F·III·VIR·
A·A·A·F·F.

Sr. Cohen LI, 10. Razlika u nadpisu predka. — Bakrena dva komada
slabo sačuvana. Mod. 7 i 8½. — Cneus Calpurnius Piso bio je novčar
Augustov, a za Tiberija konzulom i ubojicom Germanika.

5. **Cornelia.**

Predak. Glava kacigasta golobradog vojnika n. d., povrhnje
zvezda, pred njom CN·BLASIO·CN·F·, a za njom
vienac.

Zadak. Jupiter stojeć, kopljem i strielom u rukuh; na desnoj
mu Juno a na lievoj Minerva, koja ga kruni. Medju
Jupitrom i Minervom grana, do Minerve desno delfin, a
u podkrajku po sried RO—MA stoji ptica.

Sr. Cohen XIV. 4. Razlika je ona ptica. — Srebrn. Teži 3·7 gr. Mod.
jedva preko 4. — Ovaj novac po Borghesiu kovan je za zadružnoga
rata, a novcar je nepoznat. Po Viscontiu glava spređa izrazuje sliku pr-
voga Scipiona afrikanskoga.

6. **Cornelia.**

Predak. Novčano nakovalo, a naokolo: GALVS·SISENNA·III·
VIR.

Zadak. Po sriedi S·C·, a naokolo: APRONIVS·MESSALLA·
A·A·A·F·F.

Sr. Cohen LIII, 14 i 15. Razlika u nadpisu. — Bakren. Teži 2·5 gr. Mod.
3. — Cornelius Sisenna bio je triumvir i proconsul za Augusta.

7. **Cornelia.**

Predak. Popsrje bradatog genija rubom ovienčano, za njim žezlo,
a nad njim G·P·R (genio populi romani).

Zadak. Žezlo, vienac, štit i kormilo. S lieve strane EX a s desne
S·C·, a doli CN·LEN·Q.

Sr. Cohen XIV, 10 samo od srebra, dočim je ovaj od bakra. — Teži
2·9 gr. Mod. 4½. — Ovaj novac nekome pripisuju Gn. Korneliju Lentulu
g. 694 gradskomu kvestoru, Riccio pako njegovu sinu ili sinu Marcellina
Cesarova kvestora g. 696.

8. **Julia.**

Predak. Lovorvijenčana glava Cesarova n. l., za njom svećenički štap, a naokolo: CAESAR* - DICTATOR.

Zadak. Medju dvie lovrne kite nadpis u tri redka: VENI - VIDI - VICI.

Bakren. Tež. 11·7 gr. Čini se patvorina i radi nadpisa u zadku. Mod. 9.

9. **Marcia.**

Predak. Glava macedonskoga kralja Filipa V sa macedonskom kacigom n. d. Za glavom ROMA u monogramu, a pred njom Φ.

Zadak. Isto što u predku nego preokrenuto i izdubljeno.

Sr. Cohen XXVI, 5. — Srebrn. Teži 3·9 gr. Mod. 4. — Ovaj novac kovao je L. Marcus Philippus konsul g. 663.

10. **Postumia.**

Predak. Glava Apolona lovrvijenčana n. d., za njom lira.

Zadak. Čovjek u togi stoji na briegu (Aventinus) n. l., i drži desnicu povrh glave vola stojećega pred žrtvenikom, na kojem vatra gori. Naokolo: A·POST·A·F·S·N·ALBIN.

Sr. Cohen XXXV, 5. Više razlika i nije zubat. — Srebrn. Teži 3·05 gr. Mod. 4¹/₄. — Aulus Postumius bio je sin konsula istog imena od g. 654.

11. **Sepullia.**

Predak. Lovorvijenčana glava Julija Cesara, koprenom zaogrnutu na d. Naokolo: CAESAR·DICT·PERPETVO.

Zadak. Venus stojeć n. l., u desnici drži pobjedu a u lievici koplje, na kom dolje zvijezda (mjesto štita). Naokolo: P·SEPVLLIVS·MACER.

Sr. Cohen XXXVII, 8. — Srebrn. Teži 3·8 gr. Mod. 4¹/₂. — Sepullius Macer bio je quadrumvir novčar Julija Cesara g. 710.

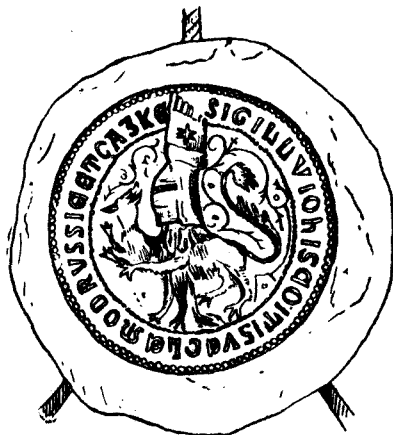
12. **Vibia.**

Predak. Glava Rome kacigasta na d., za njom čini se vienac.

Zadak. Roma kacigasta u četveropregu na d., desnicom drži svoju odjeću, a u lievici koplje i vojke. U podkrajku: C·VIBIVS·C·E (sic).

Cohen i Riccio nemaju ovakova. — Srebrn. Teži 3·7 gr. Mod. 4¹/₂ — Vjerojatno, da je ovaj novac C. Vibia Panse konsula g. 711, koj je kovao medju g. 680—686.

Stari grb knezova Krčkih.

U zbirci nar. arkeolog. muzeja nalazi se pečat kneza Ivana Krčkoga i Modruškoga (oko g. 1360), kojega ovdje u slici donosimo.

Ovaj pečat je sa više gledišta vrlo znamenit.

Na njemu vidi se stojeći, na desno okrenuti lav, koji prednjimi pandžama drži vuka ili drugu sličnu zvier. Glava lavu pokrita je čabrastom kacigom (*Kübelhelm*), na kojoj je kao nakit zatvorena kreljut orla, koja je opet nakićena *grbom* (dva polja, u gornjemu zvijezda; boje dakako nepoznate). Nadpis pečata glasi:

+ SIGILLVM IOHANNIS COMITIS VEGLE MODRVSSIE ET
GAZKE.

T. j. Sigillum Johannis Comitis Vegle Modrussie et Gazke.

Pečat je vrlo umjetno u strogogotskom stilu izradjen, te je radi neobičnog predstavljanja grba sa heraldičkog gledišta vrlo zanimiv. Obično se, kako je poznato, grb predstavlja na štitu, koji je pokrit kacigom, a kraj njega stoji štitonoša, ili čuvar grba. Na našem pečatu je štitonoša, lav, zajedno i čuvar grba, koji ga brani proti neprijatelju, vuku, — te nenosi grb na štitu, nego na nakitu kacige, kojom mu je glava pokrita. Ovaj način predstavljanja grba osobito je riedak, te samo kadkada u najstarije doba dolazi u francezkoj i njemačkoj heraldici¹. U Magjarskoj i u Hrvatskoj poznat

¹ O. T. v. Hefner, Handb. d. Heraldik, München, 1861. S. 150

mi je osim našega samo još jedan sličan pečat, to je onaj palatina Ivana Gileti, takodjer iz XIV. vieka¹.

Grb, koji se vidi na kacigi našega pečata, osobito je važan za poviest naših Frankapana. On se naime posvema razlikuje od grba, kojega su Frankapani u XV. vieku i kasnije rabili, i od grba rimske obitelji Frangipani. Za poznavaoća heraldike jasan je to dokaz, da *Krčki knezovi nisu poriekla rimskoga ili barem nestoje ni u kakovom savezu sa rimskimi Frangipani.*

Rimska obitelj Frangipani dolazi u listinah prvi put g. 1014². Njihovo čudnovato ime »kruholomac« tumači se pričom, da je jedanput prigodom velikog glada u Rimu jedan njihovih pradjedova djelio kruh medju siromake. Kada su u XIII. vieku bili na vrhuncu svoje moći, počeli su dokazivati, da su starorimskog poriekla i da su im pradjedovi stari *Aniciji*. Ime njihovo pisalo se je u srednj. vieku razno: Fregapane, Frayapanus, Frajapanis, Frajampane, Phri-gepanius, Frangipane, Frangenspanem³. Njihove palače stajale su u okolici Titovoga sl. voluka i Flavijuskoga amphitheatra (Colosseum). Glavna grana te obitelji, knezovi Mirabelski, izumrla je god. 1654, a posljedni zvaao se je Marius. Na jedna grana živi još danas u Udini. *Grb rimske obitelji bio je ovaj: u crvenom polju dva žuta lava, stojeći jedan prama drugomu, te držeći prednjimi nogami zajedno jedan hlieb.*

Naši Frankapani, koji su već u XII. vieku poznati, zovu se do XV. vieka u svojih listinah samo »Comites Veglie, Modrussiae et Segniae«; a u XV. vieku počimaju ovomu naslovu dodavati ime »de Frangepanibus«. Nu već meštar Rogerius zove ih oko g. 1242 »domini de Frangapanibus«⁴, te mi se čini, da su knezovi krčki baš u to doba počeli izticati, da su rodjaci rimskih Frangipana. Da su to učinili, tomu se neće nitko čuditi, koji znade, da su i druge obitelji srednjeg vieka kušale dokazivati svoje rimsko porieklo, a rimski Frangipani stajali su upravo u to doba na vrhuncu

¹ *Nagy I. Magyarország családai. III, 405.; — Archaeologiai közlemények. VIII, 65.*

² »Leo, qui vocatur Frajapane«. *Muratorii, Ant. It. IV, 797.*

³ *Gregorovius, Gesch. d. Stadt Rom im Mittelalter. IV, 379.*

⁴ *Rogerius, Carmen miserabile super destructione Reg. Hungariae. Cap. 40. — Bela IV zove knezove krčke u svojem privilegiju od g. 1263. „illustres et strenuos viros Nobiles de Wegla, alta ex prosapia Urbis Romanae Senatorum ortos“. Fejér, Cod. dipl. IV. 3. 109.*

svoje moći, jer se je oko god. 1220. Otto III. Frangipani oženio sa byzantinskom carevnom Anom Komnenskom, te je posjedovao u Italiji nekoliko kneževina i u gradu Rimu bio je vladarom okružja oko Colosseja. *Grb krčkih knezova* bio je, kako vidimo na našem pečatu, *štit, razdjeljen u dva polja, u gornjem polju zvijezda.*

A zar se rimski Frangipani nisu opirali tomu, da se krčki knezovi zovu Frankapan? Nisu, jer u XIII. i XIV. vieku, dok su oni još moćni bili, nisu možda niti znali, da imade krčkih knezova. A u XV. vieku, kada su rimski Frangipani već propali, dočim su krčki knezovi silni i bogati bili, došao je ban Nikola Frankapan u Rim, a rimske propalice su se dakako veselili, kad su dočuli, da se hrvatski ban, najsilniji i najbogatiji velikaš krune Ugarske, izdaje njihovim rođakom. Oni su ga rado primili u svoju obitelj, te su mu od pape Martina V. izhodili dozvolu, da smije rabiti ime Frangepan i gore opisani grb te rimske obitelji¹. Od to doba rabe naši krčki knezovi ime »de Frangepanibus« i grb rimskih Frangepana².

Kako je poznato, naši su historici Kukuljević i Klaić već davno izrazili mnijenje, da su knezovi krčki hrvatskog porijekla, te da nisu rođjaci rimskih Frangepana. Ja mislim, da je pečat, kojega danas priobćimo³, jasan dokaz istinitosti toga mnijenja.

Dr. I. Bojničić.

D o p i s i.

1. Gornji Muć, 8 ožujka 1886. — Velečastni gospodine i prijatelju! Evo opet iza moje zadnje pošiljke našlo se raznih arkeoloških predmeta, koje Vam šaljem u sandučiću, a ujedno i sve komade, što se dalo sakupiti od one plitice zdjelice. Između novih komada cijenim da je najvažnija sulica gvozdjena troćošasta, zahrdjana ali veoma lijepo uzdržana. Ona druga šiljasta, prosta je i manje vrijednosti. Novi komad opeke nosi na sebi zumbu (bollo), kakvu ne nalazim ni u *Vistniku* ni u *Bullettinu*, niti se spominjem, da je dosada amo našasta. Ja nju ne umijem proštiti a još

¹ *Farlati*, *Illyricum Sacrum*. V, 303.

² Taj grb vidi: *F. Heyer v. Rosenfeld*, *Wappenbuch d. Königr. Dalmatien*. Nürnberg, 1873. tab. 30 i 61.

³ Moram još iztaknuti, da je naš pečat A. *Nyáry* (A heraldika vezérfonala. Bpest, 1886. tab. IX. br. 79) izdao, nu vrlo pogriješno i loše, a nije znao, da je to pečat jednog Frankapana. Pečat, kojega je on izdao visi na listini od god. 1365 u magj. zem. arhivu (br. 5391.).

manje tumačiti¹. Ne bili se i po ovoj zumbi šta nova otkrilo? Našlo se i novaca, od kojih dva bakrena neloša, a jedan mali srebrni dosad po meni nevidjen; ali novce ne šaljem, buduć kod Vas nemaju nikakve vrijednosti². — Vidite, da se amo vazda šta nova nalazi; a našlo bi se još više, kad bi bilo načina znanstveno iztraživati i kopati. Dubokim štovanjem. — Odani vam M. J. Granić.

2. Šibenik, 22 ožujka 1886. — Slavno ravnateljstvo hrvatskoga muzeja u Zagrebu! — Kao povjerenik amo na Primorju naše hrvatske domovine, smatram se dužnim objaviti slavnomu ravnateljstvu sljedeću okolnost, i ako za kotar izvan moje nadležnosti.

Naš slavni kralj Petar Krešimir, kako je mudro u državljanskim odnošajih uredio kraljevinu, tako je jednako i u crkovnih, nadodav jedinoj do tada hrvatskoj biskupiji Nina još dvie, i to jednu u Biogradu na moru, i drugu u stolnom Kninu.

U ovoj zadnjoj na polovici XI. vieka sazida divnu zadužbinu, stolnu crkvu Sv. Marije uz dvore kninskoga biskupa, po kojih i danas to mjesto zove se *Biskupija*; do šest kilometra uprav na iztok od staroga grada Knina. Isto tako načini kaptolu veličanstvene dvore, i u sred njih zbornu crkvu Sv. Bartula, kod koje čuvao se je pečat, udaren na kraljske povelje. I ovo mjesto odaljeno samo dva kilometra od današnjega varoša u jugoiztok, jednako održava nazov *Kapitul*. Slavne ove zadužbine našega kralja obstojaše sve do g. 1522, kad Turci osvojiše Knin, i po divljačnoj navadi ognjom razrušiše kako ove, tako i sve ostale kršćanske uspomene na onomu kraju.

Po jednom izvješću god. 1746 kninskoga župnika Fra Gašpara Vinjalića, čuvanu u arhivu franjevačkoga samostana Sv. Lovre u Šibeniku (izvadak na koncu priložen), doznaje se, da na polovici prošloga vieka bijahu još celokupne ogorjele zidine ovih častnih spomenika; ali kroz ovo sto godina one su zemljom zaražene; samo što u Kaptolu dobro su uzdržani nekoji komadi sdvorne ograde, jer su u vlasništvu onomošnjih Franovaca.

Izmedju stare stolne crkve Sv. Marije oble i grobne Sv. Luke u Biskupiji stere se prostrano groblje starih kninskih stanovnika velikim brojem grobova i nadgrobnih uklesanih stećaka sa raznoliki znakovi: mača, štita, križa, ratila itd.; i ondje se i danas pokopavaju katolici onoga sela, koji su pod duhovnom upravom kninskoga župnika, a u davnija vremena donošani su mrtvaci iz okolnih mjesta, kako svjedoče matice župničkoga ureda, u kojih se čita: „*Sepultus in Biskupia, ubi multa monumenta reperiuntur = inter mura antiquae ecclesiae episcopalis = in agro S. Lukae = in coemeterio S. Lucae*“. Danas se jednako nazivlje groblje Sv. Luke, ili groblje u Crkvinah. Nešto dalje u iztok, na posjedu gosp. Bulata jedno mjesto zove se = *kraljske mirine*³.

¹ Smeo ju pretisk, te nečitljiva.

² Imaju vrijednosti, ako takovih nemamo.

³ Nije moguće, da je stari varoš Knina, koji je imao do stotinu plemičkih obitelji, ležao sbiven izmedju rieke Krke i vrhletnih klisura (na kojih je stari grad — tvrđava), kud se je savio sadanji mali varoš, vas sagrađen. pokle su Turci protjerani; možda se je pružao k Biskupiji, pa da su na tom mjestu bili kraljski dvori.

O pomenutih spomenicima, ja sam koje što pomenue u našem Viestniku god. 1883 br. 2.

Ove godine brižni župnik Knina fra Luiz Marun kani to groblje ograditi i urediti, pak i grobnu staru crkvu Sv. Luke napraviti, u čemu ga župljani dobro pomažu; i dokle je počeo tlo čistiti, namjerio se je na komade nadpisa i fino izradjenih kamenja; a ako bi našao dovoljna odziva kod rođoljuba, da mu pomognu, prošledio bi iztraživati izmedju zidina stolne crkve Sv. Marije oble, kod koje poznata hrvatska kronika misli, da je dobar kralj Zvonimir sabor držao i poginuo.

Vriedni naši arkeologi nadzornik Glavinčić i ravnatelj spljetskoga gimnazija i muzeja Bulić obadjoše ove razvaline, i obodriše pomenutoga župnika na rad, istinitom nadom, da bi se pronašlo dosta dragocienih starina slavne dobi narodnih vladara; i savjetovaše, da sastavi odbor rođoljuba, koji bi novčanom pomoći posao olakotili. No valja primietiti, da kad su Turci Knin osvojili starosjedioci razbigoše se u Hrvatsku, ili u Primorska mjesta pod obranu Metčana, a samo čobani i siromasi ostadoše na obradjivanju turskih čitluka i begluka. Kada pak god. 1688 naši osvojiše Knin, i Turci se u Bosnu povratili, ona je krajina ostala opustošena, pa kako su tad preko bečkoga rata razrušeni Turci iz biesne osvete nemilo progoniti Kreta u Bosni, sila svijeta, da se izbavi strašnih muka i zuluma, ostavi nesretnu otačbinu, i uskoči preko Save u Hrvatsku, i preko gora amo u Dalmaciju. Katolički begunci zavoliše uz jednovjernu braću bliže mora, a ostali grčkoga zakona razasuše se okolo Knina i Kosova, odmah uzduž bosanskih granica; ter danas u toj jednoj izključivo hrvatskoj katoličkoj krajini, uz samo 7.000 katolika, stanuje do 20.000 grčkoga zakona, koji se prozvaše Srbi, i pošto većinom prisvojiše občinu, kano da od toga *ključa Hrvatske* načine Srbski Knin.

Katolička župa varoša nebroji nego malo veće od hiljade duša, a ta prozvana srpska obćina ne samo, da nemari za izkopine hrvatskih spomenika, dali im se protivi svimi sredstvi, kojimi raspolaže, i želi, da se nikad iz zemlje na svietlo ne iznose. Svjem tim ona ih nemože zabraniti; ali se po tom može suditi, kolikoj se pomoći može nadati od šaćice katoličkih Hrvata, najvećim dielom siromašnih težaka, koji će svojom dobrom voljom pomoći kojom nadnicom bezplatne radnje.

U današnjoj okolnosti izmedju *Cis-* i *Trans*, kako se Dalmacija naziva, nemožemo gojiti uhvanja, da bi nam bečka vlada pomogla; osobito, kad se radi o hrvatskih izkopinah; jedinom se dakle nadom tješimo, da će nam u tom pomoći pojedini rođoljubi okolnih mjesta, na ovom kraju, a pogotovo drugi iz Hrvatske nastojanjem i preporukom slavnoga ravnateljstva narodnoga muzeja u Zagrebu i zaslužnih članova arkeologičkoga društva, komu se najtoplije preporučuje ovo važno poduzeće.

Ovo zaslužno društvo ima u Kninu svoga povjerenika, odvjetnika Dra. Lovru Monti-a, po kom se može bolje obavijestiti o poduzeću; ja s moje strane naprosto stvar dojavljujem slavnomu ravnateljstvu, po želji braće Franovaca, koji su pripravni na svako požrtvovanje, trud i trošak u koliko im bude moguće; ali oni su siromasi, malo mogu, a osobito srdčeni

župnik Ot. Marun, koji nejma nikakve *prebende* niti *benefitia*, do same milostinje pobožnih župljana.

Utjehom da sam ovršio ugodnu dužnost, najdubijim poklonom i dužnim poštovanjem ostajem na službu. Odani sluga Fr. Stjep. Zlatović, povjerenik Šibenskoga kotara.

(Sliedi gori pomenuti izvadak).

„Dal suo riverito foglio intendo il desiderio che ha di sapere, in qual parte anticamente fosse situato il nostro Convento in questo paese. Sapi, che per servirla usai la diligenza possibile, ma sicome questi abitanti non desendono dalli Antichi, così non si può avere alcuna certa tradizione. Se si rignardano le mure delle fabbriche antiche al insù del fiume un miglio in circa distante dalla Fortezza, v'è una gran muracca col nome di Capitolo; qui si vede esser stata una abitazion di Religiosi ¹. La Chiesa avea un volto di tufi, la qual era quasi intatta, quando li nostri presero questa piazza alli Turchi; poi per quel mi vien detto li nostri Religiosi furono li primi a portar via materiali da quel luogo, ed a esempio loro il Publico fece lo stesso nelle gran fabrica del quartier della cavalleria, essendo, come dicono quelli, che videro quel luogo, a principio le mura tutto all' intorno quasi intatte, e nel mezzo si vedono le vestigie d' un gran Convento abbruciato dal fuoco. Vogliono però alcuni, che questa fosse l'abitazione del vescovo, il quale stesse assieme con li canonizi, come s' usa in alcuni luoghi di Germania. Per quanto ricercai, non vi fu alcuno che sapesse dire il nome del Santo titolare della chiesa ²; tutti dicono, che anco al tempo de Turchi quel luogo fù sempre chiamato col titolo di Capitolo, come si fa anco al presente. . . .

Più al insù verso ostro vi è la villa detta Biscopua lontana circa tre miglia a dritta linea dalla fortezza, perchè se si v' a cercar li ponti, ve ne sono più di sette; qui vi sono tre ruine di fabbriche, la più vicina è la più intatta, questa è una rotonda ottangolare, par che sia stata chiesa all' antica ³. Dalla parte di levante d' essa si vedono le vestigie d' una fa-

¹ Tada još nije bila pisaocu poznata crkorna poviest kninske biskupije, i on stopro došao na župu, nije mogao znati, ono što se je kašnje osvjedoćio, pokle je Ot. Farlat izdao IV svezak Illyrici Sacri, ter u kašnjih spisih, koji se čuvaju u arhivu samostana Visovca, to mjesto bilježi kao stan kanoničkoga sbora i crkvu Sv. Bartula.

² Poznato je, da Kaptolska crkva bijaše posvećena Sv. Bartulu, i dohranjen nam je prepis nadpisa, što je stajao nad vratim. Vidi Viestnik g. 1883. Br. 2. s. 54.

³ Kašnje se je župnik osvjedoćio, da to bijaše uprav starinska stolna crkva Sv. Marija Obla, koju su Turci zapalili, kad no pozvani od Hrvoja prot Sigismundu opustošise neke hrvatske županije god. 1414, kako je pomenuto u gori pomenutom mjestu Viestnika; ter već ne preostaje sumnja, da to bijaše ona, kod koje stara hrvatska kronika povieda, da je kralj Dmitar Zvonimir narodni sabor držao *v petih crkvah v Kosovi*. Što bi sabor bio držan kod pet crkava u Kosovu, moglo bi biti, da ili pomenuta Sv. Marija Obla bijaše u pet razdiela, ili kako Ot. Vinjalić povieda, da u Biskupiji bijase i crkva Sv. Luke, i još jedna, gdje je hrišćansko groblje, i može biti još dvie u blizini, ter pravo pet. Kosovo polje počima od iztoka od kosovačkoga klanca, gdje su ostanci staroga grada Promona, i za deset kilomet. pruža se zapadu do brda Konj i vodopada Topolje i povrh toga polja stere se selo Biskupija sa sjeverne strane.

brica; per quello io potei rilevare, è stato il palazzo di delizie del vescovo. La seconda è una fabbrica bislunga, vien chiamata al presente chiesa di S. Luca, questa bisogna che fosse parochia, perchè all'intorno ha un gran cimitero con pietre di straordinaria grandezza sopra le sepolture¹. Fra queste due più in di sotto verso tramontana vi sono le vestigia d' un'altra chiesa ora cimitero di Scismatici. Torniamo alla Fortezza. Sotto il castello vecchio fuori di porta Loredana, dove è il cimitero de' soldati, si vedono li fondamenti di una chiesa, poco più ingiù quelli d' un'altra. Confonde la tradizione il nome di questi luoghi con quello di S. Michele, di S. Pietro, e di S. Cattarina, da quel più ingiù si vedono certi fondamenti d' una gran fabbrica, quali venivano a passar sotto il muro del basso recinto fabricato come si sà dalli Turchi. *Omissis*. — Knin li 17 decembre 1746. Umilis. Dev. Servo Fra Gasparo Vignala.

(Izbornik u arhivu franovačkoga samostana Sv. Lovre u Šibeniku. Theca II. B.)

3. Gornji Muć, 26 travnja 1886. — Velečastni i velecijenjeni prijatelju! Vi se tužite za ono, što šaljem na Spljetski muzej, a Bulić se tuži za ono, što šaljem na muzej u Zagreb. Za ovaj nisu teški kameni spomenici. Ono sam pako ogledalo nazad puno godina darovao, a Bulić to ne spominje. Ono je uprav jedna riedkost, a ja onda nisam mu znao za vriednost; sada nebi ga dao nego za liepe novce. U jednom grobu našlo se, uz druge malenkosti, tri bočice ali su razbijene, a od jedne samo dno cielovito. U drugom grobu našaste su dvie svieće, jedna veća a druga manja, obe od crljene zemlje i obe napisane, a na većoj golubica, nego uprav na onu veću pogodili masklinom i oštetili. U ovom grobu našli lijepu zdjelicu ili čašicu od cakla pri rubu udubljenu malo i malo na rubu izvrvnutu; a ova je ciela. Visoka je 6 cm., a s gornje strane imade promjera 8¹/₂ cm. Sada se radi oko drugog liepog greba šćemerana, na kom su vratašca s istoga. Triba ga okopati i osamiti, jeda bi se na kojoj strani našao ili nadpis ili nakit u kamenu. To ću vam javiti. — Stari vam prijatelj i štovaoc M. J. Granić.

4. Šibenik, 13 svibnja 1886. — Velečastni gospodine! Kako sam svakomu preporučivao, da bi me obznanili za starine koje bi mogle biti za naš muzej, tako mi jučer donese gosp. Ferko Marinković te bakrene i srebrene oprave našaste u starom grobu na otoku Prviću pod Šibenikom u selu Luka. Grob je priprostit metar dubok a malo veće od 50 c. m. širok, 2 m. dug; iz nutra suhim kamenom obzidan i nepravilnimi komadi ploče pokriven; osamljen daleko od seoskoga grobišta. Mislim da mora biti od davnijih vremena barem prvo samostana Franovaca gljagoljaša 1461, kod koga je kašnje bio obći ukop, ter i ako oprave nisu dragociene, niti koje izvrstite radje, mogu vriediti kao predmeti narodnoga uresa i zanata onoga vremena; jer valja da su sačinjane od pučana, pošto bi mletiči i

¹ Ova grobna crkva sad bi se iznova načinila, uz groblje Biskupije; a dali je i župna bila kao što pisaoć cieni, po dosadašnjih izvorih ne može se znati. Kako je njezino tlo poploćano pismenimi nadgrobnicami, kada se pročisti i prouči, možda se bude što bolje znalo.

gradjanski zlatari znali što ukusnije izraditi. Prsten je u troje rastavljen, ali su sva tri komada: obruč, ruža i kamečak sa kozom, koja se maša za grančicu; sve razmetnuto kao da bijaše nakit prsluka. Drugo se ništa nije našlo; tielo je ostalo razmetnuto, samo ciela lubanja, čolani i gnjati.

Gosp. Marinković nije ništa dao onomu, koji ih je našao, nego rekao, da će vama biti poslano, te da će te vi prosuditi što valja, pak cieniu poslati da mu bude predana. Ja vas molim s moje strane, da i ako je stvar malahna i neznatna, što bolje ga obdarite, jer bi tim potakli i druge, da kad bi se što našlo, nama donesu, a ne da prikupljaju inostranci i u inozemstvo odnose.

Molim da me obznanite: dali vas slični predmeti zanimaju, i ako bi se što slična našlo, bili za muzej pribavio i koliko bi za take stvarčice potrošio? Dužnom časti i poklonom ostajem na vašu službu. Vaš štovatelj Fr. Stip. Zlatović, povjerenik.

5. Sisak, 19 svibnja 1886. — Veleučeni Gospodine! Što sam živ, neimadoh toga posla, što sada, a priznajem, da mi u ovaj čas najviše posla zadaje *Siscia* i *muzej*, jer osim trke, ta me stvar najviše jedi i ražestjuje! Kako i nebi, kad svaki čas doznadeš, to i to je izkopano ili iz Kupe izjaružano, a nedobiješ skoro ništa u ruke. Hvala bogu od nedjelje okrenulo je na bolje, te je *Siscia* prekrasnih predmeta od bronza dobila u ruke. Za čudo niti bakar niti bronz nije dobio patine, već je sve čisto, kao da je danas kovano. — Prilažem Vam koncept moje predstavke u toj stvari na magistrat, i oglaš magistrata izdan uslied te predstavke. Svaka hvala Milčiću, koj se vrlo zanima za sve, a hvala načelniku Lovriću, Šteidloru viećniku, te poduzetniku Collussiu, koji nam vrlo na ruku idu. Da Vam je moguće u nedjelju do nas, bilo bi nam osobito milo. Vaš pokorni Drag. Jagić.

Kritika.

Nastavak i konac. V. str. 56.

U drugom pako dielu svoje razprave, u kom hoće da pretresa o danjku, što se bjahu god. 1018 neki kvarnerski otoci obvezali plaćati Mletčanom, i koj se ni u čem netiče Hrvatske, pisac nastavlja ipak pripovjedati sgode i nezgode od god. 879 u naprieda, koje nemaju nikakova odnošaja s onim danjkom, a ponajviše spadaju na Hrvate i na Neretvane, i to onim načinom i znanjem, kako smo gori vidjeli. Nezna za Mihaila Viševića Zahumskoga kneza, dočim ga dobro znadu onđasnje izprave i drugi povjestnički izvori (V. Doc. 187. 189. 388 389. 393). Krivo veli, da za prvih 30 godina X stoljeća nema znatnih viesti o stanju Dalmacije, jer ga u laž tjeraju dvie znamenite zgode, naime glasoviti u mnogom pogledu sabori spljetski od g. 924 i 926, kojim prisustvova i sam Tomislav kralj hrvatski, a prvomu i pomenuti Mihail Zahumski knez (l. c. 187); te napadaj silnog cara bugarskoga Simeona na Hrvatsku zato, što je bježućim Srbom izpred njegove vojske utočište davala, i gdje možda

sam zaglavi. Dočim bi pako želio baviti se sa danjkom koparskim, predmetu njegove razprave sasvim tuj, prolazi mal ne mukom preko danjka, što su kroz viekove Mletčani plaćati morali Hrvatima i Neretvanom zato, da jim brodarenje bude slobodno po hrvatskom moru; a to je uprav goli danjak, uz sve da ga duždjev tajnik krije pod naslovom *census*. Pobjede hrvatske nad Mletčanom ili taji ili natjeran da jih spomene, jedva bilježi; dočim obratno i najnezatniji uspieh mletački nad Hrvatima pomno iztražuje, svojevorno tumači i na dugo razvlačuje, kako n. pr. šetnju Orseola II od g. 998 uz naše obale. Nije istina, da se narod hrvatski iznevjerio prisegi na svom dolazku položenoj u ruke pape, da neće napadati tudje zemlje; tomu nema dokaza u izvorih. Hrvati su samo odbijali tudje navale i branili su svoje more; napadači bjahu Mletčani, i to jedino da pliene. Ovo izpovjeda i sam Ivan Djakon već za g. 805: *predicti duces* (Oberlerius et Beatus) *navalem exercitum ad Dalmaciarum provinciam depopulandam destinaverunt*, dakle da robe i mile pobratime Rimljane. A tom nakanom samo provali g. 839 i 840 dužd Petar u naše more, te dobi zasluženu nagradu. Vjerojatno da su uprav tom prigodom Hrvati prisilili Mletčane na danjak. Isto tako nekaže pravo pisac kad veli, da su Hrvati kašnje dobili svoga kneza, veliku narodnu slobodu, i da su sve više razširili tečajem X stoljeća svoju zemlju na škodu rimskoga življa; oni što su u X stoljeću imali, uživali su i na svom dolazku u ove strane, naime svoje knezove, slobodu i zemlju u istom obsegu.

Ovdje pisac priključuje jednu veoma smješnu bilježku, koja ga najbolje označuje. Porfirogenit piše, da se Hrvatska širila na zapadu do istarske granice ili do grada Labina; dapače da je u ondješnjem gorju prodirala još i dalje. Pisac pako ovo nječe, i to na temelju sama Porfirogenita, ali evo kako: „*gli è chiaro, che non nominando il medesimo autore nessuna zupania non solo entro ai confini dell' Istria ma neppure fino ai Caldiera, la Croazia non poteva estendersi fino alla città di Albona*. Po tom načinu nije bilo hrvatsko ni riečko primorje i dalje k istoku. A čije je dakle to bilo? Ali Porfirogenit i te kako spominje tri hrvatske zupanije na zapadu Velebića: *ipsorum banus tenet Cribasam* (korbavsku), *Litzam* (ličku) *et Gutzecam* (otočku), a ova zadnja pružala se do Raše. Ravenatski zemljopisac iz VIII stoljeća s tim suglasuje, čim piše (str. 224, 255—7): *Arsia, quae finitur inter provinciam Liburniam et Istriam*; a isto tako i Guido (str. 460) Jedin dokaz mogla bi biti, ali za 200 godina po dolazku Hrvata, listina od g. 804. Ali se treba uputiti u ona doba, te onda suditi. Franki, predobivši Istru, upregnuše svoje oči i na Hrvatsku. Svjedok nam Enrik Friulski krajiški markgraf, koj g. 799 ne samo prekorači Rašu, dali mu se pohtjelo i Trsata, ali tu na blizu zaglavi. God. 800 Karlu Vel. podje za rukom pokoriti i Hrvate; a poslie mira g. 803 stavi ih pod upravu friulskoga markgrafa. Ta su dakle doba prostoga nasilja; te moguće, da su onda istarski glavari svoje panže pružili na hrvatsko dobro; a s toga bi bez dvojbe poticao kašnji napadaj Hrvata na Istru, da ovu prisile na povraćaj onog predjela. Ono pako, što po De Franceschiu kaže, da se je tada Riečina kod Rieke zvala *Tarsia*, te tako uzela *Arsia* mjesto *Tarsia* tako je budalasto da nezaslužuje ni od-

govora. Pisac nekaže istinu, kad veli po Porfirogenitu, da je papa (?) X stoljeća opomenuo Hrvate na obećanje učinjeno mu na svom dolazku, da neće nikada iz svoje volje na tuđe zemlje udarati, jer nije ni uzroka bilo, da jih opomene. Ono malo borba, što su do tada vodili, bilo je sve obranbenoga, osvetnoga značaja, a to jim i Rim dopuštao. Netiči me, neću te.

Sada pisac hoće da se lati opisanja tobož glasovitog Orseolova popuzeća, a to dakako po viestih njegova tajnika Ivana Djakona. Ivan jamačno nije kratio svomu gospodaru tamjana do sitosti, te sve to ipak piscu suho zlato. Čudit se je samo, što ovdje u tren svietloće dopušta, da su Mletčani plaćali Hrvatom *una specie di tributo*, jamačno u ime slobodnoga brodarenja po hrvatskom moru. Orseol II bio bi uzkratio izplaćenje toga danjka. Hrvatski kralj, da ga na obdržavanje zapriježene pogodbe prisili, punim pravom na Visu, svom otoku a ne neretvanskom, postavi straže, da Mletčanom zapriječe put po moru. S toga Orseol šalje svoje brodove proti Visu, a ovi ga porobe i sruše.

Pisac veli sada, da su si hrvatski vladari tražili prisvojiti dalmatinske gradove, dieleć darove gradskim crkvam i manastirom, i *traendo partito dalla giurisdizione ecclesiastica dalmatina (il vescovo di Spalato era allora il primate delle chiese dalmate, ed a lui sottostavano allora anche i tre episcopati del golfo slanatico, che alla loro origine dipendevano dal patriarca di Grado)*. I ovo sve nestoji. Nadbiskup (a ne biskup), prvostolnik ciele Angustove Dalmacije, sjedao je u Spljetu, a ovim gradom vladaše bizantinski dvor, a ne Hrvati, te i Spljet imao je sudjelovati u pozivu Mletčana proti Hrvatom, ako je ono istina, o čem ja dvojim, pošto jedini duždjev tajnik o tom veli. Darovi pako do X stoljeća podjeljeni od hrvatskih vladara crkvam i manastirom dalmatinskih gradova tako su neznatni, da tjeraju u laž pisčevu potvoru. Zna se za onaj Trpimira (g. 852) i za njeki Branimira (879—888) Spljetskoj crkvi; i za njeki Kresimira I crkvi sv. Krševana u Zadru (940—946); a to je sve. Da su Kvarnerske biskupije s prva spadale na prvostolnika Gradskogoga, nije dokazano ni vjerojatno. Po Farlatiu (V. 82) biskupija Osorska (*Sarsentensis*) bje g. 532 ustanovljena na solinskom saboru. Na ovom saboru od g. 928 Madalbert, papinski poslanik „*firavit omnia secundum vetera statuta*“ (Doc. 195); te biskupije krčka, osorska i rabska ostadoše i nadalje podložne spljetskomu prvostolniku. Takove se pokazuju i u izpravi Lava VI od god. 928, u spisih spljet. sabora od god. 1045, 1059—60, 1075 i td. (l. c.). *Chronicon Gradense* (Pertz IX. 44—5) nije vrielo za nas mjerodavno.

Navala mletačka na Vis povede bez dvojbe Hrvate, da budnije i strožije paze na svoje hrvat. more. S toga Orseol II, skupivši svu svoju silu, odputi se u Dalmaciju, da se rieši hrv. danjka, i plovidbi otvori slobodna vrata (g. 998). Hrvati nebijahu sada u stanju suprotstaviti mu se na otvorenom moru. Kroz duge borbe za prijestol prije i sada za Držislava sve više padala njihova sila, te se morali na trag povući.

Pisac izpituje sada zakonitost naslova Dalmacije u naslovih kralja hrvatskoga i dužda mletačkoga, te na temelju krivih navoda zaključuje, da ga onaj nezakonito a ovaj pravovaljano rabio. Zakonitost onoga naslova

za kralja hrvatskoga posvjedočuju najsjajnije najstariji povjestnički izvori. Već akta spljetskoga sabora od g. 924 daju kralju Tomislavu po prilici taj naslov: „*Tempore Johannis pape sanctissimi, consulatu peragente in provincia Chroatorum et Dalmatiarum finibus Tomislao rege*“ (Doc. 187). Toma Arcidj. Spljetski spovieda izrično, da su bizantinski carevi onaj naslov podjelili hrvatskomu kralju (pogl. 13): „*ab isto Dircislavo caeteri successores eius reges Dalmatiae et Croatiae appellati sunt; recipiebant enim dignitatis insignia ab imperatoribus constantinopolitanis, et dicebantur eorum eparchi sive patritii. Habebant namque ex successionem suae originis patrum et prouorum dominium regni Dalmatiae et Croatiae*“. Ovo svjedočanstvo Tomino potvrdio bi sam Dandolo (str. 227) kad piše: „*a quibus (t. j. istočnih careva) reges illi (t. j. kraljevi hrvatski) sceptrum antiquitus recognoverant*“. Tako i de Monacis (str. 54). Kresimir pako Veliki rabio ga i na tom temelju, i jer se za njega zna za izviestno, da je faktično i dalmatinskimi gradovima vladao. Ovomu su nam očiti dokaz njegove listine. Evo jih nekoliko. God. 1059 Kresimir, *rex Chroatorum et Dalmatiarum*, obdaruje manastir sv. Ivana V. sa velikimi imanjima, u svom stolnom gradu Biogradu, a tomu prisustvuju i nekoji *priores* (Doc. 51). Iste godine *rabski* biskup i priur i sav puk obdaruju Falkona opata sv. Petra velikim imanjem „*imperii moderante habenas domino Comneno, Croatiae Dalmaticaeque regnum domino gubernante Petro*“ (Doc. 56). Jasno je, da je tu ime carevo metnuto samo za puku počast, isto kao u listini Kresimirovoj od g. 1066 (Doc. 66.) ono cara Duke. Papa Aleksander II (1059—60) piše: *episcopis et regi Dalmatiarum* (Doc. 205). God. 1066 Kresimir *rex Chroatie et Dalmacie* podjeljuje u svom gradu Šibeniku kralj. slobodu manastiru sv. Marije u Zadru uz prisutnost Lovre nadbiskupa Spljetskoga, te Stjepana Zadarskoga, Ivana Trogirskoga, Draga rabskoga i Petra osorskoga biskupa (Doc. 66). Godine 1069 Kresimir *divina gratia largiente Chroatie atque Dalmaticie iura gubernans . . . quia deus omnipotens terra marique nostrum prolongavit regnum . . . daruje* manastiru sv. Krševana u Zadru *nostram propriam insulam in nostro Dalmatico mari sitam, que vocatur Mauni*; a tomu prisustvuju u Ninu osim hrvatskih častnika Stjepan zadarski biskup i sam *Leo tocius Dalmaticie catapanus* (Doc. 72). Iste god. 1069 Lovro spljetski nadbiskup predaje javnosti ondje stoprv sagradjeni manastir sv. Benedikta bez drugoga naslova osim *regnante Cressimiro rege Chroatorum et Dalmatinorum* (Doc. 75). G. 1070 Kresimir potvrđuje izpravu, kojom su se biskup i puk rabski obvezali bili, da će ondje sagraditi manastir sv. Petra (Doc. 80). G. 1079 Grgur VII opominje Vezelina, neka neruje *contra eum* (Svinimirum), *quem in Dalmatia regem auctoritas apostolica constituit* (Doc. 124). G. 1087 Svinimir *rex Chroatie Dalmaticieque* potvrđuje kr. slobodu manastiru sv. Marije u Zadru (Doc. 145). G. 1088 Stjepan II *nutu dei Chroatorum et Dalmatinorum rex*, popevši se na djedinski prestol, *omnibus Chroatie et Dalmacie nobilibus collaudantibus* potvrđuje Svinimirovu darovnicu (Doc. 148). Iste g. 1088 sabor spljetski riešava njeku razmiricu *coram Stephano rege Chroatie et Dalmacie*; a znamo, da je isti Stjepan stanovao u Spljetu (Doc. 147) itd. Osim toga

imena priura u dalmatinskih gradovih često su slavenska. Od god. 1018 nenalazimo više za dugo ni traga mletačkomu kretanju po naših stranah.

S druge strane da si je Orseol II pribavio ili sam si nametnuo naslov *Dalmatiae dux*, tomu nema nikakova dokaza. Ni sam Ivan djakon, koj mu i do smiešnosti kad i, do toga se neusudio. Ono pako, što o tom pisac primjećuje, nezaslužuje obzira. A da si Orseol i pribio taj naslov, vrijedio bi koliko onaj Falierov u izpravi od g. 1116, komu se pohtjelo i Hrvatske „*Ordilaffus Faletrus gratia dei dux Venetiarum, Dalmaticorum atque Chroatiaeorum*“ (Listine III. 387). Tko mu ga dao?

Pisac vodi sada Orseola po Dalmaciji. U Osoru¹ posjetiše ga *omnes de finitimis tam Romanorum quam Slavorum castellis*. Po istom oni gradići hrvatski iznikoše preko noći kao gljive. Da su i Hrvati tada prisegli duždu vjernost, neka si pisac tu gatnju slobodno čuva. Od Osora prošeta se duž našom obalom do Spljeta uz slavje nekotjih primorskih gradova onako kao uz istarsku obalu, koja mu onda jamačno nepripadala². U Spljetu sklopi mir sa Neretvani, koji mu odpustaju stari danjak, te mu se obvezuju, da neće više po moru napadati mletačke ladje. S Hrvati nedodje dužd nigdje do pravoga sukoba. Prolazeć blizu Biograda neprpravna na boj, prišli ga na puke izjave. Odlazeć iz Spljeta, pohiti do Lastova, tada kao Vis u vlasti hrvatske krune. Vriedni Lastovljani odbiju odlučno njegov zahtjev, da mu se poklone, a on jim ruši grad. Ovo mu jedini i to časoviti uspjeh na tom putu. Primivši poklon Dubrovčana, vrati se u Mletke. Kako došao tako i prošao; te ne nalazimo kašnje, izuzmeš li napadaj dužda Otona g. 1018 na zapadne otoke, tja do XII stoljeća ni traga mletačkoj vlasti u Dalmaciji. Pisac hoće ipak, da su tada Mletčani stalno svoju nogu pružili na Dalmaciju.

Ovdje pisac veli o Krku, da se još danas ondje rabi čisto mletački izgovor. Nema ga više ni u samih Mletcih, a kamo li u Krku, gdje ni traga naglasku, koj se lasno izkoreniti neda. U Krku kao što i po ostalih gradovih dalmatinskih, izuzmeš li naučene ljude, rabi se njeka smješa, koja nema glave ni repa. U stoprv ondje izumrlom ladinskom jeziku, o kom se mnogo ali kojekako pisalo, mi vidimo zadnje tragove staroilirskoga jezika.

¹ U bilježki 29 pisac hoće da izpravi Filiasia, koj se drži gole istine. Filiasi reče pravo kad veli, da je Orseol uhitio kraj *alle sassose spiagge dell' isole di Cherso ed Ossero*, jer Osor leži na hridastom hrtu, gdje se stiču dva otoka; reče pravo kad veli, da su tu nadošli pozdraviti dužda *Slavi* (t. j. Hrvati) i *Itiri*, jer u onih dalmat. gradovih, gdje Rimljani neposadiše svoje naselbine, potraja i nadalje prastaro pleme ilirsko i za rimskoga vladanja, ako i naučilo kašnje rimski jezik. I Filiasi i Romanin sve to znali su dobro; za pisca i samo rodno mjesto je *terra incognita*.

² Pisac, jedino na temelju puke izreke Sagorninove kronike, koja veli, da u to doba *non plus quam Jateranenses cives Veneticorum ducis dicioni obtemperabant*, više put tvrdi, da su Zadran i već tada bili mletački podložnici. *Dicioni obtemperare* neupliće podložnost; najviše tiesno prijateljstvo nekimi medjusobnimi obvezami utvrđeno. U ostalom to kaže duždov tajnik a nitko drugi; dočim ga izprave u laž tjeraju. Imamo dvie listine zadarske iz one dobe (Doc. 21. 25.), u kojih ni traga mlet. gospodstvu u onom gradu.

Sada po Dandulu pripovijeda pisac poduzeće dužda Otona tobož u Dalmaciju, te ga doslovce prevadja. Dandul je pisao o tom 400 godina kašnje, a dobro je poznato, da je često iz svoje glave pisao. Da je Oto g. 1018 pod svoje okrilje spravio zapadne otoke dalmatinske znamo iz dotičnih izprava. Po ovih Cres se tada obvezao davati duždu svake godine 40 kunskih kožica, Caisole 15, Krk 30 lisičjih, a Rab 10 litara svile. Sličnoj listini Zadarskoj u *Codex Trevisanus* nema traga. Ovo su pako više pokloni nego pravi danjak. Ali i Otonov posjet, kad bi i bio ciele Dalmacije, bio bi ostao kao Orseolov bez posljedica; te je puko hvastanje, što ovdje privezuje pisac, naime, da, kad bi mogao prekoračiti postavljene si granice (a kako smo već opazili, jedva da se je gdjegdje predmeta držao), dokazao bi, da su naponi hrvatski za predobiće Dalmacije jalovi ostali uz odpor Mletčana.

Na koncu prilaže bilježku mal ne četiri strane dugu u sitnom pismu, koja najbolje razsvjetljuje nepristranost, kojoj se na početku zavjetovao. Veli: *come mai si possono spacciare per documenti risguardanti la storia degli slavi meridionali le promesse d' un tributo di città italiane, ora ed allora, al doge di Venezia a titolo di protezione contro gli Slavi?* Jugoslavenstvo su izprave ono sve, domaće ili tuđe, koje se bud ma kako jugoslavenstvom bave, bile one pisane bud ma kakvim jezikom. Ovdje pako radi se o gradovih ne italijanskih (na onih otocih nebjaše nikada rimske naselbine; stanovništvo ostalo je ovdje i za Rimljana ono staro predrimsko, ilirsko) nego hrvatskih, kako su bili onda te i sada su Krk, Osor i Rab. A da je onaj poklon obećan bio duždu samo zato, da jih brani od Slavena (Hrvata), to može izmisliti jedino pisac, ali listine ovo nedokazuju. Prije bi se dalo pomisliti za obranu proti neprijatelju dolazeću s mora, njim dobro poznatu.

Pisac kori dalje Kandlera, što je izpravi Caisole dao g. 1008, i što je, izpravljajući Farlata, sam pogrješio. Ono je i za sliepee tiskarska pogriješka m. 1018; glede pako Farlata Kandler se uprav točno izrazio. Kori i Račkoga, što reče o stanovnicih Krka, Cresa i Raba: *et pridie Chroatorum subditi erant*. Ali ga i same ove izprave od g. 1018 tjeraju u laž. U ono malo prezimena (izuzmeš li obična imena, koja mogu svakomu narodu pripadati, naime *Maius, Johannes, Petrus, Damianus* itd.), što dolaze u onih izpravah, a ta su odličnih stanovnika, nalazimo, da su mal ne sva hrvatskoga, rimskoga nikako, korena, na pr. *Belata* priur, *Mazo* pisac, *Dabro, Voiato, Berzana, Bocio, Candussus, Odelianus, Viaçço, Danulo, Damiro, Godostro, Scamino, Stredrago, Resinico, Vecinto* itd. Buduće pako isti Rački pomenutu izpravu od Caisole za nepravu uzeo, što mu se činilo da spada na mjestance istog imena u mletačkoj močvari, pisac rabi tu priliku, da se nabaci ruglom na Zagreb: *essa* (naime Račkijeva bilježka) *ci darà un' idea del come si tratti la nostra storia a Zagabria*. Tako može suditi samo izrod i nezalica. Historička znanost stoji u Zagrebu na višini kako ma gdje, a to uprav naše izrode i dušmane peče; te i ono malo, što je valjanoga o kvarnerskih otocih pisano bilo, pisalo se u Zagrebu ili od hrvata na onih otocih. O Kubiću,

koj je krupnim neznanjem nasolio, što nije od drugoga izpisao, rekli smo našu već davno (V. Rad XXXVII, 186).

Ovdje pisac, da pobije Kandlera glede onoga, što je pisao o postanku Frankopanske vladavine na Krku, crpi iz one naše radnje i iz naših listina, a ne kaže odkud, jer je to u Zagrebu izdano. U ostalom Kandler neveli, da je Krk predan Frankopanom kao leno za prvi put g. 1260. Poznato je, da su jim Mletčani oduzeli bili Krk, a da su jim ga kašnje povratili, te je Kandler na neki način i pravo pisao.

Pisac htjeo bi sada nastaviti poviest onih otoka do dužda D. Michielia, ali neće dalje, da ne prekorači postavljene si granice, akoprem ovo mu, kako smo vidili, deveta briga. Neće dalje, jer bi izpoviediti morao, da su oni otoci ostali i u naprieda pod vlasti hrvatske krune. Dodaje, da za nastavše doba nema ni poviestničkih izvora ni listina osim jedne kralja Kresimira od 8 srpnja g. 1070, *che non ha nulla di comune colla storia profana, perchè lo stesso re dice: justitiam arbensis ecclesie retinentes*⁴. Ova izreka ne vriedja ni najmanje mirsku vriednost ove povelje. Kresimir kao *rex Dalmatinorum ac Chroatorum insimul meis cum principibus* ustanovljuje područje biskupije rabske, i imenuje župe, koje su mu na kopnu pripadale (Doc. 87). I da je to bez vriednosti za našu svietsku povjest? Ali bez ove ima još drugih listina iz one dobi, tičući se kvarnerskih otoka. Na primjer: rabska listina od g. 1059 o utemeljenju manastira sv. Petra na Rabu s naslovom: *imperii moderante habenas domino Comneno, Croatiae Dalmatiaeque regnum domino gubernante Petro*, potvrđena 16 svib. 1070 od istog kralja Kresimira (Doc. 56. 80); izprava od g. 1069, kojom isti Kresimir daruje manastiru sv. Krševana u Zadru otok Maun (Doc. 72); izprava od g. 1071, kojom Pag (*kessensis communitas*) daruje manastiru sv. Mihovila na otoku Sansiku blizu Osora manastir sv. Petra de Nembo (*Neumis*) i više drugih otočića ondje (Doc. 89); izprava od g. 1081—1118, kojom občina osorska obdaruje opatiju sv. Petra de Absaro (Doc. 97).

Dočim dakle nječe vriednost izpravi od 8 srp. 1070 a drugih da nema, podaje osobitu važnost izpravam, koje to nikako nezaslužuju, kao na pr. izpravi od g. 1076 (Doc. 101), kojom se priuri i stanovnici Spljeta, Trogira, Zadra i Biograda obvezuju, da neće dovoditi Normane i ma koga drugoga u naše strane. A da tu nema ni traga ikakvom odnošaju medj našimi gradovi i Mletci, dosta to spomenuti, da se medju onimi gradovi nalazi i Biograd stolni grad Hrvatske, i da su na toj izpravi podpisani ninski i biogradski biskup i priur spljetski Valica bez dvojbe Hrvat. — *Seniori nostro* neznači *nostro signore*; puki je to izraz učtivosti. — U što se tiče naslova, opazit se ima, da na čelu izprave veli se: *tempore domini Silvii ducis Venetie atque Dalmatie et Croatiae*; u izpravi samoj: *dux Venetie et Dalmatie*; a na koncu u podpisu duždeva kapelana, koj je ovu izpravu napisao, samo *dux Venetie*. Ovo već dosta kaže, da se ovdje radi o listini podkrpanoj, te da je ono *Dalmatie et Croatiae*, ili samo *Dalmatie* kašnje umetnuto. Izprava od g. 1085, koju jedini Dandolo bilježi, odbacuje i najbolji mletački povjestničar (Romanin). A još je manje vriedna u ovom obziru ona od god. 1097, kojom se Spljećani obvezuju

mlet. duždu V. Mikelu, nazvanu *dux Venetie sive Chroatie* (ono *sive* već dosta kaže), da će mu pružiti u pomoć, ako se odvazi na križarsku vojnu, jednu veću ili dvie manje ladje (*unam sagemam vel duas galleas*, a ne i jedno i drugo, kako pisac veli). Opazit nam je pako, da poslie smrti Kresimira Velikoga Hrvatska radi nastavših nemira i slabe uprave započe slabiti navlastito za Stjepana II i kašnje, te je Mletčanom moguće bilo pokuse praviti, da se ovamo ugnjezde. Ono pako što kaže pisac, da su hrvatski kraljevi gledali prisvojiti si primorske gradove *approfittando dell' ingerenza, che loro su queste veniva dalla giurisdizione ecclesiastica*, pravo je bezumlje, jer upliva od strane crkve niti je bilo, niti ga moglo biti, niti ga trebalo, jer su oni gradovi već davno njihovi bili; a isto je tako i što veli o Kolomanu. Napokon predbacuje Kandleru, što nepoznaje izpravu od g. 1163, kojom dužd mletački podjeluje Krk braći Bartulu i Guidonu, sinovom pok. Dujna prvog krčkoga kneza, koju i sam pisac jedino poznaje iz naših listina (I. 6.) a neće da kaže; te jih zove Frankopani, akoprem su si ovo prezime nadjeli stoprv početkom XV. stoljeća (V. Književna obznana od S. Ljubića str. 16, tičuća se djela Iv. kr. Kubića „*Notizie naturali e storiche sull' isola di Veglia*“).

Sopra le recenti scoperte nell' Istria e nelle Alpi Giulie. —

Ovo je naslov razprave, koju poče izdavati *Pavao Orsi* u prvom svezku glasovitoga časopisa *Bullettino di paletnologia italiana. Reggio dell' Emilia 1885*, i razvlačio tja do svezka desetoga. Mi smo ju spomenuli u *Viestniku* (1885 str. 94) u koliko nam onda poznata bila; a sada, pošto je već dokončana i po nas pri svrhi sve više zanimiva, još ćemo o njoj nješto malo pridodati.

Ogromna tobož množina predhistoričkih predmeta u Istri izkopanih (u svem 750 grobova), zahtjevala bi po Orsiu, da se ustanovi jedan nov podskup, koj bi se sticao u Este, i koj bi svezao nalazišta sievero-iztočne Italije (Golasecca, Bologna, Este) sa mnogobrojnim groblji, koji se šire po koritih Mure, Drave i Save (naime u Štajerskoj, Koruškoj i Kranjskoj). U ovom Orsi sam sebi donekle protuslovi, pošto malo dalje govori o skupu ilirskomu, komu bi pripadati imala sva nalazišta, koja su se u tih stranah odkrila. Po nas pako sva nalazišta odkrita na sjeveru jadranskoga mora te i na iztoku (Orsiu nepoznata) ne stiču se u Este, nego uprav obratno, pošto narod, komu ona nalazišta pripadaju, sašao je s naše u sjevero-iztočnu stranu Italije, i ondje se naselio.

Orsi, razlažuć najprije o nalazištu u Sv. Luciji blizu Gorice, povjeda, da se je ondje još g. 1850 na obronku nekog brežuljka ležeća uz lievu obalu Idrije izkopalo do 50 žara sa mnogo raznovrstnih predmeta, i da je nješto njih sačuvao neki pop Rutar. Ali Tomo Rutar, župnik u sv. Luciji, napisa god. 1852 i izvještaj o starinah nješto prije našastih u onoj okolici, i posla ga prof. St. Kociančiću u Gorici sa nekoliko predmeta ondje izkopanih na razvid i razzud; Kociančić pako odpravi ne samo Rutarov izvještaj društvu za poviestnicu i starine u Zagrebu, dali napisa sam razpravu o starinah one okolice, te ju k Rutarovomu izvještaju pridoda. Stoprv dvie godine kašnje naime g. 1854 pomenuto društvo priobći obe te radnje u III knjigi svoga Arkiva (str. 259—313). O starinah kod

sv. Lucije piše Rutar ovako: „Na Mostu pri sv. Lucii se najde sled veliko rimskih starin. Kakor stari ljudje pripovedujejo, so dobili v tukajšni okolici denarje mnogotere cene, srebrnih in bakrenih, z napisi rimskoga kraljevstva, ljudovlade in cesarstva, vsake sorte posode, železne palice (štange), vile, serpe, ključavnice, svinc., izkopujejo se lonci z krilami pokriti, kamor so per ajdih sožgane kosti, pepel, voglje itd. devali. Najdejo se bolj globoko v zemlji stari zidovi, hrami s razvalinah, stene, tudi opeka z latinskimi čerkami na p. C. L. kar sim sam vidil. V petnajstih letih, od kar sim na Mostu v službi, sim večkrat s svojimi oči naletel na stare reči. To me je permoralo, najdene starine v Gorico na pretres pošiljati, kar sim do sadaj že dvakrat storil. Opisano pismo gospoda učitelja Ivana Milharčiča vas bo uterdilo, da moje pisanje je resnično, in da na Mostu je moralo v starih časih kaj ležati ali kaka vas, ali terg, ali morebiti celo kako mesto“. I prof. Kociančič spominje iste starine sv. Lucije: „Pepel v bronastih loncih se je pred petimi leti na nekem polju v Tminakih gorah blizo svete Lucie na Mostu najdel“; te dodaje: „Ravno tako je pred enim letom pri Dobljarju na Ročino (blizo Soče) nek kmet izkopal na svojem polju štiri lonce, v katerih je bil pepel, dobil je tudi kosti in najdel je oglje ondi blizu“; te kaže dalje, da se je zemljenih i bronzenih lonaca sa pepelom i kosti našlo nad Rocinom pri Dobljarju, nad Karminom, na Dobljarju i td.

Orsi bilježi dalje po M. Muću (*Mittheil. d. Central-Commission 1884 p: CXL.*) predmete, što je g. 1880 Dr. Bizzaro i g. 1884 Dr. C. Marchesetti u sv. Luciji izkopao. Zatim opisuje izkopine iz Verma u Istri, što su od god. 1883 na svetlo iznesene po gori pomenutom Dr. Marchesetti, prof. C. Moser i pokrajinskom odboru istarskom. Napokon po A. Amoroso navadja predmete našaste u humcih zvanih Pizzughi oko Poreča od g. 1883 u naprieda; te dočim mu je radnja Moserova u mnogom slaba i nepodpuna, ona Amorosova, akoprem trpi na istih manah, svake pohvale vriedna, jer mu Amoroso, kako sam spovieda, poslao slika od svojih predmeta u izobilju.

Činilo bi se po naslovu, da je tim stvar gotova; ali Orsi tjera dalje, te pod istim naslovom govori o Ilirih, i o Ilirskom skupu, gradeći se tobož obretnikom ovoga Ilirskoga skupa. Označivši ilirsku obitelj kao sestru grčke i italske, veli, da ona nije bila po moći manje velika od ovih, i da je zahvaćala, prije dolazka u ove strane celto-galske obitelji, zapadnu polovicu balkanskoga poluotoka, od gornje Grčke do srednjega Dunaja i Tauerna. Žali, da se sve, što se je do sada izkopalo u tom prostoru, pripisuje ovoj zadnjoj celto-galskoj obitelji, dočim je mnogo toga ilirskoga izvora. Veli po Helbigu (*Hermes 1876 p. 257*), da su se Iliri sterali i po istočnoj obali Italije pod imenom *Veneta* na sjeveru, te po Picenu do južne italske obale, ovdje zvani *Japigi* (Apuli) i *Messapii*. Uzamši pako u obzir Illire gornje Italije naime Venete, o kojih kaže „*sulla cui nazionatità illirica sembra ormai vi sia poco a discutere*“, tvrdi, da u predhist. nalazištih otkritih ne samo u Mletačkoj, u Julskih Alpah, u Tršćanskom primorju i u Istri, dali i u Koruškoj, u Kranjskoj, u Hrvatskoj, u Štajerskoj i u doljnjoj Austriji prikazuje se jamačno galjski živalj, amo nadmetnut, tamo

pomješan, ali tako jasno izrazen, da se neda pomješati s drugim življem, koj u tih istih nalazištih nadvladjuje. A ovaj drugi mu je živalj ilirski. Zatim savnjiva predmete našaste samo u nekih gori označenih pokrajinah (o hrvatskih mukom muči) s onimi otkritimi u Este, i nalazi, da su u mnogom veoma srodni. Žali što nemože savnjivanje protegnuti i na one pokrajine, gdje su bezdvojbeno Iliri stanovali, te se izpričava tim, što „*in quei paesi le esplorazioni archeologiche mancano completamente*“. Ovo je bezobraznost, koja se danas izpričati neda. Nezna li hrvatskoga jezika, neka ga uči, kao što mi učimo njegov, ili barem neka se dade uputiti od onih, koji nas i u ovoj struci znadu. Tim putem bio bi doznao, da na zemljištu, gdje su Japudi, bezdvojbeno Iliri, stanovali, otkriveno je već bilo toliko predhist. blaga, da se u samom našem muzeju u Zagrebu takovi predmeti već broje na tisuće. Tu ima dosta predmeta i iz Dalmacije, iz Bosne i iz Hercegovine, kao što i u Biogradskom muzeju iz Srbije; a ne malo je toga izdano u našem *Popisu* te u *Viestniku* i u tudjih časopisih. Mi smo pako puno prije od Orsija označili ilirski skup (*V. Viestnik 1884 str. 1*), dapače u taj skup prikupili i sve ono, što se do sada od strukovnjaka nepravilno brojilo pod naslovom *magjarskoga* skupa, o kom ni reče da je rekao.

Die Kupfer-Zeit in Ungarn, von Franz von Pulszky. Budapest 1884. — Ovo je djelo slavno poznatoga ravnatelja magjar. nar. muzeja Fr. Pulszkyja. U njem spisatelj oštroumno dokazuje, da medju kamenitom i bronzenom u Ugarskoj za njeko vrieme obstojala su kao sveža čisto bakrena doba, kada se je naime jedino bakar rabio za sastavljenje orudja i drugih svakojakih predmeta. Spisatelj navadja dosadašnja mnienja o tom pitanju; nabraja razna nalazišta u Ugarskoj, gdje se našlo bakrenih predmeta; te napokon razdjelivši te predmete na razne struke, potanko jih opisuje i u krasno izradjenih tabla pridodaje njihove nacрте. Nepoznajuci žalibože već dosta liepi broj takovih predmeta nalazećih se u našem nar. muzeju, spominje samo jedno takovo otkriće na našoj zemlji, ali i to nedostatno. Na str. 20 piše ovako: *In Varasdin-Teplitz im Comitate Varasdin stiess man im Jahre 1873 auf einem bemerkenswerten Schatz. Es waren dort 45 Kupferärte, von welchen zwei durch die Liebenswürdigkeit des Doctor Kern in's Nationalmuseum kamen, einer gelangte in die Sammlung der anthropologischen Gesellschaft von Paris, und der grösste Theil in's Agramer Museum. Der Fund ist zwar nirgends beschrieben worden, doch haben wir nicht gehört, dass mit diesem Schatze irgend andere Gegenstände gefunden worden waren*“. Mi smo o ovom otkriću obširno obaviestili občinstvo one iste godine u domaćih dnevnicih, te smo u našem djelcu „*Popis predmeta iz predhistoričke dobe u nar. zem. muzeju u Zagrebu*“; Zagreb 1876 na Tab. II. br. 34 donili sliku takove sjekirice, i o njoj pisali: „*Našasta na polju Grahovište kod Bretinske blizu Gaja u Daruvarskom kotaru u zemljenom loncu za oranja. Ima jih u muzeju sasvim sličnih 31, i tri komada slite kovine, a bilo jih do 40. Došle su darom grofa I. Jankovića i g. Reintera iz Samobora, a o tom su se trudili gosp. savietnik Voćintić, ravnatelj Stein i duh. pomoćnik muz. poviereničnik u Gaju P. Pazman.* — Duga je 17¹/₂ cm., šir. na bridu

6¹/₂, a kod školje 4. Škulja je okrugljasta, te promjer njezin 3 cm. Teži 964 gr. U svem ovom medju njimi mala razlika“. U loncu nije bilo ničesa drugoga.

Stazioni umane preistoriche nell' isola di Torcello. — Pod ovim naslovom donosi poznati list „*L'Ateneo Veneto*“, organ istoimenog književnoga društva u Mletcih, za nas dosta važnu viest, da se je u močvari kod s. Adriana u *Torcello* te i malo dalje na livadi kod s. Tome *dei Borgognoni* odkrio veoma bogati poklad predmeta iz kamene dobe. O tom otkriću obavješćuje poblizje rimski časopis *La Capitale*: „Tutti indistintamente gli oggetti scoperti appartengono all' età della pietra, epoca della renna, e ammontano alla cifra di ben 140, senza tener calcolo per ora delle selci, pietre e conchiglie fossili escavate, e che verranno di poi scelte e classificate. Consistono in palchi e pugnali di renne, di cervi e di altri ruminanti, ridotti in modo industrie, in punteruoli per forare le pelli degli animali che servivano ai popoli primitivi per vestirsi, in lasciatoi per spianarne le costure, in manichi, armi, scalpelli, mazzuoli, collane, amuleti ecc., quali semplici quali con tracce di lavoro comune o quali con tracce di lavoro perfino relativamente artistico. Essi servono mirabilmente a comprovarci l' epoca della loro derivazione, e ad attestarci l' esistenza nelle isole dell' estuario veneto di quelle così dette *stazioni umane* dei popoli primitivi. La scoperta attuale, che ricorda una consimile, fatta diversi anni or sono nel Perigord in Francia, è importantissima oltre ogni dire“. Srećni obretnik toga blaga bjaše vit. Nikola *Battaglini* rodom Zadrnin, koj od njeko doba iz Zadra preseli se u Mletke. Battaglini dobro je poznat i kao viest arkeolog i kao veoma zaslužan za ovu znanost podignućem Torcellanskoga muzeja sada već na glasu. On će sam u osobitom djelu svoja znamenita otkrića učenomu svijetu priobćiti, a to želimo da bude čim prije. Ono su bez dvojbe ostanci starih Veneta, ogranak Ilirskoga naroda, te će i doći u prilog i našem predhist. iztraživanju. Čestitamo od srca našem staromu prijatelju i zemljaku.

Bemerkungen über die Classificirung (Se. Durchlaucht Fürst Ernst zu Windisch-Grätz) prähistorischen Funde in Krain (Mittheil. d. Anthrop. Gesellschaft in Wien. Bd. XV. 1885). — Našom razpravom u *Viestniku* (br. 1 od 1 siečnja 1884): *Ugarski ili ugarsko-skandinavski skup u dielbi predhistoričkih predmeta iz bakrene dobe* kanili smo upozoriti paletnologe, da je taj naziv nepravilan, a da mu pravo ide naziv *ilirski skup*, komu bi pripadali predmeti predhistorički, koji se otkrivaju u onih zemljah, gdje su njekoć Iliri pod raznimi imeni (*Veneta, Panona, Japuda, Liburna* itd.) stanovali. Nadalje počeli smo u istom *Viestniku* (br. 1 od 1 siečnja 1885) izdavati razpravu pod naslovom: *Japudija i predhist. otkriće u Prozoru kod Otočca* nakanom, da istaknemo važnost predhist. otkrića u obsegu staro-ilirske države Japudije, koja se sterala od Zermanje i jadranskoga mora mal ne do Timava i Save. Čini se, da naše mnjenje o ilirskom skupu nalazi odziva u znanstvenom svijetu. Orsi u Italiji prima ga oberučke, gradeći se dapače njegovim obretnikom, kako smo gori vidili. Prošlih dana primili smo pako gori označenu razpravicu od prevedrog kneza Ernesta od Windisch-Grätz, na-

šega pravoga člana, slavno poznatoga na polju predhist. znanosti, kojom dokazuje, da u dolnjoj Kranjskoj istodobno su u predhist. doba zajedno živila dva različita naroda (Tauriši i Japudi), od kojih jedan (stariji) je svoje mrtve palio (Japudi), a drugi (mladji) zakapao (Tauriši). Ovaj drugi bijaše bogatiji i moćniji, pošto uz zakopane mrtve nadje Nj. Prejasnost sjaset dragocienih predmeta, a ovi bi u mnogom naličili onim našastim u Hallstatu; dočim uz spaljene nadje i manje predmeta i sasvim drugoga načina. Grobove oboje ove vrsti odkrio je on skupa i u velikom broju u Vatšu (*Watsch*). U sv. Mihovilu kod Postojne, dosta južno od Vatsa, našao je pako grobove izključivo sa izpaljenimi, a sa predmeti, koji su sasvim srodni s onimi, koje je odkrio u Vatsu uz izpaljene; o kojih napokon veli ovako: „ich bin sehr geneigt, diese Funde dem Volksstamme der Japygen oder Japoden zuzuschreiben, von welchen wir wissen, dass sie gewisse Theile von Croatien, dem Küstenlande und Krain bis an die Save bewohnten und auf der Save Schiffart trieben. Diese Japoden, welche von der nördlich von der Save herrschenden wahrscheinlich germanischen oder keltischen Tauriskern vollkommen verschieden waren, möchte ich aus verschiedenen Gründen am liebsten mit den Venetern vergleichen, von denen ein Theil die benachbarten Gebiete innehatten“.

Mayer Adolf Bernard. Gurina im Obergailthäl (Kärnthén). Ergebnisse der im Auftrage der anthrop. Gesellschaft zu Wien im Jahre 1884 vorgenommenen Ausgrabungen. Dresden 1885. —

U ovom djelu gosp. Meyer, ravnatelj kr. zoologičko-etnograf. muzeja u Draždjanih obširno izvješćuje o svom izkapanju predhist. predmeta u selu *Gurini* ležećem nedaleko od *Ploeken Pass* u Koruskoj. Izkopani predmeti na sedam raznih mjesta iz željezne dobe u mnogom naliče te se spajaju s onimi kasnije dobe našastimi oko *Este* u gornjoj Italiji, i koji se Venetom (Ilirum) pripisuju. Ova sličnost još izrazitije se pokazuje u nekih bronzanih pločicah, ponajviše četverouglastih, s ukrasi na odskok, kakovih se otkrilo na zaselku *Baratela* kod *Este*. Šest od ovih i jedan bronzani stapić nose i nadpis od pismena, koja se obično nazivlju sjevero-etruska, euganska, a možda bolje venetska. Te nadpise proučio je pako slavno poznati etruskolog C. Pauli iz Lipskoga, i razsvietlio jih u svom djelu *Die Inschriften nordetruskischen Alphabets*, koje je tu nedavno bieli svjet ugledalo. Posljedak pako Paulievih proučavanja jest taj, da su nadpisi našasti u Gurini pisani u *ilirskom jeziku* od nekog plemena ilirskoga, koje je tu stanovalo, vjerojatno od Veneta. G. Meyer priložio je još nekoliko nadpisa sa venetskim pismeni, urezanih na hridinah kod Würmlacha, ondje na blizu, do sada slabo poznatih. Iz ovoga sledi jasno, da je ovaj nov obret Meyerov od neizmjerne važnosti za najstariju povjest naše zemlje. Ne samo, što se tim došlo u trag ilirskom jeziku, nego s onim otkrićem Mayerovim dobit će sve više svjetla i naša predhist. iznašašća, koja će bez dvojbe u Gurinih naći svoje oblike. A ovim se pako sve bolje utvrđuje i naše mnjenje već davno izraženo i u ovom listu, da u predhistoričkoj nauci u obće treba uvesti mjesto ugarskoga *ilirski skup*.

Razne viesti.

Arkeologičko otkriće u Sisku. — Od nekoliko vremena radi se neprestano na jaružanje i pročišćenje Kupe u Sisku, navlastito u onom dielu ove rieke, koj leži usried grada, gdje se iztovarivanje liesa obavlja. Poduzetnik te radnje jest dobro poznati ondješnji rodoljub inžinir *Kolusi*. Već u početku toga podhvata arkeologičko društvo „*Siscia*“ preporučí mu, neka nastoji, da arkeologički predmeti, koji bi se u tom radu pojavili, budu istomu društvu uz odštetu za srećne nalaznike izručeni. Kolusi dakako podieli radnikom naloge u tom smislu, ali radnici, krivo upućeni od nekih, koji su naučeni u mutnoj vodi loviti, i kakovih žalibože i u Sisku ne malo ima, radje su za njeko doba našaste predmete skrivali, te izpod ruke jih prodavali uz neznatnu cieniu ponajviše uprav onim, koji su jih krivo upućivali. Dapače nadje se i jedan, koj se tim putem dočepa sjajnoga predmeta, i u Biograd posla. Upućeno o tom arkeologičko društvo „*Siscia*“, postavi pazitelja na licu mjesta, da bdije na te izkopine, sa dnevnicom od 1½ for., ali i to nekoristilo radi nevriednosti toga čovjeka. Toga radi bude urećena izvanredna društvena sjednica, u kojoj nastojanjem poglavito društvenog predsjednika gosp. javnoga bilježnika *Mavra Milčića* i tajnika *Drag. Jagića*, slavno poznatih rodoljuba, bude riešeno, da se podnese predstava *gradskomu poglavarstvu*, neka ono na temelju zakona postavi kraj tomu potajnomu i nedičnomu kriomčarenju. Slavno poglavarstvo, komu na čelu stoji i u ovom pogledu već višeput slavljeni domorodac velm. gosp. *Fr. Lovrić*, namah se prihvati posla, što je bolje mogao, te bez časa časiti, dade preliepiti na svih uglovih grada i po kućah dieliti sliedeći oglas, koj je najbolji dokaz njegove plemenitosti i žarkoga domoljuba :

„Br. 2908. — *Oglas*. Prigodom jaružanja rieke Kupe i kopanja kanala obiće se nailazi na rimske starine i stvari historične vriednosti i znamenitosti kao: napisi na kamenitih ploćah i ciglih, posudice, novce, igle sapinjaće itd.

U smislu naredbe vis. kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 25 studenoga 1880 br. 3302 imadu se sve te starine u korist hrvatskoga muzeja predati ovdješnjemu arkeologićkomu društvu „*Siscia*“, te je najstrožije zabranjeno toli prodavanje koli kupovanje istih, jer će se u svakom slučaju proti prodavaocu i kupcu kao prekršitelju gori navedene visoke naredbe bez obzira na osobu i stalež najstrožije postupati, t. j. zaplienom zatećenih još kod njega starina, a osim toga ministerialne naredbe od 30 rujna 1857 zatvorom od 1 do 14 dana ili istomu odgovarajućom novčanom globom. — *Gradsko poglavarstvo*. U Sisku, 17 svibnja 1886. — *Gradski načelnik* : *Fr. Lovrić*, v. r.“

Upućeni tako ondješnji stanovnici, a navlastito radnici pri jaružanju o svojoj dužnosti glede starinskih predmeta, arkeologićko društvo odpravi iz službe nevriednoga dotadašnjega pazitelja, a mjesto njega postavi tri gradska stražara, da gdje treba paze budno na moguća otkrića; a sve to

urodi sjajnim uspjehom. Pozvan iz Zagreba muzealni ravnatelj, da se o svem uputi, u pomoć priteće, i što bi još trebalo odredi, ovaj uz prvi pogled do sada sakupljenih predmeta, čuvanih u sobi gosp. Milčića, osta upravo začudjen. A da je sve izkopano na kupu ostalo! Predmeti su ponajviše od bakra i bronza. Iztiče se osobito svojom veličinom i liepotom ogromna mjedena žara sa još dvie pomanje, te dvie velike i dvie pomanje tave (žrtveničke posude), zapinjače, jegle, mazaljke, noževi, glava jelena sa rogovi itd. Muzealni ravnatelj dočuvši međjutim, da je nješto izkopanih predmeta prošlo u ruke vriednoga trgovca Josipa Pileka, zem. nar. muzeju već odprije poznata kao veledušna dobrotvora, posieti ga. Već na prvu molbu ravnatelja, da mu pribavljene si stvari pokaže, g. Pilek izjavi, da jih rado odstupa arkeologičkomu društvu „Siscia“, dotično nar. zem. muzeju u Zagrebu. Pilekova sbirka sastoji se od 14 žara i dvie tave iz bakra i bronza. Jedna tava nosi na ručki dvostruki rimski nadpis. Ti su predmeti nješto pritiskom šljunka u rיעci, a nješto od makine, koja jih na svietlo izniela, zgnječeni, ali vješta ruka u Sisku pod pažnjom Milčića i Jagića, znati će jim povratiti prvobitni oblik. Ime gosp. Pileka ostati će na vjeke utvrđeno na tih predmetih u hramu narodne prosvjete, a to mu je najplemenitija utjeha i nagrada. — Ravnatelj posjeti još dva druga gradjanina, o kojih je dočuo, da su u posjedu njekojih predmeta, koji potiču iz istog vriela, ali jih kući nenadje. Uvjereni smo pako, da će i ovi i svi drugi gradjani Sisački, koji što imaju od ondje izkopanih predmeta, rado uz odštetu doprinjeti, da se tako sve ondje našasto, ukupno sačuva u dvorani nar. zem. arkeologičkog muzeja, dopitanoj arkeologičkomu društvu „Siscia“; a čim oti predmeti budu pročišćeni i popravljani, izložiti će se ponapose u istom muzeju, i to će se občinstvu do znanja staviti, da tko želi, dodje jim se diviti, pošto su uprav dragocieni i riedki.

Odkriće iz bronzna doba u Topličici kod Zajezde u Zagorju. — Gosp. Blaž Habek, posjednik iz Hrašćine u Zagorju, kopajući kamen za cestovne nasipe na sjevernoj strani veoma štrmenitog briega nazvana *Vini vrt* ili *Pokojec* među Topličinom i Gatalovcem, naidje na predmete iz bronzene dobe, koji su se skupa s kamenom niz brdo kotrljali. Slavna Zlatarska podžupanija, čim dobi prvi glas o tom odkriću, hvalevriedno svu brigu uloži, da te predmete spasi za nar. arkeol. muzej, te povjeri ovaj posao svomu inžiniru vrlomu gosp. Ferdu Bitzanu, koj ga obavi tako, da ga bolje nije ni mogao. Gosp. Bitzanu podje naime za rukom sabrati malne sve do sada našaste predmete, medju kojimi ima veoma liepih: koplje, krilata otko, otko s uhom, otko bez uha, šest srpova, veli odlomak fibule osobita lika, šiljak bodeža, pilica, narukvica razstavljena, iznutri užliebljena a izvana uresi nakićena, narukvica nerazstavljena okrugljasta, težka i debela, liepo urešena, a druga splosnata, liepo izkifran ogrljaj, te napokon okrugljasta, kubata ploča, rabljena na ukras konja, te se i pribijala usried štita od kože ili pletiva da ga ondje učvrsti, sa promjerom od 12 cm. Jedno slično puce, ondje nadjeno ali pomanje, dodje u ruke ondješnjega trgovca Eduarda Jungwirtha, koj ga veledušno nar. arkeol. muzeju pokloni. U tom poslu jošte su revno podupirali ravnatelja nar. arkeol. muzeja, koj taj brieg pregleda: dobro poznati ljubitelj ovoga za-

voda i rodoljub gosp. vlastelin Zajedski Vladimir pl. Halper i g. podžup. žumar u Zlataru Sugh, koji su mu uz to obećali, kao što i podžupanija i gosp. Bitzan, da će budno paziti na dalje ondješnje radnje, te uz- nastojati, da svi predmeti, koji bi u naprieda na svjetlo došli, budu za muzej spaseni.

Neslane šale. — Obzor u svojih političkih poletih nalazi dakako vremena, da lomi koplje i za mjestne stvari, ali u ovom jamačno nije uvijek srećne ruke. U broju 113 t. g., baveći se umjetničko-filologičkim razmatranji, opazuje da Severillin šarkofag, namješćen ostrag uz muzealno-akademičku zgradu, nestoji na pravom mjestu, te iz toga sbija kojekakve šale. Da ga umirimo, za sada reć nam je samo to: da ovakovih spome- nika naći će danas sjaset na trgovih i uz ulicah u Rimu, u Atini, u Carigradu itd.; da se je onaj šarkofag morao iz dvorišta narodnoga doma prenjeti u novi muzej; da leži pred vratih prostorija lapidarskoga muzeja, u kom ima još drugih pomanjih šarkofaga, kao kaži put u taj muzej; i da bi se bio dapače smjestio u te prostorije, da je kroz ona otražna vrata proći mogao. Tako ti je uvijek, kad zgrade neodgovaraju zvanju, komu su posvećene.

Bullettino di archeologia e storia Dalmata. Anno IX. 1886.

N. 3. — 1. Iscrizioni inedite — 2. Promona (Teplju — Klanac). — 3. Starinske izkopine u Biskupiji (pokraj Knina). — 4. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 5. Pri- nosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 6. Illyricum i Rim. I. Dio. Do konačnoga pokorenja Illyrâ. — 7. O ponudah primorskih seljana, turskih podanika, Mletačkoj skupovladi. — 8. Serie dei Reggitori di Spalato. — **N. 4.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 3. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 4. Stari predjeli Makarske biskupije. — 5. Il Podgorie. — 6. Serie dei Reggitori di Spalato.

Старинар. Година III. Бр. I. — 1. Српске црквене старине на будим-пештанској изложби (наставак) од М. Валтровића. — 2. Српски натпис у Попову Пољу (у Хербеговини), од Вида Вулетић-Вукасовића. — 3. Средовјечни таљански басорилев са натписом у граду Корчул, од Вида Вулетић-Вукасовића. — 4. Старосрпски натпис у Херцеговини, од Вида Вулетић-Вукасовића. — 5. Римски натпис, из Костолца, од М. Валтровића. — 6. Допис. Из Прибоја, од Душана Сабовљевића. — 7. Разне вести, од Вида Вулетић-Вукасовића и М. В. — Са једном литографисаном та- бланцом.

Opazka. — U prošlom broju *Viestnika* str. 62 spomenuli smo, da su predmeti iz bakrenoga doba, otkriveni g. 1882 u Krekinu kod Mostara; u Hercegovini, od O. Augustina Zubca prošli u Beč, valjda na prodaju. Isti velečast. Otac svojim listom od 3 svibnja t. g. opravdava se, što su onda oni predmeti morali u Beč putovati, te da su ondje prodani bili us- prkos njegova prosvjeda.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

O groblju sv. Sinerota u Mitrovici.

U IV. svezku četvrtoga razreda glasovitoga časopisa *Bullettino di archeologia cristiana del comm. Gio. Batt. de Rossi*, koj izlazi u Rimu, nalaze se kratka izvješća o sastancih god. 1885 držanih od ondje-njega društva njegovatelja kršćanske arkeologije, te se u opisu sastanka od 26 travnja dodaje i ovo (str. 141):

»Il. sig. ab. Hytrek parlò delle importanti scoperte avvenute recentemente nei suburbii di Mitrovitz, l'antico *Sirmium*. Presentò l'iconografia ed i disegni da lui esegniti sul posto di una vasta necropoli cristiana all'aperto cielo, come quella di *Julia Concordia*,¹ di numerosi sarcofagi, e di tombe di forme svariatissime. Nel centro di quest'area cimiteriale sorgeva, secondo il consueto costume, la cella o basilichetta di forma tricora, come quelle del cimitero di Callisto; ma il venerando monumento fu barbaramente distrutto insieme a molti altri del sepolcreto². Riferì pure le principali iscrizioni qui trovate; due delle quali fanno menzione di sepolcri *ad domnum Synerotem, ad beatu Syneroti marture (sic)*. Conchiuse, che l'area cimiteriale recentemente scoperta a Mitrovitz, conteneva il sepolcro³.

¹ Imao je dodati: *Si licet parva comparare magnis*.

² Ono *vasta necropoli* (obsežno groblje) nesuglasuje nimalo sa *sepolcreto* (grobješte). Godinu kašnje (1884), kad sam izkapao ondješnje rimske *Thermae*, pregledao sam i mjesto, gdje je Hytrek svoje radnje žalibože izveo. Prostor nije velik; a sarkofagom. izuzmeš li onaj nepismeni već od g. 1875 prenesen u dvorište Save Simatkovića, ni traga. Jedva da je koj i bio. Da je basilika razorena bila, to stoji, ali od koga? Svakojako njezini dragocieni ostanci razoreni su samim Hytrekom, i to početkom g. 1883, kad već i seljak zna cieniti i neznatnije starine.

³ Ako je tu ležao Sinerotov grob, dužnost je bila Hytrekova naći ga i sačuvati. Zar je i njega razorio i uništio? Moguće i to.

e la basilica del martire Sinerote assegnato dai martirologii alla chiesa Sirmiense.

K ovim viestim u istom svezku na str. 144—148 nadovezuje slavno poznati gori pomenuti Iv. Krst. Rossi razpraviecu, kojom se ovaj predmet mudro i svestrano razsvietljuje. Pošto pako ova dolazi u prilog poznavanju naše kršćanske poviesti za ono doba, toga radi cienimo, da smo dužni priobćiti ju nasim članovom onako, kako ju taj glasoviti arkeolog napisao i u sviet poslao pod naslovom: *Il cimitero di S. Sinerote martire in Sirmio*.

»L'importante scoperta d' un grande cimitero cristiano a cielo aperto in Sirmio, della quale il ch. sig. ab. Hytrek ha dato relazione ai cultori della cristiana archeologia, merita speciale attenzione pel nome del martire Sinerote ricordato in due epitaffi quivi rinvenuti. I quali dal Frankfurter nelle *Archaeologische epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich* IX (1885) p. 138 n. 322, 323, sono riferiti nel modo seguente.

a ✕ @

ego aurELIA · AMINIA · Po
sui TITVLVM VIRO MEO
f L SANCTO EX N · IOV · PRTEC
BENEMERITVS QVI VIXIT
ANN · PL · M · L · QVI EST DEFVNC
TVS CIVIT · AQVILEIA TITVLVM
POSVIT AD BEATV SYNEROT · MA
RTVRE ET INFANE (sic) FILIAM
SVAM NOMINE VRSICINA
QVI VIXIT ANNIS · N · III ¹

¹ Nella copia del sig. ab. Hytrek edita dall' Armellini (Cronachetta 1885 p. 80) v. 4 si legge: SANCTO EX N · IOV · . . . ; e l' editore interpreta: *viro meo sancto ex nomine Iov . . .* La lapide dice; (F)(avio) Sancto (Sancto cognome, non aggettivo) ex n(umero) Iov(ianorum) pr(o)tec(tor). Della promozione dalla *legio prima Iovia* alla milizia dei *protectores* vedi Iullian nel *Bull. ép. de la Gaule* IV (1884) p. 3—6; cf. Mommsen, *Eph ep.* V. p. 123. Nel v. 9 si legga: *infan(t)em*.

A X (I)

EGO ARTEMIDORA FE
 CI VIVA ME MEMORI
 AM & AD DOMNVN
 SYNEROTEM & INTE
 RANTEM AD DEXTE
 RAM INTER FORTVNA
 TANEM ET DISIDERLVM
 A & X & (I) 1

Notabilissima è la menzione del *beatus e domnus Syneros*. Egli è certamente il martire ucciso in Sirmio verso la fine della persecuzione diocleziana; i cui atti brevissimi furono aggregati dal Ruinart ai sinceri sotto il titolo: *Passio sancti Sereni martyris*, avvertendo che nei codici il nome varia: *Sirenus*, *Sinerius*, *Sinerus*². Nei martirologii le varietà e corrottele del nome di cotesto martire sommano a tanto numero di forme diverse, che il Castellani ne compose una prolissa litania³. Il Romano odierno segna ai 23 di Febbraio Sireno martire in Sirmio. Anche la città in alcuni codici della famiglia usuardina fu mutata da *Sirmi* (Pannonia) in *Firmi* (Piceno)⁴. Ma i migliori esemplari di tutti i martirologii dal centone geronimiano dei fasti primitivi fino alle ultime derivazioni delle compilazioni storiche di Beda, Rabano, Adone, Usuardo, concordano cogli atti sopra citati nominando *Sirmium*; ed alcuni codici geronimiani segnano anche la provincia *Pannonia* (inferiore) o le *Pannoniae*. Le epigrafi testè scoperte pongono il suggello alla verità del martirio e della sepoltura *Synerotis Sirmii in Pannoniis*.

La genuina forma del nome del martire è ora certificata dalle predette epigrafi; le quali danno il vanto di esattezza alla lezione dell'antichissimo codice geronimiano di Epternach: *VII K. Martias*

¹ L'edizione dell' Armellini, l. c. p. 79 varia: v. 3 ommettendo ME; 8, 9 FORTVNATIANVM, lezione apparentemente migliore del FORTVNATANEM; sarebbe necessario consultare il calco della pietra. V. 5, 6 *intranterem* è idiotismo per *intranterem*; doveva dire *intranterem*.

² Ruinart, *Acta mm. sincera* ed. Amstaelod. p. 492.

³ *Ad Martyrol.* 22 Febr. p. 710; Bolland. *Acta ss. Febr.* III, p. 364 e segg.; Soller. *ad Usuard.* 23 Febr.; Georg. *ad Martyrol. Adonis* p. 101.

⁴ V. Bolland. l. c.; Soller. l. c.; Tillemont, *Hist. Eccl.* V. p. 688.

in *Sirmi Sinerotis*. Anche in alcuni esemplari dei così detti contratti si legge in *Sirmio Sinerotis*¹. L'area cimiteriale di Sirmio colla cella tricora e con i sepolcri dei fedeli *ad beatum Synerotem martyrem* è monumento solenne del nome e del culto dell'insigne martire in Sirmio; e splendidamente conferma i canoni ed il metodo tante volte inculcati nel Bullettino ed applicati a luoghi e regioni diversissime per la ricognizione e la ricostruzione topografica e storica delle memorie dei martiri e dei primitivi cimiteri delle singole chiese dell'Oriente e dell'Occidente. Ora si dovrà cercare se al medesimo gruppo e cimitero, ove il sepolcro di Sinerote fu tanto celebre e venerato, veramente spettano i sessantadue o settantadue o sedici anonimi soggiunti a Sinerote in quasi tutti i codici geronimiani nel dì *VIII Kal. Martias*². All'area cimiteriale di Sirmio testè esplorata mi sembrano spettare le molte epigrafi cristiane greche e latine scoperte nei passati anni presso Mitrovitz³; quasi tutte del secolo in circa quarto, ed una con la data consolare dell'anno 352. La quale è adorna del monogramma A X O, come le due sopra riferite ed illustrate.

Chiuderò questo breve articolo con una osservazione di qualche momento sul testo degli atti del martirio di Sinerote. In questi è narrato, che l'invitto confessore della fede fu tratto dinanzi ai tribunali pel mal volere d'una matrona impudente da lui ammonita e ripresa; la quale era moglie di un *domesticus imperatoris*. Costui querelandosi col principe contro Sinerote si vanta ripetutamente d'essere *lateri regis adhaerens*. Niuno, per quanto ricordo, ha definito quale grado ed ufficio tenesse presso l'imperatore il marito della matrona accusatrice di Sinerote. Egli fu senza dubbio *dome-*

¹ Codici Richenoviense (oggi della bibl. di Zurigo *Hist.* 28) ed Einsidlense 117. Cf. i martirologii della famiglia geronimiana al dì precedente: *VIII Kal. Martias* (Florentini, *Vet. Martyrol.* p. 334, 335).

² V. Florentini, l. c. p. 338; Soller, l. c. Gli atti di Sinerote di niun socio del martirio di lui fanno menzione. Perciò anche dei tre nomi, Antigono, Rutulo e Libio, soggiunti a quelli di Sinerote nei codici geronimiani (23 Febbraio) è molto incerto se veramente spettino al gruppo sirmiense.

³ V. Frankfurter, l. c. p. 138 n. 321, p. 139 n. 324—327; Mommsen, *C. I. L.* III, 3245, 6442, 6446—49, e nel Bull. dell' Ist. arch. 1868 p. 143. Cfr. *Mittheil.* della Commissione imperiale di Vienna 1869 p. XLII, CVI; 1872 p. XCIII; Brunšmid e Kubitschek nelle *Arch. ep. Mittheil.* sopra citate IV (1880) p. 101, 118, 121, 123.

*sticus protector*¹; precisamente come il *Fl. Sanctus*, la cui epigrafe ho sopra riferito. Le guardie del corpo appellate *domestici* erano *protectores lateris Augusti, sacri lateris, divini lateris*; la quale formola fu tanto notoria, che l'ho ravvisata in un epitafio espressa con le sole iniziali P·L·D, *protector lateris divini o dominici*². Costesta formola adunque degli atti del martirio di Sinerote ha, come noi diremmo, il colore del tempo; nè è vaga ed indeterminata, ma propria e di senso definito, legittimo. *Flavius Sanctus protector (sacri lateris)* morì in Aquileia; la moglie volle trasferirne il corpo a Sirmio e deporlo *ad beatum Synerotem*. Forse non fu al tutto estraneo a siffatta pietosa cura il ricordo speciale del martirio di Sinerote avvenuto per colpa della moglie d'un *protector sacri lateris*. La pia donna, onorando il santo e raccomandandogli il marito *protector*, fece in alcun modo ammenda del misfatto di colei che per vendetta lo accusò al marito *protector* e fu cagione della sua morte gloriosa«.

Iz uvoda ove razpravice činilo bi se kako god, da je g. Hytrek prvi iznašao ono kršćansko groblje u Mitrovici, i da je svakako prvi o njem obavjestio one, koji se sa kršćanskom arkeologijom zanimaju, izdajući ona dva nadpisa, u kojih se spominje Sinerote sriemski mučenik. Ni jedno, ni drugo

Prvi, koj je opazio važnost onih dvaju nadpisa uprav s toga što spominju Sinerota, te došao do mnienja, da ondje, gdje su nadjeni nadpisi i ogroman sarkofag, imala bi se tražiti i njegova basilika a tako i groblje, bio sam ja. Vraćajuć se 16 lipnja 1882 po dovršenju arkeol. izkapanja u Petrovcih na Mitrovicu da se na parobrod ukrcam, ondješnji župnik prečast. opat i muz. povjerenik Miler provede me letom na kolih po gradu, da mi pokaže nedavno izkopane starine; i tako u dvorištu g. Save Simatkovića opazih ona dva nadpisa, i budem upućen od g. Milera o mjestu, gdje bjahu nadjeni, i o razvalinah, koje se ondje sve naokolo opazuju; te obećah g. Mileru, da ću dojdućega pramalica 1883 doći u Mitrovicu zato, da razčistim groblje i basiliku, od koje su tragovi po

¹ V. *Cod. Theod.* VI, 24 *De domesticis et protectoribus* ed ivi il Gotofredo; Jullian, *De protectoribus et domesticis Augustorum*, Parisiis 1883; Mommsen, *Ephem. ep.* V, p. 121—141; Le Blant, *Les actes des martyrs* p. 228.

² Bull. 1873 p. 32; cf. Jullian, l. c. p. 22.

sudu Milerovu sve naokolo virili¹. U ono malo časaka prepisah nadpise, te ono sve i same nadpise priobćih za prvi put u Viestniku hrv. ark. društva od 1. siečnja 1883².

Medjutim koncem jeseni iste godine 1882 banu iz Rima u Djakovo, deus ex machina, pomenuti Hytrek kao arkeolog i Rossiev ad latus. Tako se barem glasalo. Slavljeni biskup, da mu nadje posla, uputi ga u Mitrovicu na Milera, da ondje kopa, gdje su oni nadpisi nadjeni; te mu pribavi od Vis. Vlade znamenitu pripomoć Hytrek osta za ciele zime i pramalica gost u kući Milera tim poslom zabavljen, te razkopa basiliku i okolo stojeće groblje tako, da jim danas ni znaka ni traga. To je u pravom smislu puki vandalizam. Tako neradi Rossi ni u svojih iztraživanjih podzemnoga Rima, a kamo li na vidiku. On svudi čuva i priredjuje sve do najneznatnijih sitnicah. Kaže sam Hytrek, da je od svega uzeo točan (?) nacrt. Moguće, ali ga to ipak nepere od vandalizma. Njegova bjaše dužnost sačuvati znanosti i Sirmiumu taj veoma riedki i dragocieni spomenik. Imao je pomno ogoliti ga, i procistiti sve, nederati ni najmanje u ništa, te sve ostaviti na svom mjestu, kako je našao, osim pomanjih predmeta, koji se kradom uzeti mogu; a sav prostor groblja imao se, bilo ma kako, ograditi i zaštititi.

O uspjehu pako Hytrekova rada trubilo se je po novinah svega i svašta. Već pri koncu g. 1882 isti Hytrek naviesti urbi

¹ Groblje i gori navedeni nadpisi bili su u Mitrovici dobro poznati već od g. 1875, kad su našasti. O tom me obavieščivao 7 prosinea 1882 moj velečast. prijatelj Antun Bogetić, tada muz. povjerenik u Piškorevcih: „Veoma mi je drago, da me sjetiste izkapanja u Mitrovici. Žalostno je, što baš Poljak to čini. Ravnao se je po nekih nadpisih, koje sam ja biskupu god. 1875 dao, a on jih je Račkomu ustupio. Ja sam još onda biskupa molio, da bi za crkvu i archeologiu vele koristno bilo, kad bi se tamo prokopalo. I vami sam one nadpise poslao, a glase ovako . . . Nadpisi izkopani su u vrtu Save, Sime i Miloša Simatkovića (kućni br. 220). Nadjena je i jedna urna. Čudim se, da se ti ljudi moje malenkosti nesiećaju, a ja sam jim dao podlogu cjelomu radu“. Sve je dakle do nekle poznato bilo već od g. 1875.

² U tiskanju nadpisa dogodile su se tada njeke pogrješke, koje su tiskarske očevidno, pošto nema jih u prepisu, koj još danas čuvam. U četvrtom redu prepisa s početka nalazi se *fL*, a u 9 redu *INFANE*. Isto tako glede drugoga nadpisa tiskarska je pogrješka u 3 redu, što je izpušćeno *ME*, i ono *DOMINVM* u 4 redu mjesto *DOMNVM*. i *DESIDERIVM* u 8 redu m. *DISIDERIVM*. Ove su nastale s uzroka, što tiskar nije reviziju obavio, a ja odsutan bio.

et orbi u Viencu (br. 47), da je već iznašao starokršćansko groblje; da uhva naći ondje na blizu (a prije veli, da je ležala usried groblja) i basiliku sriem. biskupa Synerotesa; da je nabavio biskupskim troškom ona dva gori priobćena nadpisa i još drugih 15, te i više drugih predmeta. Što je državnim troškom (oko 800 for.) našao Hytrek u Mitrovici, ako je sve predao, kako je dužan bio, sasvim je nezatno; a ono 15 nadpisa su samo mal ne svi nezatni odlomci od prije čuvani kod ondješnje realke¹. Mi smo sve to opisali u Viestniku od 1 siečnja 1885, gdje smo na novo izdali ona dva nadpisa².

Medjutim pohodi naš muzej g. Domaszewski iz Beča, i prepisa sve nadpise naše sбирke, te i ona dva gori navedena, i svoje prepise od ova dva preda gosp. Frankfurteru, koj jih izda u prvjoj polugodiš. svezki lista »*Archaeol. Epigr. Mittheilungen*« za g. 1885 sa opazkom Domaszewskovom za prvi nadpis »*schlecht publ. von Ljub.*«. Vidili smo, kako su postale one tri pogrješke u našem izdanju; a navadno oko u čitanju nadpisa moglo je lasno to opaziti, osobito sravnajući prvo s drugim našim izdanjem, te ublažiti ono *schlecht*, što već po sebi u onom jeziku grdno zvuči. Nego i g. Domaszewski nebijaše srećnije ruke, akoprem uze sobom i otisak onoga nadpisa. Udario je većimi slovi prva dva redka, akoprem su slova u svih redkih iste veličine. Na koncu 2 redka stavio je za polovicu manje ono zadnje o, dočim je isto velik kao i sva druga slova. Od prvoga slova u 4 redku, F, ostaje na kamenu dolnja polovica, a tako i dolnja polovica samo od trećeg slova s a ne cielo. U 6 redku u rječi *est* ono τ diže se podosta iznad drugih slova, kao što oba τ u rječi *titulum* 7a redka, te su ova tri τ i raznog oblika od ostalih u nadpisu. U rječi *titulum* 7 redka, i u rječi *Syneroti* 8 redka ono i obrazeno je kao da je za polovicu

¹ U što je g. H. predavao te malenkosti pred vlad. odredjenikom gosp. tajnikom Boićem ravnateljstvu arkeol. odjela nar. muzeja, bude mu opazeno, da je sve to nezatno; a on će na to: da su na licu mjesta snimljeni nacrti groblja i basilike glavna dobit, i da će jih ravnateljstvu čim prije izručiti. Malo zatim ode bez traga i s njim nacrti. Račun pako Vis. Vladi položen, osobitom se smješnosti iztaknuje. Na pr. tu dolazi: „dnevnicе za 43 dana proučjenja terraina 215 for.“. Ova stavka je kod nas do sada nepoznata.

² I ovdje je prvi nadpis jako u tiskari stradao. Ista pogrješka u 4 redku naime L mj. fL, u 8 pako sada SYNEROE mj. SYNEROTI, i u 9 sada INIANE mj. INFANE. Drugi je pako nadpis tiskan sasvim točno.

manje od drugih slova, dočim mu veličina sasvim ista. I predzadnji redak počima za jedno slovo u nutri, kao zadnji za dva. Rabi slovo *a* dvojakoga lika Λ i Λ , dočim su svi *a* istoga lika, naime Λ . Tako i slovo *t* uvijek je oblika Γ na zavojak. Više put oblik slova označuje doba. Neznam dakle, jeda li bi i ovdje ono *schlecht* mjesta imalo. Osim toga po Frankfurteru prvi od ovih nadpisa bio bi na sarkofagu a drugi na ploči, dočim su oba na ploči, i čuvaju se sada u našem muzeju.

Kao što g. Rossi piše gori u bilježki, oba nadpisa iznio je na vidjelo u ovo doba g. Armellini u svojoj: *Cronachetta* (1885 str. 80) po prepisu g. Hytreka; te već iz ono malo stavaka, što nam Rossi priobćuje od toga prepisa, najjasnije sjaje krupno Hytrekovo neznanje. Tu bjaše pravo mjesto za ono *schlecht* u nemačkom duhu. U prvom nadpisu cijeli mu redak 4 glasio: »SANCTO EX N·IOV·...«, a izdavatelj tumačio ovako: »*viro meo sancto ex nomine Iov...*«. U drugom pako nadpisu izostavlja se u 3 reduku PRVO ME, a u 7—8 reduku stoji FORTVNA — TIANVM mj. FORTVNA — TANEM.

Zadnji izdavatelj ovih dvaju nadpisa, kako smo gori vidjeli, bjaše pomenuti Rossi. Izdao jih je po Frankfurteru, te je o njih, kako smo vidili, veoma mudro i obširno razložio. Prvi mu nadpis trpi na one iste mane kao i kod Frankfurtera; a drugi je točno naveden kao i kod nas i kod Frankfurtera, osim što kod svih u 2 reduku poslie rječi *Artemidova* nema srdeca ϵ , koje se jasno vidi na ploči. O drugom nadpisu veli Frankfurter: »Zu beachten ist die ängstlich genaue Bezeichnung der Grabstelle; *interantem ad dexteram* wohl nur zu verstehen: *rechts vom Eintritt neben Syn.*, der des Latein wenig Kundige Conceptor setzte den Accus. wegen des vorausgehenden; die barbarische Form *interare* bis ohne Beleg«. *Interantem* mj. *intransentem* (*intransenti*) mogla bi biti i pogriješka rezbara, što je umešno ϵ , gdje mu mjesta nema. Po nas pako on *neben Syn.* ondje nema mjesta. *Ad domnum Synerotem* značilo bi, da je uspomena postavljena u hramu sv. Synerota a ne do (groba) sv. Synerota, te da se je ta basilika zvala po njegovu imenu.

Napokon prilazemo još jednom točan prepis prvoga nadpisa.

N ①
 L LIA · AMINIA PO
 III V L V M VIRO MEO
 L SANCTO EX · N · IOV · PRTEC
 BENEMERITVS QVI VIXIT
 ANN · PLI · M · L · QVI EST DEFVNC
 TVS CIVIT · AQVILEIA TIT V L V M
 POSVIT AD BEATV SYNEROTI MA
 RTVRE ET INFANE FILIAM
 SVAM NOMINE VRSICINA
 QVI VIXIT ANNIS · N · III

Skrovište rimskih obiteljskih denara izmedju Valpova i Osieka.

Početkom svibnja t. g. donese mi ovdješnji zlatar 15 srebrnih rimskih novaca, koje je kupio od nekoga radnika Kranjca, a poslje mjesec dana opet 13 komada. Na zlatarevo pitanje, odakle mu ti novci, odgovori mu taj čovjek, da su on i njegovi drugovi krčec šumu izmed Valpova i Osieka, (poblize nije rekao gdje), naišli na skrovište od kakovih 200 komada, koje su medju se razdielili. Njegovi drugovi, da su svoj dio prodali u Osieku.

Novci su sreberni denari, a najmladji medju njimi je od cara Augusta sa njegovimi unuci Caiem i Lucijem u reverzu, koji je kovan godine 752 od sagradjenja Rima (god. 2. prije Is.). Još dva si je takova komada taj radnik zadržao. Novci valjda ni nisu mnogo kasnije zakopani, a lahko nam je približno ustanoviti, kada jih je bivši im gospodar zemlji povjerio. Ja držim, da se je to dogodilo izmed 759 i 762 god. od sagradjenje Rima (6—9. poslje Is.)

Kad je ono 759 god. (6. po Is.) poduzeo Tiberij veliku vojnu na markomanskoga kralja Maroboda, bio je povukao skoro sve čete iz Panonije k svojoj vojsci. Panonci, kojim je bilo dosadilo nasilno vladanje Rimljana, jedva to dočekaše, pa se podigoše listom, nebi li si izvojevali slobodu. To prisili Tiberija, da se je morao okaniti si-

gurne mu već bojne slave i sklopiti na brzo mir sa Marobodom. — Buna, kojoj su bili na čelu Bato i Pinnes, najviše se je razmahala bila u Dalmaciji i Illyriku, ali je bila zahvatila i obližnje krajeve tako, da su se u Italiji bojali, da će buntovnici doći ravno pred Rim. Čitava im Dalmacija pade u ruke osim Solina, a i u Panoniji se podigoše pod drugim jednim Batonom, pa zauzeše svu zemlju osim Sirmija (Mitrovice), gdje su ih bili odbili. Rimski vojvoda Caecina se pobije s tim Batonom negdje blizu Drave, ali mu pobjeda ostade bez ikakvih trajnih posljedica. Sada dospješe i Tiberij i Germanik s velikimi vojskama u pobunjene pokrajine, te jedva u neke podje jim za rukom donekle jih upokoriti (760 a. u. c., 7 po Is.). Ali rat još nije bio sasvim dovršen. Buntovnici među ostalim navališe na Severa, legata moesijskoga (današnja Srbija i čest Bugarske), koji se je, dolazeći u pomoć Tiberiju, bio utaborio kod močvara volcejskih (te volcejske močvare, ili kako se drugdje zovu *palus Hiulca* ili *Ulca*, biti će po svoj prilici močvare između Drave i Vuke, dočim je bez dvojbe krivo, da je to Blatno jezero u Ugarskoj, kako neki hoće), ali ga nemogoše pobjediti. — Rat se je primakao kraju, kad se je pokorio dalmatinski Bato, koji je onda opet, navalivši na panonskoga, i toga upokorio. Germanik sada prodje vojskom veliku tu pokrajinu i razprši omanje buntovne čete, tako da je bilo već u jesen (762 a. u. c., 9 po Is.) sve opet mirno.

Dvapat u tomu ratu bilo je žestokoga okršaja blizu Osieka. Sigurno je kojom od tih prigoda, kad su se vojske tomu predjelu približavale, to blago zakopano. Gospodar mu je poginuo u tomu ratu, ili nije mogao više mjesta naći, pa je tako sretan slučaj to blago tek poslje kakovih 1880 godina na vidjelo izneo. Jedino je samo šteta, da se je to skrovište tako razpršilo, jer iz tako rane dobe riedko ih se kod nas nalazi, (meni bar nije nijedno skrovište poznato). Možda će ove moje redke čitati tkogod, kojemu je došlo takodjer u ruke tih novaca, pa bi mogao ovu svoju radnju popuniti.

Skrovište je nekako slično onom, koje je nadjeno na mjestu bitke u Teutoburžkoj šumi (sravni Mommsen: »Die Oertlichkeit der Varusschlacht« i Menadier: »Der numismatische Nachlass der varianischen Legionen«; potonje u »Sallets Zeitschrift für Numismatik 1885, I. Heft), gdje je (762 a. u. c., 9 po Is.), dakle nekako u isto doba, Cheruščanin Arminius uništio vojsku proconsula Quintilija Vara, samo što tamo novci nisu nadjeni na skupu, već po-

jedince na poljih između obćina Venne i Engter. Od 28 komada, koji dodjoše u moje ruke, zastupano jih je tamo 16. (Srvani Menadier: o. c. br. 5, 7, 14, 32, 38, 40, 66, 68, 80, 83, 88, 92, 98, 112, 151, 150). To je bio novac, koji je kolao u drugoj polovici vlade Augustove.

Što se tiče težine novaca, to ih se je u to doba kovalo 84 iz rimske funte, tako da bi ih svaki morao biti težak 3·90 gram. Nu stranom su odmah s početka bili ili teži ili laglji, a stranom su ovi naši prometom izlizani, tako da ih je sada samo jedan tako težak. Iza ovoga od 3·90 gr. sliede postupice do težine od 3·50 gr. sve laglji. Samo četiri komada su mnogo laglja sa 3·35, 3·10 (ali tomu fali velik komad), 3·06 i 2·97 gram.

Što se tiče dobe, to ih je iz dobe prije Caesarove dictature 17 kom. (i to: br. 1—4, 6, 7, 10, 11, 13—20, 22); iz dobe od Caesarove dictature do bitke kod Actija 8 kom. (i to: 5, 8, 9, 12, 21, 23—25); a iz dobe Augustove (br. 26—28) 3 kom.

Familia Aemilia.

1. PAVLLVS LEPIDVS CONCORDIA. Glava božice Concordije sa diademom i koprenom, na desno.

Rev. Gore TER, dole PAVLLVS. Trofej, do kojega na desno rimski vojvoda podignute desnice, na lievo zarobljenik svezanih ostrag rukuh, u odielu grćkom, a pred ovim dva dječaka (Macedonski kralj Persej i njegovi sinovi).

Kovan oko god. 700 a. u. c. (54 pr. Is.) od Paulla Aemilija Lepida, koji je bio god. 720 (34 pr. Is.) consul, a god. 732 (22 pr. Is.) censor. TER na reverzu odnosi se na tri pobjede jednoga mu predja L. Aemilija Paulla u Spaniji (564—190), Liguriji (573—181) i Makedoniji (586—168).

Cohen: *med. cons.* Aemilia br. 9. C. — Mommsen: *Gesch. des röm. Münzwesens* br. 247 b.; — mod. 4³/₃; tež. 3·16, običan.

Familia Appuleia.

2. Glava Rome sa krilatim šlemom, na lievo.

Rev. L · SATVRN(inus). Četveropreg sa Saturnom, držećim kosu na desno. Pod konji Ę.

Kovan oko god. 650 (104 pr. Is.), i to valjda od L. Appuleja Saturnina, poznatoga demagoga, koji je bio g. 651 (103 pr. Is.) i g. 654 (100 pr. Is.) pučkim tribunom.

Cohen: Appuleia br. 8. C. — Mommsen: br. 171, a.; — mod. $4\frac{1}{2}$; tež. 3·65 (ali mu fali malen komad), običan.

Familia Calpurnia.

3. Glava Apollonova ovjencana lovcr-viencem, na desno. Za glavom Q.
Rev. L · PISO · FRVG. Konjanik sa palmom juri na desno. Iznad konjanika M.

Kovan 665/6 (89/88 pr. Is.) od L. Pisona Frugi, koji je bio praetorom god. 680 (74 pr. Is.).

Cohen: Calpurnia br. 12, C. — Mommsen: br. 209; — mod. $3\frac{3}{4}$; tež. 3·82, veoma običan.

4. Glava Apollonova sa diademom, na desno. Iza glave P.
Rev. C · PISO LF FRV(gi). Dole A. Konjanik sa palmom juri na desno.

Kovan oko god. 693 (61 prije Is.) od C. Pisona Frugi, sina onoga Lucija, koji je kovao slične novce (vidi br. 3.). Caius bio je g. 696 (58 pr. Is.) quaestorom, a umro je valjda već sljedeće godine, još dosta mlad.

Cohen: Calpurnia br. 23, C.; — Mommsen: br. 264; — mod. $3\frac{3}{4}$; tež. 3·79, običan.

Familia Carisia.

5. ROMA. Glava Rome sa šlemom, urešenim s perjem, na desno.
Rev. T · CARIS. Žezlo, zemaljska kruglja, obilnica i krmilo; naokolo lovor-vienac.

Kovao T. Carisius, monetar Caesarov između g. 705—709 (49—45 pr. Is.).

Cohen: Carisia br. 3, 2 fr.; — mod. $3\frac{3}{4}$; tež. 3·62.

Familia Cipia.

6. M · CIPI · M · F. Glava Rome sa krilatim šlemom, na desno. Iza glave X.

Rev. RoMA (slovo O mnogo manje od ostalih) Dvopreg sa Victorijom, držeć palmu, na desno; dole krmilo.

Kovan oko g. 650 (104 pr. Is.) od inače nepoznatoga monetara.

Cohen: Cipia br. 1, 2 fr. — Mommsen: br. 135; — mod. $3\frac{1}{4}$; tež. 3·86, veoma običan.

Familia Claudia.

7. S · C. Poprsje Diane, sa lukom i tulcem, na desno.

Rev. TI · CLAVD · TI · F · AP · N. Victorija sa palmom i viencem na dvopregu na desno. Pod konji broj CXXXXV. Obod novcu je izrezuckan (serratus, dentelé).

Kovan oko g. 673—685 (81—69 pr. Is.) valjda od Tiberija Nerona, koji je god. 687 (67 pr. Is.) pod Pompejem ratovao proti gnsarom. On je bio valjda djed cara Tiberija.

Cohen: Claudia br. 4, C. — Mommsen: br. 246; — mod. 4; tež. 3·57, običan.

Familia Coponia.

8. Q · SICINIVS — IIIVIR. Glava Apollonova sa diademom na desno. Pod njom šesterotraka zviezda.

Rev. C · COPONIVS — PR · S · C. Heraklov buzdovan sa lavjom kožom. Na desno luk.

Kovan g. 705 (49 pr. Is.) od Caesarovih monetara Sicinija i Coponija.

Cohen: Coponia br. 1, 3 fr.; — mod. 3¹/₂; tež. 3·06.

Familia Cordia.

9. RVFVS · III VIR. Glave Dioskura na desno; iznad njih dvie zviezde.

Rev. W · CORDIVS Venera stojeć na lievo, drži desnicom vagu, a lievicom sulicu poprieko. Na ramenu joj poprsje Kupidovo.

Kovan izmedju g. 705—709 (49—45 pr. Is.) od Caesarovoga monetara Manija Cordija Rufa.

Cohen: Cordia br. 1, 3 fr.; — mod. 3¹/₂; tež. 3·79.

Familia Fonteia.

10. W · FONTEI · C · F. Mladjajna glava sa lovor-viecem na desno.

Dole munja, a pred njom AP u svezi (Apollo). Na glavi je novac markiran sa slovom S(incis).

Rev. Krilati genij jaši na jarcu na desno. (Jupiter na Amalthejskom jarcu?). Iznad njega kape Dioskura, a dole munja (ili thyrsos). Oko svega mirtin vienac.

Kovao g. 670 (84 pr. Is.) Manius Fonteius, koji je tada bio quaestorom. Isti je kovao već prije (oko g. 660—94) kao redoviti monetar.

Cohen: Fonteia br. 10 C. — Mommsen: br. 221; — mod. $4\frac{2}{3}$; tež. 3·56, običan.

Familia Furia.

11. Dole BROCCHI, u polju III — VIR. Glava Cererina, ovjenčana klasjem, na desno. Do nje na lievo klas, na desno ječmeno zrno.

Rev. L · FVRI — CN · F. Kurulska stolica. S objuh strana po jedne fascies sa sjekirami. — Kovan g. 700 (54 pr. Is.).

Cohen: Turia br. 17. — Mommsen br. 286; — mod. $4\frac{1}{4}$; tež. 3·71, običan.

Familia Livineia.

12. REGVLVS — PR. Glava Regulova na desno.

Rev. L · LIVINEIVS — REGVLVS. Sella curulis. Do nje sa svake strane po tri fascies.

Kovan g. 716 (38 pr. Is.) od monetara L. Livineia Regula.

Cohen: Livineia br. 4, 5 fr.; — mod. $4\frac{1}{4}$; tež. 3·79.

Familia Lucretia.

13. Glava Solova sa zračastom krunom, na desno.

Rev. TRIO — L · LVCRETI. Polumjesec i sedam zvijezda.

Kovan oko g. 673—685 (81—69 pr. Is.).

Cohen: Lucretia br. 2. — Mommsen: br. 249 a., 3 fr.; — mod. $4\frac{1}{4}$; tež. 3·10 (ali fali velik komad), običan.

Familia Marcia.

14. Glava Apollonova, ovjenčana lovor-viencem, na desno.

Rev. L · CENSOR (inus). Gol Marsyas, noseći mieh na lijevom ramenu, podigao desnicu. Za njim na stupu neki kip.

Kovan oko g. 667—673 (87—81 pr. Is.).

Cohen: Marcia br. 23, C. — Mommsen: br. 230, c.; — mod. $3\frac{1}{4}$; tež. 3·78, običan.

Familia Memmia.

15. C · MEMMI · C · F — QVIRINVS. Bradata glava Quirinova, ovjenčana lovor-viencem, na desno.

Rev. MEMMIVS · AED · CERIALIA · PREIMVS · FECIT. Sjedeća Cerera drži u desnici tri klasa, a u ljevici baklju. Pred njom zmaj.

Kovan oko god. 680–704 (74–50 pr. Is.) od C. Memmija, sina praetora od god. 696 (58 pr. Is.), koji je bio valjda onaj consul od g. 720 (34 pr. Is.)

Cohen: Memmia br. 10. — Mommsen: br. 291 b., 3 fr.; — mod. 4¹/₄; tež. 3·53, običan.

Familia Naevia.

16. S · C. Glava Venerina sa diademom, na desno. Pred njom slovo A.

Rev. C · NAE (vius) BALB (us). Victoria na tropregnu, na desno. Obod izrezuckan (dentelée).

Kovan oko g. 673–685 (81–69 pr. Is.).

Cohen: Naevia br. 1, C. — Mommsen: br. 251; — mod. 3²/₃; tež. 3·62, običan.

Familia Quinctia (?!)

17. Ovjenčano poprsje Heraklovo sa lavjom kožom i buzdovanom na lievo.

Rev. TI · Q. Dole na pločici izdubeno D(e) S(enatus) S(ententia). Konjanik sa dva konja na lievo. Pod konji miš. U polju slovo N.

Kovan oko g. 640–650 (114–104 pr. Is.). Praenomen Tiberius ne nosi nijedan dosele poznati član ni obitelji Quinctia, ni Quinctilia, stoga je veoma dvojbeno, da li taj novac pripada kojoj od ovih obitelji ili kojoj drugoj.

Cohen: Quinctia br. 7. — Mommsen: br. 191, 3 fr.; — mod. 4; tež. 3·78, običan.

Familia Scribonia.

18. BON · EVENT — LIBO. Mladjahna glava na desno.

Rev. Gore PVTEAL, dole SCRIBON. Žrtvenik sa lovor-viencem i dvijema lirama.

Kovan oko god. 700 (54 pr. Is.) od L. Scribonija Libona, pristaše Pompejevoga za gradjanskoga rata, koji je bio g. 720 (34 pr. Is.) consulom.

Cohen: Scribonia br. 9. — Mommsen: br. 274, c 2 fr.; — mod. 4; tež. 3·90, običan.

Familia Sergia.

19. Ro MA — EX · S · C. (O manje od ostalih slova). Glava Rome sa krilatim šlemom, na desno. Za glavom ✕.

Rev. M · SERGI — SILVS Q(aestor). Konjanik sa šlemom i oklopom jureć na lievo, drži u rukuh štit, mač i kosmatu glavu neprijatelja (Galla).

Kovan oko g. 640 (114 pr. Is.), kako se čini od oca urotnika Catiline. Slika predstavlja jednoga od predjih te obitelji, jednorukoga M. Sergija Sila, koji se je odlikovao u ratovih sa Hannibalom i Galli.

Cohen: Sergia br. 1. — Mommsen: br. 162, 2 fr.; — mod. 4; tež. 3·62, veoma običan.

Familia Tituria.

20. SABIN. Glava kralja T. Tatija, na desno.

Rev. L · TITVRI. Victoria sa levor-viencem na dvopregu, na desno. Dole IIII.

Kovan oko g. 665—670 (89—84 pr. Is.), valjda od onoga Titurija, koji je ratovao proti Sertoriju.

Cohen: Titurija br. 1, C. — Mommsen: br. 214, c.; — mod. 3³/₄; tež. 3·51, običan.

C. Julius Caesar.

21. Glava Venerina sa diademom, na desno.

Rev. CAESAR. Aeneas stupajuć na lievo, nosi Anchisa i palladium
Kovan 705 (49 pr. Is.).

Cohen: Julia, C.; — mod. 4; tež. 2·97.

M. Junius Brutus,

ubojica Caesarov.

22. LIBERTAS. Glava božice Libertas sa diademom, na desno.

Rev. BRVTVS. Consul stupa izmedju dva lictora, koji nose fascēs.
Pred njimi stupa accensus (telal).

Kovan oko g. 696 (58 pr. Is.), kad je valjda Brutus bio redoviti monetar.

Cohen: Junia br. 21. — Mommsen: br. 266, b. 3 fr.; — mod. 4¹/₂; tež. 3·50, običan.

23. PIETAS. Glava božice na desno.

Rev. ALBINVS · BRVTI · F. Dvie ruke drže krilat caduceus.

Kovao oko g. 710—711 (44—43 pr. Is.) Postumius Albinus Bruti filius.

Cohen: Junia, 4 fr.; — mod. $4\frac{1}{3}$; tež. 3·35.

M. Antonius.

24. ANT · AVG — III VIR · R · P · C. Brod sa vesli.

Rev. LEG · VII. Legijski orao izmedju dva bojna znaka.

Cohen: Antonia C; — mod. $4\frac{1}{4}$; tež. 3·54 (ali fali malen komad).

Cleopatra,

kraljica aegypatska.

25. CLEOPATRAE · REGINAE · REGVM · FILIORVM · REGVM. —
Glava Kleopatrina sa diademom, na desno.

Rev. ANTONI · ARMENIA · DEVICTA. Glava M. Antonija na desno. Za njom jermenska tiara.

Cohen: monnaies imp. I. br. 1, 40 fr.; — mod. 4; tež. 3·70.

Augustus

(30 pr. Is. — 14 po. Is.)

26. CAESAR — AVGVSTVS. Glava Augustova na desno.

Rev. OB CIVIS — SERVATOS. Hrastov vienac, u kojem štit sa nadpisom S · P · Q · R — CL · V.

Kovan g. 733 (21 pr. Is.).

Cohen: monn. imp. I. br. 180, 3 fr.; — mod. $3\frac{3}{4}$; tež. 3·76.

27. Q · RVSTIVS · FORTVNAE · ANTIAT. Dva ženska poprsja na basi, koja se svršuje sa oinovimi glavami, na desno.

Rev. CAESARI · AVGVSTO. Dole EX · S · C. Žrtvenik sa nadpisom FOR · RE.

Kovan god. 735 (19 pr. Is.)

Cohen: monn. imp. I. br. 379, 10 fr.; — mod. $4\frac{1}{4}$; tež. 3·68.

28. CAESAR · AVGVSTVS · DIVI · F · PATER · PATRIAE. Glava careva ovjenčana lovor-viencem, na desno.

Rev. C · L · CAESARES · AVGVSTI · F · COS · DESIG · PRINC · IV · VENT. Caius i Lucius drže svaki po jedan štit i sulicu. U polju gore simpulum i augurski štap.

Kovan god. 752 (2 pr. Is.).

Cohen: monn. imp. I. br. 87, C.; — mod. 4; tež. 3·72, (ali fali malen komad).

Zlatar je vidio još dva takova komada u bivšega posjednika njihovoga. Jos. Brunšmid.

Kako valja čitati napis na pečatu Zavaljskoga manastira.

U drugom »Viestniku« ove godine g. Vid Vuletić Vukasović pokazao je nekakov pečat, kakov da je u Vasiljevačkom manastiru na Zavali u Hercegovini. A na tom pečatu zapisano je nešto slovjskim pismom (Klementovim); a to on latinskim slovi ovako čita: »† Pečat z(bora) Vovedonskoga i hrama; pr(esvje)tij n(ašoj) B(ogoro)d(i)ci manastira Zavale. — ot H(rista) 271 (t. j. 1271)«.

No **ПЕЧАТЪ: БОВЕДОНСКОГА**, kako je na pečatu, ovo su samo dvie rieči; ovdje nije ter nije treće: »z(bora)«; šesto slovo po redu nije ni *zemja* (z), kako je u Viestniku prepisano, ni *zělo* (z ili s), kako on tvrdi, da je, nego *jer* (т), svršetak prve rieči, kako to ona i potrebuje. Jer, a to Miklošićev riečnik kaže, i **ПЕЧАТЪ** su pisali i **ПЕЧАТЪ**: nekomu je ta rieč ženskoga, a nekomu mužkoga spola. Ako bi bila napisana bez *jera*, bilo maloga ili veloga, to bi pogrješka bila! A što je taj *veli jer* totu na *srebrnoj* pločici *mrvicu* drugačiji, nego gdje god na *harti*, to nikoga razumna držim, da ne može smutiti. No, da je trinaestoga vieka netko rieč **СЪБОРЪ** pisao sa z (zělo). i još, da je tu rieč onako skraćivao, to je teško i preteško uzvjerovati! Apak i ne pristoji ta rieč drugim, koje su za njom. Zato sam ja držao, da će g. Vuletić sâm brže bolje u trećem broju poreći, što je naglo odsudio. Ja pravo za taj razlog nisam htio ovoga svoga izpravka poslati za taj broj. No, ako ne bih ja, bi sto drugih poslalo ovaj ovako lagak izpravak.

No još nešto imam reći. **БОВЕДОНСКОГАИ - ХРАМА**, ovako je ovdje na pečatu, pak po redu trinaesto slovo držim, da je **И** = *i*, kako je u tumaču, a ne **И** = *n*, kako je u prepisu. No, ako je ovo **И** (a po obliku jest), nije, nemože biti zato, da sveže ove dvie rieči, jer one toga ne trebaju; nego možda zato, da ovoj prvoj rieči raztegne zadnji slog (**ГА**), onako kako je gdje to pisao: *ovogaj*, *togaj*, *segaj*, *sadaj*, *tadaj*, *onadaj* i t. d. Ili je ono zato ovdje, ili je posve bez razloga. Ako je pak ovo za **И**, tako bi mogla biti skra-

čenica: **НАШЕГА**, ako i ne pristoji to vele. A nije pravo napisana ova prva, nego bi imala biti: **ВЪВЕДЕНСКОГА**, jer potiče od **ВЪВЕДЕНІЕ**; no više je zamjeriti za drugo *o*, nego za prvo. A sada tamo da izriču: *vavedenski*, a ne: *uvedenski*; jer možda još vide, (kako u nas) razliku u predlozima *v'* i *u*, što je južnim Slovjenom u mnogom mjestu latinski, a još više talijanski jezik i stari pravopis žalibože smutio. A za ove tri skraćenice: **ПР(ЪСВА)Т(Ъ)НЪ И(АШЕА)?** **Б(ОГОРО)Д(И)ЦЫ**, očito je da su u genitivu. No ovaj ovakov genitiv više je na Rusku.

A sve ovako: **ПЕУАТЬ ВОВЕДОНСКОГАН(?) ХРАМА ПР(ЪСВА)Т(Ъ)НЪ И(АШЕА)? Б(ОГОРО)Д(И)ЦЫ МОНАСТІРА ЗАВЛАС. Ѡ Х(РИСТА) СОА'** (valja da na mjesto: **•АСОА**). Dr. Ivan Črnčić.

Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini.

I.

Crkva na Zavali (u Popovu Polju).

1. † ИЗВОЛЕНІЕМЪ ОЦА ПОСПЕШЕНІЕМЪ (СЪН)А ИСВРШЕНІЕМЪ
СТАГО
2. ДѦХА ПОПИСА СЪ СЫНЪ СТЫ (ВОЖ)НИ ХРА ТРѦД(ОМ) И УРДІЕМЪ
ѠТЦЪ И БРАТІЕ
3. ИЖЕ СЪ ТРѦДНИШЕ ѠСЕМЪ ДѦЛОУ БЪ ДА И ПРО ТИ. ПИСА СЪ ПРИ
ВЕ // // ШЕНО *slijedi crta* АРХІЕПІКОПС СРЪБК О
4. КЪ ПАІСЕЮ ПРИ(МИ)ТРОПОДИТЕ ХЕРЗЕГОВКО
5. КЪ СЪМОНЪ. ЛОС

З. Р. К. З. (7127)

Čita se: † Izvolenim' oc(a) pospješenjem, (s'n)a isvršenim' stago Dha popisa se sii sti (Bož)ni hram trud(om') i usrdiem, otc i bratie iže se trudiše osem delu B da i u prosti. pisa se pri ve // // šenom (*slijedi*) arhiepiskope Srbskom

Kyr Paiseju pri(mi)troplite h rcegovskom

Kyr Symeonu. Lote. — 7127 = 1619.

U spomenutomu su nadpisu u svezi:

II. crta	— ѿтзъ	u svezi je	т	sa з.
III.	» — твѣдише	»	» т	» р. и sa ш.
	» — данх	»	» а	» н.
	» — прости	»	» п	» р. т sa н.
	» — писа	»	» п	» н.
	» — при	»	» п	» р.
	» — архіепископѣ	»	» а	» р.
IV.	» — при	»	» п	» р.
	» — митрополитѣ	»	» т	» р.
	» — херцеговском	»	» р	» з.

Spomenuti je nadpis kistom napisan na svodu stupca (sa zapadne strane) kod vrata, biva u crkvi *Vavedenije*, čuvenoga vazilijanskoga manastjera na *Zavali*. Manastjer je od davnijeh davnina, a to nam svjedoči pečat, da je obstojao i XIII v., t. j. 1271 (*Vidi Viestnik 1886. str. 36*), te je bio popravljan više puta, kako to ispada po sljedećoj listini i t. d.:

1. АСПО ѿД РОЖД АСПВ РИСНОКА НА АЧ ѿ ѿ (1718)
2. ПРЕКРЕСМО ЦРКВЪ И ѿ ПѦ АРАУЪ ДАДС
3. ПГЪМАН ВАСИАНЕ . ЦСКНИЪ . А КНЕЗ МИЛОШЪ
4. ДВА ЦСКНИА . КОНКОДА ПЪКО ПЛАДИЪ
5. ЦСКНИЪ А КОНКОДА АЛЕКСА КАДНЕВИЪ
6. ЦСКНИЪ. -- i t. d.

Ovako slijedi odulje čislo bogoljubnijeh prinosnika, al ovdje nije mjesta, da se iz manastirskoga *Op taka* priobći čitava listina, al  e se to uraditi u drugome listu. — Crkva je bila i u posljednje doba prekrivana, a to je ukresano na pragu sa strane, na vratima:

1833
 ПРЕКРИ
 СС
 ОВАН
 ХРАМ:

Crkva je (pa i manastjer) ukresana u živcu kamenu, baš onako u kosi kao neke nekropole u Misiru, te je samo dogradjivana sa strana. Iznutra su u crkvi po prilici sljedeće dimensije, biva: Otar 4-50 met., hram s otara dalje 8-50 met. U sve je duga crkva 13 met.  iroka po sriedi 6-50 m. Visoka na sriedi 5-20 m. — Crkva je iz-

mjerena samo iznutra, a to se nikako nemože s dvora, kaoniti što je ukresana u poli (litici). Nad otarištem je liep kubet, te je crkva tipa bosansko-bizantinskoga. Crkva je sva živopisana, biva miri su joj naslikani *a fresco*, a to *pisa se godine 1619*, kako nam svjedoči gore navedeni nadpis. Tu ti je potanko (dakako po tipu bosansko-bizantinskomu) život Hristov i različitijeh božjijeh svetitelja i mučenika. U otaru su svetitelji, a po *duvaru* ponajviše su mučenici, te je tu slika i iz staroga uvjeta, biva žrtva Avramova i hram

- СВѢДѢНІА.** Od slovinskijih su svetitelja udareni samo ovi: *Sveti Sava* i *Sveti Arsenije*. — Svi ti gotovo Sveci drže u ruci po *listu* (vrpcu), a na njoj je upisana po koja izreka iz staroga ili novoga uvjeta. — S desne je strane na svodu napisan *kondak* hramu, t. j. *crkvena pjesmica*, a poviše sjevernijeh vrata (na ulazu u otar) udaren je *tropar* hramu. — Navesti mi je i dva zavjetovna nadpisa:
1. † (ДА СЕ ЗНА) ШТО ПРИЛОЖИ НИКОЛА КЪЮН . . . ~ ~ МАРИА
 2. ШЕКИКЪ ѿ СНО ПСВИЦЪ, Х. (600) АСПРИ. БГЪ ДА ГА ПРО-

СТИ . . . ~ ~

Čita se: † (Da se zna) što priloži Nikola Kujun(džija) Marija Šević, u siju pevnicu 600 aspri, B(o)g da ga prosti . . . ~

Spomenuti je nadpis kistom napisan više stупца (na svodu), na južnomu dielu crkve (sa istočne strane).

. . . . МОНАХЪ СЪ БРАТІАМИ БЪ ДА ИХ ПРОТИ . . .

Čita se: . . . Monahu s bratiami, B da ih prosti . . .

U svezi su:

БРАТІАМИ, u svezi Т са і, а са м і са н. — ДАМХ u svezi а са н.
ПРОСТИ u svezi и са р.

Ovaj je utarak nadpisa (napisan kistom) s lieve ruke, na sjevernoj strani. — Ovo je samo po debelu s epigraphičkoga gledišta, te mi je preporučiti kakvu *strukovnjaku*, *arhitektu*, a da bi ozbiljnom razpravom opredjelio pravo doba ovakoj liepoj starini. Dapače uzgrede mi je napomenuti, da *živopisi* na *duvaru* nijesu, bogzna, remek djelo kakva prvaka slikara, al svakako dosta zasjecaju za Herecg-Bosnu.

Obrazi su u svetitelja oduljeni i ocijedjeni, a brade duge te izgledaju kaoniti veliki pokornici, a da dobiju slavu rajsku.

U manastjeru je na *Zavali* starinski *Opštak* napisan na staromu lanenomu papiru, te je negda bio krasno i uvezan. Spome-

nuta je knjiga vis. 0·28 m., a šir. 0·20 m. S početka je naputak (napisan krasnijem ćiriliskijem pismenima):

Ѡ ХОТЕ ЦѢИ ВЪ ПИСА

ПИСА СЕ ВЪ СПОУЮ ПРСКОМНДЮ:

Po naputku je *pomenik*, te ovako započimlje:

1. ЗДѢ НАУИНАСЕМЪ ПОМѢНИКЪ †
2. СРѢБСКЫИМЪ ГАМЪ: —
3. ПОМѢНИ ГИ БЛГОУТНАГО ПѢМА
4. ГНА СРѢБСКАГО СЪМѢОНА ПИ.
5. МОНАХА, И МΥΡΟΠΟΥЦА.
6. ПОМѢНИ ГИ ПРѢКАГО АРХІЄПКОУА
7. АНКЪ ОХЪ СТЫНЬ АРХІЄПКИА . . .
8. САВОУ СРѢБСКАГО . ПОМѢНИ
9. ГИ АРХІЄПКИА . АРСЕНІА . ПО
10. МѢНИ ГИ АРХІЄПКИА САВОУ.
11. ІОАНИКУА :: — — — :: :: :: —
12. ПОМѢНИ ГИ ДШЕ РА СКОН ВЪЦР ПЫВЫ
13. АРХІЄПКИА . КАСІАІА ТРѢБЪИМЕ
14. АРХІЄПКИА . КАЛКА

Ovako ti slijedi naprijeda *pomenik*, te je tu na stotine napolmenuto bogoljubnijeh duša, sa svijeh strana naše domovine, te se po tomu pozna, koliko je bio glasovit manastjer. Spomenut mi je, da je tu istaknut i čuveni manastjer *Žitomislīci* (kod Mostara), te je tu *pomenik* i *Miloradovićima*, koji se još nazivlju i *Hrabreni*.

U *Opštaku* su bile napisane mnoge sgode, te sam jih nekoliko i prepisao, al je posred knjige iskinuto mnogo strana, pa mi eto kazaše *jeromonasi*, da je tu bilo veoma zlamenitijeh stvari (to su

čuli od usta do usta), pa je jednom došao u manastjer nekakav *vladika Fanariot*, te je to sve varvarski poparao, a da nestane uspomene za dojučer naraštaj.

Do dužnosti mi je, da pokažem veliku cieniu spomenutoga *Opštaka*, a to će po sebi ispasti, jer je u njemu zabilježeno bogoljubnika baš iz najdaljijeh zemalja, a to eto prepisujem negdje po srijedi:

БЛУКА	СОМБОРЬ	ХРЪВАТИ
монаха ¹	андрію	богдама
лишониѧ	милиѧ	дмишра
лишанасіѧ	петра	рашка
дмишра	николоу	тодора
богоя	живка	дмишра
медака	гакрила	вѧкослав i t. d.
илію	индію	
миликовѧ i t. d.	илію i t. d.	

КРУКЪ САНѢАКЪ БЕЛАНСКО ПОЛІЕ

рашка	радѧла
савѧ	цеѧемѧ
милоша	нимсоу
радосѧва	марѧѧ
рашка	микѧѧ
вѧѧка	сладѧѧ i t. d.
вѧѧѧ	
продѧѧ i t. d.	

Još ti je u crkvi kujigoshrana, te je tu dosta znamenitijeh knjiga, al nijesam pregledao, s nestašice vremena, nego sljedeće:

U »*sljedovanomu psaltiru*« je na početnomu listu katizama i mjeseca grb u viencu, te ga drži andio. Grb je dvogubi orao sa krunom na svakoj glavi, a na pola je spuštenijeh krila. Izmedju dvije glave je inicijalno slovo Б, te se čita: **БЛАГОУВЪРНИ**. S lieve niže glavâ monograma: (u svezi **ГН** = **ГОСПОДНИ**; s desne monograma u svezi **ГЮ(раи)**, a na prsima orla **ЦР** u svezi **ЦР(носѧѧѧ)**. Ispod krila je s lieve strane zviezda, tako s desne, pa niže čapeti (pandža).

Rečeni *sljedovani psaltir* veoma je riedka knjiga, te mislim stavno, da je *Obodski*. — Na početnomu listu *Ohtoiha petoga glasa* je grb Božidara Vukovića iz Podgorice, te je ovako sastavljen: Poviše spletena uresa je . **ІС** . **ХС**. U rečenomu je uresu vienac, a u

viencu grb, štit. Za grbom je jednoglavi orao raširenijeh krila i izplažena jezika. Polje je razdijeljeno popriečno velikijem pásom, a uza nj uzlazi, put lieve, mletački lav izplažena jezika. Pred lavom je na pásu crvenijem slovima ГНЬ (t. j. г(о)с(поди)нь). U gornjoj je česti polja, s desne strane, БО (t. j. бож(ударь), a u donjoj cesti polja, s desne, БОЕВЪДА. Na dnu uvodne glave ili naslovnoga lista, napisano je:

1. НАУЕШЕСЕ ПИСАТИСИ ІЕ СТЫЕ ПБЖТВИ

2. ІЕ КНИГЫ, ГІЕМ Ы ѠХТОНХЪ

Crvenijem slovima:

1. ВЪ ЛѢТО. З̄ М̄ Д̄ (7044 = 1536) КРОУГЪ САНЦА

2. СІ. (t. j. 16.) А̄ ЛОУНЪ ДІ * — (t. j. 14).

Slijede krasni vezovi.

U *Jevangjelju*, štampanu u *Mrkšinoj* crkvi, ovako piše na svršetku knjige:

1. СЪКРЪШИШЕ СЕ СІ СТЫЕ І БОЖЪСТАВНІЕ КНИГЫ

2. ІРІ ХРАМЪ СТО ВЪЗНЕСЕНІА ЁЖЕ ІЕ МРЪКШИНА

3. ЦРКВА. ВЪПОДЪ КРИЛІЕ УРЪНІЕ ГОРЫ. ВЪ ЛѢТО. З̄ О (t. j. 1562)

4. КРОУГЪ САНЦОУ. ГІ. (13) ЛОУНЫ. А. (1.)

5. МСЦА ІОНІА

6. К. Д. (24) ДНЬ. АЖЕ Ѡ УЪСТВОМЪ Ѡ РЕКЕ РЕКОМІЕ ДРИНА.

Ovdje je udareno simetrički sedam zvjezda, t. j. tri crne, a četiri crvene. Upisano je crvenijem slovima:

СЛѢВА СЪКРЪШИТЕЛІО БЪ НАШЕМОУ ВЪ ВЪКЫ АМІШК

Kazao mi je vrli iguman gosp. Hristifor Mihajlović, da je još u crkvenoj spremi dobar broj rukopisnijeh i štampanijeh listina, a i riedkijeh knjiga, kao n. p. izdanja *Trojana Gundulića*, tiskara itd.

Marastjer je na Zavali uz samu crkvu, te se u nj ulazi ispod duga *čemera* (svoda) taman kao da ideš gdjegod ispod zemelje. Tu

su ti golema vrata, sva okovana, taman kao na tvrđjavi. Kad si prošao ispod *ćemera*, onda te eto istom pred crkvu, a ispred crkve opeta ispod uzahna *ćemera* ulažiš u manastjer. Manastjer je ukresan u živcu kamenu, te su u njemu celijice uske i mračne, a da je čovjeku do goleme nevolje i pokore, da tu stanuje. Iz manastjera je u brdu otvor, te se moglo u teškoj potrebi i pobjegnuti na drugu stranu, a to kroz brdo. Za manastjerom je *gjačko groblje*, a pred manastjerom, *kalugjersko*. — Ovo ti je kao kakva tvrđjava, te se iz nje vidi Popovo polje, pa su se eto odovle kršćani i branili proti nekrstu, a umjetnosti u njemu ni traga, no sve pusta utvrda. (Sliedi dalje). V. V. V.

D o p i s i.

1. U Korčuli, dne 12. travnja 1886.¹ — I. U selu Ravnom (poviše Popova polja) na *Oblatu* je (glavica) crkvice sv. Mitra, a kod nje su dvije staro-bosanske ploče bez simboličkih znakova. Kod golemije je ploče (na glavi) ogromna pola uzgori, a na njoj je u bassor. usječen krst, tako rečenog oblika *patens*, visok m. 0,71; a u perima mu je, s kraja na kraj, m. 0,34.

U Ravnomu je, niže crkve, na *gomili* dvadeset staro-bosanskih spomenika:

1. Ogromna ploča, a na njoj balčak od mača.
2. Stećak (slabo ukresan), a na njemu dvije kupe.
3. Ploča. Na njoj je krst oblika kao teutoničkoga.
4. Ploča. Rázbijena je, a na njoj se jedva pozna balčak od mača. Sve su ove ploče slabo ukresane, te su ponajviše izrazbijane.

Kod *Ivanje* je crkve, u Ravnomu, staro-bosansko greblje, te sam tu u sve nabrojio jedanaest spomenika:

1. Ogroma ploča. U posljednje je doba bio kod nje zasadjen krst, a na njemu pismo:

IC . XP
BOH — KO . CAATA
869.

Po svoj prilici pokojnik je bio ukopan pod staro-bosansku ploču, a ovo su rietki slučajevi, da će se kogod u Herceg-Bosni ukopati ispod *grčke pločetine* (tako narod kaže), pa s toga ću ovo i napominjati, a da se nebi kadgod sgodila kakva pometnja u znanosti.

Još mi je poznat slučaj u *Čepikućima*, gdje je bila ukopana *okuženica Klarica Sugjina*, a početkom ovoga vieka.

¹ N. Vicstnik 1886. str. 52.

2. Ploča. Na njoj je štit, a u štitu polunjesec okrenut s istoka put juga. Za štitom je mač.

3. Ploča. Na njoj je štit, a u štitu polunjesec okrenut put zapada. Za štitom je mač.

4. Ploča zarubljena. Na njoj je štit. Preko štita je popriečno pás, s lijeve put desne. Za štitom je mač.

I u ovomu su greblju spomenici slabo izradjeni.

Na putu su, kod rečene crkvine, četiri spomenika, biva tri bez znakova, a na jednoj je ploči samo krst *jabučastoga* oblika.

U *Tegu* je za *Kulinskom* jedanaest spomenika:

1. Stećak zarubljen. U vrhu je ravan poput ploče. S donje je strane stećka, u prvome zarubljenomu liku, kolo od sedmero čeljadi, biva troje muško i četiri ženke, te se kolo okreće put lijeve. U donjemu su liku ili razdjelku četiri životinje kusa repa, kao koze, te su okrenute put lijeve. Na nogama je spomenika u vrhu ruža, a ostalo je pokvario lišaj. S gornje se strane nepozna ništa, kacnuti što je stećak zarastao u lišaju. Na glavi je (spomenika) štit razdjeljen popriečno, s lijeve put desne, velikijem pásom. U gornjoj je strani štita polunjesec uzgori, a za štitom je mač.

2. Ploča zarubljena. Na njoj je ukresana ruža.

U *Jasenju* je pet spomenika, biva, to su ploče (poput stećaka) bez znakova, a samo je jedna urešena na granje.

U Ravnomu je u matici (Maloj Gospi) sada spremljena za velikijem otarom ploča sa slijedećijem nadpisom:

ГРАДН • БОШКО •	Gradi. Boško.
НИКОЛА • И НИК	Nikola. i Nik
ОЛА • АНДРИАШ • НА	ola. Andriaš. na
СЛАВЪ • БОГА • И СТЕ	slavu. boga i s(ve)te
ГОСПЕ • И БЛАГ'СОВИ	Gospe. i blag(o)sovi
БИСКЪП • НАКОН • У	biskup. nakon 1.
Б • О • И • ГОДИНА • ПОРОДА	5.7 8. (1578.) g. poroda
ИСУСОВА • НА • ШЕ ЖУНА •	Isusova. na. še(st) žuna.
ИНСА • ФРА БАЗИЛИО •	
РАВНАНИН •	Pisa. Fra Bazilio. Ravnarin.

Ploča vapn. vis. m. 0,36; šir. m. 0,41; deb. m. 0,10. Ploča je liepo zarubljena na tri strane, a a donjemu je rubu nadpis *fra Bazilija*. Ovo je riedak primjer tako čiste staro-bosanske epigraphike, pa je s toga strogo prepisan i donasan, te mi je do nade, da će mi ovoga puta ispasti bez pogriješaka (Usp. Bol. Arch. god. 1881. br. 2. i Slovinac god. 1883. (VI.) br. 31. str. 485.).

* U svezi ar.

Iz Ravnoga, preko polja, sah. i pó hoda je selo *Veličani*, a nize sela, kod Vidove je crkve starobosanska nekropola. Ovgdje je do šestdeset i dva spomenika, te jih počimljem opisivati sa dna groblja, a spomeniču samo stećke sa znakovima:

1. Preogromna ploča. Porubljena je, a na njoj je krst.
2. Ploča porubljena. Sa strane joj je krst oblika na djetelinu štit porubljen, a u njemu ruža.
3. Stup. U vrhu je deblji. Na njemu je s jedne i s druge strane po krst.
4. Ploča. Uza nju je stup, a na stupu je s jedne i s druge strane po ogromni krst sličan onome na *Oblatu*.
5. Ploča. Na njoj je ukresan bat.
6. Ploča. Na njoj je krasno zarubljen štit, a za štitom mač.
7. Ploča poput stećka. Na njoj je uzdignut krst. Ploča je naslonjena na druge ploče.
8. Ogromni krst (prebijen). U gornjoj mu je strani uzdignut polunjesec okrenut niz doli, pa popriečno zakrivljeni pastjerski štap, a na perima po ruža (uzdignuta).
9. Stećak u vrhu širi. Ukrašen je arhitektonički. S gornje mu je strane pet redova stupovlja, na glavi tri, s druge strane pet, a na nogama tri.
10. Stećak u vrhu širi. Porubljen je i narešen arhitektonički. S gornje mu je strane sedam redova stupovlja, na glavi tri, na donjoj strani sedam, a na nogama tri.

Oko stećka je odulji nadpis (Usp. Viest. 1886. str. 14—15) u četiri reda, te se u njemu spominje *gospodin Kralj Tvertko*. U ugovoru bana bosanskoga Tvertka sa obćinom Dubrovačkom (od god. 1367.) spominje se, uz ostalu vlastelu — **И ТЕРВѢТЪ КРАЉОГ, а u spomenutom nadpisu СТЪНЬКО**; te po svoj prilici, nadpis spada istoj dobi, a ne *Tvertku Tvertkoviću*, od kojega isto postoji darovno pismo gradu Dubrovniku, a to od god. 1420.

11. Stećak zarubljen. Naslonjen je na podstavak. Svršuje se u trostran ležeći bridnjak sa osnovicama nagnutijem unutra. Urešen je arhitektonički, biva s gornje mu je strane šest redova stupovlja, s donje isto, na nogama tri, a na glavi jednako tri.

12. Ploča. Uza nju je stupić sa krasnijem krstom *prosta oblika*.

13. Stećak poput ploče (utonut je u zemlju). Urešen je arhitektonički, biva s donje mu je strane sedam redova stupovlja, na nogama četiri reda, isto tako na glavi, a s gornje strane zastupa drača.

14. Ploča prosto porubljena.

15. Ploča porubljena na grane. Na glavi je nadpis *Raća Galičića* (V. Viet. 1886. str. 37.).

16. Ploča. Na svakoj joj je čošci po ruža. U dno groblja je crkvica.

Vid Vuletić-Vukasović.

2. U Korčuli, 29 svibnja 1886. — Veleučeni gospodine! Ovijeh sam dana iztraživao po ostrvićima oko Korčule, te mi pošlo za rukom (Nikola Fabris je ugledao), da nadjem u procijepu dragocijen probušen čekić na ostrviću *Kamenjaku*. Ovaj predhistorički čekić od *diaphanoga*

je porfir, te teži 535 gr. Veoma je fino ugladjen i uradjen, da bi rekao, jučer su ga izgladili. Ekseplari u Spljetskomu muzeju i u Dra. Botteri veoma su krupno i prvobitno djelo prama ovome. . . . Ovi je dana opeta iztraživati po ostrvičima; a oko Korčule jih je četernaest i više na broju.

Vid Vuletić-Vukasović.

3. U Rimu na 29. srpnja 1886. — Veleučeni Gospodine! Vi mi poslaste nešto pisana olovnom pisaljkom a prvim slovjenskim (Ćirilovim) pismom na četirih harticah, pripomenuv mi, da je to prepisao Vaš vridni pisar Bonifačić rodom bašćanin, pak da neka ja vidim, je li vriedno obznaniti to u Viestniku.

Ovo su napis, ter jednoga je nekoliko na jednoj a nekoliko na drugoj hartici. Pak za taj napis Bonifačić je istom pisaljkom na tih dvih harticah pripomenuo, da je u Vrbniku (na Krčkom otoku) u stolnoj crkvi na velom oltaru. No i ja sam taj napis nekada, brže da 1868 godine vidio i prepisao. Na tom oltaru je nekakova slika, pak evo što je pokraj te slike ter za nju napisano:

a.

✠. ϕ. ρ. θ. ΩϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞϞϞ
 ϞϞϞϞ Ϟ ϞϞ (naopak!) Ϟ Ϟ
 ϞϞϞϞϞϞϞϞ ϞϞ Ϟ ϞϞϞϞϞ ϞϞ
 ϞϞϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞ Ϟ ϞϞϞ(Ϟ)
 ϞϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞϞϞϞϞϞϞϞϞ
 Ϟ(ϞϞϞϞϞϞ)Ϟ Ϟ ϞϞϞ Ϟ ϞϞϞϞ
 ϞϞ ϞϞϞ ϞϞϞ ϞϞϞϞϞϞ
 ϞϞ ϞϞϞϞ ϞϞϞϞϞ ϞϞϞϞϞϞ

b.

Ϟ Ϟ Ϟ ϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞ
 Ϟ(Ϟ) ϞϞ ϞϞϞ ϞϞ ϞϞϞϞϞ ϞϞϞϞ
 ϞϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞϞϞϞϞ Ϟ Ϟ ϞϞ
 ϞϞϞϞ ϞϞϞϞϞϞϞϞϞ ϞϞ. ϞϞ
 Ϟ ϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞϞϞ
 ϞϞϞ Ϟ ϞϞϞ ϞϞϞϞϞ ϞϞϞϞϞ
 ϞϞϞϞ Ϟ ϞϞϞϞϞϞ ϞϞ ϞϞϞϞϞ
 ϞϞϞϞ(Ϟ Ϟ)ϞϞϞ Ϟ ϞϞ ϞϞϞϞ?
 Ϟ(ϞϞϞϞϞϞϞϞϞϞ?) ϞϞ(ϞϞϞϞϞ
 ϞϞϞ?)

t. j. 1599, miseca aprila 17 bi postavljena ova načinba od ankunij, u vrime prisvetloga i poštovanoga gospodina kneza Ivana od Ture biskupa Karčkoga,¹⁾ ka bi činjena učiniti u Bnecih od menie²⁾ Madina Cetovića kotoranina po naredbi poštovanih gospodina popa Barića³⁾ Bozanića⁴⁾ plovana⁵⁾ i popa Barića Fugošića⁶⁾ i ostalih poštovanih muži u ovo vrime (?) prokuradurov (?) Vrbanskih (?) ili va Vrbnici?)

Slici je i do desnoga (a to je gledaocu lievi) i do lievoga okvira na dnu pridano po nekoliko daske, pak na tih dvih daskah je ovo napisano, ovaliko (a), razredjeno na šestero, na desnoj, a ovaliko (b), razre-

¹⁾ od 1589 do 1623.

²⁾ valja da: mene.

³⁾ Bartolomej.

⁴⁾ 1556 g. dva popa Barića Bozanića (»pbr. Barichius Bosanich«) bijahu u Vrbniku. Najstarija Poviest na 146 s.

⁵⁾ »Barić Bozanić« jur 1590 na 29. julija bijaše tu plovanom. kako kaže nekakova izprava

⁶⁾ »pbr. Barichius Fugosich« jur u onom pismu od 1556.

djeno na sedmero, na lievoj, ter totu je jur izčezlo nekoliko slova, kako to evo moj prepis kaže. A s ovim se slaže, malo da ne posve, i Bonifačićev, i jošte samoga Vrbanskoga sadanjega župnika vriednoga Antona Matanića, koji su mi po mojoj želji skoro poslali, i još mi pokazali (jer sâm toga nisam bio onda razgledao), kakova je ta slika. Totu je devetero naslikano; na vrhu: kako Majka Božja uzilazi na nebo, ter ju nekoliko angjela prati; poda tim: sv. Andrija ap. i sv. Petar ap. na desnoj strani, a na lievoj: sv. Jerko i sv. Ivan Krstitelj, a na sriedi: Vrbnik; a na dnu: zadnja večera. I to naslikano da je s okvirom visoko 4 metra, a za širinu ništa ne kažu, A ni toga mi ne spominju, jesu li liepe te slike; a ni kakov li je okvir.

A te slike u napisu prozване su: „načinba od ankunij,“ U naših riečnicih nije ni ove ni one. No glagolj „načiniti“ nije onako neplodan: u mojem milom zavičaju govore „načinba“ ili „načimba“, čemu Latini: *artificium, structura, machina, mechanisma*. A rieč „ankunija“ držim da nije slovrenska, nego talijanska, premda je ona ter mrvicu drugačije, u nekakovoj izpravi, koja je isto slovrenski na Bagu 1460 g. pisana.¹ Talijanom je *ancóna* — „tavola o quadro grande di altare“, to jest, velika slika oltarnica. No ove rieči, i naša i njihova, držim da potiču od grčke *σίζών* kako i *икона* drugih Sloviena.

Tako to je naslikao „Madin (ili: Mladin?) Cvitović kotoranin.“ A to je sve što ja znam o tom umjetniku. Jer toga nije u Slovníku jugoslovinskih umjetnika, što je slavni Kukuljević napisao, pak 1858 g. dao na svjetlo. A iz dalmatinskoga Kotora držim da je bio taj slikar, a ne iz Vinodolskoga.

A što je Bonifačić prepisao iz napisa na stubi pred vrbanskom crkvom, tu je malo očitih, a još manje u onom, za što on piše da je u sv. Luciji, valja da bašćanskoj; pak Vam, štovani gospodine, to oboje vraćam.

Dr. Ivan Černčić.

Razne viesti.

Glavna skupština arkeol. društva „Siscia“ u Sisku. —

Dne 29 kolovoza bje držana glavna skupština arkeol. društva Siscia u vel. dvorani grads. poglavarstva a uz prisutnost liepog broja društvenih članova. Od stranih sudjelovali su počastni članovi prof. Sime Ljubić muzeal. ravnatelj u ime nar. zem. arkeol. muzeja i hrv. arkeol. društva, te Ivan Tkalčić knjižničar jugosl. akademije. Društveni predsjednik velm. g. M. Milčić otvori sjednicu sgodnim govorom, u kom uz obće povlađivanje iztaknu sjajni uspjeh desetgodišnjeg društvenog rada, komu je živi i najbolji svjedok liepa dvorana u arkeol. odjelu nar. zem. muzeja već prepuna

¹ . . . »tada ti vsi muži . . . daše i dopustiše rečenomu dominu (= popu) Mihovilu više rečeno mesto . . . s ovim, da dà dukate 4 v pomoć a n k o n i e svete Marie«, u Kukuljevićevih »Povjest. spomenicih« na 89 s. A drugdje: likonija! Evo: »1477 miseca sektebra dan 6 bi prinesena likonija (v) Vrbnik, ka likonija biše guštala (= vriedila) na mestu v Benetich dukatov 35 « Najstarija Poviest na 131 s.

dragocienimi predmeti i od zamašne znanstvene važnosti. Zatim tajnik velm. g. Drag. Jagić opisa društveni rad za prošle godine, okrunjen napokon otkrićem neprocijenjenog blaga izkopana u koritu Kupe (V. str. 94—95); izvesti o financijalnom stanju društva; i zahvali se na svoju čast, pošto je premješten na onu kotar. predstojnika u Vel. Gorici. Skupština, uvažujući prevelike zasluge, koje si je gosp. Jagić svojim neumornim radom kroz ovo deset godina svoga obstanka zaslužio za društvo, jednoglasno ga imenova svojim začasnim članom. Napokon aklamacijom bude g. M. Milčić potvrđen društvenim predsjednikom, a tako isto i ostali članovi odbora. te g. pristav Köreskönji imenovan društvenim tajnikom. Ako nam i veoma žaliti Jagićev odstup, tješi nas ipak nada, da će nas novi tajnik, uz liepa svojstva koja ga riese, za taj znatni gubitak dovoljno naknaditi.

Atti del Museo civico di antichità in Trieste N. I. Trieste 1886. — Ovo je prvi svezak rada gradskoga arkeol. muzeja u Trstu. I naš je muzej započeo bio u tom smislu još g 1870 izdavati svoj Vjestnik pod okriljem bana Raucha, ali prvi bje i zadnji svezak. Veoma hvale vrijedna je namjera onoga muz. ravnatelja Alb. Puschia vrijedna nasljednika Karla Kunza, tim putem iznjeti na vidjelo najvažnije predmete onoga poklada; a na prvi nam izkazan liepi dar iz srdeca mu čestitamo. Tu su poredane četiri razprave.

U prvoj *Dr. P. Pervanoglù* govori o Kampidolju, koj se u rimskom dobu nalazio u Trstu, kao što i u više drugih gradova osim Rima, i na kom je g. 56 poslie Is., kako ondje našast nadpis svjedoči, Clodius Quirinalis pomorski vođja ravenatski dao popraviti hram, koj je ležao uprav ondje, gdje se sada diže ladja crkve sv. Justa i nje zvonik, gdje se i sada očititi njegovi znakovi vide. Ovaj hram korintskog sloga bjaše posvećen trojstvu t. j. Jupiteru, Junoni i Minervi kao onaj na kapitolju u Rimu i u drugih mjestih. Pisac dokazuje, da je štovanje ovog trojstva bilo u običaj kod Grka, odkud su ga Rimljani dobili.

Medju ostanci našastimi na kapitolju u Trstu nalazi se i vrh ili jabuka kapitoliskoga hrama (*acroterium*). Na toj jabuki urezani su samo znamenih onih bogova, kao i drugde. Jabuka je načina četverouglastog pilja. Na glavnoj strani stoji jupitrov orao držeć u pandjah strielu i krunu u kljunu. Na strani desnoj vidi se u sriedi Minervov štit sa Gorgonom po sriedi, nad kojem dio kacige njezine, a doli ćuk. Na lievoj strani Junonov paun razkriljen, stojeć na dvie krune. K ovoj razpravi pridružena je i slika ove jabuke.

U drugoj razpravi sam ravnatelj *Puschi* izvješćuje o arkeol. otkriću u sv. Sabi kod Trsta, gdje su se našli ostanci tvornice rimske za pranje vunenih tkaninah (*fullonica*) i nekoliko neznatih rimskih predmeta, izuzmeš li jedan sunčani sat (kakav je onaj u Munjavi, što smo u Vjestniku izdali), o kom na dugo razlaže.

U trećoj razpravi Julio Grablovitz, pišuć o pomenutom satu sunčanom, trudi se ustanoviti širinu (*latitudo*), kojoj onaj sat odgovara.

U četvrtoj razpravi isti *Puschi* opisuje nalaziste starih novaca kod Kosine. Radi se o denarih oglejskih i tršćanskih, i o mletackih grosih. Svi spadaju na prvu polovicu XIII stoljeća.

Velevažna viest numismatička tičuća se Albanije mletačke.

— U naputku što je mletačka Republika dne 11 ožujka 1424 davala svomu vrhovnomu kapetanu pomorskomu Petru Loredanu, nalagala mu ovako: „Et recedendo de Spalato, debeas cum bona sollicitudine prosequi iter tuum versus Catarum et inde Dulcignum, et postea intrare Boianam cundo ad visitationem dictorum locorum pro comodo et bono hortamine nostrorum fidelium deinde, prosequendo viam tuam usque sanctum Sergium, et cum ibi fueris, debeas mittere comiti et capitaneo nostro Scutari ducatos septingetos, *et grossos de Cataro mille ducentos et in monetis de Scutaro grossos septem millia octingentos viginti* tibi assignatos, designandos comiti et capitaneo nostro Scutari“. Iz ovoga čini se, da su se ti novi kovali u Mlecih (Secr. Cons. Rog. VIII. c. 145 u mlet. arhivu V. Listine. Spom. XVI.).

Izvjestaj o kraljevskoj velikoj realci u Zemunu za školsku godinu 1885—6. — Na str. 26—9 ovog izvještaja gosp. ravnatelj Gj. Sebišanovic prilaže nekoliko crtica veoma mršavih pod naslovom: *Nešto o starinah iz Taurunuma*. Najvažnija je sljedeća: *Po svoj prilici (?) u to vrijeme (oko g. 101) spadaju od vojnika prije prelazu preko Dunava u Taurunumu izgubljeni (?) i razsuti (?) lončići i svietiljke, koje je gosp. gradski mjernik C. Kappus pri kopanju fundamenta za novu magistratsku sgradu četiri metara duboko pod zemljom našao sa nekojimi fossilijami u lössu, i realci darovao*: te pridoda na dvie table slike jedne rimske (u naših stranah sasvim obične) svietiljke, jednog lončića i ulomka bassorilieva na ploči iz mramora bez drugih oznaka i razjasnjenja. Gosp. S. bio bi znanosti liepu uslugu izkazao, da je to Kappusovo otkriće točno i obširno opisao, tim veće što mu g. Kappus pri ruci a predmeti pred oči. Dodaje u opazki: *O imenih rimskih mjesta u ovoj okolici (n. pr. Rittium, Cusum, Acimincum etc.), kako ih shvaćaju Soppron i Ljubić, neću da razpravljam, ali samo spominjem, da bi prema listu XXIII. Sprunner-Menkeovog atlasa valjalo stvar ponovno pretresti. Čini se da je Slankamen = Rittium, Petrovaradin = Acimincum ali ne Acquincum po Soppronu*. Ovo je veoma lakoumno izrečeno. Sprunnerovi navodi nepotiču iz osobitih mjestnih iztraživanja, te već su i zastarjeli; a niti ma kakav zemljevid, makar bio i Kipertov, nije mjerilo za arkeologa, nego samo pripomoć. U koliko se pako mene tiče, jer Soppronovu razpravu još vidio nisam, upućujem g. S. na moj članak: *Rittium (Surduk)* u Viestniku hrv. ark. društva str. 97—101.

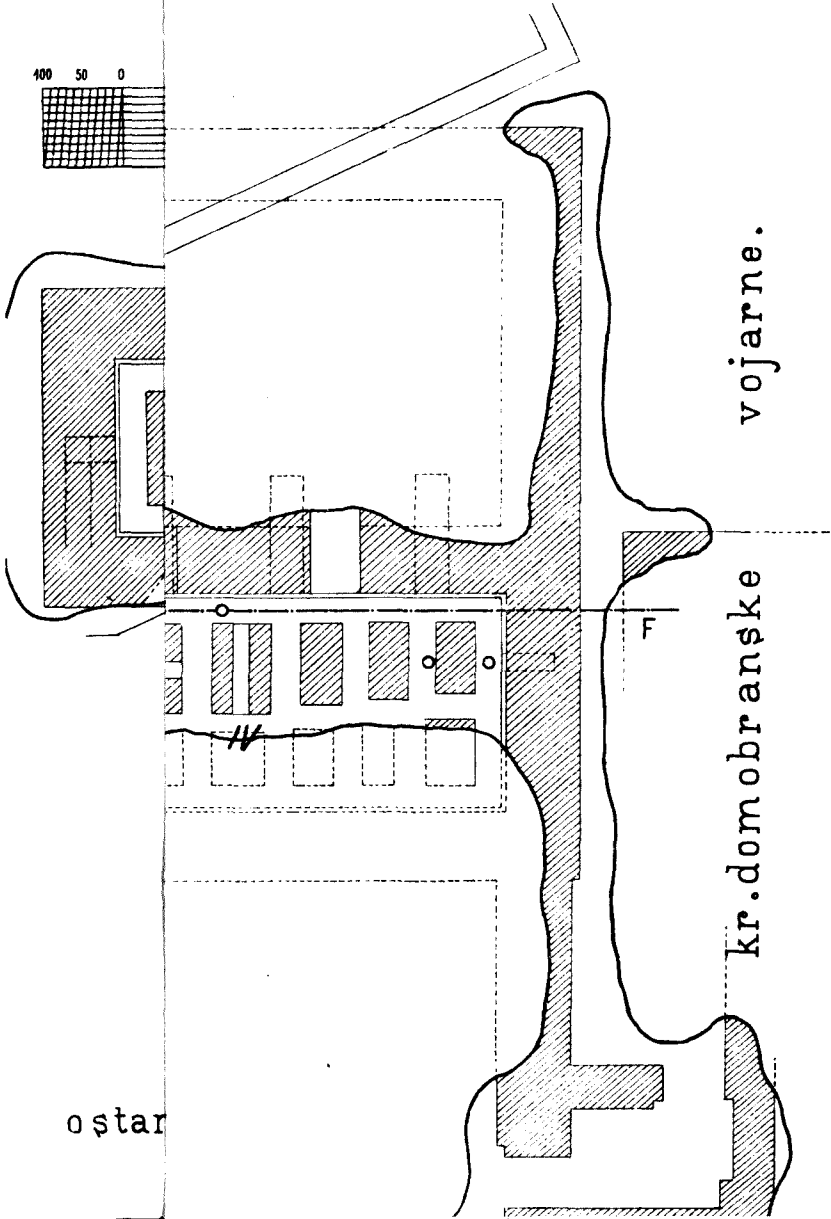
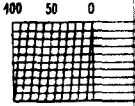
Neka se zna. — Pošto i od strane strukovnjačke predbacuje se upravi nar. arkeol. muzeja: 1. da Rendićevi obrasci (modelli) nebi se smjeli ondje držati, gdje sada u muzeju stoje; 2. isto tako i ona spremka, gdje se čuvaju Precadovićeve vrpce; 3. i da sbirka epigrafička i ploho-rezbarska nebi se imala uzdržavati u podzemnih prostorijah, jer je tu sasvim van ruke i u pogibelji radi vlažnosti da se pokvari; — muzealna uprava prisiljena je odvratiti: *Ad 1.* da drugoga mjesta nema u Muzeju za smješćenje Rendićevih modela; baciti jih u podrum, na kratko propali bi; a s druge strane nebi pristojno bilo natjerati Rendića, koj onako sjajno zastupa hrvatsku umjetnost i hrvatsko ime u svjetu, da onu krasnu sbirku

kud kamo na razsulo izvrgne, pošto moli, da mu se još za njeko vrieme pridrži. *Ad 2.* Preradovićeva spremka jedino se smatrati mora kao liep komad muzealnoga pokućstva, i ništa više; te isto tako i Gajev kip od Rendića, koj se ovdje čuva uz molbu Krapinske občine, i drugi moderni kipovi, koji bi, kad bi ga bilo, riesiti mogli muzealni pritvor. *Ad 3.* žali-bože za lapidarsku i plohozbarsku sbirku nema drugoga mjesta nego u podrumu, a to je dakako mal ne u grob ju spraviti. Ona je pako već sada tako velika, da joj u nutarnjem dvorištu prizemnoga sprata, gdje stoje kipovi, nema mjesta. S druge strane nje težinu jedva da bi i sami svodovi podnjeti mogli. Uzidati ju u dvorištu bilo bi nemoguće, pošto nutarnje zidine za to slabe su, a toga radi Jugosl. Akademija nebi dozvolila takovu radnju, koja bi i skopčana bila velikim troškom i pokvarila bi sklad nutarnjih prostorija. Eto već sada vidi se jasno, da arkeologič. muzeju nema duga obstanka u sgradi, gdje se sada nalazi. Već su mal ne sve sobe predmeti zapremljene, te do mala, bude li se muzej umnožavao kako do sada, morat će se on iz ove sgrade izseliti. I sama Akademija nalazi se već u nuždi, da o tom živo radi, pošto i ona već jako trpi na oskudici prostorija, te toga radi prisiljena je ne malom štetom rabiti podrum i strop za poklad svojih izdanja. U ostalom kad se gradila ova sgrada više se pazilo na svrhe akademičke nego muzealne; te se nije ni pomislilo na epigrafičku sbirku a još manje na neobhodno potrebiti stan čuvara, dočim su oni za podvornike prave podzemne mrtvačke rake. Očevidno je dakle, da pitanje o zidanju novoga arkeol. muzeja mora da stupi do mala na dnevni red, kad nemože u svoju vlastitu kuću.

Bullettino di archeologia e storia Dalmata. Anno IX. 1886.

N. 5. — 1. Iserizioni inedite — 2. Le gemme del museo di Spalato. — 3. Scavi a Lissa. — 4. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 5. Il Podgorie — 6. Note estratte da documenti originali a Sebenico. — 7. Serie dei reggitori di Spalato. — **N. 6.** — 1. Gli scavi nella Basilica cristiana a Salona e sue adiacenze. — Iserizioni inedite. — Le gemme del museo di Spalato. — 3. Ritrovamenti risguardanti il palazzo di Dioleziano. — 4. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 5. Il Podgorie. — 6. Note estratte da documenti originali a Sebenico. — 7. Serie dei reggitori di Spalato. — **N. 7.** — 1. Iserizioni inedite. — 2. Le gemme de museo di Spalato. — Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 4. Mladin I. sin hrvatskoga bana Stjepka Subića kneza bibrirskoga. — 5. Recenti scoperte a Lombarda sull' isola di Curzola. — 6. Serie dei reggitori di Spalato.

Старинар. Година III. Бр. I. — 1. Српске црквене старине на будим-пештанској изложби (наставак) од М. Валтровића. — 2. Прилози за палеоетнологију српских земаља. од Ј. М. Жујовића. — 3. Манастир св. Петра, од Марка В. Спужвића. — 4. Српски натпис у Херцеговини, од В. В. Вукасовића. — 5. Дописи. Манастир Горњак, од Мих. Ст. Ризнића. — Краљ Ренат на Шпанању, од В. В. Вукасовића. — 6. Разне вести, од М. В. — Са две литографисане таблеце.

oštara

vojarnje.

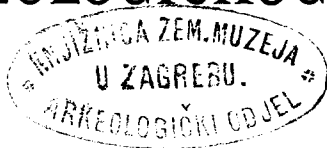
kr. domobranske

KNJIZNICA ZEM. MUZEJA
U ZAGREBU.
ARKEOLOGICKI ODJEL

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA VIII.

Viestnik

VIII

U ZAGREBU.

TISKARSKI I LITOGRAFIJSKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

1886.

Kasa

S a d r ž a j

Viestnika hrvatskoga arkeologičkoga društva. Godina VIII. 1886.

	Strana
Broj I. — 1. Rimske Therme u Mitrovici (<i>Syrmiu</i>). — Sa tablom I. — S. Ljubić	1—6 ✓
2. Dopunjei i izpravci ka C. I. L. III. — Josip Brunšmid	7—9
3. Skrovište rimskih novaca u Gabošu. — Josip Brunšmid	10—14
4. Starobosanski nadpis u Hercegovini. — Vid Vu- letić Vukasović	14—15
5. Rimski nadpis u Senju grčkimi pismeni. — S. Ljubić	15—17
6. Prvi tragovi predhist. opažanja u nas još po- četkom prošloga stoljeća. — S. Ljubić	17—19
7. Dopisi:	
<i>a.</i> Andrija Frank iz Badljevine	19—21
<i>b.</i> Gustav Fleischer iz Belovara	21—23
<i>c.</i> Ignjat Jung iz Mitrovice (sa slikom)	23—25 ✓
<i>d.</i> M. J. Granić iz Muća Gornjega	25—26
<i>e.</i> Petar Horvat iz Budinšćine	26
<i>f.</i> Vid Vuletić Vukasović iz Korčule	26—29
<i>g.</i> M. J. Granić iz Muća Gornjega	29—30
8. Razne vesti:	
<i>a.</i> Arkeologičko društvo u Crnojgori	30
<i>b.</i> Dalmatinski rudari za rimskog vladanja u Erdelju	30
<i>c.</i> Program c. k. vel. Gimnazije u Spljetu za <i>g.</i> 1884/5	30—31
<i>d.</i> Stridon o Sidron patria del mas. dottore s. Girolamo, di mons. A. G. Fosco	31—32
<i>e.</i> Untersuchungen über Quantität und Be- tonung in der slavischen Sprachen; von Aug. Leskien	32
<i>f.</i> Izvjestija S.-Peterburgsnago Slavj. Blagotvor. Obštestva	32

	Strana
<i>g.</i> Balkan, beletristički list. Zagreb	32
<i>h.</i> Bullettino di archeologia e Storia Dalmata. Spalato	32
Broj II. — 1. Srebren novac Nikole Zrinjskoga († 1534), sa slikom. — S. Ljubić	33—36
2. Starobosanski nadpisi u Hercegovini, sa slikom. — Vid Vuletić Vukasović	36—38
3. Japudija i predhistoričko otkriće u Prozoru, sa tri table. — S. Ljubić	39—50
4. Prvi tragovi predhist. opažanja u nas još te- čajem XVII stoljeća. — S. Ljubić	50—52
5. Dopisi:	
<i>a.</i> Antun Bogetić iz Cerevića	52
<i>b.</i> Vid Vuletić Vukasović iz Korčule	52—55
6. Kritika. Due tributi delle isole del Quarnero. Studio di G. Vassilich. — S. Ljubić	56—61
7. Razne vesti:	
<i>a.</i> Izvanredni dar nar. zem. muzeju	61
<i>b.</i> Odlični dar istomu nar. zem. muzeju	61—62
<i>c.</i> Nabave arkeol. odjela nar. zem. muzeja	62—63
<i>d.</i> Zlatan prsten iz srednjeg doba	63
<i>e.</i> Riedki novac Vlaški	63
<i>f.</i> Ugodna viest o mogućem otkriću grob- nice našega kralja Krešimira Velikoga	63
<i>g.</i> Bullettino di archeologia e storia Dalmata	63
<i>h.</i> Срапчан 1885 Бр. 4	64
<i>i.</i> Opazka o izpravi nadpisa u Viestniku br. 1. str. 9	65
<i>j.</i> Vesti društva inženira i arhitekta	64
<i>k.</i> Glasnik društva za umjetnost	64
<i>l.</i> Moskovsko carsko arkeologičko društvo	64
<i>m.</i> Izvješće hrv. arkeol. društva za god 1885	65
Broj III. — 1. Nov dokaz, da se je otok Hvar prvobitno zvao Περύαια. — S. Ljubić	65—66
2. Još o Belom. — Dr. Ivan Črnčić	66—72
3. Rimski novci obiteljski nar. zem. muzeja u Za- grebu. — S. Ljubić	72—74
4. Stari grb knezova Krčkih, sa slikom. — Dr. J. Bojničić	75—77
5. Dopisi:	
<i>a.</i> M. J. Granić iz Gornj. Muća	77—78
<i>b.</i> Fr. Štjep. Zlatović iz Šibenika	78—81
<i>c.</i> M. J. Granić iz Gornj. Muća	81
<i>d.</i> Fr. Štjep. Zlatović iz Šibenika	81—82
<i>e.</i> Dragutin Jagić iz Siska	82

6. Kritika:		
a. Due tributi delle isole del Quarnero. Studio di G. Vassilich		82—89
b. Sopra le recenti scoperte nell' Istria e nelle Alpi Giulie		89—91
c. Die Kupfer-Zeit in Ungarn, v. Franz v. Pulszky		91—92
d. Stazioni umane preistoriche nell' isola di Torcello		92
e. Bemerkungen über di Classificierung prähist. Funde in Krain		93—93
f. Mayer A. B. Giurina im Obergailthal		93
7. Razne vesti:		
a. Arkeologičko odkriće u Sisku		94—95
b. Odkriće iz bronzena doba u Topličici kod Zajezde		95—96
c. Neslane šale		96
d. Bullettino di archeologia e storia Dalmata		96
e. Старинар. Год. III. Бр. I.		96
f. Opazka o odkriću u Krekinu		96
Broj IV. —	1. O groblju sv. Sinerota u Mitrovici. — S. Ljubić	97—105
	2. Skrovište rimskih obiteljskih denara izmedju Valpova i Osieka. — Josip Brunšmid	105—115
	3. Kako valja čitati na pečatu Zavaljskoga manastira. — Dr. Ivan Črnčić	114—115
	4. Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini. — Vid Vuletić Vukasović	115—121
	5. Dopisi:	
	a. Vid Vuletić Vukasović iz Korčule	121—123
	b. Vid Vuletić Vukasović iz Korčule	123—124
	c. Dr. Ivan Črnčić iz Rima	124—125
	6. Razne vesti:	
	a. Glavna skupština arkeol. društva <i>Siscia</i> u Sisku	125—126
	b. Atti del Museo civico di antichità in Trieste	126
	c. Velevažna viest numismatička tičuća se Albanie mletačke	127
	d. Izvještaj o kr. velikoj realci u Zemunu god. 1885/6	127
	e. Neka se zna (o nar. zem. muzeju)	127—128
	f. Bullettino di archeologia e storia Dalmata	128
	g. Старинар. Год. III. Бр. II.	128

Imena dopisnika u časopisu „Viestniku“
za god. 1886.

Bogetić Antun, župnik u Cereviću.
Bojničić Dr. Ivan muz. pristav u Zagrebu.
Brunšmid Josip profesor u Vinkovcih.
Črnčić Dr. Ivan nadpop kod sv. Jerka u Rimu.
Frank Andrija učitelj u Badljevini.
Granić M. J. župnik u Gor. Muću.
Horvat Petar, veleposjednik u Budinšćini.
Jagić Dragutin, tajnik podžupanijski u Sisku.
Jung Ignjat, učitelj u Mitrovici.
Ljubić Sime, ravnatelj nar. zem. muzeja u Zagrebu.
Vuletić Vukasović Vid učitelj u Korčuli.
Zlatović Fra Stjepan, u Šibeniku.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA VIII. — BR. 4.

SADRŽAJ.

1. O groblju sv. Sinerota u Mitrovici. (*Intorno al cimitero di s. Sinerote in Mitrovica*). — S. Ljubić. — Str. 97—105.
2. Skrovište rimskih obiteljskih denara između Valpova i Osieka. (*Ripostiglio di denari romani famigliari tra Valpovo e Osiek*). — Josip Brunšmid. — Str. 105—114.
3. Kako valja čitati na pečatu Zavaljaskoga manastira. (*Come si debba leggere l'iscrizione sul sigillo del monastero di Zavala*). — Dr. Ivan Črnčić. — Str. 114—115.
4. Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini. (*Iscrizioni antiche bossinesi in Bossina e in Hercegovina*). — Vid Vuletić Vukasović. — Str. 115—121.
5. Dopisi. (*Corrispondenze*). — Vid Vuletić Vukasović iz Korčule. — Dr. Ivan Črnčić. — Str. 121—125.
6. Razne vijesti. (*Notizie varie*). — Str. 125—128.

U Zagrebu 1 listopada 1886.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaku tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ngarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Članovi

koji su položili prinos za prošlu godinu 1885. (V. uvojak *Viestnika* g. 1884 br. 4; g. 1885 br. 1—4; g. 1886 br. 1—3).

Granić M. J., župnik u Gornjem Muću.
Ivić Mate, odvjetnik u Zemunu i za g. 1884.
Lehpamer Josip, kanonik u Varaždinu.
Obćina Starogradska na Hvaru
Šerbak J. N., odvjetnik u Koprivnici.

Članovi

koji su položili prinos za god. 1886. (V. uvojak *Viestnika* god. 1885 br. 4; i god. 1886 br. 1—3.).

Čitaonica u Belovaru.
Čitaonica u Spljetu.
Daubachy pl. Stjepan u Zagrebu.
Dragičević Tomo, c. kr. oruž. stražm. u Zabrdju.
Glaser Josip, profesor u Petrinji.
Granić M. J., župnik u Gornj. Muću.
Horcat Levin, žup. pristav u Zagrebu.
Ivić Mate, odvjetnik u Zemunu.
Krajnc V. L., mjernički major u Košicah i za g. 1887.
Lehpamer Josip, kanonik u Varaždinu.
Mušina Miho, župnik u Beli na Cresu.
Obćina Starogradska na otoku Hvaru.
Šerbak J. N., odvjetnik u Koprivnici.
Stoos Nikola u Rakovecu.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za godinu 1886, ili za prošle godine položili, neka se požure poslati ga poštarskom doznakom.

Oni članovi, koji žele imati svoju diplomu, neka to jave čim prije, te će jim se poslati poštom uz pouzeće od 60 nov.

Imamo otisaka od „*Viestnika*“ za sve prošle godine, te se nabaviti mogu uz običnu cijenu.

Darovi sa zahvalnosti primljeni od arkeološkog odjela nar. zem. muzeja.

- P. n. gosp. *Stjepan Starčević* iz Medka po Dru *D. Starčeviću* — rimsku težinu od bronza na tro i četverokutna lica, 1 sr. obiteljski rimski, dva mletačka i 1 dubrovački novac, i sredovječni prsten od bronza.
- „ *Ivan Krnić*, gradski bilježnik u Kostajnici — 1 sr. mletački novac (And. Gritti)
- Glavna podžupanija Koprivnička* nastojala je živo o tom: da predpotopne riedke kosti ondje uz Dravu našaste dodju u muzej.
- P. n. gosp. *Koler*, kapetan parobrodarskoga društva u Zemunu — 16 opeka iz Kostolca, od kojih jedna sa pečatom.
- „ *Mihovil Čelinsćak* iz Zagreba — kalup stari za lievanje kugla, našast u Bihaću u Bosni g. 1878.
- „ *Josip Čeč*, krčmar u Petrinji po prof. *Glaseru* — nemački forint iz Brunsvika.
- „ *Vjekoslav Babaić*, pripravnik na preparandiji u Petrinji — sr. novac Franje Karare Padvanskoga, i još dva sr. novija.
- „ *Vukelić*, župnik u Drežniku — predhist. sjekiru iz serpentina, našastu u Koritu Kupe, i sliku na pečenici.
- „ *Jurinac* prof. gimn. u Varaždinu. — otku bez uha iz bronzene dobe, našastu blizu Broda.
- Uzerita gospoja *Kristina Perić*, po g. prof. *Jurincu* — bronzeni idol (Harpokrat) osobite veličine (0.23 1/2 centim.), osobita riedkost i dragociena.
- P. n. gosp. *Braier*, iz Križevca — tri rimska sr. obiteljska novca.

Našim povjerenikom što toplije preporučamo, neka se pobrinu sakupljati nove članove i arkeološke predmete za sbirke nar. arkeol. muzeja, da nam se ove sve dičnije pred učenim svijetom izkažu, i sve bolje prošlost ove naše zemlje razsvietle.

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arktiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for.	— nč.
„ „ IV. i V. svaka po	— „	80 „
„ „ VI. do XII. svaka po	— „	50 „
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1 „	— „
Bibliografija hrvatska	— „	50 „
Bibliografija della Dalmazia	1 „	— „

~~~~~*

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i sljedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabla, za 8 i 12 for. Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876. sa tabl. — za 50 n. Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876. sa 4 table — za 1 for.

O VII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877. — za 50 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870. sa 2 table — za 1 for.

„ „ 1876. sa više tabla — za 2 for.

~~~~~

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da medju članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravljajući odbor uvieren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrhama, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu *Viestnika* pošalju točno i što obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obavieščuju o svakom obretu arkeolog. predmeta, o kom bi ma što doznali. U slučaju pako, da nebi imali o čem izvješćivati, mogli bi namerivati svoj prinos sa starijskim predmeti, koje bi po vrijednosti odkupio arkeol. odjel nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

Štov. **повjerenikom**, nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim našim članovom, i svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paze na svaki prekršaj naredba Vis. zem. Vlade i Vis. zem. krajiške oblasti, koje smo izdali na uvojkju *Viestnika* predpr. god. o sačuvanju starina, te za svaki slučaj neka umah obavieste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upravu hrv. arkeol. društva za daljnje postupanje u stvari. One naredbe kadre su odlučno pomoći i domaćoj nauci i nar. arkeol. muzeju, samo ako jih dotične oblasti budu zdušno vršile.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA VIII. — BR. 2.

SADRŽAJ.

1. Srebrn novac grofa Nikole Zrinjskoga † 1534. — Sa slikom (*Moneta d' argento del conte Nicolò Zrini † 1534. — Con figura*). — S. Ljubić. — Str. 32—36.
2. Starobosanski nadpisi u Hercegovini. — Sa slikom (*Iscrizioni antico-bosnesi in Hercegovina — Con figura*). — Vid Vuletić-Vukasović. — Str 36—38.
3. Japudija i predhistoričko otkriće u Prozoru kod Otočca. — Sa tri table (*La Japudia e la trovaglia preistorica in Prozor vicino Otočac — Contre tavole*). — S. Ljubić. — Str. 39—50.
4. Prvi tragovi predhistoričkih opažanja u nas još tečajem XVII. stoljeca. (*Prime tracce di osservazioni preistoriche appresso noi ancora nel corso del 17 secolo*) — S. L. — Str. 50—52.
5. Dopisi (*Corrispondenze*). — 1. Antun Bogetić iz Cerevića. — 2. Vid Vuletić-Vukasović iz Korčule. — Str. 52—55.
6. Kritika (critica). — *Due tributi delle isole del Quarnero. Studio di Giuseppe Vassilich (Archeografo Triestino. Nuova Serie. Vol. XI. p. 297. Trieste 1885)*. — S. L. — Str 56—61.
7. Razne vesti (*Notizie varie*). Str. 61—64.

U Zagrebu 1 travnja 1886.

Obznanе uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaku tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeološkičkomu družitvu u Zagrebu (u zemalj. muzejju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Članovi

koji su dalje položili prinos za godinu 1885.

Brčić A., predsjednik priz. suda u Zadru.
Gimnazija velika u Gospiću
Halper pl. Vlad., vlastelin u Zajezdi.
Lopušić Radoslav, vlad. tajnik u Zagrebu.
Makanec Dr. Julio, okružni liečnik u Sarajevu, i za g. 1884.
Milić pl. Rik., umir. satnik i nar. zastup. u Glini.
Obćina gradska u Šibeniku, i za g. 1883 i 1884.
Rabar Ivan, gimn. prof. u Osieku, i za god. 1884.

Članovi

koji su položili prinos za god. 1886. (V. uvojak *Viestnika* god. 1885

br. 4; i god. 1886 br. 1.).

Alačević Dujam, c. kr. prijammik u Zadru.
Altman Josip, mjernik u Zagrebu.
Arnold Dr. F., jav. bilježnik u Zagrebu.
Baloković Lovro, župnik u Bizovcu.
Bauer Gj., prof. na realki u Zagrebu.
Bedeković Kamilo, nadinžinir u Zagrebu.
Benković Iv., grad. viečnik u Zagrebu.
Bulat Dr. Gaj F., odvjetnik u Spljetu.
Crnetić Janko, gr. protustavnik u Zagrebu.
Čučković Dr. Uroš, savjetnik bans. stola u Zagrebu.
Ovetković M., fin. savjetnik u Zagrebu.
Dautović Mijo, predstojnik vlad. ođjela u Zagrebu.
Deutsch Albert, knjižar u Zagrebu.
Dollhopf Gustav, vlad. ođjelni savjetnik u Zagrebu.
Dosen U. D. u Koprivnici.
Eisenhut Ljud., mjernik u Karlovcu.
Folnegović Fr., nar. zastup. u Zagrebu.
Gabrić Petar, župnik u Zloselih.
Gašparić Fr., biskup u Zagrebu.
Gimnazija velika u Gospiću.
Gimnazija velika u Osieku.
Gimnazija velika u Varaždinu.
Gimnazija velika u Vinkovcih.
Globočnik A., okružni glavlar u Postojni.
Gogolja D., šted. činovnik u Zagrebu.
Golub Vjek, škol. nadzornik u Zagrebu.
Gorjanović Dr. Drag., muz. pristav u Zagrebu.
Grahor Janko, arhitekt u Zagrebu.
Gruša Ilija, veletržac u Zagrebu.
Halper pl. M., vlad. savjetnik u Zagrebu.
Halper pl. Vlad., vlastelin u Zajezdi.
Herkov Rajm., fin. nadsavjetnik u Zagrebu.
Horvat N., arcid. kanonik u Zagrebu.
Hrvoić Ljud., vl. savjetnik u Zagrebu.
Hudovski A., grad. viečnik u Zagrebu.
Iveković Dr. Fr., kanonik u Zagrebu.
Jagunić I., gimn. prof. u Rakovcu.
Jaktin And., odvjetnik u Zagrebu.
Jurinac A. E., gimn. prof. u Varaždinu.
Jurković I., vl. savjetnik u Zagrebu.

Jurković pl. Dr. Nik, vl. tajnik u Zagrebu
Kern Dr. Hinko, liečnik u Zagrebu.
Kišpatić Dr. M., prof. na realki i sveuč. docent u Zagrebu
Komora trgovačka u Zagrebu
Kondrat Ferdo, inžinir u Zagrebu.
Kostrenčić I. sveuč. knjižničar u Zagrebu.
Kržan Antun, kanonik u Zagrebu.
Kuralt F., tajnik gosp. društva u Zagrebu.
Ljubas O. Filip, župnik u Banjaluki.
Jobmajer Dr. A., liečnik i prof. u Zagrebu.
Makanec Dr. Jul, okr. liečnik u Sarajevu.
Mallin Teod., građ. tajnik u Zagrebu.
Mašić Fr., šted. činovnik u Zagrebu. *
Matz Mavro, vlad. tajnik u Zagrebu.
Maurović M., nadinžinir u Zagrebu
Mažuranić Vlad., vl. savjetnik u Zagrebu.
Mazzura Dr. Sim., odvjetnik u Zagrebu.
Mikić M., župnik u Novoj Gradiški
Mikoović Ladislav, okruž. predstojnik u N. Gradiški.
Milčetić Iv., gimn. prof. u Varaždinu.
Milić pl. Rik, umir. satnik u Glini.
Milinović O. Š., gimn. ravnatelj u Sinju.
Modrušan I., veletržac u Karlovcu.
Mošinski Ad., vlad. tajnik u Zagrebu.
Mrazović Dr. M., odvjetnik u Zagrebu.
Muhić Dr. Pavso, umir. vlad. predstojnik u Zagrebu
Okrugić Il., župnik-opat u Petrovaradinu.
Pavec I., škol. nadzornik u Zagrebu.
Pavić Armin, sveuč. prof. u Zagrebu.
Pavlesić Ivan, biskup u Zagrebu
Petračić Fr., sveuč. profesor u Zagrebu.
Pilar Dr. Gjuro, sveuč. prof. i muz. ravnatelj u Zagrebu
Pliverić I. nadbis. tajnik u Zagrebu.
Preparandija u Petrinji
Prister Jerolim, veleposjednik i veletržac u Zagrebu.
Prpić Nedelj., c. kr. satnik u Kutersihu.
Rabar Iv., gimn. prof. u Osijeku
Rački Dr. Fr., arcid. kanonik i predsjed. jugosl. akademije u Zagrebu.
Radetić Ivan, gimn. prof. u Senju.
Realka velika u Rakovcu.
Rakorec Dr. L., vl. tajnik u Zagrebu.
Shauf Adalbert, odvjetnik u Zagrebu.
Simić Vatr., umir. fin. ravnatelj u Zagrebu.
Smetiško Mijo, kanonik u Zagrebu
Sokač pl. Z., umir. blag. oficial u Zagrebu.
Šegerc Radosl., pukovnik u Badenu.
Senoa I., šted. činovnik u Zagrebu.
Šišić Jak., odsječni savjetnik u Zagrebu.
Špiček St., grads. zastupnik u Zagrebu.
Šram Dr. pl. Lav., odvjetnik u Zagrebu.
Šrepel Milivoj, gimn. prof. u Zagrebu.
Švinderman Blaž, kanonik u Zagrebu.
Thalčić Ivan, prebendar u Zagrebu.
Thalčić M., šted. činovnik u Zagrebu.
Vakanović Artur, banski namjestnik u Zagrebu.
Vrbanić Mijo, šumar. vlad. nadzornik u Zagrebu.
Vuković Adolf, ravnatelj brzojavnih ureda u Zagrebu.

Našim povjerenikom što toplije preporučamo, neka se pobrinu sakupljati nove članove i arkeološke predmete za sbirke nar. arkeol. muzeja, da nam se ove sve dičnije pred učenim svietom izkažu, i da se sve bolje prošlost ove naše zemlje razsvietli. Molimo i da nas o svakom novom otkriću što brže i točnije obavieste, a jur obstojeće i gdjegdje zanemarene starine opisu.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za godinu 1886, ili za prošle godine položili, neka se požure poslati ga postarskom doznakom.

Oni članovi, koji žele imati svoju diplomu, neka to jave čim prije, te će jim se poslati poštom uz pouzeće od 60 nov.

Imamo otisaka od „Viestnika“ za sve prošle godine, te se nabaviti mogu uz običnu cianu.

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cianu.

Arkiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for.	—	ně.
„ „ IV. i V. svaka po	—	„	80 „
„ „ VI. do XII. svaka po	—	„	50 „
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1	„	— „
Bibliografija hrvatska	—	„	50 „
Bibliografija della Dalmazia	1	„	— „

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i sliedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabl., za 8 i 12 for.
Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876. sa tabl. — za 70 n.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876. sa 4 table — za 1 for.

O VII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877. — za 70 ně.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870. sa 2 table — za 1 for.

„ „ 1876. sa više tabl. — za 2 for.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA VIII. — BR. 3.

SADRŽAJ.

1. Nov dokaz, da se je otok Hvar prvobitno zvao Pitieja (Pitieja). — Sa slikom (*Nuova prova, che in origine l'isola Lesina si chiamasse Pitieja. — Con figura*). — S. Ljubić. — Str. 65—66.
2. Još o Belom (*Ancora intorno a Beli*). — Dr. Ivan Črncić. — Str. 66—72.
3. Rimski novci obiteljski ili konsularski nar. zem. muzeja u Zagrebu, kojih nema na tablah Cohenovih i kod Riccia. Ili se u čem od njihovih razlikuju (*Monete romane famigliari o consolari del museo nazionale di Zagabria, quali non si trovano sulle tavole di Cohen e di Riccio, o in qualche modo da quelle si distinguono*). — S. Ljubić. — Str. 72—74.
4. Stari grb knezova Krčkih sa slikom (*Antico sigillo dei conti di Veglia — Con figura*). — Dr. I. Bojničić. — Str. 75—77.
5. Dopisi (*Corrispondenze*). — 1. M. J. Granić iz Gornj. Muća. — 2. Fr. Stjep. Zlatović iz Šibenika. — 3. M. J. Granić iz Gornj. Muća. — 4. Fr. Stjep. Zlatović iz Šibenika. — Drag. Jagić iz Siska. — Str. 77—82.
6. Kritika (*Critica*). — *Due tributi delle isole del Quarnero. Studio di Giuseppe Vassilich. Konac (Fine)*. — *Sopra le recenti scoperte nell'Istria e nelle Alpi Giulie*. — *Die Kupfer-Zeit in Ungarn. von Franz von Pulszky. Budapest 1884*. — *Stazioni umane preistoriche nell'isola di Torcello*. — *Bemerkungen über die Classification prähistorischen Funde in Krain. Mayer Adolf Bernard. Giurina in Oberegailthal (Kärnten). Dresden 1885*. — Str. 82—98.
7. Razne viesti (*Notizie varie*). — S. L. — Str. 91—96.

U Zagrebu 1 srpnja 1886.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaku tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinosi imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arheološkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Novi povjerenici hrv. arkeol. društva i nar. zem. muzeja.

Halper pl. Vladimir, vlastelin u Zajezdi
Kolak Matija, učitelj na građanskoj školi u Otočcu.

Članovi

koji su dalje položili prinos za godinu 1885.

Busolić Stjepan, ravnatelj preparandije u Zadru.
Cegetek Franjo, sudb. viećnik u Zagrebu.
Fosco Ante, biskup u Šibeniku.
Franić Josip, podžupan u Krapini.
Gimnazija velika, u Karlovcih.
Gruber Dane, gimnaz. profesor u Požegi
Jarc Franjo, župnik u Mirni i za god. 1884.
Kappus Dragutin, inžinir u Zemunu.
Kraičević pl. Aleksander, liekar u Vukovaru i za g. 1884.
Masić A., profesor na vel. realci u Zemunu i za g. 1881.
Nikolašević Marijan, vlastel. činovnik u Pogoraču.
Palunko Vinko, gimnaz. kateketa u Dubrovniku.
Rohaček Dr. Ivan, ravnatelj bolnice u Stanjevcu.
Spinčić Vjekoslav, gim. prof. i škol. nadzornik u Koprui.
Tubić Stjepan, sudbeni pristav u Požegi.
Učiteljska knjižnica, u Otočcu i za god. 1884.
Vihodil Vlastimil, ravnatelj gospod. zavoda u Križevcih.

Članovi

*koji su položili prinos za god. 1886. (V. uvojak Viestnika god. 1885
br. 4; i god. 1886 br. 1. i 2).*

Barčić Erasmo, odvjetnik na Rieci.
Breztyenszky Dr. A., sveučil. profesor u Zagrebu.
Budisavljević Bude, veliki župan u Belovaru.
Budmani Pero, gimnaz. profesor u Zagrebu.
Busolić Stjepan, ravnatelj preparandije u Zadru.
Erben Franjo, kr. inžinir u Petrinji.
Franić Josip, podžupan u Krapini.
Fiamin Ivan, arcidjakon bisk. namjestnik i župnik na Rieci.
Fosco Ante, biskup u Šibeniku.
Jarc Franjo, župnik u Mirni i za god. 1887.
Kappus Dragutin, građ. inžinir u Zemunu.
Keraus J., carin. nadprijamnik u Zagrebu.
Kraičević pl. Alek., liekar u Vukovaru.
Lapaine Valentin, kr. inžinir u Petrinji.

Leber Pajo, podarcid. i župnik u Glini.
Marušić M., gimnaz. kateketa u Gospiću.
Nemec Julio, duhov. pomoćnik u M. Bistrici
Nikolašević Marijan, vlast. činovnik u Pogoraču.
Oriner Gjuro, duh. pomoćnik u M. Bistrici.
Ospold Pavao, učitelj na Sušaku.
Palunko Vinko, gimnaz. kateketa u Dubrovniku.
Polić Ante, veletržac na Rieci.
Pilepić Dr. Franjo, odvjetnik na Rieci.
Radić Franjo, učitelj na gradj školi u Korčuli.
Rohacek Dr. Ivan, ravnatelj bolnice u Stanjevcu.
Spinčić Vjekoslav, prof. i školski nadzornik u Koprju.
Učiteljska knjižnica u Otočcu
Vihodil Vlastimil, ravnatelj gospod. zavoda u Križevcima
Vidrić Dr. L., odvjetnik u Zagrebu.
Vranjancan-Dobrinović Bar. Šimun vlastelin na Rieci.
Zerjavić Dr. Juraj, župnik u M. Bistrici.
Zahar Dr. Ivan, odvjetnik u Zagrebu
Zoričić Milan, predstojnik statist. ureda u Zagrebu.

Darovi sa zahvalnosti primljeni od arkeološkog odjela nar. zem. muzeja.

- P. n. slavna *Obćina u Vel. Gorici* — stari spis, koj se tiče rimskoga nadpisa muze u darovana od iste Obćine.
- P. n. gosp. *Karolina Sunac* u Zagrebu. — 4 staklene čaše iz srednjeg doba, 2 krsta, 1 čašu od agate, 3 burmutice, relikvij, srebr. novac Sig-munda poljskoga, škatulja za pohranu pomanjih predmeta od zinka.
- „ *Milan pl. Tompa*, gimnazijalac u Zagrebu — egipatsku mumiju.
- „ *Klobučarić*, predsjednik bans. stola — 4 zlatna novija novca, 4 talira novija, 60 komada raznih sr. novijih novaca, nekoliko bakrenih i olovnih medalja, i 4 bakr. pečata.
- „ *Mavro Milić*, kr. javni bilježnik i predsjednik ark. društva »Siscia« u Sisku — dvie krasne dvocievke od god. 1778.
- „ *Franjo Sabljak*, bivši kr. carin. nadprijamnik u Sisku, oporučno — dragocienu dugačku pušku, sa kundakom ribjom kosti obloženim.
- „ *Oto Voetter*, c. kr. kapetan u Gjurju — korniolu našastu u Sabariji, i tri zlatna novca.
- „ *Mikić Emil*, — jedan srebr. rimski novac i 2 sr. i 4 bakr. novija
- „ *Simee Gjuro*, Zagrebački gradjanin — srebr. medalju sasonsku
- „ *S. Benić*, mladji iz Klostra Ivanića — povelju cara Leopolda od g. 1691, povelju palatina Nik. Palfy ab Erdeöd od g. 1723 (za obitelj Kukuljević), posrebr. talir Atile, i 3 bakr. novca.
- „ *Josip Kirin*, učitelj u M. Bistrici — 5 raznih komada iz kamenite dobe.

Našim povjerenikom što toplije preporučamo, neka se pobrinu sakupljati nove članove i arkeološke predmete za sbirke nar. arkeol. muzeja, da nam se ove sve

dičnije pred učenim svetom izkažu, i da se sve bolje prošlost ove naše zemlje razsvietli. Molimo i da nas o svakom novom otkriću što brže i točnije obavieste, a jur obstojeće i gdjegdje zanemarene starine opisu.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za godinu 1886, ili za prošle godine položili, neka se požure poslati ga poštarskom doznakom.

Oni članovi, koji žele imati svoju diplomu, neka to jave čim prije, te će jim se poslati poštom uz pouzede od 60 nov.

Imamo otisaka od „Viestnika“ za sve prošle godine, te se nabaviti mogu uz običnu cieniu.

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arhiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for. — nč.
„ „ IV. i V. svaka po	— „ 80 „
„ „ VI. do XII. svaka po	— „ 50 „
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1 „ — „
Bibliografija hrvatska	— „ 50 „
Bibliografija della Dalmazia	1 „ — „

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i slijedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875, vel. 4, sa 20 tabla, za 8 i 12 for. Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876, sa tabl. — za 70 n. Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876, sa 4 table — za 1 for.

O VII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877, — za 70 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870, sa 2 table — za 1 for.

„ „ 1876, sa više tabla — za 2 for.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA VIII. — BR. 1.

SADRŽAJ.

1. Rimske Therme u Mitrovici (Syrnium). — Sa tablom I (*Terme romane in Mitrovica (Sirmio)*). — *Colla tavola I*). — S. Ljubić — Str. 1—6.
2. Dopunjeci i izpravci ka C. I. L. III. (*Supplementi e correzioni per il Cor. Inscr. Lat. III.*). — Jos. Brunšmid — Str. 7—9.
3. Skrovište rimskih novaca u Gabošu. (*Ripostiglio di monete romane a Gabos*). — Jos. Brunšmid. — Str. 10—14.
4. Starobosanski nadpis u Hercegovini (*Iscrizione antico-bosnese in Hercegovina*). — Vid Vuletić-Vukasović. — Str. 14—15.
5. Rimski nadpis u Senju grčkimi pismeni (*Iscrizione romana di Segna con lettere greche*). — S. Ljubić. — Str. 15—17.
6. Prvi tragovi predhistoričkih opažanja u nas još početkom prošloga stoljeća (*Prime tracce di osservazioni preistoriche appresso noi ancora in sul principiare dello scorso secolo*). — S. Ljubić — Str. 17—19.
7. Dopisi (*Corrispondenze*). — 1. Andrija Frank iz Badljevine. — 2. Gustav Fleischer iz Belovara. 3. Ignjat Jung iz Mitrovice (sa slikom). 4. M. J. Granić iz Muća Gornjega. — 5. Petar Horvat iz Budinščine. 6. Vid Vuletić-Vukasović iz Korčule. — 7. M. J. Granić iz Muća Gornjega. — Str. 19—30.
8. Razne vesti (*Notizie varie*). — Str. 30—32.

U Zagrebu 1. siječnja 1886.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaku tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeološkičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Č l a n o v i

koji su dalje položili prinos za prošlu godinu 1885. (V. uvojak *Viestnika* god. 1884. br. 4; i god. 1885 br. 1—4.)

Benaković Josip, posjednik u Županju.
Botteri Ivan Dr., odvjetnik u Starom gradu.
Brusina Spiro, sveuč. prof. i ravnatelj zool. muzeja u Zagrebu.
Grahor Janko, arhitekt u Zagrebu.
Leber Pajo, podarcidjakon i župnik u Maji.
Lohmajer August, župnik u Erdeviku.
Miler Pajo, opat i župnik u Mitrovici.
Modes Ljudevit, ravnatelj preparandija u Zagrebu.
Šimić Ignjat, umir. financ. ravnatelj u Zagrebu i za 1884.
Zoričić Milan, predstoj. stat. ureda u Zagrebu.

Č l a n o v i

koji su položili prinos za tek. godinu 1886. (V. uvojak *Viestnika* godine 1885 br. 4.)

Batistić Jakov, liekarnik u Bakru i za g. 1887.
Bojanić O. Angjeo, u Bolu na Braču.
Botteri Ivan Dr., odvjetnik u Starom Gradu.
Čepolo Pavao, odvjetnik u Varaždinu.
Čitaonica građanska u Belovaru.
Čitaonica nar. slav. u Spljetu.
Despinić pl. Dr. Petar, sudb. savjetnik u Pošti.
Dorčić Petar, župnik u Baški na Krku.
Društvo Dvorana u Varaždinu.
Gimnazija Vel. u Požegi.
Inkanec Ljudevit, predsjednik sudb. stola u Varaždinu.
Karić Pavao, umir. podpukovnik u Temišvaru.
Kiš Dragutin, vlastelin u Šanlovcu.
Mavračić Stjepan, župnik u Dolnjem Miholjcu.
Miler Adolf, medicinar u Beču.
Miler Pajo, opat i župnik u Mitrovici.
Monti Lovre Dr., odvjetnik u Kninu.
Narodni dom u Bakru.
Oršić Matija, kanonik nadpop u Cresu.
Pečornik Nikola, jurist u Beču.
Posilović Juraj, biskup u Senju.
Realka velika u Osijeku.
Sbor duhovne mladeži u Senju.
Vitezić Dinko Dr., odvjetnik u Krku.
Vujević O. Stjepan, guardian u Brodu.

Darovi sa zahvalnosti primljeni od arheološkog odjela nar. zem. muzeja.

P. n. gosp. Dr. Iv. *Bojanić* u Zagrebu — Staru cirilsku molitvenu knjižicu ponješto manjkavu.
* O. Stjepan *Zlatović*, muz. povjer. u Šibeniku — 8 bakr. i 1 sreb.

- rimski novac: jednu božicu pozlaćenu, sve nadjeno u Danilu kod Šibenika; te jedan čudnovati ogromni ogranj puške sa dva ruka.
- P. n. gosp. N. N. — dva, bakr. rimska novca našasta u okolici Kasine.
- Levin Horvat, muzeal. povjer. i kot. pristav u Varaždinu — nakit iz bronzene dobe nadjen u Podruti.
- Herman Neudörfer, inžinir i vlastelin u Ladislaven kod Zlatara — 6 bakr. rimskih novaca, i starodavni riblji zub ondje izkopan.
- Stjepan Macračić, župnik u D. Miholjcu — 5 banka Košutovih.
- M. J. Granić, župnik u Gor. Muću — rimski ključ.
- Slavno poduzetništvo zagorske željeznice u Varaždinu — 4 odlomka od srpova; više ulomaka od debele žice i od pojasa; jedno koplje cielo, drugo okrnjeno na hrtu i dva komada; dvie ručice od nekog orudja — jednu tanku pilicu: četverokutnu palicu — otku sa usicom cielu, drugu na bridu manjkavu i dva odlomka, sve iz bronzene dobe iz Podrute.
- Prigodom kopanja starina blizu Kloštra na račun muzeja, olakotili su znatno muzealni trošak: podžupanija Belovarska i gg. Kemfelija i Winkler iz Belovara.

Našim povjerenikom što toplije preporučamo, neka se pobrinu sakupljati nove članove i arkeološki predmete za sbirke nar. arkeol. muzeja, da nam se sve dičnije pred učenim svijetom izkažu, i sve bolje prošlost ove naše zemlje razsvietle.

Članovi, koji još nisu svoj prinos za godinu 1885, ili za prošle godine položili, neka se požure poslati ga poštarskom doznakom.

Oni članovi, koji žele imati svoju diplomu, neka to jave čim prije, te će jim se poslati poštom uz pouzeće od 60 nov.

Hrvatsko naravoslovno društvo. — Prošlih, dana ustrojilo se je u Zagrebu »hrvatsko naravoslovno društvo«, pošto su njegova pravila Vis. Vladom odobrena 12 studena 1885. Govoriti o važnosti takove institucije po nas, bilo bi sasvim suvišno. Mi mu najtoplije želimo, da se što brže razvije i utvrdi. Prinos je na godinu 6 for., a članovi dobivaju badava društveni organ »Glasnik«, koj će na svietlo izlaziti u svežicih svaki drugi mjesec. Tkomu je stalo do hrvatskoga napredka, neka što prije stupi kao član. Uispnina iznosi 1 for. (Prirodoslovni muzej. Demetřeva ulica br. 1.)

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u
pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arkiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for.	— nč.
„ „ IV. i V. svaka po	— „	80 „
„ „ VI. do XII. svaka po	— „	50 „
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1 „	— „
Bibliografija hrvatska	— „	50 „
Bibliografija della Dalmazia	1 „	— „

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i
sliedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabla, za 8 i 12 for.
Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave
iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876. sa tabl. — za 70 n.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876. sa 4 table —
za 1 for.

O VII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877.
— za 70 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870. sa 2 table — za 1 for.
„ „ 1876. sa više tabla — za 2 for.

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da medju članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravljajući odbor uvieren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrham, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu *Viestnika* pošalju točno i što obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obavieščuju o svakom obretu arkeolog. predmeta, o kom bi ma što doznali. U slučaju pako, da nebi imali o čem izviesćivati, mogli bi namerivati svoj prinos sa starinskimi predmeti, koje bi po vriednosti odkupio arkeol. odjel nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

Štov. povjerenikom: nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim našim članovom i svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paze na svaki prekršaj naredba *Vis. zem. Vlade* i *Vis. zem. krajiške oblasti*, koje smo izdali na uvoju *Viestnika* predpr. god. o sačuvanju starina, te za svaki slučaj neka umah obavieste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upzavu hrv. arkeol. društva za dalnje postupanje u stvari. One naredbe kadre su odlučno pomoći i domaćoj nauci i nar. arkeol. muzeju, samo ako jih dotične oblasti budu adušno vršile.

IZVJEŠĆE

hrvatskoga arkeologičkoga društva

za

g o d i n u 1885.

ZAPISNIK

VIII. glavne skupštine hrv. ark. društva.

Osmu glavnu skupštinu hrv. arkeologičkog društva, održavanu dne 31. siečnja t. g. u narodnom arkeologičkom muzeju u prisutnosti društvenoga odbora i više odličnih članova, otvorio je društveni predsjednik prešvietli gospodin Ivan Kukuljević Sakcinski, sljedećim govorom:

Slavna skupštino!

Stanemo li razmišljati o razvitku arkeologičke nauke kod našega naroda u prošlih vjekovih, to moramo s ponosom priznati, da naši učenjaci na tom polju znanosti nisu daleko zaostali za učenicima drugovi inih naroda. Naš Anselmo Banduri i Petar Katančić nadkrilili su dapače znatno inostrane učenjake u promicanju nauke starinarstva i pjenezoslovja.

Ali što moramo veoma žaliti, to je taj učin, da su svi skoro stariji naši arkeolozi bavili se izključivo iztraživanjem grčkih i rimskih starina. Ljubav klasicizma bijaše sve do najnovijega vremena u nauci starinarstva preotela mah kod svih naroda zapadnoga svijeta. Stari naši pisci Petar Cipčić, Marko Marulić, Antun Vrančić, Dominko Zavorović, Ivan Lucić, Pavao Vitezović itd. kao i historici novijega vremena Krčelić, Blašković, Hreljanović, Pavlović-Lucić, Lanza itd. sabrali su takom revnošću samo nadpise rimske kao da žele pisati poviest rimsku ili bar ponajdublje iztražiti dobu rimsku u svojoj

hrvatskoj domovini. Pak ova zanešenost za rimskimi starinama grije i danas jošte mnoge umne glave naših domaćih književnika.

Starine i spomenici srednjega vieka, toli tiesno skupčani sa poviešću hrvatskom, ostadoše tako zanemareni, kao da ih i neima. Nekim učenjačkim prezirom i nehajstvom prolaziše naši stari iztraživaoci starina danomice pokraj vidivih i nevidivih narodnih spomenika, ali oni se ne osvrtaše na njih i ostavljашe ih mirnom dušom, da propadaju i ginu.

Ilirsko doba krenu na bolje i naukom našega domaćega starinarstva. Pokraj iztraživanja književnih spomenika stadoše inteligentniji rodoljubi misliti i na starine i spomenike svoga naroda svake vrsti. Bud koja našasta narodna starina uzradova svakoga Ilira većma, nego li slična starina grčka i rimska ili čak misirska i fenička. Starinarski predmeti srednjega vieka počeli su se tražiti i sabirati, ako i u smjernom obsegu. Sbirka našeg arkeologičkog muzeja zametnula se trudom pojedinih revnih rodoljuba i diletanta u nauci starinarstva. Pa je ipak sada ova sbirka dotjerana do znatne veličine i vriednosti. Tu nemogu propustiti, da nespomenem takvog jednog diletanta iz ilirske dobe, koj je imao najveće zasluge oko sakupljanja starina, knjiga, prirodna svake vrsti, a ponajviše starih pjeneza. Taj neumorni rodoljub bijaše pokojni umirovljeni major Mihajlo Sabljar. Tko ga je poznao, znati će, kako taj veoma okretan starac, premda je bolovao na očijuh, nije ni za jedan trenutak mirovao, a da štogod netraži, sabire ili sabrano ne uredjuje i popisuje. Obišavši većom stranom pješke čitavu Hrvatsku, Dalmaciju, Istru, Kranjsku i Goricu, znao je nanjuškati svaku starinu, svaku znamenitost bud povjestnu, bud prirodnu. Sa svojega puta vraćao bi se uvijek s punimi sanduci, koje pred sobom pošiljашe u domovinu, ili bar iza kratkih izleta s punimi džepovi. Štogodj je vidio i čuo, bilježio bi. Sakupljao je rieči i poslovice, stare i nove nadpise, popisivao naslove starih knjiga i rukopisa, bilježio i olovkom snimao slike i umotvore. Pa kad na svom plandovanju ništa drugoga nebi našao, a on je napunio duboke džepove ljušturami, kukci, biljem i okaminami. Može se upravo reći, da je Sabljar stavio prvi temelj našem muzeju starina i prirodna.

Uz ovoga toli zaslužnoga rodoljuba nemogu mukom mimoići onoga, koji je sadašnju krasnu sbirku arkeologijsku našega muzeja, što sam svojim trudom, što neumornim poticanjem drugih na iztraživanje i sakupljanje dotjerao do sadašnje znamenitosti. A to je ve-

lezaslužni naš g. ravnatelj arkeologijskog muzeja i naš dični podpredsjednik društva, pod kojim skoro danomice rastu starine kano gljive iz zemlje.

Pa ipak uza sve to nemožemo se pohvaliti, da se u nas na polju starinarstva onako uspješno radi, kako bi se moglo, da se kod nas od sgora i zdola hoće da prizna velika vrijednost nauke starinarstva. Za starine u Hrvatskoj i Slavoniji baci se kad i kad koja milostinja iz zemaljske blagajne i to za iztraživanje ili kupovanje starina, ali bez svakoga reda i sistema. U Dalmaciji podupire bečka vlada znatnim troškovi izkapanje rimskih starina oko Solina. Ali od tamošnjih hrvatski rodoljuba nepomisli nitko na to, da potakne vladu ili da sastavi društvo u svrhu, da traži i opisuje sredovječne ponajviše hrvatske starine i umotvore, bud još u zemlji zakopane, bud u crkvah, samostanih ili kod posebnika čuvane i sahranjene.

Kod starodavnog Solina leže još uvijek medju razvalinama negdašnjih crkava i samostana sv. Stjepana, sv. Petra i sv. Marije sakrivene grobnice naših kraljeva hrvatskih; a u Dalmaciji nemože se uza svu na novo probudjenu narodnu sviest naći tkogodj od rodoljuba, koj bi si dao truda, da ide požrtvovnom revnošću tražiti ove za nas od neprocijenjene vrijednosti spomenike.

Svrnemo li se na gradjevne ostatke srednjega vieka, za kojih iztraživanje i čuvanje obstoje u drugih zemljah posebna društva, podupirana od zemlje i vlade, to moramo priznati, da je kod nas do sada malo tko na njih svoju pozornost obratio, izuzamši grad Zagreb.

A što da reknemo o modernoj nauci starinarstva glede predhistoričkih predmeta? Za iztraživanje ovih jedva je kod nas prvi slab korak učinjen. Naše špilje, kojimi hrvatske pokrajine toli obiluju, nisu ni malo još pretražene. Ja sam prije nekoliko godina posjetio dvie špilje, jednu kod Perušića, zvanu Samograđ, drugu gransku kod Novoga Marofa, pa sam u nekoliko trenutakah svoga boravka na površini tla nagazio na kojekakove predmete iz kamene dobe. Koliko bi se toga našlo znamenita za povjestnika, antropologa i prirodoslovca, da se naše mnogobrojne špilje sistematički pretraže.

Mi imamo u našoj domovini znatna jezera, i močvare, uz koje su najstariji stanovnici gradili svoje kućarice na pilovih; kod nas do danas nije nitko iztražio valjano takova mjesta.

Mi imamo u Hrvatskoj tako zvanih grobova židovskih (arx Paganorum), grobova staroslavenskih (sepulera Slavorum) kod Ka-

šine, Krapine i Čadjavice, kako listine pripoviedaju. Poradi pomanjkanja sredstava i znanstvene revnosti nisu ni ova mjesta do danas još pretražena.

Naše još mlado društvo, providjeno veoma malenimi sredstvi, koja zavise ponajviše od milosti i darova naših članova, nemože dakako doteći, da razvije posvemašan uspješan rad na ogromnom polju starinarstva. S toga je od velike potrebe, da ga pojedini ljubitelji starina što revnije podpomognu svojim radom. I doista, našlo se je takovih rodoljuba u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, koji već liepe sabrane sbirke poslaše arkeologijskom muzeju. Budi im iskrena i srdačna hvala. Nu željeti bi bilo, da se u raznih krajevih, gdje naš narod stanuje, sastave i malena društvanca, koja bi podupirala ovo društvo, što sabiranjem i iztraživanjem, što dopisivanjem, promičući plemeniti smier i zadaću ovoga društva.

Nadajmo se, da će se i ove želje do skora oživotvoriti, jer kod nas u Hrvatskoj treba samo revna poticanja, pak se nadje uvijek plemenitih rodoljuba, koji su pripravni za korist domovine i naučnog napredka pridonieti svaku moguću žrtvu. U to ime molim visokocijenjene naše članove od strane ravnateljstva društva, da gledaju, da se u svrhu našu u svih stranah domovine što više podupiratelja i pomagača nadje.

O djelovanju odbora i o uspjehu ovogodišnjeg izpitivanja i sabiranja starina izvietiti će potanje g. društveni tajnik, kano i o novčanom stanju g. blagajnik.

Meni nepreostaje drugo, nego umoliti naše rodoljubne članove, da ostanu društvu i na dalje vjerni i skloni.

Zatim je pročitao gospodin društveni tajnik g. Ivan Bojničić svoje godišnje izvješće:

Slavna skupštino!

Na domaku već osme godine obstanka ovoga društva, imadem vas, veleštovana gospodo, izvijestiti o radu i napredku našega društva. Kako vam je poznato, glavna je zadaća ovoga društva priteći u pomoć razvoju arkeologičkoga odjela nar. muzeja, te probudjujući u nas ljubav za starine, ove po našoj zemlji iztraživati, za nas spašavati i na svjetlo iznašati. Blagodat, koju nar. arkeol. muzej osjeća od društvene pripomoći, uprav je velika, dragocjena. Ovim putem došlo mu je mnogo predmeta, da popuni svoje sbirke; ali glavna dobit satoji se u skupocjenih strukovnih knjigah, koje u zamjenu

za naš „Viestnik“ dobiva. Arkeologičko je naime društvo stajalo sa 115 inostranih evropskih i izvanevropskih znanstvenih društva i zavoda u savezu, od kojih je u zamjenu za „Viestnik“ primilo mnogobrojnih znamenitih znanstvenih knjiga i časopisa, koji se sada čuvaju u nar. arkeol. muzeju. Te su edicije ovdje svakomu društvenomu članu na porabu. Društva, s kojima istom god. 1885 stupismo u savez, jesu sljedeća: „Amerikanska akademija znanosti i umjetnostih“ u Bostonu, „Akademija znanostih“ u Krakovu, „Carsko društvo za anthropologiju i ethnologiju“ u Moski, „Društvo norvežkih učenjaka“ u Kristianiji, „Argentinsko učeno društvo“ u Buenos-Ayresu, „Matica Srbska“ u Budišinu i „Akademija povjesti u Madridu“.

Da se i ljubav za starine sve više i više kod nas budi i širi, eno nam jasna dokaza u mnogobrojnih darovih, koje je ovaj arkeologijski muzej tekom prošle godine od vrljih rodoljubah primio; eno nam važni i zanimivi dopisi i obaviesti o nadjenih starinah, koje vrlo često dolaze na arkeol. društvo, te ih naš društveni organ na svjetlo iznaša. Od društvenoga organa „Viestnika“ izašlo je prošle godine četiri svezka s obilnim znanstvenim gradivom. Opisivanjem domaćih starina u „Viestniku“ upućujemo ne samo domaći, nego i vanjski učeni svijet o izvanrednoj važnosti i bogatstvu domovine naše na arkeologijskom polju.

Od darova, koje je muzej u novije doba primio, iztaknuti mi je osobito važnu i bogatu etnografijsku sbirka, koju je naš vrlji zemljak g. Dragutin Lerman kao član Stanleyove ekspedicije na Kongu skupljao i veledušno našem muzeju darovao. Hvala i slava mu zato!

Visoka kr. zem. vlada blagoizvoljela je odrediti, da se tiska znanstveni katalog nar. arkeologijskog muzeja, te je u tu svrhu opredielila potrebita sredstva. Nadamo se, da će dozvolom visoke vlade i naši članovi dobivati ovaj katalog.

Na kongresu austrijskih anthropologa, održavanom mjeseca kolovoza prošle godine u Cjelovcu, zastupali su naše društvo predsjednik i tajnik; a ruskom društvu za poviest i starine u Rigi, koje je slavilo svoju petdesetgodišnjicu, čestitali smo pismeno.

Naše društvo broji danas 35 počastnih, 31 utemeljitelj, 10 dopisujućih inostranih, 28 ovozemskih i 242 podupirajuća, dakle ukupno 343 člana.

Umrli su prošle godine sljedeći odlični članovi: začastni član grof Aleksij Sergejevič Uvarov, jedan od najvećih učenjaka i naj-

zaslužnijih rodoljuba Rusije; dopisujući članovi: Caetano Chierici, profesor u Reggio dell' Emilia i dvorski savjetnik Ferdinand Hochstädter, predstojnik c. kr. prirodoslovnih muzeja u Beču; nadalje podupirajući članovi: Ivan Vončina, koji je kao predstojnik vladinog odjela za bogoštovje i nastavu stekao osobitih zasluga za arkeol. muzej; dr. Lavoslav Geitler, profesor hrvatskoga sveučilišta; Franjo Folnegović, župnik u Selih i Konstantin vitez Matas, ravnatelj gimnazije u Dubrovniku.

Tekom prošle godine razaslali smo našim začastnim i dopisujućim članovom društvene diplome. Usled toga izrazili su društvu pismeno svoju zahvalnost sljedeća gospoda začastni članovi: Otto Benndorf u Beču; dr. H. Brugsch u Charlottenburgu; barun J. A. Helfert u Beču; dr. Wil. Henzen u Rimu; dr. Otto Hirschfeld u Berlinu; Josip Jiriček u Pragu; dr. F. Kenner u Beču; N. Kondakov u Odessi; Fedor Uspenskij u Odessi; Ljudevit Pigorini u Rimu; dr. I. K. Rossi u Rimu; dr. H. Schliemann u Atheni, dr. A. Conze u Berlinu itd.

Što se tiče novčanog stanja našeg društva, o tom će gospodin društveni blagajnik svoje izvješće podnieti, a meni ne preostaje ino, nego se slavnomu društvu, što mi je evo već šesti put podielilo čast društvenoga tajnika, zahvaliti, te nazočnu gospodu moliti, da bi izvoljela ovo izvješće do znanja uzeti.

Izvješće tajnika uzeto je na znanje, te je zatim društveni blagajnik g. gradski viećnik Gjuro Deželić pročitao izvješće o imetku društva, iz kojega vadimo samo sljedeći izvadak:

I. Zaklada za izdavanje pisмениh spomenikah iz godine 1848	373 fr. 17 nč.
II. Zaklada za podignuće spomenika na Grobničkom polju	1566 fr. 12 nč.
III. Članovi utemeljitelji	420 fr. 42 nč.
IV. Imovina društva: unišlo tečajem godine	fr. 679.14
Potrošeno glasom računah	fr. 749.22
Potrošeno više za	fr. 70.08
Po tom imovina društva	4282 fr. 73 nč.

I ovo izvješće uzelo se je na znanje, te je na predlog g. R. Lopašića izabran odbor za pregledanje računah, sastojeci se od gg. Vatroslava Simića, Ilije Guteše i Gjure Crnadka.

Na predlog g. predsjednika izrazi se u zapisniku zahvalnost i priznanje društva g. Dragutinu Lermanu u Osieku, koji je svoju bogatu etnografsku sbirku darovao narodnomu muzeju.

Budući da se je nuždom pokazala promjena društvenih pravila, odlučeno je, da će tu promjenu buduća glavna skupština poduzeti i tako promjenena pravila podastrieti kr. zem. vladi na potvrdu.

Na predlog g. Gj. Crnadka izabran je aklamacijom stari društveni odbor na novo za godinu 1886. i tim bje dovršena osma glavna skupština hrv. arheološkoga društva.

Zapisnik vodio : *Dr. Bojničić.*

Imenik

članova hrvatskoga arkeologičkoga društva.

Upravljaјуći odbor.

Kukuljević Sakcinski Ivan — predsjednik.

Ljubić prof. Sime — podpredsjednik.

Bojničić Kninski Dr. Ivan — tajnik.

Deželić Gj. Stjep., blagajnik.

Kern Dr. Hinko, odbornik.

Lopašić Radoslav, odbornik.

Keraus Josip, odbornik.

Kolar Nikola, odbornik.

Vrbanić Mijo, odbornik.

Članovi hrv. arkeol. društva.

A. Članovi počastni.

(Imenovani. 2. travnja 1882).

- 1. Benndorf Dr. Otto, sveuč. prof. klasičke arkeologije u Beču.
2. Bertrand Aleksander, ravnatelj muzeja narodnih starina u St. Germain-en-Laye kod Pariza.
3. Brugsch Dr. Henrik Paša, sveuč. prof. u Berlinu.
4. Glavinić Mihovil, školski vlad. savjetnik u Zadru.
- 5. Hampel Dr. J., rav. ark. odjela zem. muzeja u Budimpešti.
- 6. Helfert barun Jos. Alek., tajni savjetnik, um. drž. podtajnik i predsjed. odbora za iztraživanje i sačuvanje starina u Beču.
7. Henzen Dr. Vilhelm, prof. i prvi tajnik arkeol. zavoda u Rimu.
- 8. Hildebrand prof. Dr. Hans, starinar švedske države, ravnatelj kr. histor. muzeja i numis. kabineta, i tajnik doživotni kr. akademije nauka u Štokholmu.
9. Jiriček Josip, bivši c. kr. ministar za bogoštovje i nastavu, predsjednik c. kr. društva znanosti u Pragu.
- 10. Kenner Dr. Fr., ravnatelj dvorske šbirke starina i numis. kabineta u Beču.
11. Kunik Arist. Aristović, bibliotekar c. akadem. nauka u Petrogradu.
- 12. Mijatović Čedomil, kr. srbski ministar u Beogradu
13. Mommsen Dr. Teodor, profesor na sveučilištu u Berlinu.

- 14. Pigorini Ljudevit, ravnatelj predhist. muzeja i sveuč. profesor u Rimu.
- 15. Rossi Dr. Ivan Krst., profesor i akeolog u Rimu.
- 16. Romer Dr. Florian, opat i kanonik u Vel. Varadinu.
- 17. Tomašek Dr. Ivan Adolf, profesor poviesti na sveučilištu u Beču.
- 18. Schliemann Dr. Henrik, arkeolog u Atheni.
- 19. † Uvarov grof Aleksij Sergjević, predsjednik arkeol. društva u Moskvi.
- 20. Wurmbbrand grof Gundekar, stajerski zem. kapetan u Gradcu.

Imenovani 29. travnja 1883.

- 21. Conze Dr. Aleksander, ravnatelj kiparske sbirke c. muzeja u Berlinu.
- 22. Grot Jakov Karlović, akademik u Petrogradu.
- ? 23. Popov Andrija Nikolajević, arkeolog u Moskvi.

Imenovan 16. ožujka 1884.

- 24. Lamanski Vladimir Jovanović, sveuč. profesor u Petrogradu.

Imenovani 2. travnja 1885.

- 25. Bellucci Dr. Josip, sveuč. profesor u Perugia.
- 26. Burton Rikard J., englez. gen. konzul u Trstu.
- 27. Chantre Ernest, podravnatelj drž. muzeja u Lyonu.
- 28. Hirschfeld Dr. Otto, sveuč. profesor u Berlinu.
- 29. Kondakov H., sveuč. prof. u Odesi.
- 30. Miklošić vit. Dr. Franjo, sveuč. prof. u Beču.
- 31. Much Dr. Matija, sveu. profesor u Beču.
- 32. Novaković Stojan, drž. ministar u Biogradu.
- 33. Stephani Ludolf Jeduardović, čuvar u c. Ermitaži i sveuč. prof. u Petrogradu.
- 34. Undset Inguald, čuvar sveuč. muzeja u Christianiji.
- 35. Uspenski Teodor, sveč. prof. u Odesi.

B. Članovi utemeljitelji.

(koji su položili svotu od najmanje 50 for).

- 1. Antolković pl. Josip, umir. vlad. ravnatelj sada u Beču.
- 2. Bedeković Komorski pl. Koloman, kralj. hrvatski ministar u Budimpešti.
- 3. Bogović Mirko, umir. minis. savjetnik u Zagrebu.

4. Brunšmid Josip, gimn. profesor u Vinkovcih.
5. Čeh Dr. Dragutin, car. savjetnik u Moskvi.
6. Crnadak Gjuro, grads. podnačelnik u Zagrebu.
7. † Depoli Jakov, poštarski nadzornik u Zagrebu.
8. Deželić Gjuro, gradski viećnik u Zagrebu.
9. Ilić Andrija, biskup na Hvaru.
10. Janković grof Julio, u Budimpešti.
11. Knjižnica biskup. sjemeništa u Djakovu.
12. Knjižnica duhovne mladeži u Zagrebu.
13. Knjižnica okružna učiteljska u Mitrovici.
14. Kolar Nikola, arhitekt u Zagrebu.
15. † Kovačević Josip, kanonik i ravnatelj sirotišta u Požegi.
16. Kukuljević-Sakcinski Ivan, umir. vel. župan u Zagrebu.
17. Kušević Svetozar, umir. vel. župan u Blacku.
18. Ljubić Šime, ravnatelj nar. zem. muzeja u Zagrebu.
19. Lukić Božo, župnik u Trnavi kod Djakova.
20. Mažuranić Ante. umir. gimn. ravnatelj u Zagrebu.
21. Mihalović Josip, stožernik nadbiskup u Zagrebu.
22. Ožegović barun Metel, umir. dvor. savjetnik u Hitzingu.
23. Pleše Ferdo, kanonik i župnik u Fužini.
24. † Pulić Dr. Gjuro, umir. gimn. ravnatelj u Rimu.
25. Slamnik Ljudevit, gimn. ravnatelj na Rieci.
26. Smičiklas Tade, sveuč. prof. u Zagrebu.
27. Stražimir Dragutin, župnik kod sv. Jakova na Zelini.
28. Strosmajer Gjuro, tajni savjetnik, biskup u Djakovu.
29. Šestak Ivan, ravnatelj bolnice u Osieku.
30. Vitezić, obiteljska knjižnica u Vrbniku.
31. Vučetić Stjepan, kanonik u Zagrebu.

C. Članovi dopisujući.

a). *Inostrani.*

1. Chierici prof. Gaetan, u Reggio dell' Emilia, od 16 ožujka 1884.
2. Cons Dr. Henrik, sveuč. prof. i taj. gen. geogr. društva sjev. Francezke u Donai, od 16 ožujka 1884.
3. Elbig Wolfgang, taj. arkeol. zavoda u Rimu, od 2 trav. 1882.
4. Evans Artur J., ravnatelj arkeol. muzeja (Ashmolean Museum) kod sveučilišta u Oxfordu, od 16 ožujka 1884.
5. Friedel Ernest, čuvar gradskoga muzeja u Berlinu, od 29 travnja 1883.

6. Leger Ljud., profesor na franczkom zavodu iztočnih jezika u Parizu, od 29. travnja 1883.
7. Müller Dr. Sophus, čuvar nar. muzeja u Kopenhagenu, od 26 travnja 1885.
8. Szombathy Josip, tajnik antropolož. društva u Beču, od 26 travnja 1885.
9. Valtrović Mihailo, ravnatelj nar. muzeja u Biogradu, od 26 travnja 1885.
10. Woldřich Dr. Ivan Nepom., profesor u Beču.

b). Ovozemski radnici.

1. Batinić O. Mijo, malobraćanin u Fojnici.
2. Bogetić Antun, župnik u Cereviću.
3. Bojničić Dr. Ivan, pristav arkeol. muzeja u Zagrebu.
4. Brunšmid Josip, gimn. prof. u Vinkovcih.
5. Bulić Franjo, gimn. ravnatelj i muz. čuvar u Spljetu.
6. Črnčić Dr. Ivan, predstojnik zavoda sv. Jerolima u Rimu.
7. Despinić pl. Dr. Petar, sudb. viećnik u Budimpešti.
8. Fleischer Gustav, gimn. prof. u Belovaru.
9. Granić M. I., župnik u Gornj. Muću.
10. Gruber Dane, gimn. prof. u Požegi.
11. Gutal Matija, duh. pomoćnik u Osieku.
12. Horat Levin, pristav kotar. uređa u Varaždinu.
13. Ivkanec Lujo, predsjednik sudb. stola u Varaždinu.
14. Jagić Dragutin, podžup. tajnik u Sisku.
15. Jarc Franjo., župnik u Mirni.
16. Kern Dr. Hinko, liečnik u Zagrebu.
17. Klaić Vjek., gimn. prof. u Zagrebu.
18. Kukuljević Ivan, umir. vel. župan u Zagrebu.
19. Lapaine Valentin, inžinir u Petrinji.
20. Ljubić Sime, ravnatelj nar. zem. muzeja u Zagrebu.
21. Milčetić Ivan, gimn. prof. u Varaždinu.
22. Miler Pajo, opat i župnik u Mitrovici.
23. Milinović O. Šimun, gimn. ravnatelj u Sinju.
24. Pilepić Dr. Franjo, odvjetnik na Rieci.
25. Prelec Dr. Josip, podžup. liečnik u Zlataru.
26. Radetić Ivan, gimn. prof. u Senju.
27. Vuletić Vukasović Vid, učitelj u Korčuli.
28. Zlatović Fra Stjepan, malobraćanin u Šibeniku.

D. Povjerenici.

- Bakar. — Bastitić Jakob, ljekarnik.
 Banjaluka. — Ljubas O. Filip župnik.
 Baška. — Dorčić Petar, župnik.
 Beška. — Začek Dr. Josip, liečnik.
 Beč. — Antolković Jos., um. vladin
 ravnatelj.
 Belovar. — Fleischer Gustav, gimn.
 prof.
 Bistrica (Maria). — Kirin Jos, učitelj.
 Bizovac. — Baloković Lov., župnik.
 Bol na Braču. — Bojanić O. Andjeo.
 Brod na Savi. — Vujević O. Stjepan.
 Budimpešta. — Despinić pl. Dr. P.
 Bukovac V. — Šavor Josip, podarcidj.
 Cerević. — Bogetić Antun, župnik.
 Cres. — Oršić Matija, kan. arcidj.
 Djakovo. — Cepelić Miho, bis. tajnik.
 Dubrovnik. — Palunko V., gimnaz.
 kateketa.
 Erdevik. — Lobmajer Aug., župnik.
 Fojnica. — Batinić O. Mijo.
 Glina. — Milić pl. Rik, umir. satnik.
 Gospić. — Marušić M., gimnazijalni
 kateketa.
 Gradac. — Šimunčić Gjuro, župnik.
 Gradiška N. — Mikoević Lad., okruž
 predstojnik.
 Ilok. — Samšalović Al. župnik.
 Jaska. — Mašek Ivan, inžinir.
 Karlovac. — Balaš Mijo, veletržac.
 Knin. — Monti Dr. Lovro, odvjetnik.
 Kopar. Spinčić Vjek. gimn. prof.
 Koprivnica. — Beruta Josip, župnik.
 Korčula. — Vid Vuletić Vukasović,
 učitelj.
 Križevac. — Stipčić Zd., podž. pero-
 vodja i Bišćan Martin, sudb. pristav.
 Krapina. — Franić Josip, podžupan.
 Miholjac D. — Mavračić Stj., župnik.
 Mirna. — Jare Franjo, župnik.
 Mitrovica. — Miler Pajo, opat-župnik
 i Jung Ignjat, učitelj.
 Muć Gor. — Granić M. J. župnik.
 Ogulin. — Učiteljska knjižnica.
 Orahovica. — Lampe Franjo, župnik.
 Osik. — Devčić Ivan, učitelj.
 Osiek. — Miler Ferdo, gimn. prof. i
 Šestak Ivan, ravnatelj bolnice.
 Pakrac. — Tubić Stj, pristav kotar.
 suda.
 Petrinja. — Glaser Josip, profesor.
 Petrovaradin. — Okrugić, Ilija, opat-
 župnik.
 Podgorač. — Nikolašević M., vlast.
 činovnik.
 Požega. — Gruber Dane, gimn. prof.
 Rieka. — Polić Ante, veletržac.
 Ruma. — Muha Ante, učitelj.
 Senj. — Radetić I., gimn. profesor i
 Fabiani Dr. Rad., grads. kapetan.
 Sinj. — Milinović O. Š. gimnazijalni
 ravnatelj.
 Sisak. — Jagić Dr. podž. tajnik.
 Slivno. — Kaer Petar, župnik.
 Solin. — Bigoni Julio, starinar.
 Spljet. — Simonić Ante, sudb. ravn.
 Starigrad. Ljubić Ivan, ljekar.
 Šibenik. — Zlatović O. Stjepan.
 Sušak. — Osbold Pavao, učitelj.
 Temišvar. — Karić Pav., podpukovnik.
 Tiflis. — Frančić Nik., veletržac.
 Trnjani. — Bunjik Kol. šumar.
 Trogir. — Granić Jak., ravnatelj gosp.
 škole.
 Trst. — Pavišić pl. Dr. Lj., prelat. i
 Uredništvo »naše Sloge«.
 Valpovo. — Lončarić Martin, biljež.
 Varaždin. — Jurinac Ad. E., gimn.
 prof. i Horvat Levin, pristav kot.
 ureda.
 Vinkovci. — Brunšmid Josip, gimn.
 profesor.
 Vukovar. — Krajčević pl. Al. ljek.
 Županje. — Benaković Jos, poštar.
 Zadar. — Uredništvo »Nar. Lista«,
 i Alačević D. c. k. prijammik.
 Zajeza. — Halper Vlad., vlastelin.
 Zemun. — Ivić Mate, odvjetnik.
 Zlatar. — Prelec Dr. Josip, liečnik.

Povjerenici hrv. ark. društva u isto doba kao povjerenici nar. zem. muzeja, s ravnateljstvom nar. zem. muzeja dopisuju službeno putem listovne pošte bezplatno, usljed naredbe Vis. Kr. Ministra za trgovinu od 26. srpnja 1871 br. 8623.

E. Članovi podupirajući.

1. Alačević D., c. kr. prijammik u Zadru.
2. Altman Josip, mjernik u Zagrebu.
3. Arnold Dr. F., jav. bilježn. u Zagrebu.
4. Balaš Mijo, škol. odbornik i veletržac u Karlovcu.
5. Balogh, pl. Drag., sudb. pristav u Varaždinu.
6. Baloković Lovro, župnik u Bizovcu.
7. Barčić Erasmo, odvjetnik na Rieci.
8. Batinić O. Mijo, u Fojnici.

9. Batistić Jakov, ljekarnik u Bakru.
10. Bauer Gj., prof. na realci u Zagrebu.
11. Bedeković Kam, nadinž. u Zagrebu.
12. Benaković Jos, poštar u Zupanju.
13. Benković Iv, grad. viećnik u Zagreb.
14. Beruta Jos., župnik u Koprivnici.
15. Bišćan M., sudb. prist. u Križevcih.
16. Bojanić O. Andj., na Bolu na Braču.
17. Bojničić Dr. Ivan, muz. pristav u Zagrebu.
18. Botteri Iv., odvjet. u Staromgradu.
19. Brčić A., preds. priz. suda u Zadru.
20. Bresztyenszky Dr. A., sveuč. prof. u Zagrebu.
21. Brusina Spiro, sveuč. prof. i ravn. zool. muzeja u Zagrebu.
22. Budisavljević Bude, vel. župan u Belovaru.
23. Budmani P., gimn. prof. u Zagrebu.
24. Bulat Dr. Gaj. F., odvjetn. u Spljetu.
25. Bulić Fr., gimn. ravnatelj u Spljetu.
26. Bunjik Koloman, šumar u Trnjanih.
27. Buratti Dr. Iv. grof, veleposjednik u Zagrebu.
28. Butorac Drag, podž. pisar u Jaski.
29. Buzolić Stj., ravn. učilišta u Zadru.
30. Cepelić Miho, bis. tajnik u Djakovu.
31. Crnetić Janko, gr. oficial u Zagrebu.
32. Crnovšek Jerko, brzoz. činovnik u N. Gradiški.
33. Čvietković M., fin. savjet. u Zagrebu.
34. Čitaonica građanska u Belovaru.
35. Čitaonica narodna u Požegi.
36. Čitaonica slavjanska u Spljetu.
37. Čitaoničko društvo »Dvorana« u Varaždinu.
38. Čučković Dr. Uroš, viećnik bans. stola u Zagrebu.
39. Čepolo Pavao, odvjet. u Varaždinu.
40. Dautović Mijo, predstojnik vlad. odjela u Zagrebu.
41. Despinić pl. Dr. P., sudb. viećnik u Pešti.
42. Deutsch Albert, knjižar u Zagrebu.
43. Didolić Drag., veleposjed. u Šelcih.
44. Dollhopf Gustav, vlad. odjelni savjetnik u Zagrebu.
45. Dorčić Petar, župnik u Baški.
46. Dosen U D., u Koprivnici.
47. Dukat Dragutin, podž. perovodja u Varaždinu.
48. Eisenhut Ij., mjernik u Karlovcu.
49. Eisner Mil., poduzetnik u Zagrebu.
50. Erben Franjo inžinir u Petrinji.
51. Evans I. Art., muzeal. ravnatelj u Oxfordu.
52. Fabiani Dr. Radosl, grads. kapetan u Senju.
53. Ferlan Ivan, veletržac u Senju.
54. Ferlan Mato, grad. viećnik u Varaždinu.
55. Fiamin Iv., arcidj. župnik na Rieci.
56. Fiedler Hin'ko, knjižar u Zagrebu.
57. Folnegović Fran, nar. zastupnik u Zagrebu.
58. Foseo Ant. Jos., biskup u Šibeniku.
59. Frančić N., trg. ravn. u Tiflisu.
60. Franić Jos., podžupan u Sv. Križu.
61. Friš Andrija, kanonik u Rimu.
62. Gabrić Petar, župnik u Zloselih.
63. Gašparić Fr., biskup u Zagrebu.
64. Gimnazija realna u Belovaru.
65. Gimnazija velika u Gospiću.
66. Gimnazija velika u Karlovcih.
67. Gimnazija velika u Osieku.
68. Gimnazija velika u Varaždinu.
69. Gimnazija velika u Vinkovcih.
70. Gimnazija velika u Vinkovcih.
71. Glaser Josip, profesor u Petrinji.
72. Globočnik A., okružni glavlar u Postojni.
73. Gogolja D., šted. činovn. u Zagrebu.
74. Golub Vjek, škol. nadz. u Zagrebu.
75. Gorenjec Dr. Vjekoslav, u Petrinji.
76. Gorjanović Dr. Drag., muz. pristav u Zagrebu.
77. Grahor Janko, arhitekt u Zagrebu.
78. Granić M. J., župnik u Gor. Muću.
79. Granić Jak., šk. ravn. u Trogiru.
80. Gržetić Dr. N., puk. liječnik u Aradu.
81. Gruber Dane, gimn. prof. u Požegi.
82. Gutal M., duhov. pomoć. u Osieku.
83. Guteša Ilija, veletržac u Zagrebu.
84. Halper pl. M., vladin savjetnik u Zagrebu.
85. Halper pl. Vl., vlastelin u Zajezdi.
86. Herkov Rajm., fin. nadsavjetnik u Zagrebu.
87. Hovat L., kot. pristav u Varaždinu.
88. Horvat N., arcid. kanon. u Zagrebu.
89. Hervoić Lj., vl. savjetnik u Zagrebu.
90. Hudovski A., gr. viećnik u Zagrebu.
91. Iveković Dr. Fr., kanon. u Zagrebu.
92. Ivić Mate, odvjetnik u Zemunu.
93. Ivkanec Ljud., predsjednik sudb. stola u Varaždinu.
94. Jagunić I., gimn. prof. u Rakovcu.
95. Jakčin And., odvjetnik u Zagrebu.
96. Jarc Franjo, župnik u Mirni.
97. Jurinac A. E., gimn. profesor u Varaždinu.
98. Jurković I., vl. savjetnik u Zagrebu.
99. Jurković pl. Dr. Nik., vl. tajnik u Zagrebu.
100. Kank O. Robert, sam. predstojnik u Iloku.

101. Kamber Dr. P., odvjetnik u Spljetu.
 102. Kappus D., grad. mjer. u Zemunu.
 103. Karaman Dr. S., odvjetnik u Spljetu.
 104. Karić P., um. podpuk. u Temišvaru.
 105. Kassa Sk., podžup. živinar u Jaski.
 106. Keraus I., carin. nadprijamnik u Zagrebu.
 107. Kern Dr. Hinko, liečnik u Zagrebu.
 108. Kiš pl. Drag., vlastelin u Šaulovcu.
 109. Kišpatić Dr. M., prof. na realki u Zagrebu.
 110. Klaić Vjek., gimn. prof. u Zagrebu.
 111. Komora trgovačka u Zagrebu.
 112. Kondrat Ferdo, inžinir u Zagrebu.
 113. Kostrenčić I., sveuč. knjižničar u Zagrebu.
 114. Košćec Franjo, župnik u Šestínah.
 115. Krajčević pl. Al., liekar u Vukovaru.
 116. Kranjec V. I., mjer. major u Kaschau.
 117. Krešić O. Stjep., župnik u Kljaci.
 118. Kržan Antun, kanonik u Zagrebu.
 119. Kučera Oto, gimn. prof. u Vinkovcih.
 120. Kuralt F., tajnik gosp. društva u Zagrebu.
 121. Kus Mir., drž. blagajnik u Zagrebu.
 122. Kuster Slav., grad. viečnik u Varaždinu.
 123. Lampe Franjo, župnik u Orahovici.
 124. Lapaine Valent., inžinir u Petrinji.
 125. Leber Pajo, župnik u Maji.
 126. Lehkamer I., kanonik u Varaždinu.
 127. Ljubas O. Fil., župnik u Banjaluki.
 128. Lobmajer Dr. A., liečnik i prof. u Zagrebu.
 129. Lobmajer Aug., župnik u Erdeviku.
 130. Lopasić Rad., vl. tajnik u Zagrebu.
 131. Mašek Ivan, inžinir u Jaski.
 132. Maixner Dr. Fr., sveuč. profesor u Zagrebu.
 133. Majhofer I., podžup. pisar u Jaski.
 134. Makaneč Dr. Julio, okr. liečnik u Sarajevu.
 135. Malec Dr. I., odvjetnik u Zagrebu.
 136. Mallin Teod., gr. tajnik u Zagrebu.
 137. Marušić M., gimnaz. kateketa u Gospiću.
 138. Mašić A., prof. na realki u Zemunu.
 139. Mašić Iv., šted. činovnik u Zagrebu.
 140. Matz Mavro, vlad. tajnik u Zagrebu.
 141. Maurović M., nadinžinir u Zagrebu.
 142. Mavračić Stj., župnik u Dol. Mihojcu.
 143. Mazura Dr. S., odvjet. u Zagrebu.
 144. Mažuranić Vlad., vl. savjetnik u Zagrebu.
 145. Mikić M., župnik u Novoj Gradiški.
 146. Mikoević Lad., okruž. predstojnik u N. Gradiški.
 147. Milčetić Iv., gimn. profesor u Varaždinu.
 148. Miler A., mediciner u Beču.
 149. Miler Ferdo, gimn. prof. u Osijeku.
 150. Miler Pajo, opat i župnik u Mitrovici.
 151. Milić pl. Rik., umir. satnik u Glini.
 152. Milinović O. Š., gimn. ravn. u Sinju.
 153. Mitrović vit. Špiro, podpukovnik u Zadru.
 154. Modec Ljud., ravn. preparandije u Zagrebu.
 155. Modrušan I., veletržac u Karlovcu.
 156. Monti Dr. L., odvjetnik u Kninu.
 157. Mošinski Ad., vl. tajnik u Zagrebu.
 158. Mrazović Dr. M., odvjet. u Zagrebu.
 159. Muha Antun, učitelj u Rumi.
 160. Muhić Dr. Pavao, umir. vlad. predstojnik u Zagrebu.
 161. Mužina M., župnik u Beli na Cresu.
 162. Narodni dom u Bakru.
 163. Nikolašević M., vlast. činovnik u Pogoraču.
 164. Obćina gradska u Starom Gradu.
 165. Obćina gradska u Šibeniku.
 166. Oklopaša Isak od Kukberga, kap. u miru u Zagrebu.
 167. Okrugić Il., opat i župnik u Petrovaradinu.
 168. Oršić Matija, kan. arcidj. u Cresu.
 169. Osbold Pavao, učitelj na Sušaku.
 170. Palunko V., gimn. kateketa u Dubrovniku.
 171. Pavec J., škol. nadzornik u Zagrebu.
 172. Pavić Armin sveuč. prof. u Zagrebu.
 173. Pavišić pl. Dr. Alviž, prelat, umir. vlad. savjetnik u Trstu.
 174. Pavlešić Ivan, biskup u Zagrebu.
 175. Perpić Ned., c. kr. satnik u Kutersihu.
 176. Petračić Franjo, sveuč. profesor u Zagrebu.
 177. Pilar Dr. Gjuro, sveuč. prof. i muz. ravnatelj u Zagrebu.
 178. Pilepić Dr. Fr., odvjetnik na Rieci.
 179. Pliverić I. nadbis. tajnik u Zagrebu.
 180. Polić Ante, veletržac na Rieci.
 181. Polz Ad., sudb. pristav u Belovaru.
 182. Posilović Dr. Juraj, biskup u Senju.
 183. Preradović pl. Dušan, pomor. nadporučnik u Beču.
 184. Prister Jerolim, veleposjednik i veletržac u Zagrebu.
 185. Rabar Iv., gimn. prof. u Osijeku.
 186. Rački Dr. Fr., arcid. kan. i predsjed. jugosl. akademije u Zagrebu.
 187. Radetić Ivan, gimn. prof. u Senju.
 188. Rakovac Dr. L., vl. tajn. u Zagrebu.

189. Realka velika u Osieku.
 190. Realka velika u Rakovcu.
 191. Rohaček Dr. Ivan, ravnatelj bolnice u Stenjevcu.
 192. Rubetić Cvjetko, kateketa na realki u Zagrebu.
 193. Sbor mladeži sjemeništa u Senju.
 194. Seč Franjo, inžinir u Zagrebu.
 195. Shauf Adalb., odvjetnik u Zagrebu.
 196. Šimić Vatr., umir. fin. ravnatelj u Zagrebu.
 197. Sladović A., financ. ravn. u Osieku.
 198. Smetiško Mijo, kanonik u Zagrebu.
 199. Sokač pl. Ž., umir. blag. oficial u Zagrebu.
 200. Spinčić Vjek, gimn. prof. u Kopr. u.
 201. Steklasa Iv., gimn. prof. u Karlovcu.
 202. Stipčić Zdr., podžup. perovodja u Križevcu.
 203. Stoos N., župn. u Rakovcu-Vrbovcu.
 204. Streit Gjuro, kanonik u Djakovu.
 205. Šamsalović Aleks. župnik u Iloku.
 206. Šavor I., podarcidj. i župnik u V. Bukovcu.
 207. Šćrbak Iv., odvjetnik u Koprivnici.
 208. Šegere Radosl., pukovnik u Badenu.
 209. Šenoa J., šted. činovnik u Zagrebu.
 210. Šimunčić Gjorgj. župnik u Gradcu.
 211. Šišić Jak., odsječni savjetnik u Zagrebu.
 212. Špiček Stjep., grads. zastupnik u Zagrebu.
 213. Šram Dr. pl. L., odvjet u Zagrebu.
 214. Šrepel Mil., gimn. prof. u Zagrebu.
 215. Švinderman B., kanon. u Zagrebu.
 216. Tallian Ed., arcidj. kan. u Zagrebu.
 217. Tkalčić Ivan, prebendar u Zagrebu.
 218. Tkalčić M., šted. činov. u Zagrebu.
 219. Tordinac Gjuro, kanonik u Djakovu.
 220. Tropper E., kot. predst. u Zemunu.
 221. Tubić Stj., sudb. pristav u Pakracu.
 222. Türk pl. Fr., veleposjed. u Karlovcu.
 223. Učilište u Petrinji.
 224. Učiteljska knjižnica u Otočcu.
 225. Učiteljska knjižnica u Ogulinu.
 226. Vakanović Ar., banski namjestnik u Zagrebu.
 227. Vidrić Dr. L., odvjet. u Zagrebu.
 228. Vihodil Vlastimil, ravnatelj gosp. zavoda u Križevcu.
 229. Windisch-Grätz prejasni knez Ernest pukovnik u Stratenevu.
 230. Vitezić Dr. D., odvjetnik u Krku.
 231. Voršak Engelbert, dekan i župnik u Djakovu.
 232. Vranjčany-Dobrinović bar. Šimun, na Ricci.
 233. Vrbanić Mijo, šum. vl. nadzornik u Zagrebu.
 234. Vujević O. Stj., sam. predstojnik u Brodu.
 235. Vuković Adolf. ravnatelj brzojav. ureda u Zagrebu.
 236. Začek Dr. Josip, liečnik u Beški.
 237. Zagoda A., gimnaz. profesor u Varaždinu.
 238. Zahar Dr. Iv., odvjetnik u Zagrebu.
 239. Zlatović O. Stjepan, u Šibeniku.
 240. Zoričić Milan, predstojnik statist. ureda u Zagrebu.
 241. Zozolly Franjo, u Varaždinu.
 242. Zuffal Franjo, u Petrinji.

Učena društva i zavodi

koji su našem društvu god. 1884 i 1885 svoje knjige u zamjenu poslali.

1. Athenae. *Ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία*.
Ἐφημερίς ἀρχαιολογικὴ. 1884. i 1885.
Πρόκτυκx. 1884. 1885.
2. Athenae. *Kais. deutsches archaeologisches Institut*. Mittheilungen.
 Bd. IX. 1884; Bd. X. 1—3 Heft 1885.
3. Barcelona. *Associació Catalana d' Excursions científicas*.
 Reglament de la Associació.
 Acta de la sessió pública inaugural 1884.
 Memorias. Vol. I—II. 1883. Vol. VII. 1883.
 L' Excursionista. Any VII. 1884.

4. Beograd, *Srpsko učeno društvo*. Glasnik. Knj. 55—63, 1884—5.
5. Beograd. *Srpsko arkeološko društvo*. Старинар. Година I i II. 1884 i 1885.
6. Berlin. *Kön. preuss. Akademie der Wissenschaften*. Sitzungsberichte. 1884. I—LIV.; 1885. I—XXXIX.
7. Berlin. *Archaeologisches Institut des deutschen Reiches*.
Archaeol. Zeitung. 1884 u. 1885.
Weil. Künstlerinschriften der sicilischen Münzen. 1884.
8. Berlin. *Numismatische Gesellschaft*.
9. Bern. *Historischer Verein des Cantons Bern*.
10. Boston. *American Academy of Arts and Sciences*.
Proceedings of the Acad. Vol. XII. 1885.
11. Bresslau (Vratislava). *Verein für Geschichte u. Alterthumskunde Schlesiens*. — Zeitschrift. Bd. XVIII. 1884. XIX. 1885.
Neuling, Schlesiens Kirchen. 1884.
12. Bruxelles. *Academie d' Archéologie de Belgique*.
13. Brünn (Brno). *Histor. statist. Section d. k. k. mähr.-schles. Gesellschaft zur Bef. d. Ackerbaues etc.* — Schriften. XXVI. Bd. 1884. — Catalog d. Bibliothek. 1885. — Ruber. Vormundschaftsrecht 1884.
14. Brünn (Brno) *K. k. Landesausschuss der Markgrafschaft Mähren*.
Codex diplomaticus Moraviae. 1885.
15. Bucarest. *Accademia Romana*. — Hurmuzaki. Documente Sup. I. Vol. II.; vol. V. part. I. 1885. — Hurmuzaki Fragm. zur Gesch. der Rumänen. Bd. 3—4. 1884. — Analele. Seria II. Tom. VII. 1885. — Etymologium magnum. Fasc. I. 1885. — Jarnik, Doine si strigaturi. 1885. — Sbiera, Codicelle Voronetean. 1885. — Četiri manje razprave. 1885.
16. Budapest. *Magyar orsz. régészeti és embertani társulat*.
Archaeologiai értesítő. Uj folyam. III.—V. kötet. 1885.
Évkönyv. 1879—1885.
17. Budapest. *Magyar tudományos Akadémia*. — Szilágyi, Levelek és okiratok. 1883. — Thaly, Archivum Rákoczianum IX. köt. 1883. — Anjoukori okmánytár. III. k. 1883. — Ungarische Revue. 1883 i 1884. — Monum. comitalia Transsyly. IX. 1883. — Archeolog. értesítő. II—III köt. 1884. Pulszky, Arézkor Magyarország. 1883.
18. Budapest. *Magyar történelmi társulat*.

